

พระพุทธเจ้า

สุภีร์ ทุมทอง

พระพุทธเจ้า

สุภีร์ ทุมทอง

www.ajsupee.com

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๘

จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๗๑๑๕-๘๘-๗

ภาพประกอบ

มนต์ชัย ขาวสำอางค์

แบบปก / รูปเล่ม

นครินทร์ ไชยพยอม

สุพัตรา แดงอินทร์

ดำเนินการผลิต

บริษัทพรีมายด์ พับลิชซิ่ง จำกัด

๒๗/๓๓ ซอยศรีบำเพ็ญ ถนนพระราม ๔

แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ

โทรศัพท์ ๐-๒๖๓๗-๘๖๐๐

โทรสาร ๐-๒๖๓๗-๘๖๐๑

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์

๒๙๖ ซอยอรุณอมรินทร์ ๓๐

ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๔

โทรสาร ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๓

www.parbpim.com

แจกเป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

คำนำ

หนังสือ “พระพุทธรเจ้า” นี้ รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่การตั้งความปรารถนา การบำเพ็ญบารมี จนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า รวมทั้งรวบรวมธรรมคาของพระพุทธรเจ้า คำอธิบายพุทธคุณ มหาปุริสลักษณะ และความเป็นไปของพระธาตุ

เนื้อหาได้แปลและเรียบเรียงขึ้น จากพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับภาษาบาลี เป็นการสรรเสริญคุณอันหาประมาณไม่ได้ของพระพุทธรองค์ ทำให้เข้าใจถึงความยากในการบำเพ็ญบารมี เพื่อเป็นพระพุทธรเจ้า สาธุชนจะได้มีจิตเลื่อมใส เกิดธรรมฉันทะ ดำเนินตามทางที่พระองค์ทรงประกาศไว้

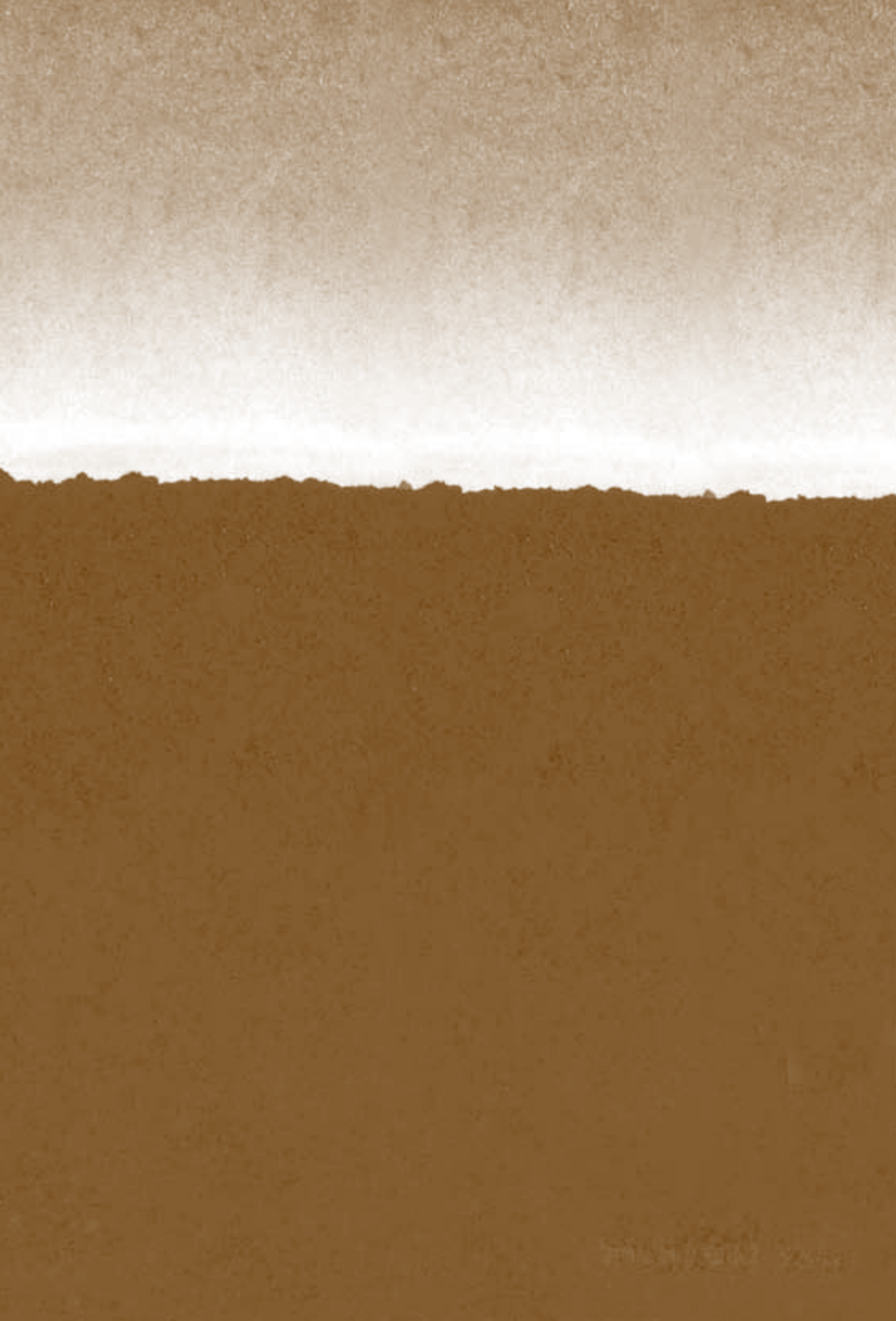
ขออนุโมทนาผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำหนังสือเล่มนี้ และขอขอบคุณญาติธรรมทั้งหลายที่มีเมตตาต่อผู้แปลเสมอมา หากมีความผิดพลาดประการใด อันเกิดจากความด้อยสติปัญญาของผู้แปล ก็ขอขมาต่อพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ทั้งหลาย และขอโหสิกรรมจากท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุภีร์ ทุมทอง
ผู้แปลและเรียบเรียง
๘ มกราคม ๒๕๕๘

สารบัญ

๑.	ทูเรนิทาน	๙
๒.	อวิทูเรนิทาน	๓๗
๓.	ธรรมดาของพระพุทธรเจ้า	๑๖๓
๔.	พุทธรคุณ ๙ บท	๑๗๓
๕.	พุทธรคุณ ๑๐๐ บท	๒๐๑
๖.	มหาปุริสลักษณะ ๓๒	๒๑๙
๗.	พระธาตุและบริหาร	๒๗๓

๑. ทูเรนิตาน^๑

คาถานอบน้อม

ข้าพเจ้าขอน้อมกราบไหว้พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐที่สุด
หาบุคคลผู้เปรียบปานมิได้ ผู้เสด็จขึ้นจากสาครแห่งญะย
ธรรม ผู้ทรงข้ามสงสารสาครเสียได้ ด้วยเศียรเกล้า

ข้าพเจ้าขอน้อมกราบไหว้พระธรรม อันสูงสุด สงบ ลึกซึ้ง
ยากที่จะรู้ได้ ละเอียด ที่ทำลายเสียได้ซึ่งภพน้อยและภพ
ใหญ่ สะอาด ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบูชาแล้ว ด้วย
เศียรเกล้า

ข้าพเจ้าขอน้อมกราบไหว้พระสงฆ์ ผู้ไม่มีกิเลสเครื่อง
ข้อง ผู้เป็นหมู่ที่ยอดเยี่ยม ผู้สูงสุดแห่งทักษิณะบุคคล ผู้มี
อินทรีย์อันสงบแล้ว หาอาสวะมิได้ ด้วยเศียรเกล้า

ด้วยการนอบน้อมที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วต่อพระ
รัตนตรัย ด้วยความนับถือเป็นพิเศษอย่างยิ่งนี้ ข้าพเจ้า
อันพระเถระทั้งหลายผู้เป็นนักปราชญ์ยิ่งกว่านักปราชญ์

---

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก วิสุทธชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน

ผู้รู้พระปริยัติธรรม เป็นวิญญูชน มียศใหญ่ ได้ขอร้องโดย
เอื้อเพื่อบ่อยๆ โดยพิเศษว่า “ท่านขอรับ ท่านควรจะแต่ง
อรรถกถาอปทาน”

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจักแสดงการพรรณานี้เพื่อความ
อันงดงามของการสอนนัยที่พิเศษ ตามนัยแห่งพระบาลีใน
พระไตรปิฎก

ธรรมอันดีเยี่ยมนี้ใครกล่าวไว้ กล่าวไว้ที่ไหน กล่าวไว้
เมื่อไร และกล่าวไว้เพื่อประโยชน์อะไร ข้าพเจ้าจักกล่าว
เรื่องนั้นๆ ต่อจากนั้น จะกล่าววิธีการเพื่อที่จะให้ฉลาด
ในนิทาน (เรื่องราวความเป็นมา, เหตุเกิดเรื่อง) เพราะจะ
ทำให้เล่าเรียนและทรงจำได้ง่ายขึ้น

การจำแนกแยกแยะบทหน้าและบทหลัง ที่ท่านรจนา
ไว้ในภาษาสิงหลของเก่าก็ดี ในอรรถกถาของเก่าก็ดี เมื่อ
มาถึงวิธีการนั้นๆ แล้ว ย่อมไม่ทำให้สำเร็จประโยชน์ตามที่
สาธุชนต้องการ

เหตุนี้ ข้าพเจ้าอาศัยนัยอรรถกถาของเก่า นั้น เว้น
เนื้อความที่เย็นเยื่อเสีย แสดงเนื้อความเฉพาะแต่ที่พิเศษ
จะกระทำการพรรณานี้เพื่อความที่พิเศษออกไป ซึ่งดีที่สุด
เท่านั้น ด้วยประการฉะนี้

นิทาน ๓

เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าได้ปฏิญาณไว้แล้วว่า ธรรมอันดีเยี่ยมนี้ ใครกล่าวไว้ กล่าวไว้ที่ไหน กล่าวไว้เมื่อไร และกล่าวไว้เพื่อประโยชน์อะไร และว่า ข้าพเจ้าจักกระทำการพรณนาเนื้อความ ดังนี้ การพรณนาเนื้อความแห่งอปทาน (ชีวิตประวัติ) นี้ เมื่อข้าพเจ้าพรณนา โดยเริ่มจากการแสดงนิทาน ๓ อย่างเหล่านี้ คือ ทูเรนิทาน (เรื่องราวความเป็นมาที่ไกล) อวิทูเรนิทาน (เรื่องราวความเป็นมาที่ไม่ไกลนัก) สันติเกนิทาน (เรื่องราวความเป็นมาที่ใกล้) ก่อน จึงจะเป็นที่เข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง เพราะผู้ศึกษาได้ฟังได้เข้าใจมาตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะแสดงนิทานเหล่านั้นก่อน แล้วจึงค่อยพรณนาอปทานนั้นภายหลัง

บรรดานิทานเหล่านั้น ก่อนอื่นควรทราบการกำหนดเป็นตอนๆ เสียก่อน ดังนี้

๑. **ทูเรนิทาน** ถ้อยคำที่เล่าเรื่องตั้งแต่พระสมุทสูติได้ตั้งปรารถนาอย่างจริงจัง ณ บาหมุลของพระพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปึงกร จนถึงจุดจากอัทธภาพที่เป็นพระเวสสันดร แล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

๒. **อวิทูเรนิทาน** ถ้อยคำที่เล่าเรื่องตั้งแต่จุดจากสวรรค์ชั้นดุสิต จนถึงบรรลุประสัพพัญญุตญาณที่ควงไม้สำหรับตรัสรู้

๓. **สันติเกนิทาน** มีปรากฏอยู่ในที่ต่างๆ ที่พระองค์เสด็จประทับอยู่

ทูเรนินทาน

ในนิทานเหล่านั้น ทูเรนินทานมีดังต่อไปนี้

ได้ยินว่า ในที่สุด ๔ อสงไขยกัับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัปนับจากนี้ ได้มีนครหนึ่งชื่อว่า **อมรวติ** ในนครนั้นมีพราหมณ์ชื่อ**สุเมธ**อาศัยอยู่ เขามีกำเนิดดีทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งทางฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา มีครุภักอันบริสุทธิ์นับได้ ๗ ชั่วตระกูล ใครจะดูถูกมิได้ หาผู้ตำหนิมิได้เกี่ยวกับเรื่องชาติตระกูล มีรูปร่างดี น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณอันงามยิ่ง เขาไม่การทำงานอย่างอื่นเลย ศึกษาแต่ศิลปะของพราหมณ์ บิดาและมารดาของเขาได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่เขายังเป็นหนุ่ม ต่อมา อำมาตย์ผู้ดูแลทรัพย์สินนำเอาบัญชีทรัพย์สินมา เปิดห้องคลังที่เต็มไปด้วยทอง เงิน แก้วมณี และแก้วมุกดาเป็นต้น บอกให้ทราบถึงทรัพย์สินตลอด เจ็ดชั่วตระกูลว่า “ข้าแต่กুমาร ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นของมารดา เท่านั้น เป็นของบิดา เท่านั้นเป็นของย่าและปู่” แล้วเรียนว่า “ขอท่านจงจัดการทรัพย์สินนี้เถิด”

สุเมธบัณฑิตคิดว่า “**บิดาและปู่เป็นต้นของเราสะสมทรัพย์นี้ไว้แล้ว เมื่อจะไปสู่ปรโลก ก็ไม่ถือเอาทรัพย์แม้หาปณะหนึ่งติดตัวไปด้วย แต่เราควรกระทำเหตุที่จะให้ถือเอาทรัพย์ไปด้วยได้**” แล้วได้กราบทูลแต่พระราช ให้ตีกลองป่าวร้องไปในพระนคร ให้ทานแก่มหาชนแล้วออกบวชเป็นดาบส เพื่อที่จะทำให้เรื่องท่านสุเมธนี้แจ่มแจ้ง ควรจะกล่าวสุเมธกถาไว้ในที่นี้ด้วย แต่สุเมธกถานี้มีมาแล้ว ในพุทธวงศ์ติดต่อกัน แต่เพราะเล่าเรื่องเป็นคาถาประพันธ์ จึงไม่ค่อย

แจ่มแจ้งสักเท่าใดนัก เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวสุเมธกถานั้น พร้อมกับแสดงคาถาประพันธ์แทรกไว้ในระหว่าง ดังต่อไปนี้

เรื่องท่านสุเมธบัณฑิต

ในที่สุดแห่ง ๔ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป ได้มีพระนคร มีชื่อว่าอมรวดี และอีกชื่อหนึ่งว่าอมร ที่อีกทีก็ไปด้วยเสียง ๑๐ อย่าง ที่พระผู้มีพระภาคตรัสหมายเอาในพุทธวงศ์ว่า

ในที่สุด ๔ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป มี พระนครหนึ่งชื่อว่าอมร เป็นนครสวยงาม น่าดู น่ารื่นรมย์ อีกทีก็ไปด้วยเสียง ๑๐ อย่าง สมบูรณ์ด้วยข้าวและน้ำ

บรรดาบทเหล่านั้น คำว่า ทสฺสฺส ทสฺสฺส ทสฺสฺส อวิวิตติ แปลว่า อีกทีก็ไปด้วยเสียง ๑๐ อย่าง ความว่า อีกทีก็ไปด้วยเสียงเหล่านี้คือ (๑) เสียงช้าง (๒) เสียงม้า (๓) เสียงรถ (๔) เสียงกลอง (๕) เสียง ตะโพน (๖) เสียงพิณ (๗) เสียงขบร้อง (๘) เสียงสังข์ (๙) เสียงกังสดาล (๑๐) เสียงว่า “เชิญกิน เชิญขบเคี้ยว เชิญดื่ม” ซึ่งพระผู้มีพระภาค ทรงถือเอาเพียงบางส่วนในบรรดาเสียงเหล่านั้น จึงตรัสคาถานี้ไว้ใน พุทธวงศ์ว่า

พระนครนั้นก็ก้องด้วยเสียงช้าง เสียงม้า เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียงรถ และเสียงป่าวร้องด้วยข้าวและน้ำว่า “เชิญขบเคี้ยว เชิญดื่ม”

แล้วตรัสว่า

พระนครอันสมบูรณ์ด้วยส่วนประกอบทุกประการ มี
การงานทุกอย่างจัดไว้อย่างดี สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ
เคลื่อนกล่นไปด้วยชนทั้งหลายต่างถิ่นต่างภาษา เจริญด้วย
เครื่องใช้สอยทุกอย่างของมนุษย์ เป็นดุจเทพนคร เป็นที่
อาศัยอยู่ของเหล่าผู้มีบุญ

ในอมรเวดินคร มีพราหมณ์ชื่อสุเมธ มีทรัพย์สะสมไว้
หลายโกฏิ มีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย เป็นผู้เพ่งมรด
ทรงจำนตได้มาก ถึงฝั่งแห่งคัมภีร์เวท ๓ (อิรุเวท ยชุเวท
และสามเวท) ในลักขณศาสตร์ (ลักษณะบุรุษสตรีและ
มหาปุริสลักษณะ) ในอิติहाสะ (โบราณคดี) และในธรรม
ของพราหมณ์ทั้งหลาย

ความคิดของท่านสุเมธก่อนออกบวช

ต่อมาวันหนึ่ง สุเมธบัณฑิตนั้นอยู่ในที่เร้น ณ พื้นปราสาทชั้นบน
นั่งขัดสมาธิคิดว่า

(๑) นี้แน่ะบัณฑิต การถือปฏิสนธิในภพใหม่เป็นทุกข์ การ
แตกดับแห่งสรีระในสถานที่ที่เกิดแล้วเกิดอีกก็เป็นทุกข์เช่นกัน และ
เราก็มีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บป่วย
เป็นธรรมดา มีความตายเป็นธรรมดา ควรที่เราผู้เป็นเช่นนี้จะแสวงหา

อมตะมหานิพพานที่ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่มีทุกข์ เป็นสุข
เยือกเย็น ทางสายเดียวที่พ้นจากภพนำไปสู่พระนิพพานจะต้องมี
แน่นอน

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ในครั้งเป็นสุเมธบัณฑิตนั้น เราเข้าไปสู่ที่เรือนั่งแล้ว
ได้คิดว่า ขึ้นชื่อว่าเกิดใหม่เป็นทุกข์ การแตกดับแห่ง
สรีระก็เป็นทุกข์ เรามีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่
เป็นธรรมดา มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา เราจักแสวงหา
พระนิพพานที่ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นแดนเกษม

ทางที่ดี เราควรผู้ไม่มีความเยื่อใย ไม่มีความต้องการ
ละทิ้งร่างกายอันเปื่อยเน่านี้ ซึ่งเต็มไปด้วยซากศพเป็น
อันมากเสียแล้วดำเนินไป ทางนั้นจักมีอยู่แน่นอน ทางนั้น
เป็นเหตุ เราจักแสวงหาทางนั้น เพื่อความหลุดพ้นจาก
เครื่องผูกคือภพ

ต่อจากนั้นก็คิดยิ่งขึ้นไปอีกอย่างนี้ว่า

(๒) เหมือนอย่างว่า ธรรมตาสุขที่เป็นปฏิปักษ์ต่อทุกข์มีอยู่
ในโลก ฉันท เมื่อความเกิดมีอยู่ แม้ความไม่เกิดอันเป็นปฏิปักษ์ต่อ
ความเกิดนั้น ก็ต้องมี ฉันทนั้น และเหมือนเมื่อความร้อนมีอยู่ แม้ความ
เย็นที่จะระงับความร้อนนั้นก็ต้องมี ฉันท แม้พระนิพพานที่ระงับไฟ
มีราคะเป็นต้นก็ต้องมี ฉันทนั้น ธรรมที่ติงามไม่มีโทษ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ
บาปธรรมอันเลวมีอยู่ ฉันท เมื่อชาติอันเลวมีอยู่ แม้พระนิพพานคือ
ความไม่เกิด เพราะทำให้ความเกิดทุกอย่างสิ้นไปก็ต้องมี ฉันทนั้น

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เมื่อทุกข์มีอยู่ ขึ้นชื่อว่าสุขก็ต้องมี ฉันทใด เมื่อความเกิดมีอยู่ แม้ความไม่เกิดก็ควรปรารถนา ฉันทนั้น เมื่อความร้อนมีอยู่ ความเย็นก็ต้องมี ฉันทใด ไฟ ๓ กอง (ราคะ โทสะ และโมหะ) มีอยู่ พระนิพพานก็ควรปรารถนา ฉันทนั้น เมื่ออกุศลอันไม่ดีมีอยู่ แม้กุศลก็ต้องมี ฉันทใด ความเกิดมีอยู่ แม้พระนิพพานคือความไม่เกิด ก็ควรปรารถนา ฉันทนั้น

ท่านยังคิดข้ออื่นๆ อีกว่า

(๓) เหมือนอย่างว่า **คนผู้จมอยู่ในกองอุจจาระ** เห็นสระใหญ่ที่ธารดาษไปด้วยดอกบัว ๕ สีแต่ไกล ควรที่จะแสวงหาสระนั้นด้วยคิดว่า “เราจะไปที่สระนั้นได้โดยทางไหนหนอ” การไม่แสวงหาสระนั้นไม่ได้เป็นความผิดของสระ แต่เป็นความผิดของคนผู้นั้นเท่านั้น ฉันทใดเมื่อสระใหญ่คืออมตมหานิพพาน ซึ่งเป็นที่ชำระล้างมลทินคือกิเลสมีอยู่ การไม่แสวงหาสระนั้น ไม่ได้เป็นความผิดของสระใหญ่คืออมตมหานิพพาน แต่เป็นความผิดของคนผู้นั้นเท่านั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน

(๔) **คนผู้ถูกพวกโจรล้อมไว้แล้ว** เมื่อทางหนีมีอยู่ ถ้าเขาไม่หนีไป นั้นไม่ได้เป็นความผิดของทาง แต่เป็นความผิดของคนผู้นั้นเท่านั้น ฉันทใด คนผู้ถูกกิเลสห้อมล้อมจับไว้ได้แล้ว เมื่อทางอันเยือกเย็นเป็นที่ไปสู่พระนิพพานมีอยู่ การไม่แสวงหาทางนั้น ไม่ได้เป็นความผิดของทาง แต่เป็นความผิดของคนผู้นั้นเท่านั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน

(๕) **คนผู้ถูกพยาธิเบียดเบียน** เมื่อหมอผู้รักษาความเจ็บป่วยมีอยู่ หากไม่แสวงหาหมอนั้นให้รักษาความเจ็บป่วย นั้นไม่ได้เป็น

ความผิดของหมอ แต่เป็นความผิดของคนที่นั่นเท่านั้น ฉันทใด ผู้ใด ถูกพยาธิคือกิเลสเบียดเบียน ไม่แสวงหาอาจารย์ผู้ฉลาดในการระงับ กิเลสซึ่งมีอยู่ นั้นเป็นความผิดของผู้นั้นเท่านั้น ไม่ได้เป็นความผิด ของอาจารย์ผู้ทำกิเลสให้พินาศ ฉันทนั้นเหมือนกัน

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

คนผู้ตกอยู่ในหลุมอุจจาระ เห็นสระมีน้ำเต็มเปี่ยมแล้ว ไม่ไปหาสระนั้น ข้อนั้นไม่ได้เป็นความผิดของสระ ฉันทใด เมื่อสระคืออมตะซึ่งชำระล้างมลทินคือกิเลสมีอยู่ เขาไม่ ไปหาสระนั้น ข้อนั้นไม่ได้เป็นความผิดของสระคืออมตะ ฉันทนั้นเหมือนกัน

คนผู้ถูกพวกศัตรูล้อมไว้แล้ว เมื่อทางหนีไปมีอยู่ หาก เขาไม่ยอมหนีไป ข้อนั้นไม่ได้เป็นความผิดของทาง ฉันทใด คนที่ถูกกิเลสกลุ่มรุม เมื่อทางปลอดภัยมีอยู่ ไม่ยอมแสวงหา ทางนั้น ข้อนั้นไม่ได้เป็นความผิดของทางที่ปลอดภัยนั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน

คนผู้เจ็บป่วย เมื่อหมอรักษาโรคมียู่ ไม่ยอมให้รักษา ความเจ็บป่วยนั้น ข้อนั้นไม่ได้เป็นความผิดของหมอนั้น ฉันทใด คนผู้มีทุกข์ ถูกความเจ็บป่วยคือกิเลสเบียดเบียน แล้ว ไม่แสวงหาอาจารย์ผู้บอกทางหลุดพ้น ข้อนั้นไม่ได้ เป็นความผิดของอาจารย์ ฉันทนั้นเหมือนกัน

ท่านยังคิดข้ออื่นๆ อีกว่า

(๖) **คนผู้ชอบแต่งตัว** ควรทิ้งซากศพที่คล่องไวที่คอแล้ว จึงไปอย่างมีความสุข ฉันทใด แม้ตัวเราก็คควรทิ้งกายอันเปื่อยเน่านี้แล้ว เป็นผู้ไม่มีความอาลัยเข้าไปสู่นิพพานนคร ฉันทนั้น

(๗) **ชายหญิงทั้งหลาย** ถ้ายอจจาระและปัสสาวะลงบนพื้นที่อันสกปรกแล้ว ย่อมไม่เก็บอูจจาระและปัสสาวะนั้นใส่พกหรือเอาชายผ้าห่อไป ต่างรังเกียจ ไม่มีความอาลัยเลย ทิ้งแล้ว เดินไปเสียฉันทใด แม้ตัวเราก็คควรจะเป็นผู้ไม่มีความอาลัย ทิ้งร่างกายอันเปื่อยเน่านี้เสีย เข้าไปสู่นิพพานนครอันเป็นอมตะ ฉันทนั้น

(๘) **นายเรือทั้งหลาย** เป็นผู้ไม่มีความอาลัย **ทิ้งเรือลำเก่าคร่ำคร่า** ไป ฉันทใด แม้ตัวเราก็คจะละร่างกายนี้ ซึ่งเป็นที่ไหลออกของสิ่งไม่สะอาดโดยทางปากแผลทั้ง ๘ (ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารหนัก ๑ ทวารเบา ๑) เป็นผู้ไม่มีความอาลัยเข้าไปสู่นิพพานนคร ฉันทนั้น

(๙) **คนผู้ถือรัตนนานาชนิด** เดินทางไปพร้อมกับพวกโจร **ละทิ้งพวกโจรเหล่านั้นเสีย** เพราะกลัวจะสูญเสียรัตนะของตน แล้วเลือกเดินทางที่ปลอดภัย ฉันทใด ร่างกายแม้นี้เป็นเช่นกับโจรปล้นรัตนะ ถ้าเราจักก่อดัณหาขึ้นในร่างกายนี้ รัตนะคืออริยมรรคและกุศลธรรม ก็จะถูกสูญเสียไป เพราะฉะนั้น ควรที่เราจะละทิ้งร่างกายอันเช่นกับโจรนี้เสีย แล้วเข้าไปสู่นิพพานนคร ฉันทนั้น

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

คนวัยรุ่นทั้งซากศพ ที่น่าเกลียดซึ่งผูกไว้ที่คอแล้ว ไป
อยู่อย่างสุขเสรี ตามลำพังตนได้ ฉันทใด บุคคลก็ควรละทิ้ง
ร่างกายอันเปื่อยเน่านี้ ที่เป็นกองซากศพนานาชนิด เป็น
ผู้ไม่มีความอาลัย ไม่มีความต้องการ แล้วดำรงชีวิตไป ฉันท
นั้น

ชายหญิงทั้งหลายถ่ายอุจจาระลงในที่ถ่ายอุจจาระ
แล้ว เป็นผู้ไม่มีความอาลัย ไม่มีความต้องการ ทั้งแล้วไป
เลย ฉันทใด เราควรจะละทิ้งร่างกายที่เต็มไปด้วยซากศพ
นานาชนิดนี้แล้วไป เหมือนคนถ่ายอุจจาระแล้วละทิ้งส่วน
ไป ฉะนั้น

เจ้าของทิ้งเรือที่เก่าคร่ำคร่าผุพัง น้ำสามารถรั่วเข้าได้
เป็นผู้ไม่มีความอาลัย ไม่มีความต้องการ แล้วหลีกเลี่ยง ฉันทใด
เราก็จักละทิ้งร่างกายนี้ที่มีช่อง ๙ ช่อง ที่มีช่องไม่สะอาด
ไหลออกเป็นนิตย์ เหมือนเจ้าของทิ้งเรือเก่าไป ฉะนั้น

คนผู้ถือห่อทรัพย์สินไปพร้อมกับพวกโจร เห็นภัยที่
จะเกิดจากการชิงทรัพย์สิน จึงละทิ้งพวกโจรแล้วหลีกเลี่ยง
เสีย ฉันทใด ร่างกายนี้เปรียบเสมือนมหาโจร เราก็จักละทิ้ง
ร่างกายนี้แล้วหลีกเลี่ยง เพราะกลัวการปล้นกุศล ฉันทนั้น
เหมือนกัน

ท่านสุเมธบัณฑิตออกบวช

ท่านสุเมธบัณฑิตครั้งนึกคิดเนื่อความประกอบด้วยเนกขัมมะนี้ ด้วยอุปมาต่างๆ อย่างนี้แล้ว สละกองแห่งภคสมบัตินับไม่ถ้วนในเรือนของตน แก่ชนทั้งหลายมีคนกำพร้าและคนเดินทางไกลเป็นต้น ตามนัยที่ได้กล่าวมาแล้ว ถวายมหาทาน ละวัตฤกามและกิเลสกามแล้ว ออกจากอมรนครคนเดียวเท่านั้น อาศัยภูเขาศือธัมมิกะในป่าหิมพานต์ สร้างอาศรม เนรมิตบรรณศาลาและที่จงกรม ขึ้นด้วยกำลังแห่งบุญของตน เพื่อจะเว้นโทษแห่งนิรณ ๕ แล้วนำมาซึ่งกำลังคืออภิญญาที่ประกอบด้วยเหตุอันเป็นคุณ ๘ ประการ ตามที่ท่านกล่าวไว้โดยนัยเป็นต้นว่า “เมื่อจิตมั่นแล้วอย่างนี้” จึงทิ้งผ้าสาฎกที่มีโทษ ๙ ประการไว้ในอาศรมนั้น นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้ที่มีคุณ ๑๒ ประการบวชเป็นฤาษี

ท่านสุเมธเมื่อบวชแล้วอย่างนี้แล้ว ก็ละบรรณศาลานั้นซึ่งมีโทษ ๘ ประการ เข้าไปอยู่โคนต้นไม้ซึ่งมีคุณ ๑๐ ประการ ละรัญชาติทั้งปวงหันมาบริโภคนผลไม้ที่หล่นจากต้น เริ่มตั้งความเพียรโดยการนั่ง การยืนและการจงกรม ภายใน ๗ วันเท่านั้นก็ได้สมบัติ ๘ อภิญญา ๕ ท่านได้บรรลุกำลังแห่งอภิญญาตามที่ปรารถนาไว้แล้ว ด้วยประการฉะนี้

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เราครั้นคิดดังที่กล่าวมานี้แล้ว ได้ให้ทรัพย์นั้นได้หลายร้อยโกฏิ แก่คนยากจนอนาถา แล้วเข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ ในที่ไม่ไกลแห่งป่าหิมพานต์มีภูเขาชื่ออัมมิกะ เราสร้างอาศรมอย่างดีไว้ เนรมิตบรรณศาลาไว้อย่างดี เนรมิตที่จรงกรมซึ่งเว้นจากโทษ ๕ ประการไว้ใกล้อาศรมนั้น เราได้กำลังอภิญาประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ

เราเลิกใช้ผ้าสาฎกที่มีโทษ ๙ ประการ หันมานุ่งผ้าเปลือกไม้ที่มีคุณ ๑๒ ประการ เราละบรรณศาลาที่มีโทษ ๘ ประการ เข้าไปสู่โคนไม้ที่มีคุณ ๑๐ ประการ เราละข้าวที่หว่านและปลูกทั้งหมด หันมาบริโภคน้ำผลไม้หล่นเอง ที่ประกอบด้วยคุณเป็นอเนกประการ

เราเริ่มตั้งความเพียรในที่นี้ ที่เย็นและที่จรงกรมใกล้อาศรมนั้น ภายใน ๗ วันก็ได้บรรลุกำลังแห่งอภิญา ...

พระทีปังกรพุทธเจ้าอุบัติขึ้น

เมื่อท่านสุเมธดาบสบรรลুকำลังแห่งอภิญญาอย่างนี้แล้ว ได้ทำเวลาล่วงให้ไปด้วยสุขอันเกิดจากสมาบัติ พระศาสดาทรงพระนามว่าทีปังกรเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก ในตอนพระองค์ที่ปฏิสนธิ ประสูติ ตรัสรู้ และทรงแสดงพระธรรมจักร หนึ่งหมื่นโลกธาตุทั้งสิ้นห้วงไหน สิ้นสะเทือนร้องลั่นไปหมด บุพพนิมิต ๓๒ ประการก็ปรากฏขึ้น สุเมธบัณฑิตทำเวลาให้ล่วงไปด้วยสุขอันเกิดแต่สมาบัติ ไม่ได้ยินเสียงนั้น และไม่ได้เห็นนิมิตเหล่านั้นเลย

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เมื่อเราบรรลุความสำเร็จอภิญญา ๕ เป็นผู้มีความชำนาญคล่องแคล่วในศาสนาของดาบสอย่างนี้ พระโลกนายกชินเจ้าทรงพระนามว่าทีปังกรเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว เราเฝ้าอ้อมอยู่ด้วยความยินดีในถนอม ไม่ได้เห็นนิมิตในฐานะทั้ง ๔ คือกาลที่พระองค์ (๑) ทรงปฏิสนธิ (๒) ประสูติ (๓) ตรัสรู้ และ (๔) แสดงพระธรรมจักร

ในกาลนั้นพระทีปังกรทศพล ทรงมีพระชันษาพ ๔๐๐,๐๐๐ รูปแวดล้อมแล้ว เสด็จไปรัชมมนครตามลำดับ ครั้นถึงแล้วประทับ ณ สุทิสสนมหาวิหาร ชาวรัชมมนครพอได้ฟังว่า “ได้ทราบข่าว พระทีปังกรพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่กว่าสมณะ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมแล้ว ทรงแสดงพระธรรมจักรอันเลิศ เสด็จโดยลำดับถึงรัชมมนครของพวกเราแล้วประทับอยู่ที่สุทิสสนมหาวิหาร” ต่างพากันถือเกสัช

มีเนยใสและเนยข้นเป็นต้น รวมทั้งผ้าเครื่องนุ่งห่ม ถือของหอมและดอกไม้เป็นต้นในมือ หลังไหลติดตามกันเข้าไปหาพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เข้าไปสักการะกราบไหว้บูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น แล้วนั่ง ณ สถานที่สมควรข้างหนึ่ง ฟังพระธรรมเทศนา จบแล้ว ได้ทูลนิมนต์พระผู้มีพระภาคเพื่อรับภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น จากนั้นจึงพากันลุกจากที่นั่งกลับไป

ในวันรุ่งขึ้น ชาวรัมมนครต่างช่วยกันเตรียมมหาทาน ประดับประदानคร ตกแต่งทางซึ่งเป็นที่เสด็จมาของพระทศพล ในที่มีน้ำเซาะก็เอาดินถม ทำพื้นที่ดินให้ราบเรียบ โรอยทรายที่มีสีดั่งแผ่นเงิน โปรงข้าวตอกและดอกไม้ทั้งหลาย ปักธงและธงแผ่นผ้า พร้อมกับผ้าที่ย้อมด้วยสีต่างๆ ตั้งต้นกล้วยและหม้อน้ำที่เต็มเรียงรายเป็นแถว

ท่านสุเมธดาบสตกแต่งทางถวาย

ในตอนนั้น ท่านสุเมธดาบสเหาะจากอาศรมของตน มาทางอากาศเบื้องบนของพวกมนุษย์เหล่านั้น เห็นพวกเขาต่างรำเรงยินดีกัน คิดว่า “มีเหตุอะไรกันหนอ” จึงลงจากอากาศยืน ณ สถานที่ที่สมควรข้างหนึ่ง ถามพวกเขาว่า “ท่านผู้เจริญ พวกท่านประดับตกแต่งทางนี้เพื่อใครกัน”

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

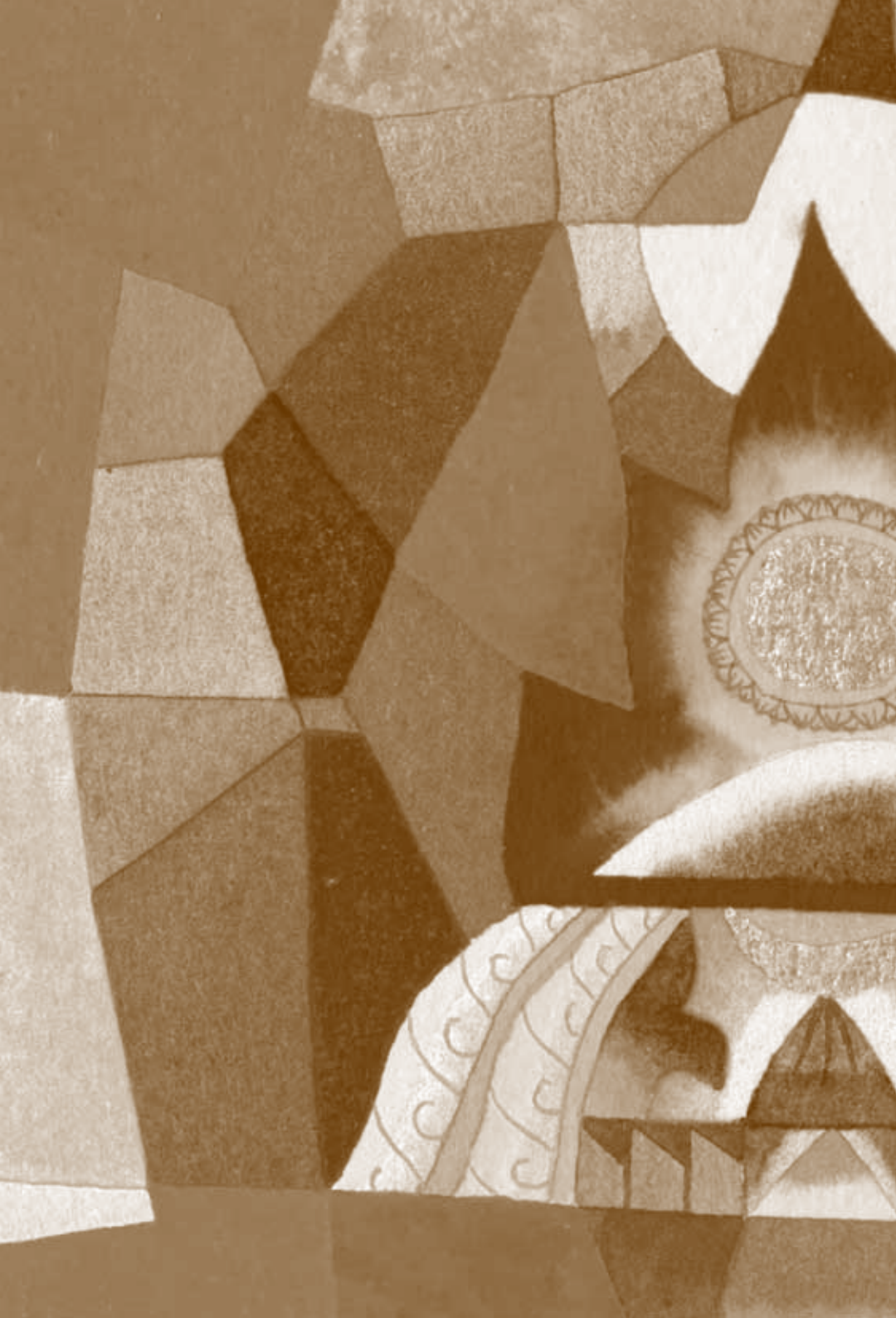
พวกมนุษย์ต่างมีใจยินดี นิมนต์พระตถาคตในเขตแดนปัจฉิมประเทศแล้ว พวกเขารำระสะสง่างทางเสด็จดำเนินมาของพระองค์ ในสมัยนั้น เราออกจากอาศรมของตน สะบัดจีวรเปลือกไม้แล้วเหาะไปทางอากาศ

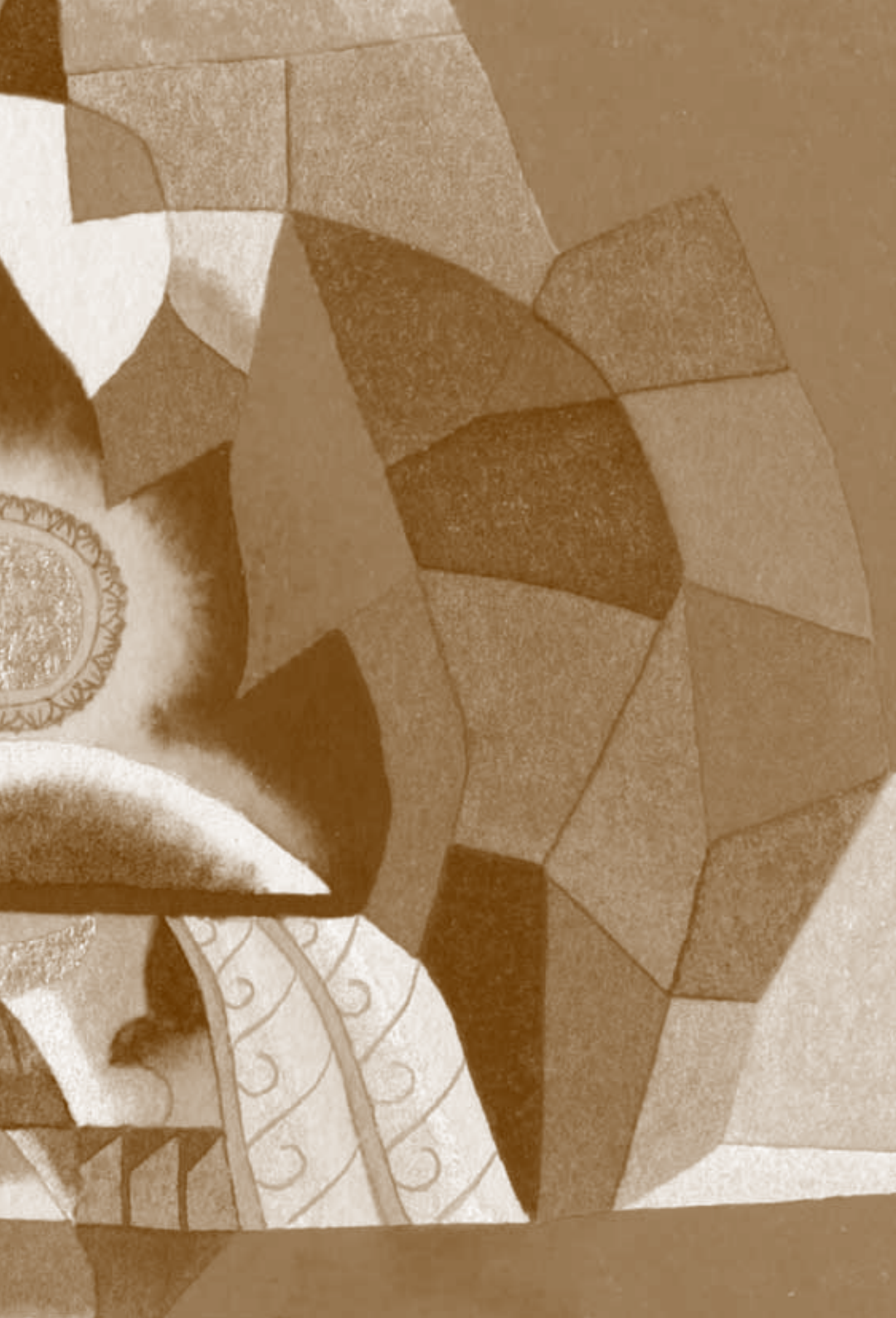
เราเห็นชนซึ่งต่างก็เกิดโสมนัส ยินดีรำเรงเบิกบาน จึงลงจากท้องฟ้าถามพวกมนุษย์ในขณะนั้นนั่นเองว่า “มหาชนต่างยินดีรำเรงเบิกบาน เกิดโสมนัสกำลังแผ้วถางทาง มหาชนแผ้วถางทางเพื่อใครกัน”

พวกมนุษย์เรียนว่า “ข้าแต่ท่านสุเมธผู้เจริญ ท่านไม่ทราบหรือว่าพระที่พึงกรทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณแล้ว ทรงแสดงพระธรรมจักรอันประเสริฐ เสด็จโดยลำดับมาถึงนครของพวกเราแล้ว ทรงพำนักที่สุทัสสนมหาวิหาร พวกเรานิมนต์พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นมา จึงตกแต่งทางนี้ซึ่งจะเป็นทางเสด็จมาของพระองค์”

ท่านสุเมธดาบสคิดว่า “แม้เพียงคำประกาศว่า พุทโธ ก็หาได้ยากในโลก จะกล่าวไปไปถึงการอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าเล่า แม้เราก็คควรจะร่วมกับมนุษย์เหล่านั้นตกแต่งทางเพื่อพระศพลด้วย” ท่านจึงกล่าวกะพวกมนุษย์เหล่านั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าพวกท่านตกแต่งทางนี้เพื่อพระพุทธเจ้า ขอจงให้สถานที่ส่วนหนึ่งแก่ข้าพเจ้า แม้ข้าพเจ้าก็จะตกแต่งทางเพื่อพระศพลพร้อมกับพวกท่าน” พวกชาวเมืองรับว่า “สาธุ” ต่างรู้ว่าท่านสุเมธดาบสมีฤทธิ์ จึงกำหนดแบ่งสถานที่ซึ่งมีน้ำเซาะมอบให้ด้วยคำว่า “ขอท่านจงตกแต่งสถานที่ตรงนี้เถิด” ท่านสุเมธดาบสยึดเอาปืดซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์คิดว่า “เราสามารถจะตกแต่งสถานที่ตรงนี้ด้วยฤทธิ์ได้ แต่เมื่อเราตกแต่งเช่นนี้ใจก็จะไม่ยินดีนัก วันนี้เราควรจะทำกรหาการชวนชวยด้วยกาย” จึงชวนดินมาเทลงในสถานที่นั้น

พระที่ปังกรพุทธเจ้าเสด็จมา

เมื่อสถานที่ตรงนั้นยังตกแต่งไม่เสร็จ ตอนที่เหล่าเทวดาบูชา อยู่ด้วยของหอมและดอกไม้ทิพย์ เครื่องดนตรีทิพย์สังคีตทิพย์บรรเลง เป็นไปอยู่ เหล่ามนุษย์บูชาอยู่ด้วยของหอมดอกไม้เป็นต้นและเครื่อง ดนตรี พระที่ปังกรทศพลมีพระชีนาสพผู้ได้อภิญา ๖ มีอานุภาพ มาก ๔๐๐,๐๐๐ รูปแวดล้อม ทรงเสด็จเอื้องกรายบนพื้นมโนลีลา ด้วยพระพุทธรูปอันไม่สามารถจะหาอุปมาเปรียบเทียบได้ เสด็จ ดำเนินสู่ทางที่ตกแต่งประดับประดาแล้วนั้นประดุจราชสีห์

ท่านสุเมธดาบสลิ้มตาขึ้นมองดูพระกายของพระทศพล ผู้เสด็จ ดำเนินมาตามทางที่ตกแต่งแล้ว ซึ่งถึงความเลิศด้วยพระรูปโฉม ประดับด้วยพระมหาปฐิสลักษณ์ ๓๒ ประการ ฉาบด้วยพระอนุ พยัญชนะ ๘๐ ประการ ล้อมด้วยแสงสว่าง ๑ วา เปล่งพระพุทธรัศมี หนาทึบ ๖ ลีออกมา ดูประหนึ่งสายฟ้าหลายสายบนพื้นท้องฟ้าที่มี สีดุจแก้วมณี ฉายแสงแปลบปลาบอยู่ไปมาและเป็นคู่ๆ กัน ท่านจึง คิดว่า “วันนี้เราควรกระทำการบริจาคชีวิตแด่พระทศพล ขอพระผู้มี พระภาคอย่าได้ทรงเหยียบที่ตมเลย แต่จงทรงเหยียบหลังของเรา เสด็จไป พร้อมกับพระชีนาสพ ๔๐๐,๐๐๐ รูป เหมือนทรงเหยียบ สะพานแก้วมณีเถิด การที่พระองค์ทรงกระทำเช่นนั้น จักเป็นไป เพื่อประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน” แล้วจึงแก้ผมออก ลาดหนัง เสือ ขญาและจิวรเปลือกไม้วางลงบนตมซึ่งมีสีดำ นอนลงด้านบนตม เหมือนสะพานแผ่นแก้วมณี

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

พวกมนุษย์เหล่านั้นถูกเราถามแล้วตอบว่า พระที่ปังกรพุทธเจ้า ผู้ยอดเยี่ยม ผู้ทรงชนะมาร ๕ ผู้เป็นโลกนายก เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พวกเราแผ้วถางหนทางเพื่อพระองค์

ปีติเกิดขึ้นแล้วแก่เราทันทีเพราะได้ฟังคำว่า “พุทโธ” เราเมื่อกล่าวอยู่ว่า “พุทโธ พุทโธ” ก็รู้สึกโสมนัส

เรายืนอยู่ในที่นั้น ยินดีมีใจปลาบปลื้มปีติคิดว่า “เราจะปลูกพืชคือกุศลทั้งหลายไว้ ในบุญเขตคือพระที่ปังกรพุทธเจ้าพระองค์นี้ ขอขณอย่าได้ล่วงเลยเราไปเลย” จึงกล่าวว่า “ถ้าพวกท่านจะตกแต่งทางเพื่อพระพุทโธเจ้า ก็จงให้สถานที่แห่งหนึ่งแก่ข้าพเจ้า แม้ข้าพเจ้าก็จะตกแต่งทาง”

พวกเขาได้ให้สถานที่แก่เราเพื่อจะแผ้วถางทาง เราคิดอยู่ว่า “พุทโธ พุทโธ” ไปกลางแผ้วถางทางไปกลาง

เมื่อสถานที่ของเรายังทำไม่เสร็จ พระชินเจ้ามหาโมหิณีที่ปังกรพร้อมด้วยพระชีนาสพ ๔๐๐,๐๐๐ รูป ล้วนได้อภิญญา ๖ ผู้คงที่ปราศจากมลทิน เสด็จดำเนินมาทางนั้น

การรับเสด็จก็ดำเนินไป กลองมากมายบรรเลงขึ้น เหล่ามนุษย์และเทวดาต่างร่าเริงเบิกบาน พากันแซ่ซ้องสาธุการ

เหล่าเทวดาเห็นพวกมนุษย์ และแม่เหล่ามนุษย์ก็เห็น
เทวดา แม่เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกนั้น ต่างประณม
อัญชลีไว้เหนือศรีษะเดินตามพระตถาคตเจ้าไป

พวกเทวดาก็บรรเลงดนตรีทิพย์ พวกมนุษย์ก็บรรเลง
ดนตรีมนุษย์ เทวดาและมนุษย์ทั้งสองพวกนั้น ก็บรรเลง
ตามเสด็จพระตถาคตเจ้าไป

เหล่าเทวดาที่เหาะมาทางอากาศ ก็โปรดอกมณฑารพ
ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะอันเป็นทิพย์ จุณณ์แห่งจันทน์
และของหอมที่เลิศอันเป็นทิพย์ไปทั่วทุกทิศ

เหล่ามนุษย์ที่ไปบนแผ่นดินก็ชูดอกจำปา ดอกสน
ดอกกระทู้ม ดอกกาละหิง ดอกบุษราคัม และดอกเกดไป
ทั่วทุกทิศ

เราสยายผมที่เกลียวไว้ผมออก ปูลาดผ้าเปลือกไม้และ
หนังเสื่อลงบนตม ในสถานที่ที่เขาให้เราตกแต่งนั้นแล้ว
นอนคว่ำหน้า

เราคิดว่า “ขอพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าพระชีนาสพ
ผู้เป็นศิษย์จงทรงเหยียบเราเสด็จไป อย่าได้เหยียบโคลน
ตมเลย การที่พระองค์ไม่ทรงเหยียบโคลนตมนั้น จะเป็น
ไปเพื่อประโยชน์แก่เรา”

ปรารภนาเป็นพระพุทธเจ้า

ท่านสุเมธดาบสนั้นนอนบนหลังตม้นั้นแหละ ลืมตามองดูเห็นพระพุทธสิริของพระที่ปึงกรทศพลคิดว่ “ถ้าเราปรารภนาไซ้ร้ ก็จจะเผากิเลสทั้งปวงหมดแล้วเป็นพระสังฆนวกะเข้าไปสู่รัम्मนครได้ แต่เราไม่มีกิจด้วยการเผากิเลสแล้วบรรลุนิพพานโดยที่ใครไม่รู้จัก ถ้ากระไร เราพึงเป็นดังพระที่ปึงกรทศพล บรรลุพระสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมแล้ว ขึ้นสู่ธรรมนาวาคืออริยมรรคมีองค์ ๘ ยังมหาชนให้ข้ามสังสารสาครได้แล้วจึงปรินิพพานในภายหลัง ข้อนี้เป็นการสมควรแก่เรา” ต่อจากนั้น จึงประมวลธรรม ๘ ประการ นอนลงทำความปรารภนาอันยิ่งใหญ่เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่

เมื่อเรานอนบนแผ่นดิน ใจก็ได้คิดอย่างนี้ว่ “วันนี้หากเราปรารภนา ก็พึงเผากิเลสทั้งหลายของเราได้

จะมีประโยชน์อะไรแก่เรา ด้วยการทำให้แจ้งธรรมในสำนักพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ โดยที่ไม่มีใครรู้จัก เราจักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว เป็นพระพุทธเจ้า ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก

จะมีประโยชน์อะไรแก่เรา ด้วยการที่บุรุษรู้เร็วแรงกำลังของตนอยู่ ข้ามฝั่งไปคนเดียว เราบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว จักยังหมู่มนุษย์พร้อมทั้งเทวดาให้ข้ามฝั่ง

ด้วยการกระทำอันวิเศษยิ่งของเรา คือการสละชีวิต เพื่อพระพุทธเจ้า ที่เรากระทำแล้วในพระพุทธเจ้าผู้เป็น บุรุษที่สูงที่สุด เราบรรลุประสัพพะปัญญาญาณแล้ว จะยัง เหล่าชนจำนวนมากให้ข้ามฝั่ง

เราตัดกระแสสังสาร ทำลายภพทั้ง ๓ (กามภพ รูปภพ และอรูปรภพ) แล้ว ขึ้นสู่ธรรมนาวาคืออริยมรรคมีองค์ ๘ จักยังมนุษย์พร้อมทั้งเทวดาให้ข้ามขึ้นฝั่ง”

การประมวลธรรม ๘

ก็เมื่อบุคคลปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าอยู่

ความปรารถนาที่ยิ่งใหญ่จะสำเร็จได้ เพราะการ ประมวลธรรม ๘ ประการ คือ (๑) ความเป็นมนุษย์ (๒) ความถึงพร้อมด้วยเพศ (๓) สมบูรณ์ด้วยเหตุ (๔) การ เห็นพระศาสดา (๕) การบรรพชา (๖) ความสมบูรณ์ด้วย คุณ (๗) การกระทำยิ่งใหญ่ (๘) ความพอใจ

๑. **ความเป็นมนุษย์** จริงอยู่ เมื่อบุคคลดำรงอยู่ในภาวะ แห่งความเป็นมนุษย์เท่านั้น ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้า ความปรารถนาย่อมสำเร็จ ความปรารถนาของนาค ครุฑ เทวดา หรือท้าวสักกะย่อมไม่สำเร็จ

๒. **ความถึงพร้อมด้วยเพศ** แม้ในภาวะแห่งความเป็นมนุษย์ เมื่อเขาดำรงอยู่ในเพศบุรุษเท่านั้น ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ ความปรารถนาของหญิง หรือบัณฑิตกะ (กระเทย) และอุกโตพยัญชนกะ (คนสองเพศ) ย่อมไม่สำเร็จ

๓. **สมบูรณ์ด้วยเหตุ** แม้สำหรับบุรุษ ความปรารถนาของผู้สมบูรณ์ด้วยเหตุ ที่จะบรรลุพระอรหัตต์แม้ในอัตภาพนั้นเท่านั้น จึงจะสำเร็จได้ นอกจากนี้ย่อมไม่สำเร็จ

๔. **การเห็นพระศาสดา** แม้สำหรับผู้ที่สมบูรณ์ด้วยเหตุ เมื่อปรารถนาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่เท่านั้น ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ หากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ความปรารถนาในที่ไกลเจดีย์หรือที่โคนต้นโพธิ์ย่อมไม่สำเร็จ

๕. **การบรรพชา** แม้เมื่อปรารถนาในสำนักของพระพุทธเจ้า ความปรารถนาของผู้ที่ดำรงอยู่ในเพศบรรพชาเท่านั้นจึงจะสำเร็จ ผู้ที่ดำรงอยู่ในเพศคฤหัสถ์ย่อมไม่สำเร็จ

๖. **ความสมบูรณ์ด้วยคุณ** แม้ผู้เป็นบรรพชิต ความปรารถนาของผู้ที่ได้ภิกขุญา ๕ และสมาบัติ ๘ เท่านั้นจึงจะสำเร็จ ผู้ที่เว้นจากคุณสมาบัตินี้ย่อมไม่สำเร็จ

๗. **การกระทำยิ่งใหญ่** แม้ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยคุณแล้วก็ตาม ความปรารถนาของผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำที่วิเศษยิ่ง คือ ได้บริจาคนชีวิตของตนแด่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น จึงจะสำเร็จ ความปรารถนาของคนนอกนี้ย่อมไม่สำเร็จ

๘. ความพอใจ แม้ผู้ที่จะสมบูรณ์ด้วยการกระทำที่พิเศษ
ยิ่งแล้ว ยังจะต้องมีฉันทะอุตสาหะความพยายามและการแสวงหา
อันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่ธรรมที่กระทำให้เป็นพระพุทธเจ้า
ความปรารถนาจึงจะสำเร็จ คนอื่นนอกจากนี้ย่อมไม่สำเร็จ

ในธรรมสโมธานเหล่านั้น ข้อที่ ๘ ความพอใจต้องยิ่งใหญ่
มีอุปมาดังต่อไปนี้

ถ้าหากมีข้อกำหนดสำหรับผู้จะบรรลุถึงความเป็นพระพุทธเจ้า
ดังนี้ว่า

(๑) ผู้ใดสามารถใช้กำลังแขนของตน ว่ายข้ามห้วงจักรวาล
ทั้งสิ้น ที่มีน้ำเต็มทั่วทั้งหมดจนถึงฝั่งได้ ผู้นั้นจึงจะบรรลุความเป็น
พระพุทธเจ้า

(๒) ผู้ใดเดินสามารถเดินเท้าเหยียบย่ำห้วงแห่งจักรวาลทั้งสิ้น
ที่ปกคลุมด้วยกอไผ่จนถึงฝั่งได้ ผู้นั้นจึงจะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า

(๓) ผู้ใดปักดาบทั้งหลายลงเต็มห้วงจักรวาล แล้วสามารถ
เดินเท้าเหยียบสถานที่ซึ่งเต็มด้วยดาบไปจนถึงฝั่งได้ ผู้นั้นจึงจะ
บรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า

(๔) ผู้ใดสามารถเดินเท้าย่ำห้วงจักรวาลทั้งสิ้น ซึ่งเต็มด้วย
ถ่านเพลิงอันปราศจากเปลวไปจนถึงฝั่งได้ ผู้นั้นจึงจะได้บรรลุความ
เป็นพระพุทธเจ้า

ผู้ใดไม่มีความเห็นว่า “ข้อกำหนดเหล่านั้นแม้ข้อหนึ่งทำได้ยาก” คิดแต่ว่า “เราจักข้ามไปถึงฝั่งข้างได้” ผู้นั้นเป็นผู้ประกอบด้วยฉันทะ อุตสาหะ ความพยายามและการแสวงหาอันยิ่งใหญ่ ความปรารถนา ของเขาย่อมสำเร็จ คนนอกจากนี้ย่อมไม่สำเร็จ เพราะเหตุตั้งที่กล่าว มาข้างต้นนั้น ท่านสุเมธดาบสประมวลธรรมทั้ง ๘ ประการเหล่านี้ ได้แล้ว จึงได้นอนลงทำความปรารถนาอย่างยิ่งใหญ่เพื่อความเป็น พระพุทธเจ้า

พระที่ปึงกรพุทธเจ้าทรงพยากรณ์

ฝ่ายพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่าที่ปึงกรเสด็จมาแล้ว ประทับ ยืนใกล้ศิระชะของท่านสุเมธดาบส ทรงลื้มพระเนตรทั้ง ๒ อันสมบูรณ์ ด้วยความผ่องใสมีวรรณะ ๕ ประหนึ่งว่าเปิดสีหบัญชรแก้วมณี ทอดพระเนตรเห็นท่านสุเมธดาบสนอนบนตม ทรงดำริว่า “ดาบสนี้ นอนกระทำความปรารถนาอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า ความปรารถนาของเขาจักสำเร็จหรือไม่หนอ” ทรงส่งพระอนาคตังส ญาณใคร่ครวญดู ทรงทราบว่ “นับจากนี้อีก ๔ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป ดาบสนี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้านามว่าโคตมะ”

พระองค์ประทับยืนอยู่นั้นแหละ ทรงพยากรณ์ในท่ามกลาง บริษัทว่า “เธอทั้งหลายเห็นดาบสผู้มีตบะยอดเยี่ยมนี้ ซึ่งนอนอยู่ บนหลังตมหรือไม่” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เห็นแล้ว พระเจ้าข้า”

พระที่ปังกรพุทธเจ้าตรัสว่า “ดาบสนี้นอนกระทำความปรารถนา
ยิ่งใหญ่ เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ความปรารถนาของเขาจัก
สำเร็จ นับจากนี้อีก ๔ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป ดาบสนี้
จักได้เป็นพระพุทธเจ้านามว่าโคตมะ ก็ในอัฐภาพันนั้นของเธอ
พระนครนามว่ากิลพัสดุ์เป็นที่อยู่อาศัย พระเทวีทรงพระนามว่า
มายาเป็นพระมารดา พระราชาทรงพระนามว่าสุทโธทนะเป็น
พระราชบิดา พระเถระชื่ออุปติสสะเป็นอัครสาวกองค์ที่ ๑ พระเถระ
ชื่อโกลิตะเป็นอัครสาวกองค์ที่ ๒ พุทธอุปัฏฐากชื่อพระอานนท์ พระ
เถรีชื่อเขมาเป็นอัครสาวิกากองค์ที่ ๑ พระเถรีชื่ออุบลวรรณาเป็น
อัครสาวิกากองค์ที่ ๒ เธอมีญาณแก่กล้าแล้ว ออกมหาภิเนษกรรม
ตั้งความเพียรอย่างยิ่ง รับข้าวปายาสที่โคนต้นไทร เสวยที่ฝั่ง
แม่น้ำเนรัญชรา ขึ้นสู่ควงไม้เป็นที่ตรัสรู้แล้วจักตรัสรู้ที่โคนต้น
อัสสัตถะ”

เพราะเหตุนั้น พระผู้พระภาคจึงตรัสว่า

พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าที่ปังกร ผู้ทรงรู้จักโลก
โดยประการทั้งปวง ผู้ควรรับทักษิณาทาน ประทับยืนใกล้
ศิระษะเรา ได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า “พวกท่านจงดูชฎิลดาบส
ผู้มีตบะสูงนี้ เธอจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลกในกัปที่นับ
ไม่ถ้วนแต่กัปนี้

พระตถาคตเจ้าออกจากนครกบิลพัสดุ์ อันนารีธรรมย์
ตั้งความเพียร กระทำทุกกรกิริยา

พระตถาคตเจ้านั่งที่โคนต้นอชปาลนิโครธ ทรงรับ
ข้าวปายาสในที่นั้นแล้ว ไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

พระชินเจ้าพระองค์นั้นเสวยข้าวปายาส ที่ริมฝั่งแม่น้ำ
เนรัญชรา แล้วเสด็จไปโคนต้นไม้สำหรับตรัสรู้ ตามทางที่
เขาจัดแต่งไว้ดีแล้ว ต่อจากนั้นพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระยศ
ใหญ่ ไม่มีใครยิ่งกว่า ทรงกระทำประทักษิณคงไม่เป็นที่
ตรัสรู้แล้ว จักตรัสรู้ที่โคนต้นอัสสัตถะ

พระมารดาผู้เป็นชนนีของเธอมีนามว่ามายา พระบิดา
มีนามว่าสุทโธทนะ เอนี้จักมีนามว่าโคตมะ พระโกลิตตะ
และอุปติสสะ ผู้หาอาสวะมิได้ ปราศจากราคะแก้ว มีจิต
อันสงบตั้งมั่น เป็นอัครสาวก อุปัฏฐากชื่อพระอานนท์
จักอุปัฏฐากพระชินเจ้านั้น พระนางเขมาและพระนาง
อุบลวรรณา ผู้หาอาสวะมิได้ ปราศจากราคะแล้ว มีจิต
สงบตั้งมั่น เป็นอัครสาวิกา ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของพระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้นเรียกว่าอัสสัตถะ”

นิมิตบอกได้เป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน

ท่านสุเมธดาบสได้ฟังพระดำรัสพยากรณ์นั้นแล้ว บังเกิดความ
โสมนัสว่า “ได้ทราบถึงความปรารถนาของเราจักสำเร็จ” มหาชน
ได้ฟังพระดำรัสของพระที่ปึงกรทศพลแล้ว ต่างพากันร่ำเรียงยินดี
ว่า “ได้ทราบว่า สุเมธดาบสเป็นพีชแห่งพระพุทธรเจ้า เป็นหน่อแห่ง
พระพุทธรเจ้า” และมหาชนเหล่านั้นก็ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ธรรมดา
คนเมื่อจะข้ามแม่น้ำ ไม่สามารถข้ามโดยท่าโดยตรงได้ ก็ยอมข้าม
โดยท่าข้างใต้ ฉันทใด แม้พวกเราก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อไม่ได้มรรค
และผลในพระศาสนาของพระที่ปึงกรทศพล ในกาลใด ในอนาคต
ท่านจักเป็นพระพุทธรเจ้า ในกาลนั้น พวกเราพึงสามารถกระทำให้แจ้ง
ซึ่งมรรคและผลในที่ต่อหน้าของท่าน” แล้วพากันตั้งความปรารถนาไว้

พระที่ปึงกรทศพลทรงสรรเสริญพระโพธิสัตว์ ทรงบูชาด้วย
ดอกไม้ ๘ กำมือ จากนั้นทรงกระทำประทักษิณแล้วเสด็จหลีกไป
แม้พระชีนาสพ ๔๐๐,๐๐๐ รูปต่างก็พากันบูชาพระโพธิสัตว์ ด้วย
ของหอมและพวงดอกไม้ กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายก็ได้บูชาอย่างนั้นเหมือนกัน ไหว้แล้วพากันหลีกไป

ในเวลาทีคนทั้งปวงหลีกไปแล้ว พระโพธิสัตว์ลุกขึ้นจากที่นอน
คิดว่า “เราจักตรวจตราดูบารมีทั้งหลาย” จึงนั่งขัดสมาธิบนกอง
ดอกไม้ เมื่อพระโพธิสัตว์นั่งอย่างนี้แล้ว เทวดาใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาล
ทั้งสิ้นได้ให้สาธุการกล่าวว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าสุเมธดาบส ในเวลา
ที่พระโบราณโกโพธิสัตว์ทั้งหลายนั่งขัดสมาธิด้วยคิดว่า เราจักตรวจ
ตราดูบารมีทั้งหลาย บุพพนิมิตเหล่าใดเคยปรากฏ บุพพนิมิตเหล่า

นั่นแม้ทั้งหมดก็ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักเป็นพระพุทธรูปเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย พวกเราย่อมรู้เหตุข้อนี้ว่า นิमितเหล่านี้ปรากฏแก่ผู้ใด ผู้นั้นจะเป็นพระพุทธรูปเจ้าแน่นอน ท่านจงระบอความเพียรของตนให้มันเถิด” แล้วได้พากันกล่าวสรรเสริญพระโพธิสัตว์ ด้วยคำสรรเสริญนานาประการ

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

มนุษย์และเทวดาทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสพยากรณ์นี้ของพระพุทธรูปเจ้าผู้ไม่มีผู้เสมอ ผู้ทรงแสวงหาคุณใหญ่ต่างพากันยินดีว่า “ดาบสนี้เป็นพีชของพระพุทธรูปเจ้า” เสียงโห่ร้องดังลั่นไป ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุพร้อมกับเหล่าเทวดาต่างปรบมือร่าเริงประณมอัญชลินมัสการ

พวกเขา กล่าวว่า “ถ้าพวกเราพลาดจากพระศาสนาของพระโลกนาถพระองค์นี้ ในอนาคตกาลอันยาวไกล ก็จักอยู่เฉพะหน้าท่านผู้นี้ คนทั้งหลายผู้ข้ามฝั่งน้ำพลาดท่าที่ตั้งอยู่เฉพะหน้า ก็จักยึดเอาท่าข้างใต้ ข้ามแม่น้ำใหญ่ต่อไปได้ ฉันทใด แม้พวกเราทั้งหมดก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ถ้าพ้นพระชินเจ้าพระองค์นี้ไป ก็จักอยู่เฉพะหน้าท่านผู้นี้ในอนาคตกาลอันยาวไกล”

พระพุทธรูปเจ้าทรงพระนามว่าที่ปึงกร ผู้ทรงรู้โลกอย่างแจ่มแจ้งทุกประการ ผู้ควรรับทักษิณาทาน ทรงพยากรณ์สิ่งที่เราเจริญแล้ว จึงทรงยกพระบาทเบื้องขวาเสด็จไปเหล่าพระสาวกผู้เป็นบุตรของพระชินเจ้าที่มีอยู่ในที่นั้น

ทั้งหมด ได้กระทำประทัภษณเรา มนุษย์ นาคและคนธรรพ์
ต่างก็กราบไหว้แล้วหลีกไป

เมื่อพระโลกนายกพร้อมด้วยพระสงฆ์ ล่วงทัศนวิสัย
ของเราแล้ว เรามีใจร่าเริงยินดีลุกขึ้นจากตมที่ตนนอน
แล้ว ครั้งนั้น เราเป็นผู้มีความสุขด้วยความสุข บันเทิงใจ
ด้วยความปราโมทย์ ท่วมทันซาบซ่านด้วยปีติ นิ่งขัด
สมาธิอยู่

เมื่อเรานิ่งขัดสมาธิแล้วคิดอย่างนี้ว่า “เราเป็นผู้
ชำนาญคล่องแคล่วในฌาน ถึงความเต็มเปี่ยมในอภิญญา
แล้ว ใน ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุ เหล่าฤๅษีที่จะเสมอกับเราไม่มี
เราไม่มีใครเสมอในอิทธิธรรม” เราได้โสมนัสเช่นนี้

ในการนั่งขัดสมาธิของเรา มหาพรหมทั้งหลายที่อาศัย
อยู่ใน ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุ ต่างเปล่งเสียงบรรลือลั่นว่า
“ท่านจักเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน นิमितเหล่าใดเคยปรากฏ
ในการนั่งขัดสมาธิ ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลายในกาลก่อน
นิमितเหล่านั้นก็ปรากฏแล้วในวันนี้

ความหนาวก็เหือดหาย ความร้อนก็ระงับไปแล้วใน
กาลก่อน (ในกาลที่พระนิยตโพธิสัตว์ทั้งหลายองค์ก่อนๆ
นั่งขัดสมาธิ) การเหือดหายของความหนาว และการ
ระงับไปของความร้อนนี้ก็ปรากฏแล้วในวันนี้ (ในคราวที่
ท่านสุเมธดาบสนั่งขัดสมาธิ) ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้า
แน่นอน

๑๐,๐๐๐ โลกธาตุก็ปราศจากเสียง ไม่มีความวุ่นวาย
แล้วในกาลก่อน การที่โลกธาตุปราศจากเสียง ไม่มีความ
วุ่นวายนี้ก็ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้า
แน่นอน

พายุใหญ่ก็ไม่พัด แม่น้ำทั้งหลายก็ไม่ไหลแล้วในกาล
ก่อน การที่พายุไม่พัดและน้ำไม่ไหลนี้ก็ปรากฏแล้วในวันนี้
ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ดอกไม้ทั้งหลายที่เกิดบนบก และดอกไม้ทั้งหลายที่
เกิดในน้ำ ทั้งหมดบานแล้วแก่พระโพธิสัตว์ในกาลก่อน
ดอกไม้เหล่านั้นทั้งหมดก็บานแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็น
พระพุทธเจ้าแน่นอน

เถาว์วัลย์และต้นไม้มีผลแล้วในกาลก่อน เถาว์วัลย์และ
ต้นไม้ต่างก็ออกผลแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้า
แน่นอน

รัตนะทั้งหลายที่อยู่ในอากาศและอยู่บนพื้นดิน ส่อง
แสงแล้วในกาลก่อน รัตนะแม่เหล่านั้นก็ส่องแสงแล้วใน
วันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ดนตรี ๕ อย่างทั้งของมนุษย์และของเทวดา ต่าง
บรรเลงขึ้นแล้วในกาลก่อน แม้ทั้งสองอย่างนั้นก็ร้อง
บันลือขึ้นแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ท้องฟ้ามีดอกไม้ต่างอันสวยงาม ได้ตกลงแล้วในกาลก่อน ดอกไม้เหล่านั้นก็ตกลงมาแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

มหาสมุทรที่ม้วนตัวลง ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุก็หวั่นไหวแล้วในกาลก่อน แม้ทั้ง ๒ อย่างนั้นก็ตั้งมั่นแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ในเหล่านรกลายหมื่นขุม ไฟสงบแล้วในกาลก่อน ไฟเหล่านั้นก็สงบแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

พระอาทิตย์ก็ปราศจากเมฆหมอก ดาวฤกษ์ทั้งปวง เคยมองเห็นได้ในกาลก่อน แม้การมองเห็นดาวฤกษ์นี้ก็ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

น้ำพุ่งทะเลสูงขึ้นแล้วจากแผ่นดิน ในที่ไม่มีอะไรปิดกั้นในกาลก่อน น้ำนั้นก็พุ่งขึ้นแล้วจากแผ่นดินในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

หมู่ดาวทั้งหมดสว่างไสว ดาวฤกษ์ก็สว่างไสวทั่วท้องฟ้าแล้วในกาลก่อน พระจันทร์ประกอบด้วยวิสาขฤกษ์ในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

สัตว์ที่อาศัยอยู่ในโพรง อาศัยอยู่ในแอ่งน้ำ ต่างออกจากที่อยู่ของตนแล้วในกาลก่อน แม้สัตว์เหล่านั้นก็ออกจากที่อยู่อาศัยแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ความกระสันไม่มีแก่สัตว์ทั้งหลาย พวกเขาเป็นผู้
สันโดษแล้วในกาลก่อน สัตว์แม่เหล่านั้ทั้งหมดก็เป็น
ผู้สันโดษแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

โรคทั้งหลายสงบระงับ ความทิวหมตไปแล้วในกาล
ก่อน การที่โรคสงบและความทิวหมตไปนี้ก็ปรากฏแล้ว
ในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

กามราคะเบาบาง โทสะและโมหะก็พินาศแล้วใน
กาลก่อน กิเลสเหล่านั้ทั้งปวงก็ปราศไปแล้วในวันนี้
ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ภัยไม่มีแล้วในกาลก่อน แม้การไม่มีภัยนั้นก็ปรากฏ
แล้วในวันนี้ พวกเราย่อมรู้ด้วยเหตุนั้น ท่านจักได้เป็น
พระพุทธเจ้าแน่นอน

จูลีไม่ฟุ้งขึ้นเบื้องบนแล้วในกาลก่อน แม้การไม่ฟุ้งขึ้น
ของจูลีนั้นก็ปรากฏแล้ววันนี้ พวกเราย่อมรู้ด้วยเหตุนั้น
ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

กลิ่นเหม็นก็ปราศไป มีแต่กลิ่นทิพย์ฟุ้งไปทั่วแล้วใน
กาลก่อน แม้กลิ่นนั้นก็ฟุ้งไปแล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็น
พระพุทธเจ้าแน่นอน

เหล่าเทวดาทั้งสิ้นเว้นอรุปรหมปรากฏแล้วในกาล
ก่อน เทวดาแม่เหล่านั้ทั้งหมดก็มองเห็นกันแล้ววันนี้
ท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

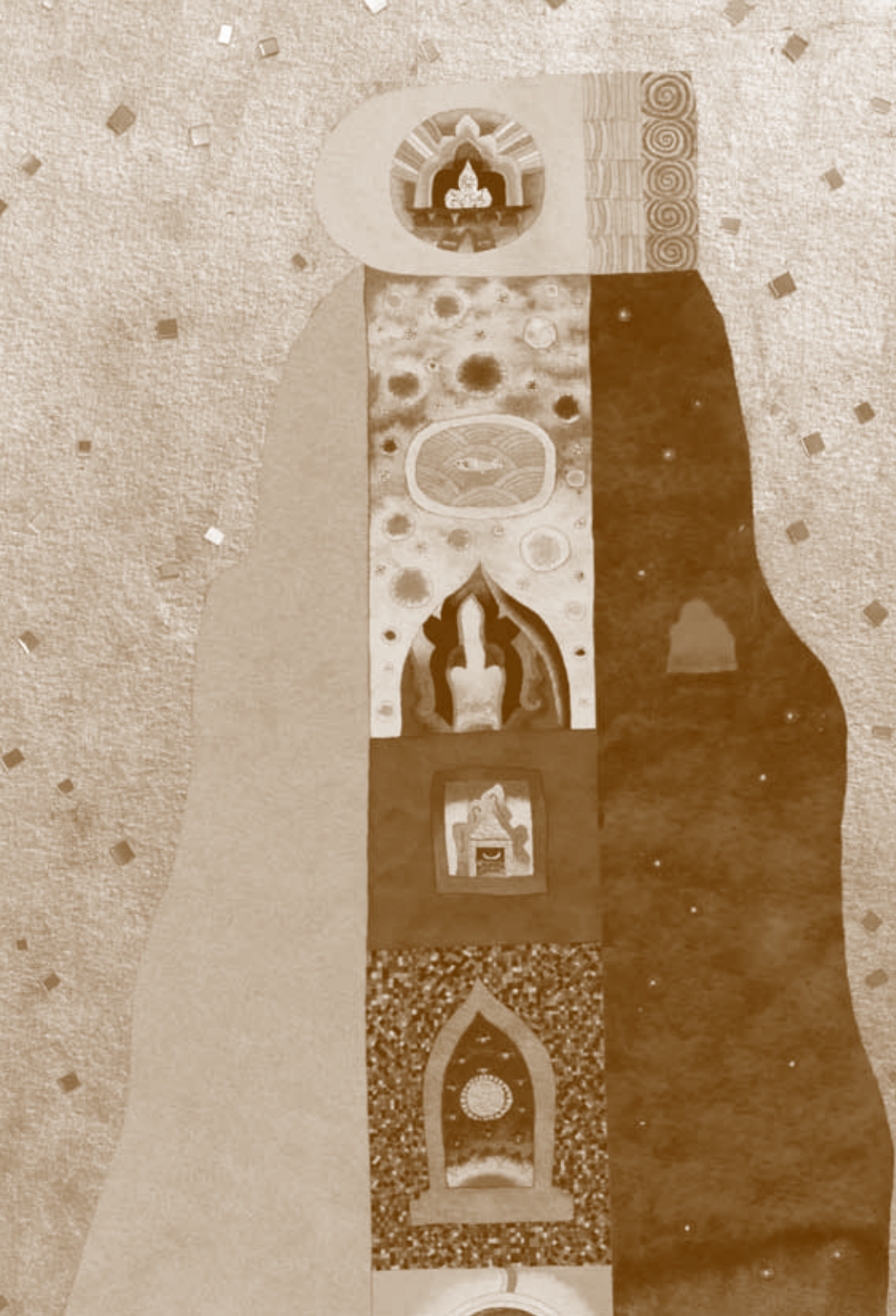
นรกมีประมาณเพียงใด นรกทั้งหมดนั้นก็เห็นได้แล้ว
ในกาลก่อน แม้นรกเหล่านั้นก็ปรากฏแล้วในวันนี้ ท่าน
จักได้เป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน

ฝาผนัง บานประตู แผ่นหิน ไม่เป็นเครื่องกีดขวาง
แล้วในกาลก่อน แม้สิ่งเหล่านั้นก็กลายเป็นอากาศแล้วในวันนี้
ท่านจักได้เป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน

การจตุและการปฏิสนธิไม่มี ในขณะที่พระโพธิสัตว์
ทั้งหลาย นั่งขัดสมาธิในกาลก่อน นิमितเหล่านั้นก็ปรากฏ
แล้วในวันนี้ ท่านจักได้เป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน

ท่านจงระคองความเพียรให้มั่น อย่าได้ถอยหลังกลับ
จงก้าวไปข้างหน้า แม้พวกเราย่อมรู้เหตุนี้ ท่านจักได้
เป็นพระพุทธรเจ้าแน่นอน”

พระโพธิสัตว์ได้ฟังพระดำรัสของพระที่ปึงกรทศพล
และถ้อยคำของเทวดาใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลแล้ว เป็นผู้มีความ
อุตสาหะอย่างยิ่งยวดจึงคิดว่า “ธรรมดาพระพุทธรเจ้า
ทั้งหลายมีพระดำรัสไม่เป็นเท็จ ถ้อยคำของพระพุทธรเจ้า
ทั้งหลายไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น เหมือนอย่างว่า ก้อนดิน
ที่ขว้างไปในอากาศจะต้องตกลงมาแน่นอน สัตว์ที่เกิด
แล้วจะต้องตายแน่นอน เมื่อสิ้นราตรีพระอาทิตย์ก็ต้องขึ้น
แน่นอน ราชสีห์ที่ออกจากที่อยู่อาศัยจะต้องบันลือสีหนาท

แน่นอน หญิงที่ครรภ์แก่จะต้องปลดเปลื้องภาระเป็นของ
แน่นอน จะต้องมืออย่างนี้แน่แท้ ฉันทิ ธรรมดาพระดำรัส
ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็นสิ่งแน่นอนไม่เป็นเท็จ
ฉันทิ นั้น เราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน”

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ในตอนนั้น เราได้ฟังพระดำรัสของพระพุทธเจ้า และ
คำของเทวดาใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว มี
ความร่าเริงยินดีเบิกบาน จึงคิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระชินพุทธเจ้า
ทั้งหลาย มีพระดำรัสไม่เป็น ๒ มีพระดำรัสไม่เป็นเท็จ
คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี เราจะได้เป็น
พระพุทธเจ้าแน่นอน

ก่อนดินที่ขวางไปในท้องฟ้า ย่อมตกบนพื้นดินแน่นอน
ฉันทิ ดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้
แน่นอนฉันทิ นั้นเหมือนกัน คำเท็จของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ไม่มี เราจะได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน

ความตายของสัตว์ทั้งปวง เป็นสิ่งเที่ยงแท้แน่นอน
ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทั้งหลาย ก็
เที่ยงแท้แน่นอนฉันทิ นั้นเหมือนกัน เมื่อราตรีสิ้นไป การ
ขึ้นของพระอาทิตย์ก็มีแน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของ
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทิ นั้น
เหมือนกัน

ราชสีห์ที่ออกไปจากที่นอน จะต้องบันลือสีหนาท
แน่นอน ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
ทั้งหลาย ก็เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทินั้นเหมือนกัน

สัตว์ผู้มีครมทั้งหลายจะต้องเปลื้องภาระแน่นอน
ฉันทิ พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐทั้งหลาย ก็
เที่ยงแท้แน่นอน ฉันทินั้นเหมือนกัน

อธิษฐานบำเพ็ญบารมี ๑๐

๑. ทานบารมี

ท่านสุเมธดาบสนั้น กระทำการตกลงใจอย่างนี้ว่า “เราจักเป็น
พระพุทธเจ้าแน่นอน” เพื่อที่จะใคร่ครวญถึงพุทธการกธรรม (ธรรม
ที่กระทำให้เป็นพระพุทธเจ้า) จึงเลือกเฟ้นสภาวะธรรมทั้งสิ้นตาม
ลำดับว่า “พุทธการกธรรมทั้งหลายมีอยู่ ณ ที่ไหนหนอ อยู่เบื้องบน
หรือเบื้องล่าง ในทิศใหญ่หรือทิศเฉียง” ก็ได้เห็นทานบารมีซึ่งเป็น
พุทธการกธรรมข้อที่ ๑ ที่พระโพธิสัตว์แต่เก่าก่อนทั้งหลายเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว จึงกล่าวสอนตนอย่างนี้ว่า “ดูก่อนสุเมธบัณฑิต
จำเดิมแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญทานบารมีข้อแรกให้เต็ม หมั่นน้ำ
ที่คว่ำแล้วยอมปล่อยน้ำออกไม่เหลือ ไม่นำน้ำกลับเข้าไปอีก ฉันทิ
แม้เมื่อท่านไม่ห้วงใยทรัพย์ ยศ บุตรและภริยาหรืออวัยวะใหญ่หน่อย
ให้สิ่งที่เขาต้องการอยากได้ทั้งหมดแก่ผู้ขอที่มาถึงโดยไม่เหลือ
ฉันทินั้นเหมือนกัน นิ่งที่โคนไม้สำหรับตรัสรู้แล้ว จะได้เป็นพระพุทธเจ้า”
ท่านได้อธิษฐานทานบารมีซึ่งเป็นข้อแรกให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เอาเถิด เราจะเลือกเฟ้นพุทธานุสส ทางโน้น ทางนี้ ทั้งเบื้องบน (ในเทวโลก) และเบื้องล่าง (ในมนุษยโลก) ตลอด ๑๐ ทิศ จนหมดความเป็นไปแห่งสภาวะธรรม

ครั้งนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็น**ทานบารมี**เป็นข้อแรก เป็นทางใหญ่ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลาย แต่เก่าก่อนเจริญแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทานประพฤติด้าน**ทานบารมี**ข้อที่ ๑ นี้ให้มั่นก่อน หากท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ก็จงทำ**ทานบารมี**ให้เต็ม

หม้อที่เต็มด้วยน้ำอันเขาคว่าปากลง ก็จะไม่ค่อยน้ำออกจนไม่เหลือ ไม่ได้รักษาไว้ในกาลไหนนั้น ฉันทเห็นยากไม่ว่าจะตำทราญ สูงส่งและปานกลาง จงให้ท่านอย่าให้เหลือ เหมือนหม้อน้ำที่เขาคว่าปากลง ฉันทนั้นเถิด”

๒. สีลบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธานุสสไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น” จึงได้เห็น**ศีลบารมี**ซึ่งเป็นข้อที่ ๒ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า “ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจำเดิมแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญ**ศีลบารมี**ให้เต็มเปี่ยม **ธรรมดา**เนื้อจามรีไม่ห้วงใยแม้กระทั่งชีวิต รักษาขนหางของตนอนอย่างเดียว ฉันท จำเดิมแต่นี้แม้ท่านก็ไม่ห้วงใยแม้ชีวิต

รักษาศีลอย่างเดียว ฉันทันนั้นเหมือนกัน จะได้เป็นพระพุทธเจ้า” ได้
อธิษฐานศีลบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๒ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านี้
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นศีลบารมีเป็นข้อ ๒ ที่
ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทาน
ประพาสศีลบารมีข้อที่ ๒ นี้ให้มั่นก่อน หากท่านปรารถนา
จะบรรลุโพธิญาณ ก็จงทำศีลบารมีให้เต็ม

จามรีหากทางคล่องติดในทีใด ๆ มันก็จะยอมตายใน
ที่นั้น ไม่ยอมตัดชนหาง ฉันทันใด ท่านจงบำเพ็ญศีลในฐานะ
ทั้ง ๔ (ปาติโมกขสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวกปาริสุทธิ
ศีล และปัจฉยสันนิสสิตศีล) ให้บริบูรณ์ จงรักษาศีลใน
กาลทุกเมื่อ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ฉันทันนั้นเถิด”

๓. เนกขัมมบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธการกธรรมไม่ใช่มีเพียง
เท่านี้” จึงได้เห็นเนกขัมมบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๓ ท่านได้สั่งสอนตนเอง
ว่า “ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจำเดิมแต่ขึ้นไป ท่านพึงบำเพ็ญเนกขัมม
บารมีให้เต็มเปี่ยม บุรุษผู้อยู่ในเรือนจำมิได้มีความรักใคร่ในเรือนจำ

นั้นเลย โดยที่แท้ เขาย่อมเอือมระอาไม่อยากจะอยู่เลยเท่านั้น ฉันทิด
แม้ท่านก็จงทำภพทั้งปวงให้เป็นเช่นกับเรือนจำ เอือมระอาอยากจะ
พ้นไปจากภพทั้งปวง มุ่งหน้าต่อเนกขัมมะอย่างเดียว ฉันทิดเหมือนกัน
ท่านจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าด้วยการบำเพ็ญบารมีอย่างนี้” ได้อธิษฐาน
เนกขัมมบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๓ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นเนกขัมมบารมีเป็นข้อ ๓
ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมทาน
ประพฤติเนกขัมมบารมีข้อที่ ๓ นี้ให้มั่นก่อน หากท่าน
ปรารถนาจะบรรลุปโพธิญาณ ก็จงทำเนกขัมมบารมีให้เต็ม

คนผู้อยู่ในเรือนจำมานาน ถูกทุกข์บีบคั้น มิได้ยัง
ความรักให้เกิดในเรือนจำนั้นเลย ย่อมแสวงหาแต่ทาง
ที่จะพ้นไปอย่างเดียว ฉันทิด ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือน
เรือนจำ ตั้งหน้ามุ่งต่อเนกขัมมะเพื่อหลุดพ้นจากภพ
ฉันทิดนั้นเถิด”

๔. ปัญญาบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธการกธรรมไม่ใช่มีเพียงเท่านี้” จึงได้เห็น**ปัญญาบารมี**ซึ่งเป็นข้อที่ ๔ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า “นับจำเดิมแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญปัญญาบารมีให้บริบูรณ์ ท่านอย่าได้เว้นใครๆ เลยไม่ว่าจะเป็นคนชั้นเลว ชั้นปานกลางและชั้นสูง พึงเข้าไปหาบัณฑิตทุกคนแล้วถามปัญหา ภิกษุผู้ถือเทีี่ยวบิณฑบาต เป็นปกติ ไม่เว้นตระกูลใดๆ ในบรรดาตระกูลที่แตกต่างกันมีตระกูลชั้นต่ำเป็นต้น เทีี่ยวไปบิณฑบาตตามลำดับ ย่อมได้อาหารพอยังชีพโดยพลัน ฉันทใด **แม้ท่านเข้าไปหาบัณฑิตทุกคนแล้วถามปัญหา** ฉันทนั้นเหมือนกัน จะได้เป็นพระพุทเจ้า” ได้อธิษฐานปัญญาบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๔ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านี้
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นปัญญาบารมีเป็นข้อ ๔
ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมทาน
ประพฤติปัญญาบารมีข้อที่ ๔ นี้ให้มั่นคงก่อน หากท่าน
ปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ก็จงทำปัญญาบารมีให้เต็ม

ภิกษุผู้เทีี่ยวบิณฑบาต ไม่เว้นตระกูลสูง ปานกลาง
และต่ำ ย่อมได้อาหารพอเลี้ยงชีพโดยอาการอย่างนี้ ฉันทใด

ท่านเมื่อได้ถามชนผู้เป็นบัณฑิตตลอดกาลทุกเมื่อ ฉันทันนั้น เหมือนกัน ท่านทำปัญญาบารมีให้เต็มแล้ว จะบรรลุพระ สัมโพธิญาณได้”

๕. วิริยบารมี

เมื่อใครครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธการกธรรมไม่ใช่มีเพียง เท่านั้น” จึงได้เห็นวิริยบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๕ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า “ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจำเดิมแต่ขึ้นไป ท่านพึงบำเพ็ญวิริยบารมีให้ เต็มเปี่ยม ราชสีห์มีคราซเป็นสัตว์มีความเพียรมั่นในทุกอิริยาบถ ฉันทใด แม้ท่านเมื่อเป็นผู้มีความเพียรมั่น มีความเพียรไม่ย่อหย่อน ในอิริยาบถทั้งปวงและในภพทั้งปวง ฉันทันนั้นเหมือนกัน จะได้เป็น พระพุทธเจ้า” ได้อธิษฐานวิริยบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๕ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นวิริยบารมีเป็นข้อ ๕ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทาน ประพฤติวิริยบารมีข้อที่ ๕ นี้ให้มั่นก่อน หากท่านปรารถนา จะบรรลุโพธิญาณ ก็จงทำวิริยบารมีให้เต็ม

ราชสีห์มีคราชมี่ความเพียรไม่ย่อหย่อน ประคับ
ประคองใจในที่นอนที่ยืนและที่เดินตลอดเวลา ฉันท
ท่านประคองความเพียรให้มั่นในภพทั้งปวง ฉันทนั้นเหมือน
กัน ท่านทำวิริยบารมีให้เต็มแล้ว จะบรรลุประสัมโพธิ
ญาณ”

๖. ขันติบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธานุการกรรมไม่ใช่มีเพียง
เท่านั้น” จึงได้เห็นขันติบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๖ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า
“ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจำเดิมแต่ไป ท่านพึงบำเพ็ญขันติบารมี
ให้เต็มเปี่ยม พึงเป็นผู้อดทนได้ทั้งในความนับถือและความดูหมิ่น
คนทั้งหลายทั้งของสะอาดบ้างไม่สะอาดบ้างลงบนแผ่นดิน แผ่นดิน
ย่อมไม่รู้สึกรับใจหรือขัดเคืองเพราะสิ่งของนั้น ย่อมอดทนอดกลั้น
ได้ทั้งนั้น ฉันท แม้ท่านเมื่ออดทนได้ในความนับถือและความดูหมิ่น
ฉันทนั้นเหมือนกัน จะได้เป็นพระพุทธานุเจ้า” ได้อธิฐานขันติบารมีซึ่ง
เป็นข้อที่ ๖ ทำให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธานุกรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นขันติบารมีเป็นข้อ ๖
ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทาน

ประพุดิขันติบารมีข้อที่ ๖ นี้ให้มันก่อน มีใจไม่ลังเลใน
ขันติบารมีนั้น จักบรรลुพระสัมโพธิญาณ

ธรรมดาแผ่นดินยอมทนได้ต่อสิ่งของที่เขาทิ้งลง
สะอาดบ้างไม่สะอาดบ้างทุกอย่าง ไม่รู้สึกขัดเคืองใจ
เพราะการกระทำนั้น ฉันทิใด แม้ท่านเป็นผู้อดทนต่อความ
นับถือและความดูหมิ่น ของคนทั้งปวงได้ ฉันทินั้นเหมือนกัน
ท่านทำขันติบารมีให้เต็มแล้ว จะบรรลุพระสัมโพธิญาณ”

๗. สัจจบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธการกธรรมไม่ใช่มีเพียง
เท่านั้น” จึงได้เห็นสัจจบารมี ซึ่งเป็นข้อที่ ๗ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า
“ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจำเดิมแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญสัจจบารมี
ให้เต็มเปี่ยม ถึงแม้สายฟ้าจะตกลงบนกระหม่อมของท่าน ก็อย่าได้
พูดคำเท็จที่รู้ตัวโดยอคติมิฉันทาคติเพราะต้องการทรัพย์เป็นต้น
ธรรมดาดาวประกายพลุกษ์ไม่เว้นวิถีโคจรของตนเลยในทุกฤดูกาล
ไม่โคจรไปในวิถีอื่น จะโคจรไปเฉพาะในวิถีของตนเท่านั้น ฉันทิใด
แม้ท่านก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ไม่ละทิ้งสัจจะ ไม่พูดคำเท็จโดยเด็ดขาด
จะได้เป็นพระพุทเจ้า” ได้อธิฐานสัจจบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๗ ให้
มันคงแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นสัจจขันธ์เป็นข้อ ๗ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทานประพาสสัจขันธ์ข้อที่ ๗ นี้ให้มั่นก่อน มีวาจาไม่เป็นเท็จในสัจขันธ์นั้น จักบรรลุประสัมโพธิญาณ

ธรรมดาว่าดาวประกายพุกษนั้น เป็นสิ่งที่ประมาณของชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก ย่อมไม่ใคร่ออกไปนอกวิถี ไม่ว่าในฤดูร้อนฤดูหนาวหรือฤดูฝน ฉันทใด แม้ท่านก็ฉันทนั้นเหมือนกัน อย่าเดินเฉออกไปจากทางในสัจจะทั้งหลาย ท่านทำสัจขันธ์ให้เต็มแล้ว จะบรรลุประสัมโพธิญาณ”

๘. อธิษฐานขันธ์

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธการกธรรมไม่ใช่มีเพียงเท่านี้” จึงได้เห็น**อธิษฐานขันธ์**ซึ่งเป็นข้อที่ ๘ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า “ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจาเดิมแต่ไป ท่านพึงบำเพ็ญอธิษฐานขันธ์ ท่านอธิษฐานสิ่งใดไว้ พึงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานนั้น **ธรรมดา** ภูเขาเมื่อลมทั่วทุกทิศพัดกระทบอยู่ ก็ไม่สะเทือนหวั่นไหว ยังคงตั้งนิ่งอยู่ในที่เดิมของตน ฉันทใด แม้ท่านก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานของตน จะได้เป็นพระพุทธเจ้า” ได้**อธิษฐาน** อธิษฐานขันธ์ซึ่งเป็นข้อที่ ๘ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกธรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นอธิษฐานบารมีเป็นข้อ
๘ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทาน
ประพฤต้อธิษฐานบารมีข้อที่ ๘ นี้ให้มั่นก่อน ท่านเป็นผู้
ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานบารมีนั้น แล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณ

ภูเขาหินไม่หวั่นไหวตั้งมั่นดีแล้ว ไม่สะเทือนด้วยลม
แรง ย่อมตั้งอยู่ในที่เดิมของตนเท่านั้น ฉันทิ แม้ท่าน
ก็จงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานตลอดกาลทุกเมื่อ ฉันทิ
นั้นเหมือนกัน ท่านทำอธิษฐานบารมีให้เต็มแล้ว จะบรรลุ
พระสัมโพธิญาณ”

๙. เมตตาบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธการกธรรมไม่ใช่มีเพียง
เท่านั้น” จึงได้เห็นเมตตาบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๙ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า
“ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจาเดิมแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญเมตตาบารมี
ให้เต็มเปี่ยม พึงมีจิตเป็นอย่างเดียวกันกันในสัตว์ทั้งหลาย ทั้งผู้ที่มี
ความเกื้อกูลและผู้ที่ไม่มีความเกื้อกูล ธรรมดว่าน้ำย่อมกระทำให้
ความเย็นถูกต้องไปเหมือนกัน ทั้งแก่คนชั่วทั้งแก่คนดี ฉันทิ แม้ท่าน

เมื่อเป็นผู้มีใจเป็นอย่างเดียวกัน ในสัตว์ทั้งปวงด้วยเมตตาจิต ฉะนั้น
เหมือนกัน จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า” ได้อธิษฐานเมตตาบารมีซึ่งเป็น
ข้อที่ ๙ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธการกกรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านี้
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบมโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นเมตตาบารมีเป็นข้อ ๙
ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจงสมาทาน
ประพจน์เมตตาบารมีข้อที่ ๙ นี้ให้มั่นก่อน ถ้าท่าน
ปรารถนาจะบรรลुพระโพธิญาณ ก็จงเป็นผู้ไม่มีใครเสมอ
ด้วยเมตตาภาวนา

ธรรมดาน้ำ ย่อมถูกต้องคนดีและคนเลวโดยเสมอกัน
ด้วยความเย็น ย่อมชะล้างมลทินคือธุลีออกได้โดยเสมอกัน
ฉันใด แม้ท่านก็จงเจริญเมตตาภาวนาให้สม่ำเสมอ ใน
สัตว์ทั้งหลายทั้งที่มีความเกื้อกูล และไม่มี ความเกื้อกูล
ฉันนั้นเถิด ท่านทำเมตตาบารมีให้เต็มแล้ว จะบรรลु
พระสัมโพธิญาณ”

๑๐. อุเบกขาบารมี

เมื่อใคร่ครวญมากขึ้นด้วยคิดว่า “พุทธานุการกกรรมไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น” จึงได้เห็นอุเบกขาบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๑๐ ท่านได้สั่งสอนตนเองว่า “ดูก่อนสุเมธบัณฑิต นับจำเดิมแต่นี้ไป ท่านพึงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี พึงเป็นกลางในสุขและในทุกข์ ธรรมดาแผ่นดินเมื่อคนทิ้งของสะอาดและไม่สะอาด ย่อมเป็นกลางเท่านั้น ฉันทใด แม้ท่านก็ฉันทนั้น เมื่อเป็นกลางในสุขและทุกข์ ก็จะได้เป็นพระพุทธเจ้า” ได้อธิษฐานอุเบกขาบารมีซึ่งเป็นข้อที่ ๑๐ ให้มั่นคงแล้ว

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ความจริงพุทธานุการกกรรมเหล่านี้ ไม่ใช่มีเพียงเท่านั้น
เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้เหล่าอื่นที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ

เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ จึงได้เห็นอุเบกขาบารมีเป็นข้อ
๑๐ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ทั้งหลายแต่เก่าก่อน เจริญ
แล้วกระทำให้มากแล้ว ได้สั่งสอนตนเองว่า “ท่านจง
สมาทานประพฤติกุเบกขาบารมีข้อที่ ๑๐ นี้ให้มั่นก่อน
ท่านเป็นผู้ตั้งอยู่ในความเป็นกลางดุจตาชั่ง จะบรรลुพระ
สัมโพธิญาณ

ธรรมดาแผ่นดินย่อมวางเฉย ต่อสิ่งที่ไม่สะอาดและ
สิ่งทีสะอาดซึ่งถูกทิ้งลงไป เว้นจากความโกรธและความ
ยินดีทั้ง ๒ นั้น ฉันทใด แม้ท่านก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เป็น
ผู้ตั้งอยู่ในความเป็นกลางดุจตาชั่ง ในสุขและทุกข์ในกาล

ทุกเมื่อ ท่านทำอุเบกขาบารมีให้เต็มแล้ว จะบรรลुพระ
สัมโพธิญาณ”

แผ่นดินใหญ่สันสะเทือน

ต่อจากนั้นท่านสุเมธดาบสคิดว่า “พุทธุการกธรรมที่เป็น
เครื่องบมโพธิญาณ ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้พึงทำให้บริบูรณ์
มีเพียง ๑๐ ประการนี้เท่านั้น ยกเว้นบารมี ๑๐ เสีย ธรรมเหล่า
อื่นที่เป็นพุทธุการกธรรมย่อไม่มี บารมีทั้ง ๑๐ เหล่านี้ในอากาศ
เบื้องสูงก็ไม่มี ในแผ่นดินเบื้องล่างก็ไม่มี ในทิศทั้งหลายมีทิศ
ตะวันออกเป็นต้นก็ไม่มี แต่มีตั้งอยู่ภายในหทัยของเรานี้เท่านั้น”
ท่านเมื่อเห็นว่าบารมีเหล่านั้นตั้งอยู่ในหทัยแล้ว จึงอธิษฐานบารมี
แม้ทั้งหมดให้มั่นคง พิจารณาอยู่บ่อยๆ ทั้งโดยอนุโลมและปฏิโลม
จากข้อปลายมาถึงข้อต้น จากข้อต้นไปถึงข้อปลาย จากข้อกลางไป
ถึงที่สุดทั้ง ๒ ข้าง และจากที่สุดทั้ง ๒ ข้างเข้ามาหาข้อกลาง

ท่านพิจารณาบารมี ๓๐ ได้แก่ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ และ
ปรมัตถบารมี ๑๐ คือการบริจาคสิ่งของภายนอกเป็นทานบารมี
การบริจาคอวัยวะเป็นทานอุปบารมี การบริจาคชีวิตเป็นทาน
ปรมัตถบารมี ดังนี้เป็นต้น เหมือนหมุนเครื่องยนต์ที่บน้ำมันไปมา
และเหมือนกวนยอดกุเขาสิเนรุใหญ่ให้เป็นมหาสมุทรในท้องจักรวาล
ฉะนั้น เมื่อท่านพิจารณาบารมีทั้ง ๑๐ อยู่อย่างนี้ ด้วยเดชแห่งญาณ
สำหรับเลือกเฟ้นบารมี แผ่นดินใหญ่นี้ที่หนาได้ ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์

ร้องดังลั่นหวั่นไหวสะเทือนเลื่อนลั่น เป็นเหมือนกับมัดต้นอ้อที่ถูก
ช่างเหยียบ และเหมือนเครื่องยนต์ที่บีบอ้อยที่กำลังหีบอยู่ หมุนคว้าง
เหมือนกับวงล้อเครื่องปั่นหม้อ และวงล้อของเครื่องยนต์บีบน้ำมัน
ฉะนั้น

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ธรรมที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณในโลกนี้เพียง ๑๐
ประการนี้เท่านั้น ไม่มากไปกว่านี้ พุทธการกธรรมอื่น
นอกจากบารมี ๑๐ ย่อมไม่มี ท่านจงตั้งมั่นอยู่ในบารมี ๑๐
เหล่านั้น

เมื่อเราไตร่ตรองบารมีธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งลักษณะ
และกิจคือสภาวะอยู่ ด้วยเดชแห่งญาณสำหรับเลือกเฟ้น
บารมี แผ่นดินพร้อม ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุสิ้นสะเทือนแล้ว
ผืนปฐพีก็ไหวบันลือส่งเสียงร้องลั่น ดุจเครื่องยนต์ที่บีบอ้อย
ที่หีบอ้อย และเลื่อนลั่นประดุจวงล้อเครื่องปั่นน้ำมัน
ฉะนั้น

มหาชนหวาดกลัว

เมื่อมหาปฐพีไหวอยู่ ชาวรัมมนครต่างไม่สามารถทรงตัวยืนอยู่ได้ ประหนึ่งว่าศาลาหลังใหญ่ที่ถูกลมพายุโหมพัดอย่างหนัก พากันเป็นลมล้มลงระเนระนาด ภาชนะของช่างหม้อมีหม้อน้ำเป็นต้นที่กำลังทำอยู่ ต่างกระทบกันแตกละเอียดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย มหาชนมีความสะดุ้งหวาดกลัวจึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดาแล้วทูลถามว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ทราบเลยว่า เหตุการณ์นี้เป็นการหมุนของนาค หรือว่าเป็นการหมุนพวกใดพวกหนึ่ง ในบรรดา ภูต ยักษ์ และ เทวดา อีกประการหนึ่ง มหาชนแม้ทั้งหมดนี้ถูกภัยรบกวน ความเลวร้ายหรือความตึงามจักมีแก่โลกนี้ ขอพระองค์โปรดตรัสบอกเหตุนี้แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยเถิด”

พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของชาวรัมมนครแล้วตรัสว่า “พวกท่านอย่าได้กลัว อย่าคิดอะไรเลย ภัยจากเหตุการณ์นี้ไม่มีแก่พวกท่าน สุขเมธบัณฑิตผู้ที่เราพยากรณ์ไว้แล้วในวันนี้ว่า จักเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโคตมะในอนาคต ขณะนี้ เธอกำลังพิจารณาไตร่ตรองบารมีทั้งหลายอยู่ เมื่อเธอไตร่ตรองพิจารณาอยู่ เพราะเดชแห่งญาณที่ใช้พิจารณาบารมี ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุทั้งสิ้น สั่นสะเทือนและร้องลั่นไปพร้อมกันทีเดียว”

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

บริษัทที่อยู่ในที่เฝ้าพระพุทธเจ้าทั้งหมด ต่างตัวล้วนเป็นลมล้มลงนอนบนแผ่นดิน หม้อน้ำหลายพันและหม้อข้าวหลายร้อยเป็นจำนวนมากในที่นั้น ต่างกระทบกระทบกันแตกละเอียดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย

มหาชนต่างมีใจหวาดเสียวสะดุ้งกลัวภัย มีใจแปรปรวนว่าวุ่น จึงมาประชุมกันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ปิงกรกราบทูลถามว่า “อะไรจักมีแก่โลก สิ่งดีหรือชั่ว หรือโลกทั้งปวงจะถูกย่ำยี ขอพระองค์ผู้มีพระจักขุ โปรดจงกำจัดภัยคุกคามนั้น”

ครานั้นพระมหามุนีที่ปิงกร ทำให้มหาชนเข้าใจได้แล้วด้วยพระดำรัสว่า “พวกท่านจงวางใจเถิด อย่าได้กลัวในการไหวของแผ่นดินนี้ วันนี้เราได้พยากรณ์บุคคลใดว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้า บุคคลนั้นพิจารณาถึงบารมีธรรมที่พระชินเจ้าเสพแล้วครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นธรรมเก่า เมื่อเขาพิจารณาบารมีธรรมโดยไม่เหลือ เพราะการพิจารณานั้น ผืนแผ่นดินนี้ ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุจึงไหวแล้วในโลกพร้อมทั้งเทวโลก”

มนุษย์และเทวดาบูชา

มหาชนได้ฟังพระดำรัสของพระตถาคตเจ้าแล้ว มีใจยินดีร่าเริงพากันถือเอาดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ออกจากรัชมนครเข้าไปหาพระโพธิสัตว์ บูชาด้วยดอกไม้เป็นต้น ไหว้กระทำประทักษิณ แล้วกลับเข้าไปยังรัชมนครตามเดิม ฝ่ายพระโพธิสัตว์พิจารณาบารมีทั้งสิ้น อธิษฐานความเพียรให้มั่นคงแล้วลุกจากอาสนะที่ตนนั่ง

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เพราะได้ฟังพระดำรัสของพระพุทธเจ้า มหาชนต่างมีใจเย็นลงแล้วในทันที ทุกคนเข้าไปหาเรากราบไหว้แล้วอีก ในกาลนั้น เรายึดบารมีทั้งหลายไว้ในใจให้มั่นคง นมัสการพระที่ปึงกรพุทธเจ้า แล้วลุกขึ้นจากอาสนะ

ขณะนั้น เทวดาใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลทั้งสิ้นประชุมกันแล้ว บูชาพระโพธิสัตว์ผู้ลุกจากอาสนะด้วยดอกไม้ และของหอมอันเป็นทิพย์แล้ว ป่าวประกาศคำสรรเสริญอันเป็นมงคลเป็นต้นว่า “ข้าแต่ท่านสุเมธดาบสผู้เป็นเจ้า วันนี้ท่านตั้งปรารถนาอย่างใหญ่ที่บาทมุลของพระที่ปึงกร ทศพล ขอความปรารถนานั้นของท่านจงสำเร็จโดยไม่มีอันตราย ความกลัวหรือความหวาดเสียวอย่าได้มีแก่ท่าน โรคแม้นิดหน้อยอย่าได้เกิดในร่างกาย ขอท่านจงบำเพ็ญบารมีให้เต็มแล้วบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณโดยพลัน ต้นไม้ที่จะผลิดอกออกผล ย่อมผลิดอกและออกผลตาม

ฤดูกาล ฉันทไศ แม้ท่านก็อย่าได้ล่วงเลยเวลานั้นเลย จงได้
สัมผัสพระโพธิญาณอันอุดมโดยพลัน ฉันทนั้นเหมือนกัน”
เทวดาทิ้งหลายครั้งป่าวประกาศอย่างนี้แล้ว ได้กลับไป
ยังเทวสถานของพวกตนตามเดิม

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ผู้อันเทวดาสรรเสริญแล้วคิดว่า “เราจะบำเพ็ญ
บารมี ๑๐ ให้เต็มบริบูรณ์ ในที่สุดแห่ง ๔ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐
มหากัป จะได้เป็นพระพุทธเจ้า” อธิษฐานความเพียรให้มั่นคงแล้ว
เหาะขึ้นบนท้องฟ้าไปสู่ป่าหิมพานต์ทันที

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

เหล่าเทวดาถือดอกไม้ทิพย์ เหล่ามนุษย์ถือดอกไม้
ของมนุษย์ เหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้ง ๒ ต่างโพรยปราย
ดอกไม้ทั้งหลายลงบนตัวเราผู้กำลังลุกจากอาสนะ ทั้ง
เทวดาและมนุษย์ ๒ ฝ่ายนั้น ทำให้เรารู้ถึงความสวัสดิว่า
“ความปรารถนาของท่านยิ่งใหญ่ ขอท่านจงได้สิ่งนั้นตาม
ที่ท่านปรารถนาไว้ ขออันตรายทั้งปวงจงอย่ามี ขอความ
โศกและโรคภัยจงพินาศไป ขออันตรายทั้งหลายจงอย่ามี
แก่ท่าน ขอท่านจงบรรลุพระโพธิญาณอันประเสริฐสุดโดย
พลัน

ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงเบิกบานด้วยพุทธญาณ
๑๘ เหมือนต้นไม้ที่มีดอกเมื่อถึงฤดูกาลก็ผลิดอก ฉันทนั้น
เถิด

พระสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ บำเพ็ญบารมี ๑๐ แล้ว ฉันทไฉน ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้เต็มเปี่ยม ฉันทนั้นเกิด พระสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ตรัสรู้แล้วได้ต้นไม้อำหรับตรัสรู้ ฉันทไฉน ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงตรัสรู้ได้ต้นไม้อำหรับตรัสรู้ของพระชินเจ้า ฉันทนั้น พระสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ทรงแสดงพระธรรมจักร ฉันทไฉน ข้าแต่ท่านมหาวิระ ขอท่านจงแสดงพระธรรมจักร ฉันทนั้น

พระจันทร์ในราตรีวันเพ็ญ ที่ผ่องแผ้ว ย่อมรุ่งโรจน์ ฉันทไฉน ขอท่านจงมีมโนรถเต็มเปี่ยมแล้ว รุ่งโรจน์ใน ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุ ฉันทนั้นเกิด พระอาทิตย์ที่หลุดจากราหู แล้ว ย่อมส่องแสงด้วยแสงอันร้อนแรง ฉันทไฉน ขอท่านเป็นผู้ที่โลกธรรมฉาบทาไม่ได้แล้ว จงรุ่งเรืองด้วยพระพุทธานุภาพ ฉันทนั้นเกิด แม่น้ำทุกสายต่างก็ไหลเข้าไปสู่ทะเลใหญ่ ฉันทไฉน ขอชาวโลกพร้อมทั้งเทวดา จงเข้าไปสู่สำนักของท่าน ฉันทนั้นเกิด”

ในกาลนั้น ท่านสุเมธดาบสอันพระที่ปึงกรพุทธเจ้า เทวดาและมนุษย์ชมเชยสรรเสริญแล้ว สมาทานบารมีธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะบำเพ็ญบารมีธรรมเหล่านั้น จึงเข้าไปสู่ป่าใหญ่

เรื่องท่านสุเมธ จบ

ได้รับพยากรณ์ในพระพุทธเจ้า ๒๔ พระองค์

ในกัปที่พระทีปังกรทศพลเสด็จอุบัติขึ้น แม้พระพุทธเจ้าจะมีถึง ๓ พระองค์ พระโพธิสัตว์ไม่ได้รับการพยากรณ์จากสำนักพระพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรงแสดงไว้ในพุทธวงศ์นั้น แต่ในอรรถกถา เพื่อที่จะแสดงพระพุทธเจ้าทั้งหมด จำเดิมแต่พระตัมหังกรพุทธเจ้านั้น ท่านพระอรรถกถาจารย์จึงกล่าวคำนี้ไว้ว่า

พระสัมพุทธเจ้า ผู้สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งหลาย ผู้เป็นมหารุณี ผู้มีพระยศใหญ่ ผู้เป็นโลกนายกเหล่านี้คือ (๑) พระตัมหังกร (๒) พระเมธังกร (๓) พระสรณังกร (๔) พระทีปังกร (๕) พระโกณฑัญญะ (๖) พระมังคละ (๗) พระสุমনะ (๘) พระเววตะ (๙) พระโสภิตะ (๑๐) พระอโนมทัสสี (๑๑) พระปทุมะ (๑๒) พระนารทะ (๑๓) พระปทุมุตตระ (๑๔) พระสุเมธะ (๑๕) พระสุชาตะ (๑๖) พระปิยทัสสี (๑๗) พระอัทธทัสสี (๑๘) พระธรรมทัสสี (๑๙) พระสิทธัตถะ (๒๐) พระติสสะ (๒๑) พระปุสสะ (๒๒) พระวิปัสสี (๒๓) พระสิขี (๒๔) พระเวสสภู (๒๕) พระกกุสันธะ (๒๖) พระโกนาคมนะ (๒๗) พระกัสสปะ ผู้ทรงกำจัดราคะได้แล้ว มีพระหทัยตั้งมั่น ทรงกำจัดความมืดอย่างใหญ่หลวงได้ ดุจดวงอาทิตย์ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว สว่างราวกับกองไฟ ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พร้อมด้วยพระสาวกทั้งหลาย

ในบรรดาพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น พระโพธิสัตว์
ของเราทั้งหลายสร้างอธิการ (การกระทำที่วิเศษยิ่ง) ใน
สำนักของพระพุทธรูปเจ้า ๒๔ พระองค์มีพระที่ปึงกรเป็นต้น
มาตลอด ๔ อสงไขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป หลังจาก
พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะ เว้นจากพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้แล้ว ไม่มีพระพุทธรูปองค์อื่น
พระโพธิสัตว์ได้รับคำพยากรณ์ในสำนักของพระพุทธรูปเจ้า
๒๔ พระองค์ มีพระที่ปึงกรเป็นต้นด้วยประการฉะนี้

พระโพธิสัตว์ไม่เกิดในที่ฐานะ ๑๘ อย่าง

เพราะการประมวลธรรม ๘ ประการ คือ (๑) ความเป็น
มนุษย์ (๒) ความถึงพร้อมด้วยเพศ (๓) เหตุ (๔) การเห็น
พระศาสดา (๕) การบรรพชา (๖) ความสมบูรณ์ด้วยคุณ
(๗) การกระทำยิ่งใหญ่ (๘) ความพอใจ อภินิหาร (ความ
ปรารถนาที่ตั้งใจจริง) ย่อมสำเร็จได้

พระมหาสัตว์ผู้ได้กระทำอภินิหารไว้ แทบบาทมูลของ
พระพุทธรูปเจ้าทรงพระนามว่าที่ปึงกร ประมวลธรรม ๘ ประการเหล่านี้
มาแล้วกระทำอุตสาหะว่า “เอาเถิด เราจะเลือกเฟ้นพุทธรูปการกธรรม
จากที่โน้นบ้าง ที่นี้บ้าง” ดังนี้เป็นต้น ได้เห็นพุทธรูปการกธรรมมีทาน
บารมีเป็นต้นด้วยคำว่า “ในกาลที่เราเลือกเฟ้นอยู่ได้เห็นทานบารมี
เป็นข้อแรก” ดังนี้เป็นต้น ท่านได้บำเพ็ญธรรมเหล่านั้น มาจนถึง
อัฐภาพที่เป็นพระเวสสันดร และเมื่อบำเพ็ญบารมีมาอยู่ ก็ได้รับ

อานิสงส์ทั้งหลายสำหรับพระโพธิสัตว์ผู้ได้กระทำอภินิหารแล้ว ดังที่
ท่านพรรณนาไว้ว่า

คนผู้สมบูรณ์ด้วยองค์คุณทุกประการ ผู้เที่ยงต่อพระ
โพธิญาณ ตลอดสังสารอันมีระยะกาลยาวนาน แม้นับ
ด้วยร้อยโกฏิกัป (๑) จะไม่เกิดในอเวจีนรก (๒) ไม่เกิดใน
โลกันตรนรก (๓) ไม่เกิดเป็นนิชฌามัตถกเปรต (๔) ไม่เกิด
เป็นขุปปิปาสาเปรต (๕) ไม่เกิดเป็นกาลกัญชิกาสุร (๖) แม้
เมื่อเกิดในทุกคติ จะไม่เกิดเป็นสัตว์ตัวเล็กๆ (๗) เมื่อเกิดใน
มนุษย์จะไม่เป็นคนบอดแต่กำเนิด (๘) ไม่เป็นคนหูหนวก
(๙) ไม่เป็นคนใบ้ (๑๐) ไม่เกิดเป็นสตรี (๑๑) ไม่เกิดเป็น
อุกโตพยัญชนกะ (คนสองเพศ) และกระเทย (๑๒) คน
ผู้เที่ยงต่อพระโพธิญาณจะไม่มีใจติดพันในสิ่งใด (๑๓) พ้น
จากอนันตริยกรรมทั้งหลาย (๑๔) เป็นผู้มิโคจรสะอาด
ในที่ทั้งปวง (๑๕) ไม่ช้องเสมหิจฉนาทิฎฐิ (๑๖) เชื่อในการ
กระทำ (กรรมกิริยา) (๑๗) เมื่ออยู่ในสวรรค์ทั้งหลาย
ก็ไม่เกิดเป็นนอสนัญญีสัตว์ (๑๘) เหตุที่ไปเกิดในสวรรค์
ชั้นสุทธาวาสก็ไม่มี เป็นสัตบุรุษน้อมใจไปในเนกขัมมะ
ปลดเปลื้องภพน้อยใหญ่ออก ประพฤติแต่ประโยชน์แก่
ชาวโลก มุ่งบำเพ็ญบารมีทุกประการท่องเที่ยวไป

ตัวอย่างชาติที่บำเพ็ญบารมี

เมื่อพระมหาสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมีอยู่นั้นแหละ การนับจำนวน อดภาพที่บำเพ็ญทานบารมี เช่น ในกาลเป็นอกิตติพราหมณ์ ในกาล เป็นสังฆพราหมณ์ ในกาลเป็นพระราชาทรงพระนามว่าธัญชยะ ในกาลเป็นพระเจ้ามहाสุทฺสสนะ ในกาลเป็นมหาโควินทะ ในกาล เป็นนิมิตหาราช ในกาลเป็นจันทกุมาร ในกาลเป็นวิสัยหเศรษฐี ในกาลเป็นพระเจ้าสิริราช ในกาลเป็นพระเวสสันดรเป็นต้น ไม่สามารถที่จะทำได้ แต่ทานบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้กระทำการบริจาค ตนเอง ใน**สप्तสัณทิตชาติ**กอย่างนี้ว่า

เราเห็นเขาเข้ามาขออาหาร จึงได้บริจาคตนเอง ผู้ที่ จะเสมอเราด้วยทานไม่มี นี่เป็นทานบารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

การนับจำนวนอดภาพที่บำเพ็ญศีลบารมี คือ ในกาลเป็นสีลว นาคราช ในกาลเป็นจัมเปยยนาคราช ในกาลเป็นภริหัตตนาคราช ในกาลเป็นฉัททันตนาคราช ในกาลเป็นชัยทิสราชบุตร ในกาลเป็น อลินสัตตกุมารเป็นต้น ไม่สามารถที่จะทำได้ แต่ศีลบารมีของพระ โพธิสัตว์ผู้ทำการบริจาคตนเอง ใน**สังขपालชาติ**กอย่างนี้ว่า

เราเมื่อถูกแทงด้วยหลาวทั้งหลาย และถูกทิ่มด้วย หอกทั้งหลาย ก็มีได้โกรธเคืองบุตรนายบ้านเลย นี่เป็นศีล บารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

การนับจำนวนอรรถภาพที่พระโพธิสัตว์ สละราชสมบัติอย่างใหญ่ บำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือ ในกาลเป็นโสมนัสกุมาร ในกาลเป็นหัตถิपाल กุมาร ในกาลเป็นอโยฆรบัณฑิตเป็นต้น ไม่สามารถที่จะทำได้ แต่เนกขัมมบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้ทิ้งราชสมบัติออกบวชเพราะเป็นผู้ปราศจากเครื่องข้อง ใน**จูฬสุตโต**สมชาตอย่างนี้ว่า

เราละทิ้งราชสมบัติอันใหญ่ที่อยู่ในเงื้อมมือ ดุจดมก่อน น้ำลาย เมื่อเราสละแล้วก็ไม่ติดข้องเลย นี่เป็นเนกขัมมบารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

การนับจำนวนอรรถภาพที่บำเพ็ญปัญญาบารมี คือ ในกาลเป็น วิธูรบัณฑิต ในกาลเป็นมหาโควินทบัณฑิต ในกาลเป็นชุกทาลบัณฑิต ในกาลเป็นนอรกบัณฑิต ในกาลเป็นโพธิปริพาชก ในกาลเป็นมโหสถ บัณฑิตเป็นต้น ไม่สามารถที่จะทำได้ แต่ปัญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้แสดงงูที่อยู่ภายในกระสอบ ในกาลเป็นเสนกบัณฑิตใน**สัตตกัถชาต**กอย่างนี้ว่า

เราเมื่อใคร่ครวญอยู่ด้วยปัญญา ได้ช่วยพราหมณ์ให้พ้นจากทุกข์ได้ ผู้ที่เสมอเราด้วยปัญญาไม่มี นี่เป็นปัญญาบารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

การนับจำนวนอัฐภาพที่บำเพ็ญวิริยบารมีเป็นต้น ก็ไม่สามารถที่จะทำได้ แต่วิริยบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้ข้ามมหาสมุทร ในมหาชนกษัตริย์อย่างนี้ว่า

ในท่ามกลางมหาสมุทรเราไม่เห็นฝั่งเลย พวกมนุษย์พากันตายหมดแล้ว ความเป็นอย่างอื่นแห่งจิตไม่มีเลย นี่เป็นวิริยบารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

ชั้นดีบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้อดกลั้นทุกข์หนัก เพราะทำเป็นเหมือนกับไม่มีจิตใจในชั้นดีวาทีชาตกอย่างนี้ว่า

เราไม่โกรธในพระเจ้ากาสิราช ผู้สั่งให้ฟันเราผู้เหมือนกับไม่มีจิตใจ ด้วยขวานอันคมกริบ นี่เป็นชั้นดีบารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

สัจจบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้สละชีวิตตามรักษาสัจจะอยู่ในมหาสุตโสมชาตกอย่างนี้ว่า

เราเมื่อตามรักษาสัจจวาจาอยู่ สละชีวิตของเราได้ ให้พระเจ้าปรีสาทพลอยกษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์แล้ว นี่เป็นสัจจบารมีของเรา

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

อธิษฐานบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้สละแม้กระทั่งชีวิตอธิษฐานวัตร ในมุคปักษชาตก อย่างนี้ว่า

พระมารดาและพระบิดา มิได้เป็นที่เกลียดชังของเรา
ทั้งยศใหญ่เราก็มิได้เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็น
ที่รักยิ่งของเรา เพราะฉะนั้น เราจึงอธิษฐานวัตร

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

เมตตาบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้ไม่เหลียวแลแม้กระทั่งชีวิต ยัง
คงมีเมตตาอยู่ในสุวรรณสามชาดก อย่างนี้ว่า

ในกาลนั้น สัตว์ใดๆ ก็ไม่ได้กลัวเรา และเราก็มิได้
หวาดกลัวสัตว์ใดๆ เราอันกำลังแห่งเมตตาอุปลัมภแล้ว
จึงยินดีอยู่ในป่าใหญ่

จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

อุเบกขาบารมีของพระโพธิสัตว์ ผู้ไม่ประพวลิตล่วงอุเบกขา เมื่อ
พวกชาวบ้านก่อให้เกิดสุขโดยการนำดอกไม้และของหอมมาให้ก็ดี
พวกเด็กก่อให้เกิดทุกข์ด้วยการถ่มน้ำลายใส่เป็นต้นก็ดี ในโลมทั้งส
ชาดกอย่างนี้ว่า

เราเอากระดูกจากซากศพทำเป็นตุ๊กตอมอนหนุนนอน
อยู่ในป่าช้า พวกเด็กชาวบ้าน ได้พากันเข้าไปทำสิ่งที่ไม่
เหมาะสมเป็นอันมาก

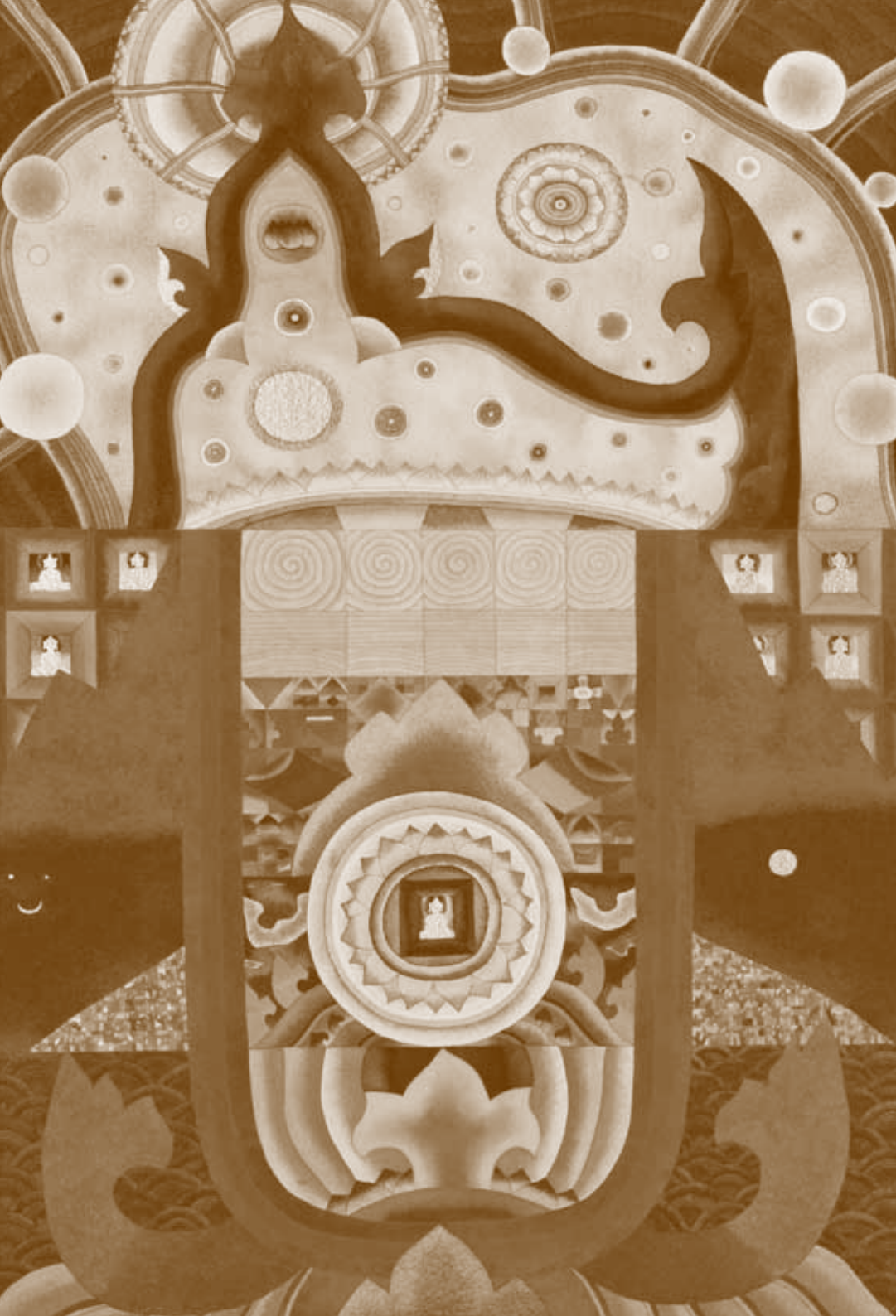
จัดเป็นปรมัตถบารมีแน่นอน

ความสงบในอรรถกถาอปทานนี้มีเพียงเท่านี้ ส่วนเนื้อความ
โดยพิสดารพึงถือเอาจากจரியปิฎก พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอย่าง
นี้แล้ว ดำรงอยู่ในอัฐภาพเป็น**พระเวสสันดร** กระทำบุญใหญ่อันเป็น
เหตุให้แผ่นดินใหญ่ไหวอย่างนี้ว่า

แผ่นดินนี้ไม่มีจิตใจ ไม่รู้สุขทุกข์ แม้แผ่นดินนั้นก็ได้
ไหวแล้วถึง ๗ ครั้ง เพราะอำนาจแห่งทานของเรา

ในเวลาสิ้นสุดแห่งอายุ ท่านจตุตถกษัตริย์ที่เป็**นพระ**
เวสสันดรนั้น **ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต** เรื่องราวจำเดิมแต่บาทมุล
ของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าที่ปังกร จนถึงพระโพธิสัตว์นี้เกิดใน
สวรรค์ชั้นดุสิตนี้ พึงทราบว่ชื่อทุเรณิทาน

๒. อวิทุเรณิทาน^๑

โกลาหล ๓

ก็เมื่อพระโพธิสัตว์อยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิตนั้นแหละ พุทธโกลาหลได้เกิดขึ้นแล้ว จริงอยู่ในโลกมีโกลาหลที่สำคัญ ๓ อย่างเกิดขึ้น คือ

(๑) กัปปโกลาหล ความโกลาหลในเรื่องกัปปินาศ

(๒) พุทธโกลาหล ความโกลาหลในเรื่องจะมีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น

(๓) จักกวัตติโกลาหล ความโกลาหลในเรื่องจะมีพระเจ้าจักรพรรดิ

เหล่ากามาวจรเทวดาที่ชื่อว่าโลกพยุหะ (ผู้พิทักษ์โลก) พอทราบว่ “อีก ๑๐๐,๐๐๐ ปีจะสิ้นกัปป” ต่างมีศรัทธาเปี่ยม สยายผมร้องไห้ เอามือทั้งสองเช็ดน้ำตา นุ่งผ้าแดง มีรูปร่างไม่น่าดู เทียบออกกล่าวไปในเมืองมนุษย์ว่า “ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย จากนี้ไปอีก ๑๐๐,๐๐๐ ปีจะสิ้นกัปป แม้โลกนี้ก็จักพินาศไป แม้มหาสมุทรก็จักพินาศ

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก วิสุทธชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน

แผ่นดินใหญ่นี้และภูเขาสิเนรราช จักถูกไฟไหม้พินาศไป ความพินาศ
ของโลกจักมีจนถึง**พรหมโลก** ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ขอ
พวกท่านจงเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จงบูชามารดาบิดา
จงเป็นผู้นอบน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล” นี้ชื่อว่า**กัปโกลาหล**

เหล่าโลกบาลเทวดา (เทวดารักษาโลก) พอทราบว่า “อีก ๑,๐๐๐
ปีพระสัพพัญญูพุทธเจ้าจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก” ก็พากันเที่ยวป่าวร้อง
ว่า “ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย อีก ๑,๐๐๐ ปีพระสัพพัญญูพุทธเจ้า
จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก” นี้ชื่อว่า**พุทธโกลาหล**

เหล่าโลกบาลเทวดานั้นแหละพอทราบว่า “อีก ๑๐๐ ปีพระเจ้า
จักรพรรดิจักเสด็จอุบัติขึ้น” ก็พากันเที่ยวป่าวประกาศว่า “ดูก่อน
ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย อีก ๑๐๐ ปีพระเจ้าจักรพรรดิจักเสด็จอุบัติขึ้น”
นี้ชื่อว่า**จักรกวัตติโกลาหล** โกลาหลทั้ง ๓ ประการนี้นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ

ในบรรดาโกลาหลทั้ง ๓ ประการนั้น เทวดาในหมื่นจักรวาล
ทั้งสิ้นได้ฟังพุทธโกลาหลแล้ว จึงร่วมประชุมกัน ครั้นทราบว่าท่าน
ชื่อโน้นจะเป็นพระพุทธเจ้า ก็พากันเข้าไปหาท่านนั้นแล้วอ้อนวอน
และเมื่อจะอ้อนวอนก็จะทำในกรณีที่บุพพนิมิตเกิดขึ้นแล้ว

ในกาลนั้น เทวดาทั้งปวงพร้อมกับท้าวจาตุมหาราช ท้าว
สักกะ ท้าวสุยาม ท้าวสันดุสิต ท้าวนิมมานรดี ท้าวปรนิมมิตวสวัตตี
และท้าวมหาพรหม ในแต่ละจักรวาลมาร่วมประชุมพร้อมกันใน
จักรวาลหนึ่ง แล้วพากันไปยังที่อยู่ของพระโพธิสัตว์ในสวรรค์ชั้นดุสิต
พากันอ้อนวอนว่า “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ เมื่อท่านบำเพ็ญบารมี ๑๐
ก็มีได้บำเพ็ญเพราะปรารถนาสมบัติของท้าวสักกะ สมบัติของมาร

สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ สมบัติของพรหม แต่ท่านบำเพ็ญเพราะ
ปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ เพื่อประโยชน์ในการขนหมุ่สัตว์ออกไป
จากโลก ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ บัดนี้ถึงกาลเวลาที่ท่านจะเป็นพระพุทธเจ้า
แล้ว”

มหาวិโลกนะ ๕

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ยังไม่ให้ปฏิญาณแก่เทวดาทั้งหลาย
ได้ตรวจดูมหาวิโลกนะ คือ สิ่งสำคัญที่จะต้องตรวจดู ๕ ประการ คือ
(๑) กาล (๒) ทวีป (๓) ประเทศ (๔) ตระกูล และ (๕) การกำหนด
อายุของมารดา

(๑) กาล : ในมหาวิโลกนะ ๕ ประการนั้น พระโพธิสัตว์จะตรวจ
ดูกาลก่อนว่า เป็นกาลที่สมควรหรือไม่สมควร ในเรื่องกาลที่สมควร
และไม่สมควรมัน เวลาที่อายุเจริญขึ้นมากถึง ๑๐๐,๐๐๐ ปี จัดว่าเป็น
กาลที่ไม่สมควร เพราะว่าในกาลนั้น ชาติขราและมรณะไม่ปรากฏแก่
สัตว์ทั้งหลาย และพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่จะพ้น
จากไตรลักษณ์ย่อมไม่มี เมื่อพระองค์ตรัสว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา”
สัตว์ทั้งหลายก็จะคิดว่า “พระพุทธเจ้าตรัสข้อนี้ทำไมกัน” พวกกันไม่คิด
ที่จะฟัง ไม่คิดที่จะเชื่อ จากนั้นก็จะไม่มีการตรัสรู้ เมื่อไม่มีการตรัสรู้
พระศาสนาก็จะไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ เพราะฉะนั้น กาลที่สัตว์
ทั้งหลายมีอายุ ๑๐๐,๐๐๐ ปีจึงเป็นกาลที่ไม่สมควร

แม้กาลที่อายุน้อยกว่า ๑๐๐ ปี ก็เป็นกาลที่ไม่สมควร เพราะใน
กาลนั้นสัตว์ทั้งหลายมีกิเลสหนา และโอวาทที่พระพุทธเจ้าทรงให้แก่

สัตว์ผู้มีกิเลสหนา จะไม่ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นโอวาท โอวาทนั้นจะหมดไปเร็วเหมือนรอยไม้ที่ซิดลงไปใต้น้ำ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น แม้กาลที่สัตว์ทั้งหลายมีอายุ ๑๐๐ ปีนั้น ก็จัดว่าเป็นกาลไม่สมควร

กาลที่อายุระหว่าง ๑๐๐,๐๐๐ - ๑๐๐ ปี จัดเป็นกาลอันสมควร และในกาลนั้นก็เป็กาลที่สัตว์มีอายุ ๑๐๐ ปี ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ก็มองเห็นว่าเป็นกาลที่สมควรจะเกิดได้แล้ว

(๒) ทวีป : ต่อจากนั้นเมื่อจะตรวจดูทวีป พระมหาสัตว์ตรวจดูทวีปใหญ่ ๔ ทวีป ได้เห็นว่า “พระพุทธรเจ้าทั้งหลายยอมไม่เสด็จอุบัติขึ้นในทวีปทั้ง ๓ เสด็จอุบัติขึ้นในชมพูทวีปเท่านั้น”

(๓) ประเทศ : ต่อจากนั้นตรวจดูประเทศว่า ธรรมดาชมพูทวีป กว้างใหญ่มากมีปริมาณถึง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ พระพุทธรเจ้าทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นในประเทศไหนหนอ จึงได้เห็นมัชฌิมประเทศ **มัชฌิมประเทศ**คือสถานที่ที่ท่านกล่าวไว้ในพระวินัยปิฎกอย่างนี้ว่า

อาณาเขตภายในของแต่ละทิศเหล่านี้เป็นมัชฌิมประเทศ คือในทิศตะวันออกมีนิคมชื่อกชังคละ ถัดจากนิคมนั้นเป็นมหาสาละ ถัดจากมหาสาละนั้นไปเป็นปัจจันตชนบท

ในทิศใต้มีแม่น้ำชื่อสัลลวตี ถัดจากแม่น้ำสัลลวตินั้นไปเป็นปัจจันตชนบท

ในทิศใต้มีนิคมชื่อเสตกัณณิกะ ถัดจากนิคมชื่อเสตกัณณิกะนั้นไปเป็นปัจจันตชนบท

ในทิศตะวันตกมีหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อถุณะ ถัดจากหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อถุณะนั้นเป็นปัจฉิมชนบท

ในทิศเหนือมีภูเขาชื่ออุสิรรชชะ ถัดจากภูเขาชื่ออุสิรรชชะนั้นไปเป็นปัจฉิมชนบท

มัชฌิมประเทศนั้นโดยส่วนยาววัดได้ ๓๐๐ โยชน์ กว้าง ๒๕๐ โยชน์ วงรอบ ๙๐๐ โยชน์ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอัครสาวก พระเจ้าจักรพรรดิ กษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาลและคหบดีมหาศาล ผู้มีศักดาใหญ่เหล่าอื่นย่อมเกิดขึ้นในสถานที่นั้น พระนครชื่อว่ากบิลพัสดุ์นี้ก็ตั้งอยู่ในมัชฌิมประเทศนี้ พระโพธิสัตว์จึงได้ถึงความตกลงใจว่า “เราควรจะไปเกิดในนครกบิลพัสดุ์นั้น”

(๔) **ตระกูล** : พระโพธิสัตว์เมื่อจะเลือกตระกูล จึงเห็นตระกูลว่า “พระมารดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่เสด็จจุติในตระกูลแพศย์หรือในตระกูลศูทร แต่จะเสด็จจุติในตระกูลกษัตริย์หรือในตระกูลพราหมณ์ ที่ชาวโลกยกย่องสองตระกูลนี้เท่านั้น ก็บัดนี้ตระกูลกษัตริย์เป็นตระกูลที่ชาวโลกยกย่อง เราจักเกิดในตระกูลกษัตริย์นั้น **พระเจ้าสุทโธทนมหาราชจักเป็นพระบิดาของเรา**”

(๕) **การกำหนดอายุของมารดา** : ต่อจากนั้นเมื่อจะเลือกมารดาก็เห็นว่า ธรรมดาพระพุทธรมาดา ย่อมไม่โลเลในบุรุษ ไม่เป็นนักเลงสุรา แต่จะเป็นผู้บำเพ็ญบารมีมาตลอด ๑๐๐,๐๐๐ กัป นับแต่เกิดมาจะมีศีล ๕ ไม่ขาดเลย และพระเทวีทรงพระนามว่ามหายานี้ทรงผู้เป็นเช่นนี้ พระนางจะทรงเป็นพระมารดาของเรา เมื่อตรวจดู

ว่าพระนางจะทรงมีพระชนมายุอยู่อีกเท่าไร ก็เห็นว่า มีพระชนมายุ
อีก ๑๐ เดือนกับอีก ๗ วัน

พระโพธิสัตว์ตรวจดูมหาวิโลกนะ ๕ ประการนี้ อย่างนี้แล้ว
กล่าวว่า “ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ถึงกาลอันสมควรของเราแล้ว
ที่จะเป็นพระพุทเจ้า” เมื่อจะกระทำการสงเคราะห์เทวดาทั้งหลาย
จึงให้ปฎิญาณ แล้วส่งเทวดาเหล่านั้นกลับไปด้วยคำว่า “ขอเชิญ
พวกท่านกลับไปเกิด” ท่านมีเทวดาชั้นดุสิตห้อมล้อมแล้ว ไปสู่สวน
นันทวันในสวรรค์ชั้นดุสิต จริงอยู่ สวนนันทวันมีอยู่ในเทวโลกทุกชั้น
ทีเดียว เทวดาในเทวโลกพากันเที่ยวคอยเตือนให้พระมหาสัตว์ รำลึก
ถึงโอกาสแห่งกุศลกรรมที่เคยกระทำไว้ในกาลก่อนว่า “ข้าแต่ท่าน
ผู้นิรทุกข์ ขอท่านจงจติจากที่นี่ไปสู่สุคติเกิด ขอท่านจงจติจากที่นี่ไปสู่
สุคติเกิด ขอท่านจงจติจากที่นี่ไปสู่สุคติเกิด” พระโพธิสัตว์อันพวกเทวดา
ผู้คอยเตือนให้รำลึกถึงกุศลกรรมห้อมล้อมแล้วอย่างนี้ ดำรงชีวิตอยู่ใน
เทวโลกนั่นเอง จุตินี้แล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมหามายาเทวี

อนุப்புพิภพการถือปฏิสนธิ

เพื่อจะทำเนื้อความเกี่ยวกับการถือปฏิสนธิของพระโพธิสัตว์นั้น ให้แจ่มแจ้ง มีถ้อยคำที่จะกล่าวไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ได้ยินว่า ในกาลนั้น ในนครกบิลพัสดุ์ได้มีงานนักขัตตฤกษ์ ประจำเดือน ๘ กันอย่างเอิกเกริก มหาชนเล่นงานนักขัตตฤกษ์กัน ฝ่ายพระนางมหายาเทวี อีก ๗ วันจะถึงวันเพ็ญ ทรงเล่นงานนักขัตตฤกษ์ ที่ไม่มีการดื่มสุรา มีแต่จัดดอกไม้ของหอมและเครื่องประดับ ในวันที่ ๗ ทรงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ทรงสนานด้วยน้ำหอม สละพระราชทรัพย์ ๔๐๐,๐๐๐ ถวายมหาทาน แล้วทรงแต่งพระองค์ด้วยเครื่องประดับ ครบทุกอย่าง เสวยพระกระยาหารอย่างดี ทรงอธิษฐานองค์อุโบสถ เสด็จเข้าห้องอันงดงามที่ประดับตกแต่งไว้แล้ว บรรทมบนที่นอนอันงดงาม ทรงหลับไปและได้ทรงพระสุบินอย่างนี้ว่า

ทำวมหาราชทั้ง ๔ ยกพระนางขึ้นพร้อมกับพระแท่นที่บรรทม ทีเดียวนำไปยังป่าหิมพานต์ แล้ววางบนพื้นแผ่นดินศิลาขนาด ๖๐ โยชน์ ภายใต้ต้นสาละใหญ่ขนาด ๗ โยชน์ ได้ยิน ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ลำดับนั้น เหล่านางเทวีของทำวมหาราชทั้ง ๔ นั้น ต่างพากันมานำพระเทวี ไปยังสระอโนดาต ให้สรงสนานเพื่อที่จะชำระล้างมลทินของมนุษย์ ออก ให้นุ่งห่มผ้าทิพย์ ลูบไล้ด้วยของหอมทิพย์ ประดับประดาด้วย ดอกไม้ทิพย์

ในที่ไมไกลจากที่นั้น มีภูเขาดินอยู่ลูกหนึ่ง ภายในภูเขานั้นมี วิมานทอง นางเทวีเหล่านั้นได้ตั้งพระแท่นที่บรรทมอันเป็นทิพย์ บ่าย

พระเศียรไปทางทิศปราจีนแล้วให้บรรทมในวิมานทองนั้น ครั้นนั้น พระโพรตีสัตว์เป็นพระยาช่างตัวประเสริฐสี่ขาผ่อง เดินเที่ยวไปที่ ภูเขาทองลูกหนึ่งในที่ไม่ไกลจากสถานที่นั้น เดินลงจากภูเขาทองนั้น แล้ว ขึ้นไปยังภูเขาเงิน มาทางด้านทิศอุดร เองวงอันมีสีดังพวงเงิน จับดอกปทุมสีขาวยุบล่่งเสียงโกลนจนเข้าไปยังวิมานทอง กระทำ ประทักษิณพระแท่นบรรทมของพระมารดา ๓ รอบแล้ว ได้ปรากฏ เหมือนกับว่าทะเลทางเบื้องขวาเข้าไปในพระอุทรของพระนาง พระ โพรตีสัตว์ถือปฏิสนธิ ในวันนักษัตรตฤกษ์เดือน ๘ หลัง ด้วยประการฉะนี้

ในวันรุ่งขึ้น พระเทวีทรงตื่นบรรทมแล้ว กราบทูลถึงพระสุบิน นั้นแต่พระราชา พระราชารับสั่งให้เชิญพราหมณ์ชั้นหัวหน้า ๖๔ คน เข้าเฝ้า ให้จัดปูลาดอาสนะมีค่ามากบนพื้นที่ฉาบด้วยโคลมัยสด มีเครื่อง สักการะอันเป็นมงคลกระทำด้วยข้าวตอกเป็นต้น ให้ใส่ข้าวปายาส อย่างเลิศซึ่งปรุงด้วยเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวด ลงจนเต็มถาด ทองและเงิน เอาถาดทองและเงินครอบแล้ว ถวายให้พวกพราหมณ์ ที่นั่งบนอาสนะนั้นแล้ว และได้ถวายผ้าห่มและแม่โคแดงเป็นต้น ทรง ให้พราหมณ์อิมหน้าแล้ว เมื่อพวกพราหมณ์เหล่านั้นอิมหน้าเพียงพอ ด้วยของที่ต้องการทุกอย่างแล้ว จึงตรัสให้บอกพระสุบิน แล้วตรัสถามว่า “จักมีอะไรเกิดขึ้น” พวกพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराช พระองค์ อย่าทรงวิตกอะไรเลย พระเทวีทรงตั้งพระครรภ์แล้ว และพระครรภ์ ที่ตั้งขึ้นนั้นเป็นบุรุษมิใช่สตรี พระองค์จักมีพระราชบุตร ถ้าพระราชบุตร นั้นทรงอยู่ครองเรือน จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเสด็จออกจาก เรือนบวชแล้วจักได้เป็นพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก”

บุพพนิมิต ๓๒ ประการ

ก็ในขณะที่พระโพธิสัตว์ทรงถือปฏิสนธิ ในพระครรภ์ของพระมารดานั้นแหละ ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุก็ไหวหวั่นสะเทือนเลื่อนลั่นขึ้นพร้อมกันทันที บุพพนิมิต ๓๒ ประการปรากฏขึ้นแล้ว คือ

(๑) ใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลได้มีแสงสว่างไม่สามารถประมาณได้แผ่ซ่านไป

(๒) พวกคนตาบอดต่างก็ได้ตาดีขึ้น เหมือนกับมีประสงค์จะดูพระสิรินันของพระโพธิสัตว์นั้น

(๓) พวกคนหูหนวกก็ได้ยินเสียงได้

(๔) พวกคนใบ้ก็พูดได้

(๕) พวกคนค่อมก็ตัวตรงได้

(๖) คนง่อยเปลี้ยเสียขา ก็เดินด้วยเท้าได้

(๗) สัตว์ทั้งปวงที่ถูกจองจำก็พ้นจากเครื่องจองจำมีชื่อคาเป็นต้น

(๘) ในนรกทุกแห่งไฟก็ดับ

(๙) ในภูมิเปรตทั้งหลาย ความหิวกระหายก็สงบระงับไป

(๑๐) เหล่าสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่มี ความกลัวภัย

(๑๑) โรคของสัตว์ทั้งปวงก็สงบระงับ

(๑๒) สัตว์ทั้งปวงต่างมีวาจาน่ารัก

(๑๓) ม้าทั้งหลายต่างก็ร้องด้วยเสียงอันอ่อนหวาน

(๑๔) ช้างทั้งหลายต่างก็ร้องด้วยเสียงอันอ่อนหวาน

- (๑๕) เครื่องดนตรีทุกชนิดต่างก็เปล่งเสียงกึกก้องของตนได้เอง
- (๑๖) เครื่องอาหารที่สวมอยู่ที่มือเป็นต้นของมนุษย์ทั้งหลายก็ส่งเสียงร้องขึ้นได้
- (๑๗) ทิศทั้งปวงก็แจ่มใส
- (๑๘) สายลมอ่อนเย็นที่จะให้เกิดสุขแก่สัตว์ทั้งหลายก็พัดโชยมา
- (๑๙) เมฆที่มีไฉ่ฤดูแล้งก็ให้ฝนตก
- (๒๐) น้ำก็ชำระไหลออกมาแม้จากแผ่นดิน
- (๒๑) เหล่านกก็ไม่บินไปในอากาศ
- (๒๒) แม่น้ำก็นิ่งไม่ไหล
- (๒๓) น้ำในมหาสมุทรก็มีรสอร่อย
- (๒๔) พื้นก็ดาดด้วยดอกปทุม ๕ สีในที่ทุกแห่ง
- (๒๕) ดอกไม้ทุกชนิดที่เกิดบนพื้นดินและเกิดในน้ำเป็นต้นต่างก็บาน
- (๒๖) ที่ลำต้นของต้นไม้ ก็มีดอกปทุมเหมือนลำต้นบาน
- (๒๗) ที่กิ่งของต้นไม้ ก็มีดอกปทุมเหมือนกิ่งบาน
- (๒๘) ที่เถาวัลย์ ก็มีดอกปทุมเหมือนเถาวัลย์บาน
- (๒๙) ที่พื้นดิน ก็มีดอกปทุมมีก้านชำระพื้นหินใผลขึ้นเบื้องบน
- แห่งละ ๗ ดอก
- (๓๐) ในอากาศ ก็มีดอกปทุมห้อยเกิดขึ้น
- (๓๑) ฝนดอกไม้ตกลงโดยรอบ
- (๓๒) ดนตรีทิพย์ต่างก็บรรเลงขึ้นในอากาศ

ทั้ง ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุ เป็นประจุพวงมาลัยที่เขาจับเหวี่ยงให้ หมุนแล้วปล่อยไป ดูราวกับกำดอกไม้ที่เขาจับบีบเข้าแล้วมัดรวมกัน และเป็นเหมือนที่นอนดอกไม้ที่ประดับประดาและตกแต่งแล้ว มี ดอกไม้เป็นพวงอันเดียวกัน เป็นเหมือนพัทธวาฬวิชนีที่กำลังโบกสะบัด อยู่ **อบอวลไปด้วยกลิ่นของดอกไม้และกลิ่นธูป** ได้เป็นโลกธาตุที่ถึงความมั่งคั่งอย่างยอดเยี่ยมแล้ว

ทรงประสูติ

หลังจากกาลที่ถือปฏิสนธิของพระโพธิสัตว์ผู้ถือปฏิสนธิแล้ว อย่างนี้ เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่พระโพธิสัตว์และพระมารดา ของพระโพธิสัตว์ เทวบุตร ๔ องค์ถือพระขรรค์ในมือคอยอารักขา จิตที่ประกอบด้วยราคะในบุรุษทั้งหลาย มิได้เกิดแต่พระมารดาของ พระโพธิสัตว์เลย พระนางได้ถึงความเลิศด้วยลาภและยศ มีความสุข มีพระกายไม่ลำบาก และทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์ที่อยู่ภายใน พระครรภ์ เป็นประจูด้ายสีขาวที่ร้อยไว้ในแก้วมณีที่ใสแจ้ว

ธรรมดาพระครรภ์ที่พระโพธิสัตว์อาศัยอยู่ เป็นเช่นกับห้อง พระเจดีย์ สัตว์อื่นไม่สามารถจะอาศัยอยู่หรือใช้สอยได้ เพราะเหตุนั้น เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติแล้วได้ ๗ วัน พระมารดาของพระโพธิสัตว์จึง **สวรรคตแล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต** อีกอย่างหนึ่ง หญิงอื่นมีครรภ์ ไม่ถึง ๑๐ เดือนบ้าง เลย ๑๐ เดือนไปบ้าง นั่งคลอดบ้าง นอนคลอด บ้าง ฉันทใด พระมารดาของพระโพธิสัตว์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น พระนาง จะดูแลพระโพธิสัตว์ไว้ในพระครรภ์ ๑๐ เดือน แล้ว**ประทับยืนคลอด**

ข้อนี้เป็นธรรมดาของพระมารดาของพระโพธิสัตว์

แม้พระนางมหามายาเทวีทรงดูแลพระโพธิสัตว์ในพระครรภ์ สิ้น ๑๐ เดือน ประดุจดุแลน้ำมันด้วยบาตร ฉะนั้น พระนางทรงมีพระครรภ์แก่เต็มที่แล้ว มีพระราชประสงค์จะเสด็จไปยังตระกูลพระญาติ จึงกราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชว่า “ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันปรารถนาจะไปยังเทวทหนครที่เป็นของตระกูล” พระเจ้าสุทโธทนะทรงรับว่าได้ แล้วรับสั่งให้ทำทางให้ราบเรียบ จากพระนครกบิลพัสดุ์จนถึงเทวทหนคร ให้ประดับประดาด้วยต้นกล้วย หม้อเต็มด้วยน้ำ ธงและธงแผ่นผ้า ให้พระเทวีประทับนั่งในวอทอง ให้อำมาตย์ ๑,๐๐๐ คนهامไป ทรงส่งไปพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก

ในระหว่างพระนครทั้ง ๒ มีมณฑลสาละวันชื่อลุมพินีวันของชาวพระนครทั้ง ๒ ในสมัยนั้น สาละวันทั้งปวงได้มีดอกไม้บานเหมือนกัน ตั้งแต่โคนต้นจนถึงปลายกิ่ง ฝูงแมลงภู่ซึ่งมี ๕ สีและฝูงนกจำนวนมาก เทียวบินตี๋มรสอันร่อย่อยอยู่ในระหว่างกิ่งและระหว่างดอกลุมพินีวันทั้งสิ้นจึงเป็นเช่นกับจิตรลดาวัน ดูประหนึ่งเป็นมณฑลของสถานที่ซึ่งมาร่วมวงเสวยของพระราชามีอนุภาพมาก เพราะทอดพระเนตรเห็นความงดงามนั้น พระเทวีจึงได้เกิดพระประสงค์จะทรงเล่นในสาละวัน พวกอำมาตย์พาพระเทวีเข้าไปยังสาละวัน พระนางเสด็จไปยังใต้ต้นมณฑลสาละแล้ว ได้มีความประสงค์จับกิ่งสาละ กิ่งสาละก็น้อมลงประคองอดหายใจถูกรมให้ร้อนแล้ว โนมเข้าไปใกล้พระหัตถ์ของพระเทวี พระนางทรงเหยียดพระหัตถ์ออกจับกิ่ง

ก็ในขณะที่นั้นนั่นเอง ลมกัมมชาต (ลมที่เกิดจากกรรม) ของ พระเทวีพัดแล้ว ครั้งนั้น มหาชนทำมานล้อมพระนางแล้วก็หลีกไป เมื่อพระนางทรงจับกิ่งสาละประทับยืนอยู่นั้นแหละ ได้ทรงประสูติแล้ว ทำวมหาวพรหมผู้มีจิตบริสุทธิ์ ๔ องค์ถือช่อดอกมาถึงในขณะที่นั้นเอง ได้เอาช่อดอกนั้นรับพระโพธิสัตว์ วางไว้ตรงพระพักตร์ของพระมารดา ทูลว่า “ข้าแต่พระเทวี ขอพระองค์จงดีพระทัยเถิด พระราชาบุตรของ พระองค์ผู้มีศักดาใหญ่ทรงเกิดขึ้นแล้ว”

สัตว์ทั้งหลายเหล่าอื่น เมื่อคลอตออกจากครรภ์มารดาอ้อม แปรเปื้อน ด้วยสิ่งไม่สะอาดปฏิกุลคลอตออกมา ฉันทิ พระโพธิสัตว์ ไม่ได้เป็นฉันทินั้น พระโพธิสัตว์นั้นเหยียดมือและเท้าทั้ง ๒ ข้างออก ยืนตรง ดุจพระธรรมกถึกลงจากธรรมาสน์ และดุจบุรุษลงจากบันได มิได้แปรเปื้อนด้วยของไม่สะอาดใดๆ ที่มีอยู่ในครรภ์มารดา เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดรุ่งโรจน์อยู่ ประดุจแก้วมณีที่เขาวางไว้บนผ้าแคว้น กาสี คลอตออกมาจากครรภ์มารดา แม้เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็ตาม สายธารแห่งนี้ ๒ สายก็พลุ่งออกมาจากอากาศ สรงพระสรীরของ พระโพธิสัตว์และพระมารดาทำให้อบอุ่นสบาย เพื่อสักการะแก่ พระโพธิสัตว์และพระมารดา

ต่อจากนั้นทำวมหาราช ๔ องค์ได้รับพระโพธิสัตว์นั้น จากมือ ของเหล่าพรหมผู้ยื่นเอาช่อดอกรับอยู่ ด้วยเครื่องปูลาดรองที่ทำด้วย หนิงเสือดาว ที่มีสัมผัสอ่อนนุ่มซึ่งชาวโลกสมมติกันว่าเป็นมงคล พวก มนุษย์จึงรับจากมือของทำวมหาราชทั้ง ๔ เหล่านั้น ด้วยเครื่องรอง ที่ทำด้วยผ้าเปลือกไม้

หลังจากพ้นจากมือของพวกมนุษย์แล้ว พระโพธิสัตว์ประทับยืนบนแผ่นดิน ทอดพระเนตรดูทิศตะวันออก จักรวาลนับได้หลายพันได้เป็นสถานที่ราบเสมอเหมือนกัน เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายในที่นั้นต่างพากันบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้นแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านมหาบุรุษ ผู้อื่นในที่นี้ที่เสมอเหมือนท่านย่อมไม่มี ผู้ที่ยิ่งกว่าท่านจักมีแต่ที่ไหน” พระโพธิสัตว์มองตรวจดูทิศทั้ง ๑๐ คือ ทิศใหญ่ ๔ ทิศเล็ก ๔ ทิศเบื้องล่าง ๑ ทิศเบื้องบน ๑ ไม่ทรงมองเห็นใครที่เสมอพระองค์ทรงดำริว่า “ทิศนี้เป็นทิศเหนือ” แล้วได้ย่างพระบาทเสด็จไป ๗ ก้าว มีท้าวมหาพรหมกันเศวตฉัตร ท้าวสุยามเทวบุตรถือพัดฉวาวีชนี และเทวดาทั้งหลายเหล่านี้มีมือถือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่เหลื่อเดินตามเสด็จ จากนั้น ประทับยืนในสถานที่ย่างพระบาทก้าวที่ ๗ ทรงเปล่งอาสภิวาจา (วาจาที่กล่าวอย่างอาภยาญ) ว่า “เราเป็นผู้เลิศของโลก” ดังนี้เป็นต้น ทรงบรรลือสีหนาทแล้ว

เป็นความจริง พระโพธิสัตว์พอคลอตออกมาจากครรรภ์มารดาเท่านั้น ก็เปล่งวาจาได้ใน ๓ อตภาพ คือ (๑) ในอตภาพเป็นมโหสถ (๒) ในอตภาพเป็นพระเวสสันดร (๓) ในอตภาพนี้

ได้ทราบว่าเป็นมโหสถ พอพระโพธิสัตว์คลอตออกจากครรรภ์มารดาเท่านั้น ท้าวสักกเทวราชเสด็จมา ทรงวางแก่นจันทน์ไว้ใต้มือแล้วเสด็จกลับไป พระโพธิสัตว์กำแก่นจันทน์นั้นไว้ในกำมือคลอตออกมา ครั้นนั้น มารดาจึงถามท่านว่า “แน่พ้อ ลูกถืออะไรมา” พระโพธิสัตว์ทรงตอบว่า “ข้าแต่แม่ ยาคับ” เพราะเหตุที่ถือเอายามาญาติทั้งหลายจึงตั้งชื่อให้แก่ท่านว่าโอสถทารก คนทั้งหลายถือเอายานั้นใส่ไว้ในตุ่ม ยานั้นนั้นแหละได้เป็นยารักษาโรคทุกชนิดให้หายได้

ทั้งแก่คนตาบอดและหูหนวกเป็นต้นที่พากันมา ต่อมาเพราะอาศัยคำ
ที่พูดกันว่า “ไอสนี้มีคุณมากๆ” ท่านจึงได้ซื้อวามโสด

ส่วนในอัฐภาพเป็น**พระเวสสันดร** พระโพธิสัตว์พอคลอดออก
จากครรภ์ของมารดา ก็เหยียดแขนออกพลางกล่าวว่า “ข้าแต่แม่
ในเรือนมีทรัพย์บ้างไหม ลูกจะให้ทาน” แล้วคลอดออกมา ครั้งนั้น
พระมารดาของพระโพธิสัตว์นั้นกล่าวว่า “แน่พ่อ ลูกเกิดในตระกูล
ที่มีทรัพย์” วางมือของบุตรไว้บนฝ่ามือของตนแล้วให้วางถุงเงิน
๑,๐๐๐ ไร่

ในอัฐภาพเป็นพระโพธิสัตว์ก็บรรลือสีหนาทนี้ พระโพธิสัตว์
พอคลอดออกจากครรภ์มารดาเท่านั้น ก็เปล่งวาจาได้ใน ๓ อัฐภาพ
โดยอาการอย่างนี้

ในขณะที่ถือปฏิสนธิฉันใด แม้ในขณะที่ประสูติก็ฉันนั้น บุพพนิมิต ๓๒
ประการก็ได้ปรากฏขึ้น ในกาลที่พระโพธิสัตว์ของเราทั้งหลายประสูติ
แล้วในลุมพินีวัน ในเดียวกันนั่นเอง (๑) พระเทวีผู้เป็นพระมารดาของ
พระราहुล (๒) พระอานนท์เถระ (๓) ฉันทะอำมาตย์ (๔) กาฬุทายี
อำมาตย์ (๕) พญาม้ากัณฐกะ (๖) ต้นมหาโพธิ์ (๗) ชุมทรัพย์ทั้ง
๔ ชุม ก็เกิดขึ้นพร้อมกัน บรรดาชุมทรัพย์ทั้ง ๔ เหล่านี้ ว่าโดย
ความลึกลงไปในพื้นที่ดิน ชุมทรัพย์หนึ่งมีขนาด ๑ คาวุต (ประมาณ ๔
กิโลเมตร) ชุมหนึ่งขนาดกึ่งโยชน์ ชุมหนึ่งมีขนาด ๓ คาวุต ชุมหนึ่งมี
ขนาด ๑ โยชน์ (ประมาณ ๑๖ กิโลเมตร) ทั้ง ๗ อย่างเหล่านี้ชื่อว่า
สหชาติ

ภาพเทวิลดาบสเข้าเฝ้า

พวกเขาเมืองทั้ง ๒ นครได้พาพระโพธิสัตว์ กลับไปยังนคร กบิลพัสดุ์เลยทีเดียว ในวันนั้นนั่นเอง เทวดาทิ้งหลายในในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ต่างร่ำเรงยินดีว่า “พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนมหาราช ประสูติแล้วในนครกบิลพัสดุ์ พระกุมารนี้ประทับนั่งที่ใต้ต้นไม้สำหรับ ตรัสรู้ แล้วจะเป็นพระพุทธเจ้า” แล้วพากันโบกสะบัดผ้าเป็นต้นเล่น สนุกกัน

ในสมัยนั้น มีดาบสชื่อภาพเทวิลผู้เข้าถึงตระกูลของพระเจ้า สุทโธทนมหาราช ได้สำเร็จสมาบัติ ๘ ท่านบริโภคาอาหารเสร็จแล้ว เหาะไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อพักผ่อนในเวลากลางวัน นั่งพักผ่อน กลางวันในสวรรค์นั้น เห็นเทวดาเหล่านั้นจึงถามว่า “เพราะเหตุไร พวกท่านจึงมีใจยินดีเล่นสนุกกันอย่างนี้ ขอได้โปรดบอกเหตุนี้แก่ ข้าพเจ้าด้วย”

เทวดาทิ้งหลายกล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ พระราชโอรส ของพระเจ้าสุทโธทนะประสูติแล้ว พระองค์ประทับนั่งที่ใต้ต้นไม้ เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว จะแสดงพระธรรมจักร พวกข้าพเจ้าต่างยินดี เพราะเหตุนี้ว่า พวกเราจะได้เห็นพระพุทธลีลาอันหาที่สุคติได้ และ จักได้ฟังพระธรรมของพระองค์”

ดาบสฟังคำของเหล่าเทวดาแล้ว ลงจากเทวโลกทันทีเข้าไปยัง พระราชนิเวศน์ นั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่ มหาบพิตร ได้ทราบว่ พระราชโอรสของพระองค์ประสูติแล้ว

อาตมภาพอยากเห็นพระองค์” พระราชามีรับสั่งให้พาพระกุมาร ผู้ประดับตกแต่งแล้วมา ทรงอุ้มไปเพื่อให้หมัสการดาบส

พระบาททั้ง ๒ ของพระโพธิสัตว์กลับไปประดิษฐานอยู่บนชฎา ของดาบส เป็นความจริง บุคคลอื่นที่ชื่อว่าพระมหาสัตว์จะต้องไหว ในอัทธานั้นย่อมไม่มี ถ้าคนทั้งหลายผู้ไม่รู้ฟังวางศิระชะของพระ โพธิสัตว์ไว้ที่ใกล้เท้าของดาบส ศิระชะของดาบสนั้นฟังแตกเป็น ๗ เสียง ดาบสคิดว่า “การที่เราจะทำตนเองให้พินาศไม่สมควร จึงลุกจากอาสนะแล้วประณมอัญชลีแก่พระโพธิสัตว์” พระราชา ทอดพระเนตรเห็นความอัศจรรย์นั้น จึงทรงไหว้บุตรของตน

ดาบสระลึกได้ชาติ ๘๐ กัป คือ ในอดีต ๔๐ กัป ในอนาคต ๔๐ กัป เห็นความเพียบพร้อมด้วยลักษณะของพระโพธิสัตว์จึง ใคร่ครวญดูว่า “พระกุมารจักได้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่หนอ” ก็ ทราบว่า “พระองค์จักได้เป็นพระพุทธเจ้าโดยมิต้องสงสัย” ท่านคิดว่า “พระกุมารนี้เป็นอัจฉริยบุรุษ” จึงได้กระทำความยิ้มแย้ม ต่อจากนั้น ภาพเทวิลดาบสใคร่ครวญดูว่า “เราก็จักได้เห็นท่านอัจฉริยบุรุษนี้ เป็น พระพุทธเจ้านี้หรือไม่หนอ” ก็ทราบว่ “เราก็จักไม่ได้เห็น สิ้นชีวิตเสีย ในระหว่างนั้นแหละ แล้วจักไปเกิดในรูปภพที่พระพุทธเจ้าตั้ง ๑๐๐ พระองค์ก็ดี ตั้ง ๑,๐๐๐ พระองค์ก็ดี ไม่สามารถที่จะเสด็จไปเพื่อทำให้ ตรีสรู้ได้” ท่านคิดว่า “เราก็จักไม่เห็นท่านอัจฉริยบุรุษผู้เป็นพระพุทธเจ้า เห็นปานนี้ และเราจะมีชื่อเสียงใหญ่” แล้วก็ร้องให้เสียงลั่น

พวกมนุษย์เห็นแล้วจึงเรียนถามว่า “พระผู้เป็นเจ้าของพวกเรา เมื่อตะกั๊นเองหัวเราะแล้วกลับมาร้องให้อีก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อันตราย ะไรจักเกิดแก่พระลูกเจ้าของพวกเราหรือไม่หนอ”

ดาบสตอบว่า “พระกุมารนั้นไม่มีอันตราย ท่านจักได้เป็นพระพุทธรเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย”

พวกมนุษย์ถามว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงร้องให้เล่า”

ดาบสตอบว่า “เราเศร้าโศกถึงตนว่า เราจักไม่เห็นท่านอัฉริยบุรุษผู้เป็นพระพุทธรเจ้าเห็นปานนี้ และเราจักมีความเสื่อมใหญ่ จึงได้ร้องให้”

ต่อจากนั้น ดาบสใคร่ครวญอยู่ว่า “ในวงญาติของเรามีใครบ้าง จักได้เห็นท่านอัฉริยบุรุษนั้น ผู้เป็นพระพุทธรเจ้า” ได้มองเห็นนาลกทารกผู้เป็นหลานของตน จึงเข้าไปยังเรือนของน้องสาว ถามว่า “เจ้านาลกะ บุตรของเจ้าอยู่ไหน”

น้องสาวตอบว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้า เขาอยู่ในเรือน”

ท่านบอกว่า “จงเรียกเขามาที” ให้น้องสาวเรียกมาแล้ว

ดาบสพูดกับนาลกทารกผู้มาหาตนแล้วว่า “นี่แน่ะพ่อ พระราชโอรสประสูติแล้วในตระกูลของพระเจ้าสุทโธทนมหาราช พระองค์เป็นหน่อพุทธรางกูร จักได้เป็นพระพุทธรเจ้าเมื่อล่วงไป ๓๕ ปี เจ้าจะได้เห็นพระองค์ เจ้าจงบวชในวันนี้ทีเดียว”

แม้เด็กเกิดในตระกูลที่มีทรัพย์ ๘๗ โกฏิ คิดว่า “ลุงคงจะไม่ชักชวนเราในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์” จึงให้คนไปซื้อผ้ากาสาและบาตรดินมาจากตลาดในขณะนั้นนั่นเอง ให้ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสา ประณมอัญชลีบายหน้าไปทางพระโพธิสัตว์ด้วยกล่าวว่า

“บุคคลใด เป็นผู้สูงสุดในโลก ข้าพเจ้าขอบวชอุทิศบุคคลนั้น” แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ เอาบาตรใส่ถุง คล้องที่จะงอยบ่า แล้วไปยังป่าหิมพานต์บำเพ็ญสมณธรรม

หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ท่านนาลกะนั้นได้เข้าไปเฝ้าพระตถาคตผู้ได้บรรลुพระสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมแล้ว ทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงนาลกปฏิบัติแล้วเข้าไปยังป่าหิมพานต์อีก บรรลुพระอรหัตต์ เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติทออย่างอุกฤษณ์ รักษาอายุได้สิ้น ๗ เดือน เป็นผู้ขึ้นพิงภูเขาทองลูกหนึ่งอยู่นั้นแหละ ปรีนิพพานแล้วด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

ขนานพระนาม

ในวันที่ ๕ พระประยูรญาติทั้งหลายคิดว่า “พวกเราจะให้สรองเศียรเกล้าพระโพธิสัตว์ แล้วเฉลิมพระนามแต่พระองค์” แล้วฉาบทาพระราชมณเฑียรด้วยของหอม ๔ ชนิด โปรยดอกไม้มีข้าวดอกเป็นที่ ๕ ให้หุงข้าวปายาสลั่วนๆ แล้วนิมนต์พรหมณ์ผู้เรียนจบคัมภีร์ไตรเพทจำนวน ๑๐๘ คนให้นั่งในพระราชมณเฑียร ให้บริโภคน้ำอย่างดี ถวายสักการะมากมายแล้วถามว่า “อะไรหนอจกมี” ให้พรหมณ์ทั้งหลายตรวจดูพระลักษณะ บรรดาพรหมณ์เหล่านั้น

พรหมณ์ ๘ คนเหล่านี้ คือ พรหมณ์ (๑) ชื่อรามะ (๒) ชื่อธชะ (๓) ชื่อลักษณะ (๔) ชื่อมันติ (๕) ชื่อยัญญะ (๖) ชื่อสุโภชะ (๗) ชื่อสุยานะ (๘) ชื่อสุทัตตะ ในครั้งนั้น พวกเขาได้เป็นพรหมณ์ ๘ คน ผู้เรียนจบเวทศาสตร์ทั้ง ๖ พยากรณ์มนต์แล้ว

ได้เป็นผู้ตรวจดูพระลักษณะ แม้พระสุบินในวันที่ถือปฏิสนธิ พราหมณ์เหล่านี้แหละก็ได้ตรวจดูแล้ว

บรรดาพราหมณ์ทั้ง ๘ นั้น พราหมณ์ ๗ คนชู ๒ นิ้วพยากรณ์ พระกุมารนั้นเป็น ๒ ทางว่า “ผู้ประกอบด้วยลักษณะเหล่านี้ ถ้าอยู่ ครองเรือนจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าบวชจักได้เป็นพระพุทธเจ้า” ต่างพากันบอกถึงสมบัติอันมีสิริทั้งปวงของพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ มาณพชื้อโกณฑัญญะโดยโคตร ผู้เป็นหนุ่มกว่าพราหมณ์เหล่านั้น ทั้งหมด พิจารณาดูความสมบูรณ์แห่งพระลักษณะอันประเสริฐของ พระโพธิสัตว์ ชูนิ้วมีนิ้วเดียวเท่านั้นแล้วพยากรณ์อย่างเดียวว่า “พระโพธิสัตว์นี้ไม่มีเหตุที่จะดำรงอยู่ในท่ามกลางเรือน พระองค์จัก ได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสโดยส่วนเดียวเท่านั้น”

จริงอยู่ โกณฑัญญะพราหมณ์นี้เป็นผู้สร้างอธิการมาแล้ว เป็น สัตว์ที่จะเกิดเป็นภพสุตท่าย มีปัญญาเหนือกว่าคนทั้ง ๗ นอกนี้ ได้เห็น ความสำเร็จอย่างเดียวกันกล่าวคือความเป็นพระพุทธเจ้าโดยส่วนเดียว สำหรับพระโพธิสัตว์ผู้ประกอบด้วยลักษณะเหล่านี้ เพราะฉะนั้น เขาจึงชูนิ้วขึ้นนิ้วเดียวแล้วพยากรณ์อย่างนี้ ครั้งนั้น พระประยูรญาติ ทั้งหลายได้ตั้งชื่อแก่พระกุมารว่า **ลิตถิตถะ** เพราะเป็นผู้กระทำ ประโยชน์ให้สำเร็จแก่ชาวโลกทั้งปวง

ต่อจาก พราหมณ์เหล่านั้น กลับไปยังเรือนของตนแล้ว เรียก บุตรมาบอกว่า “นี่แน่ะพ่อทั้งหลาย พวกเราแก่แล้ว จะได้เห็นพระ ราชบุตรของพระเจ้าสุทโธทนมหาราช ผู้บรรลुพระสัพพัญญุตญาณ หรือไม่ก็ไม่รู้ เมื่อพระราชกุมารนี้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว

พวกเจ้าฟังบวชในศาสนาของพระองค์เถิด” คนแม่ทั้ง ๗ คนเหล่านั้น ดำรงชีวิตอยู่ตราบเท่าอายุชั้ย ก็ตายไปตามมฤตยูแล้ว โภณฑัญญะ มาณพเท่านั้นได้เป็นผู้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

เมื่อพระมหาสัตว์โตเจริญวัยขึ้นแล้ว เสด็จออกพระมหาภิเนษกรรมณ์ บวชแล้วเสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาโดยลำดับ ทรงเกิดพระดำริว่า “ภูมิภาคนี้น่ารื่นรมย์จริงหนอ สถานที่นี้เหมาะที่จะบำเพ็ญเพียร สำหรับกุลบุตรผู้มีความต้องการความเพียร” แล้วทรงเข้าจำพรรษา ณ ที่นั้น

โภณฑัญญะมาณพได้ฟังข่าวว่า “พระมหาบุรุษทรงออกบวชแล้ว” จึงเข้าไปหาบุตรของพราหมณ์เหล่านั้นพูดอย่างนี้ว่า “ได้ทราบข่าวว่า พระสิทธัตถกุมารทรงบวชแล้ว พระองค์จักได้เป็นพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย ถ้าบิดาของพวกท่านยังมีชีวิตอยู่ พวกเขาต้องออกบวชในวันนี้แน่ หากพวกท่านต้องการก็จงมาเถิด เราทั้งหลายจะบวชตามพระมหาบุรุษนั้น” พวกเขาทุกคนไม่สามารถที่จะมีฉันทะเป็นอันเดียวกันได้ ในบรรดา ๗ คนเหล่านั้น ๓ คนไม่บวช ๔ คนนอกนี้บวช ตั้งให้โภณฑัญญะพราหมณ์เป็นหัวหน้า คนทั้ง ๕ คนเหล่านั้น จึงได้ชื่อว่า**พระปัญจวัคคีย์**

พระราชาทรงอารักขา

ก็ในกาลนั้น พระราชาตรัสถามว่า “บุตรของเราเห็นอะไรจึงจักบวช”

พวกอำมาตย์กราบทูลว่า “เห็นบุพพนิมิต ๔”

ตรัสถามต่อไปว่า “อะไรบ้าง”

พวกอำมาตย์กราบทูลว่า “คนแก่เพราะชรา คนเจ็บป่วย คนตาย บรรพชิต”

พระราชาตรัสว่า “จำเดิมแต่นี้ไป พวกท่านอย่าได้นำนิมิตเห็นปานนี้ เข้าไปยังที่อยู่แห่งบุตรของเรา เราไม่ต้องการให้บุตรเราเป็นพระพุทธรเจ้า เราต้องการจะเห็นบุตรของเราครอบครองราชสมบัติที่เป็นใหญ่และปกครองทวีปใหญ่ทั้ง ๔ ซึ่งมีทวีปเล็ก ๒,๐๐๐ เป็นบริวาร ห้อมล้อมไปด้วยบริษัทมีปริมณฑลได้ ๓๖ โยชน์ ท่องเที่ยวไปในพื้นนภากาศ” เมื่อพระองค์ตรัสอย่างนี้แล้ว ทรงมีรับสั่งให้วางอารักขาไว้ในที่ทุกๆ คาบัตในทิศทั้ง ๔ เพื่อจะห้ามมิให้นิมิตทั้ง ๔ ประการเหล่านั้น เข้ามายังคลองจักษุของพระกุมาร

ในวันนั้น เมื่อตระกูลพระญาติ ๘๐,๐๐๐ ประชุมกันในที่มณฑลสถาน พระญาติแต่ละตระกูลต่างยินยอมยกบุตรให้ตระกูลละองค์ว่า “พระกุมารสิทธัตถะนี้จะเป็นพระพุทธรเจ้าหรือพระราชาก็ตาม พวกเราจักให้บุตรตระกูลละคน ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธรเจ้า ก็จักมีสมณกษัตริย์ห้อมล้อมเที่ยวไป แม้ถ้าเป็นพระราชาก็จักมีขัตติยกุมารนั้นแหละให้เกียรติและห้อมล้อมเที่ยวไป” พระราชาทรงตั้งนางนม

ล้วนมีรูปทรงงามเยี่ยม ปราศจากโทษทุกประการแก่พระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ทรงเจริญวัยด้วยบริวารใหญ่ และด้วยส่วนแห่งความงาม อันยิ่งใหญ่

ปาฏิหารย์ในวันวปมงคล

ต่อมาวันหนึ่ง พระราชาได้มีพระราชพิธีวปมงคล ในวันนั้น พวกชาวนครต่างประดับตกแต่งพระนครทุกหนแห่งดุจดังเทพวิมาน เหล่าพวงทาสและกรรมกรเป็นต้นทั้งหมดต่างนุ่งห่มผ้าใหม่ ประดับประดาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น ประชุมกันในราชตระกูล ในพระราชพิธีมีการเทียมไถถึง ๑,๐๐๐ คัน ในวันนั้น ไถ ๑๐๗ คัน หุ้มด้วยเงินพร้อมด้วยโคผู้ ตะพายและเชือก ส่วนทิ้งอนไถของพระราชา หุ้มด้วยทองคำสุกปลั่ง เขาของโคผู้ ตะพาย เชือกและปฏักก็หุ้มด้วยทองคำทั้งนั้น

พระราชาเสด็จออกพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ทรงพาพระราชโอรสไปด้วย ในที่ประกอบพระราชพิธี มีต้นหว้าอยู่ต้นหนึ่งมีใบหนาแน่นเงาทึบ พระราชาทรงรับสั่งให้ปู่ลาดพระแท่นบรรทมของพระราชโอรสภายใต้ต้นหว้านั้นนั้นแหละ เบื้องบนให้ผูกเพดานปักด้วยดาวทองคำ ให้แฉดวงล้อมด้วยม่านวางอาภรณ์ ส่วนพระองค์ก็ทรงประดับประดาด้วยเครื่องตกแต่งทุกอย่าง มีหมู่อำมาตย์แวดล้อมได้เสด็จไปยังที่จรดพระนังคัล

ในเวลานั้น พระราชาทรงถือพระนั่งคัลทองคำ พวกอำมาตย์ถือคันทองเงิน ๑๐๗ คัน พวกชาวนาต่างพากันถือคันทองที่เหลือ เขาเหล่านั้นต่างถือคันทองไปข้างโน้นข้างนี้บ้าง แต่พระราชาทรงไถไปจากด้านในสู่ด้านนอกและจากด้านนอกสู่ด้านใน ในที่แห่งหนึ่งได้มีมหาสมบัติ นางนมที่นั่งห้อมล้อมพระโพธิสัตว์อยู่คิดว่า “พวกเราจะดูสมบัติของพระราชา” ต่างพากันออกมาข้างนอกจากภายในมาน พระโพธิสัตว์ทรงเหลือยดูข้างโน้นข้างนี้ ไม่ทรงเห็นใครจึงเสด็จลุกขึ้นโดยเร็ว ทรงนั่งขัดสมาธิกำหนดลมหายใจเข้าออก ทำปฐมฌานให้เกิดขึ้นแล้ว

พวกนางนมพากันเที่ยวไปในระหว่างเวลากินอาหาร ชักเข้าไปหน่อยหนึ่ง เงามของต้นไม้ที่เหลือเลยไป ส่วนเงาของต้นหว่านนั้นยังตั้งเป็นปริณทลตรงอยู่ พวกนางนมคิดได้ว่า “พระลูกเจ้าประทับอยู่พระองค์เดียว” จึงรีบเปิดม่านขึ้น เข้าไปข้างในเห็นพระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิบนแท่นบรรทมและปาฏิหาริย์นั้น จึงไปกราบทูลแต่พระราชาว่า “ข้าแต่สมมติเทพ พระราชกุมารประทับนั่งอย่างนี้ เงามของต้นไม้เหล่าอื่นเลยไป แต่เงาของต้นหว่านตั้งเป็นปริณทลตรงอยู่อย่างนี้” พระราชารีบเสด็จมา ทรงเห็นปาฏิหาริย์จึงตรัสว่า “แน่พอนี้เป็นการไหว้เจ้าครั้งที่ ๒” แล้วทรงไหว้พระโอรส

ทรงแสดงศิลปะ

ต่อมา พระโพธิสัตว์มีพระชนมายุได้ ๑๖ ปีโดยลำดับ พระราชาทรงมีรับสั่งให้สร้างปราสาท ๓ หลังที่เหมาะสมกับ ๓ ฤดู คือ หลังหนึ่งมี ๙ ชั้น หลังหนึ่งมี ๗ ชั้น หลังหนึ่งมี ๕ ชั้น และให้จัดหาหญิงพื่อนรำไว้ ๕๐,๐๐๐ นาง พระโพธิสัตว์มีหญิงพื่อนรำที่แต่งตัวสวยงาม ห้อมล้อมอยู่ ดุจเทวดาผู้ห้อมล้อมอยู่ด้วยหมู่ นางอัปสร ถูกบำเรออยู่ด้วยการเล่นดนตรีที่ไม่มีบุรุษเลย ทรงเสวยสมบัติใหญ่ ประทับอยู่ในปราสาทเหล่านั้นตามฤดู ส่วนพระราหุลมารดาได้เป็นพระอัครมเหสีของพระองค์

เมื่อพระองค์เสวยมหาสมบัติอยู่ วันหนึ่งมีคำพูดในระหว่างหมู่พระญาติเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า “เจ้าชายสิทธัตถะทรงชวนขวายนอยู่แต่การเล่นเท่านั้น มิได้ทรงศึกษาศิลปะใดๆ เลย เมื่อเวลาเกิดสงครามขึ้นจักทำอย่างไร” พระราชาทรงมีรับสั่งให้เรียกพระโพธิสัตว์มาแล้วตรัสว่า “แน่พ้อ พวกญาติๆ ของลูกพูดกันว่า เจ้าชายสิทธัตถะมิได้ศึกษาศิลปะใดๆ เลย เทียวชวนขวายแต่การเล่น ลูกเห็นว่าถึงเวลาในการเรียนศิลปะหรือยัง”

พระโพธิสัตว์กราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ไม่มีกิจที่จะต้องศึกษาศิลปะ ขอพระองค์ได้โปรดให้ตีกลองป่าวร้องไปในพระนคร เพื่อให้มาดูการแสดงศิลปะของข้าพระองค์ จากนั้นอีก ๗ วัน ข้าพระองค์ก็จักแสดงศิลปะแก่พระญาติทั้งหลาย” พระราชาได้ทรงกระทำตามเช่นนั้น

พระโพธิสัตว์รับสั่งให้ประชุมเหล่านายขมังธนู ที่สามารถยิงได้ตั้งสายฟ้าแลบ ยิงชนทางสัตว์ได้ ยิงต้านลูกศรได้ ยิงตามเสียงได้และยิงลูกศรตามลูกศรได้ ทรงแสดงศิลปะ ๑๒ อย่าง ที่พวกนายขมังธนูเหล่าอื่นไม่มี แก่พระญาติทั้งหลายในท่ามกลางมหาชน การแสดงศิลปะของพระโพธิสัตว์นั้น พึงทราบตามนัยมาใน**สรวังคชาดก** ในคราวนั้น หมู่พระญาติของพระองค์ได้หมดความสงสัยแล้ว

ทรงเห็นบุพพนิมิต ๔

ต่อมาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์มีพระประสงค์จะเสด็จไปยังพระอุทยาน จึงตรัสเรียกสารถีมาตรัสว่า “เธอจงเทียมรถ” เขาได้รับพระดำรัสแล้ว จึงประดับประดารถชั้นดีที่สุดมีค่ามาก ด้วยเครื่องอลังการทุกชนิด เทียมม้าสินธพอันเป็นมงคล ๔ ตัวซึ่งมีสีดุกกลีบดอกบัวขาวเสร็จแล้วไปกราบทูลพระโพธิสัตว์ให้ทราบ พระโพธิสัตว์เสด็จขึ้นรถอันเป็นเช่นกับเทพวิมาน ได้เสด็จตรงไปสู่พระอุทยาน

เวทดาทั้งหลายคิดว่า “กาลที่จะตรัสรู้ของพระสิทธัตถราชกุมาร ใกล้เข้ามาแล้ว พวกเราจักแสดงบุพพนิมิต” แล้วแสดงเทพบุตรองค์หนึ่งให้เป็นคนแก่ห่อม มีฟันหัก ผมหงอก หลังโก่งดุกกลอนเรื้อน ตัวโค้งลง มือถือไม้เท้า เดินงกๆ เงินๆ อยู่

พระโพธิสัตว์และสารถีเห็นบุพพนิมิต จากนั้น พระโพธิสัตว์ตรัสถามตามนัยที่มาในมหาปทานนั้นแหละว่า “แน่สหาย ชายคนนี้ชื่ออะไรกัน แม้แต่ผมของเขาก็ไม่เหมือนของคนเหล่าอื่น” ดังนี้เป็นต้น

ทรงสดับคำของสารณีนั้นแล้ว มีพระหทัยสังเวชว่า “แน่ะท่านผู้เจริญ
ความเกิดนำดีเตียนจริงหนอ ความแก่จะต้องปรากฏแก่สัตว์ผู้เกิด
แล้วอย่างแน่นอน” เสด็จกลับจากพระอุทยานแล้วเสด็จขึ้นสู่ปราสาท

พระราชชาตรีสถามว่า “เพราะเหตุไร บุตรของเราจึงกลับเร็ววันัก”

พวกอำมาตย์กราบทูลว่า “เพราะพระองค์ทรงเห็นคนแก่ พระเจ้า
ข้า”

พระราชชาตรีสว่า “พวกเจ้าพูดว่า ลูกของเราเห็นคนแก่แล้วจัก
บวช เพราะเหตุไร จึงมาทำลายเราเสียเล่า พวกเจ้าจงรีบจัดหาละคร
มาแสดงแก่บุตรของเรา เธอเสวยสมบัติอยู่จักไม่ระลึกถึงการบรรพชา”
แล้วให้เพิ่มการอารักขามากขึ้น วางไว้ทุกครั้งโยชนในทุกทิศ

ในวันรุ่งขึ้น พระโพธิสัตว์ก็เสด็จไปยังพระอุทยานเหมือนเดิม
ทรงเห็นคนเจ็บที่เทวดาเนรมิตขึ้น จึงตรัสถามโดยนัยก่อนนั้นแหละ
ทรงมีพระหทัยสังเวชแล้วเสด็จกลับขึ้นสู่ปราสาท ฝ่ายพระราชาก็ตรัส
ถามแล้ว ทรงจัดแจงตามนัยที่กล่าวแล้วในครั้งก่อนนั้นแหละ ทรงวาง
การอารักขาเพิ่มขึ้นอีก ในที่มีประมาณ ๓ คาบวตโดยรอบ

ต่อมาอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสด็จไปยังพระอุทยานเหมือนเดิม
ทอดพระเนตรเห็นคนตายที่เทวดาเนรมิตขึ้น ตรัสถามโดยนัยก่อน
นั้นแหละ ทรงมีพระหทัยสังเวชแล้วเสด็จกลับขึ้นสู่ปราสาทอีก ฝ่าย
พระราชาก็ตรัสถามแล้ว ทรงจัดแจงตามนัยที่กล่าวแล้วในครั้งก่อน
นั้นแหละ ทรงวางการอารักขาเพิ่มขึ้นอีกในที่ประมาณ ๑ โยชน
โดยรอบ

ต่อมาอีกวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสด็จไปสู่พระอุทยาน ทรงเห็น บรรพชิตนุ่งห่มเรียบร้อยที่เทวดาเนรมิตขึ้นเช่นเดิม นั่นแหละ จึงตรัสถามสารเถົว่า “ณะสหาย คนนั้นชื่ออะไร” สารเถົไม่ทราบถึงบรรพชิต หรือคุณธรรมที่ทำให้เป็นบรรพชิตเลย เพราะยังไม่มีการอุปถัมภ์ขึ้นแห่ง พระพุทธเจ้าก็จริง แต่ด้วยอาณูภาพแห่งเทวดาจึงกราบทูลว่า “คนนั้น ชื่อว่าบรรพชิต พระเจ้าข้า” แล้วสรรเสริญคุณของการบรรพชา พระโพธิสัตว์ให้รู้สึกเกิดความพอพระทัยในการบรรพชา ได้เสด็จไป ยังพระอุทยานในวันนั้น แต่เหล่าพระเถระผู้กล่าวทมิณิกายกล่าวว่า “พระโพธิสัตว์ได้เสด็จไปทอดพระเนตรเห็นนิมิตทั้ง ๔ ในวันเดียว เท่านั้น”

พระโพธิสัตว์ทรงเที่ยวเล่นในอุทยานนั้นตลอดกลางวัน ทรง สนานในสระโบกขรณีอันเป็นมงคล เมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว ประทับ นั่งบนแผ่นศิลาอันเป็นมงคล มีพระประสงค้จะประดับตกแต่งพระองค์ ลำดับนั้น พวกคนรับใช้ของพระองค์พากันถือผ้ามีหลากสี เครื่อง อารมณ์หลายชนิด พร้อมทั้งดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ มายืน ห้อมล้อมอยู่โดยรอบ

ในขณะนั้น อาสนะที่ประทับนั่งของท้าวสักกะได้เกิดร้อนขึ้นแล้ว ท้าวสักกะทรงใคร่ครวญดูว่า “ใครหนอมีความประสงค้จะให้เราเคลื่อน จากที่นี่” ทรงทราบความต้องการที่จะประดับตกแต่งของพระโพธิสัตว์ จึงตรัสเรียกวิสสุกรรมเทพบุตรมาตรัสว่า “ดูก่อนสหายวิสสุกรรม วันนี้พระสิทธัตถราชกุมารจักเสด็จออกมหาภิเนษกรรมในเวลาเที่ยงคืน

การประดับครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของพระองค์ ท่านไปยังพระอุทยาน แล้วจึงประดับพระมหาบุรุษด้วยเครื่องประดับอันเป็นทิพย์” วิสสุกรรม เทพบุตรถูกรับพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาพระโพธิสัตว์ในขณะที่นั้นนั่นเอง ด้วยเทวานุภาพ แปลงเป็นช่างกลบของพระองค์ทีเดียว เอาผ้า โปกทิพย์พันพระเศียรของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ทรงทราบด้วย สัมผัสแห่งมือท่านนั้นว่า “ผู้นี้มีไซ่มนุษย์ เป็นเทพบุตร”

พอพันผ้าโปกเข้า ผ้า ๑,๐๐๐ ผืนก็ลอยสูงขึ้นโดยอาการเหมือน แก้วมณี ที่พระเมาลีบนพระเศียร เมื่อพันอีก ผ้า ๑,๐๐๐ ผืนก็ลอย สูงขึ้นเหมือนเดิม เพราะฉะนั้น เมื่อพันผ้าโปก ๑๐ ครั้ง ก็เป็นผ้า ๑๐,๐๐๐ ผืนลอยสูงขึ้น ใครๆ ไม่ควรคิดว่า “พระเศียรขนาดเล็ก ผ้ามีมากผืนจะลอยสูงขึ้นได้อย่างไร” ในบรรดาผ้าเหล่านั้น ผ้าผืน ที่ใหญ่ที่สุดมีขนาดเท่าดอกสมาลตา ที่เหลือนอกนี้มีประมาณเท่าดอก กระจุก่ม พระเศียรของพระโพธิสัตว์หนาแน่นด้วยดอกกุยยกะ เป็น เหมือนดอกสารภีที่แน่นทึบด้วยเกสร

ต่อมา เมื่อพวคนักดนตรีแสดงความเชี่ยวชาญของพวกตนอยู่ เมื่อพวกพราหมณ์กล่าวยกย่องด้วยคำเป็นต้นว่า “ขอพระองค์จงทรง ชนะเถิด” และเมื่อเหล่าชนผู้ถือการได้ฟังเสียงที่ดีเป็นมงคลเป็นต้น กล่าวยกย่องอยู่ด้วยถ้อยคำอันเป็นมงคลนานาประการ แก่พระโพธิสัตว์ นั้นผู้ประดับตกแต่งด้วยเครื่องประดับทั้งปวง พระองค์ก็เสด็จขึ้นสู่ พระราชารถอันประเสริฐนั้น ซึ่งประดับตกแต่งด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง

ในสมัยนั้น พระเจ้าสุทโธทนมหาราชทรงสดับว่า “พระราชมารดาของพระราหุล ทรงประสูติพระราชโอรสแล้ว” จึงทรงส่งข่าวสารไปว่า “พวกเธอจงบอกความดีใจของเราแก่ลูกด้วย”

พระโพธิสัตว์ทรงสดับข่าวนั้นแล้วตรัสว่า “เครื่องจองจำเกิดแล้ว เครื่องผูกเกิดแล้ว”

พระราชชาติตรัสถามว่า “ลูกของเรากล่าวอะไรบ้าง” ทรงสดับค่านั้นแล้วจึงตรัสว่า “จำเดิมแต่ขึ้นไป หลานของเราจะมีชื่อว่าราหุลกุมาร”

ทรงได้ฟังคำกล่าวถึงความดับ

พระโพธิสัตว์เสด็จขึ้นสู่พระราชรถอันประเสริฐ เสด็จเข้าพระนครด้วยพระยศอันยิ่งใหญ่ ด้วยความมั่งคั่งอันน่ารื่นรมย์ใจยิ่งนัก ในสมัยนั้น พระนางกิสาโคตมิชัตติยกัญญาอยู่ ณ พื้นปราสาทชั้นบน เห็นพระรูปสิริของพระโพธิสัตว์ซึ่งกำลังประทับฉิมพระนคร ทรงเกิดปีติโสมนัส จึงทรงเปล่งอุทานนี้ว่า

หญิงใดเป็นมารดาของพระกุมารนี้ หญิงนั้นดับทุกข์
ได้แน่ ชายใดเป็นบิดาของพระกุมารนี้ ชายนั้นดับทุกข์
ได้แน่ พระกุมารนี้เป็นพระสวามีของหญิงใด หญิงนั้น
ดับทุกข์ได้แน่

พระโพธิสัตว์สดับคำอุทานนั้นแล้ว ทรงดำริว่า “พระนางกิสาคอตมิ นีตรัสอย่างนี้ว่า เมื่อยังมีอัฐภาพเห็นปานนี้อยู่ หทัยของมารดา หทัยของบิดา หทัยของภริยา ย่อมดับทุกข์ได้ เมื่ออะไรหนอดับ หทัยจึงชื่อว่าดับทุกข์ได้”

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ผู้มีพระทัยคลายกำหนดแล้วในกิเลส ทั้งหลายแล้ว ได้ทรงมีพระดำริว่า “เมื่อไฟคือราคะดับ ความดับทุกข์ จึงมีได้ เมื่อไฟคือโทสะดับ ความดับทุกข์จึงมีได้ เมื่อไฟคือโมหะดับ ความดับทุกข์จึงมีได้ เมื่อความเร่าร้อนเพราะกิเลสทั้งปวงมีมานะ และทิฏฐิเป็นต้นดับแล้ว ความดับทุกข์จึงมีได้ พระนางกิสาคอตมิ นี้ ทำให้เราได้ฟังคำที่ดี ความจริง เราก็กำลังเที่ยวแสวงหานิพพานอยู่ เราควรละทิ้งฆราวาสออกบวช และแสวงหานิพพานเสียวันนี้ทีเดียว” แล้วทรงปลดสร้อยไข่มุกมีค่า ๑,๐๐๐ จากพระศอ ส่งไปมอบให้แก่ พระนางกิสาคอตมิ ด้วยทรงดำริว่า “สิ่งนี้จึงเป็นส่วนบูชาอาจารย์ สำหรับพระนางเกิด” พระนางเกิดปิติและโสมนัสว่า “สิหัตถธราชกุมาร มีจิตรักใคร่ในเรา จึงส่งเครื่องบรรณาการมาให้”

ทรงออกมหาภิเนษกรรมณ์

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ เสด็จขึ้นสู่ปราสาทของพระองค์ ด้วยพระสิริโสภาคย์อันยิ่งใหญ่ บรรทมบนที่บรรทมอันงดงาม ในขณะนั้น เหล่าสตรีผู้ประดับตกแต่งด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง ได้ฝีกฝนมาดีแล้ว ในเรื่องการพ้อนรำและการขับร้องเป็นต้น ทั้งมีรูปโฉมเลอเลิศ ประดุจดั่งนางเทพกัญญา ถือเอาดนตรีนานาชนิดมาล้อมวงเข้าแล้ว ทำพระโพธิสัตว์วิหิงสนิ ต่างพากันแสดงการพ้อนรำขับร้องและการบรรเลง เพราะทรงมีพระทัยคลายกำหนดในกิเลสทั้งหลายแล้ว พระโพธิสัตว์จึงไม่ทรงยินดีในการพ้อนรำเป็นต้น ครู่เดียวพระองค์ก็ทรงหลับ

พวกสตรีเหล่านั้นคิดว่า “พวกเราแสดงการพ้อนรำเป็นต้น เพื่อพระราชกุมารพระองค์ใด พระราชกุมารนั้นทรงหลับแล้ว บัดนี้พวกเราจะลำบากเพื่ออะไร” ต่างพากันวางเครื่องดนตรีที่ถือไว้ลง แล้วก็นอนหลับไป ดวงประทีปน้ำมันหอมยังคงลุกไหม้อยู่

พระโพธิสัตว์ทรงตื่นบรรทม ประทับนั่งขัดสมาธิบนพระแท่นบรรทม ได้ทอดพระเนตรเห็นสตรีเหล่านั้น นอนหลับทับเครื่องดนตรีอยู่ บางพวกมีน้ำลายไหลมีตัวเประอะเปื้อนด้วยน้ำลาย บางพวกกัดฟัน บางพวกกรน บางพวกละเมอ บางพวกอ้าปาก บางพวกผ้านุ่งหลุดลุ่ยปรากฏให้เห็นอวัยวะสตรีเพศที่น่าเกลียด

พระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรเห็นอาการที่น่ารังเกียจของสตรีเหล่านั้น ได้ทรงมีพระทัยคลายกำหนดในกามทั้งหลายเป็นอย่างมาก พ้นปราสาทใหญ่นั้นประดับตกแต่งแล้ว แม้จะเป็นเช่นกับที่อยู่ของ

ท้าวสักกะ ได้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์นั้น ประหนึ่งว่าป่าช้าผีดิบที่เต็มไปด้วยซากศพต่างๆ ที่เขาทิ้งไว้ ภาพ ๓ ปรากฏดูจเรือนที่ถูกไฟไหม้ ทรงมีพระอุทานว่า “วุ่นวายจริงหนอ ชัดซึ้งจริงหนอ” พระทัยทรงน้อมไปในการบรรพชาอย่างเหลือเกิน

พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า “ควรเราจะออกมหาภิเนษกรมนีในวันนี้ทีเดียว” จึงเสด็จลุกขึ้นจากที่บรรทมไปยังที่ใกล้ประตู ตรัสว่า “ใครอยู่ในที่นี่”

นายฉันทะนอนเอาศีรษะหนุนธรณีประตูอยู่ ทูลตอบว่า “ข้าแต่พระลูกเจ้า ข้าพระองค์ฉันทะ”

พระองค์ตรัสว่า “วันนี้เรามีประสงค์จะออกมหาภิเนษกรมน์ เจ้าจงจัดหาม้าให้เราตัวหนึ่ง”

เขารับพระดำรัสแล้ว จึงถือเครื่องแต่งม้าไปยังโรงม้า เมื่อดวงประทีบน้ำมันหอมลุกโพลงอยู่ เห็นพญาม้ากัณฐกะยืนอยู่บนสถานที่อันน่ารื่นรมย์ ภายใต้เพดานที่ซิงไว้โดยรอบ เขาคิดว่า “วันนี้เราควรจัดม้ากัณฐกะตัวนี้แหละถวาย” จึงจัดม้ากัณฐกะถวาย

ม้ากัณฐกะนั้นเมื่อเขาจัดเตรียมอยู่ได้รู้ว่า “การจัดเตรียมเราคราวนี้กระชับแน่นจริง ไม่เหมือนกับการจัดเตรียมในเวลาเสด็จไปทรงเล่น ในพระราชอุทยานเป็นต้นในวันอื่น วันนี้พระลูกเจ้าของเราคงจักทรงมีพระประสงค์จะเสด็จออกมหาภิเนษกรมน์” ก็มีใจยินดี ร้องเสียงดังลั่นไปหมด เสียงนั้นดังลั่นกลบทั่วไปทั่วพระนคร แต่เหล่าเทวดาได้ปิดกั้นไว้ไม่ให้ใครได้ยิน

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ทรงใช้นายฉันทะไปแล้วดำริว่า “เราจะดูลูกเสียก่อน” จึงเสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับนั่ง ไปยังที่บรรทมของพระราหุลมารดา เปิดประตูห้องแล้ว ในขณะนั้น ประทีปที่เต็มไปด้วยน้ำมันหอม ยังคงลุกไหม้อยู่ พระราหุลมารดาก็บรรทมวางพระหัตถ์บนพระเศียรของพระโอรส บนที่บรรทมอันเต็มไปด้วยดอกคำและดอกมะลิเป็นต้น ประมาณ ๑ อัมพละ พระโพธิสัตว์ประทับยืนวางพระบาทบนธรณี ประตุนั้นแหละ ทอดพระเนตรดูแล้วดำริว่า “ถ้าเราจะจับยกมือพระเทวี ออกแล้วจับลูกของเรา พระเทวีจะตื่น เมื่อเป็นเช่นนี้อันตรายแห่งการไปจะมีแก่เรา เราเป็นพระพุทธานุญาตแล้ว ก็จะมาเยี่ยมลูกได้” จึงเสด็จลงจากพื้นปราสาทไป ก็คำที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาชาดกว่า “ในกาลนั้น พระราหุลกุมารประสูติได้ ๗ วัน” ไม่มีในอรรถกถาอื่นๆ เพราะฉะนั้น พึงถือเอาคำนี้แหละ

ครั้งพระโพธิสัตว์เสด็จลงจากพื้นปราสาทอย่างนี้ ได้เสด็จไปใกล้ม้าแล้วตรัสว่า “แน่เจ้ากัณฐกะ วันนี้เจ้าจงทำให้เราข้ามฝั่งสักคืนหนึ่งเถิด เราอาศัยเจ้า ได้เป็นพระพุทธานุญาตแล้ว จะทำให้โลกพร้อมทั้งเทวโลกข้ามฝั่ง” จากนั้น พระโพธิสัตว์ก็ทรงกระโดดขึ้นหลังม้ากัณฐกะ ม้ากัณฐกะมีความยาววัดได้ ๑๘ ศอกเริ่มแต่คอ มีส่วนสูงสมส่วนกับความยาวนั้น สมบูรณ์ด้วยกำลังและความเร็ว ขาวล้วน ประดุจสังข์ที่ขัดสะอาดแล้ว ถ้าม้ากัณฐกะนั้นร้องหรืออย่าเท้า เสียงก็จะดังกลับไปทั่วพระนคร เพราะเหตุนี้แหละ เทวดาจึงกั้นเสียงร้องของม้านั้น ทำให้ไม่มีใครได้ยินด้วยอำนาจของตน

พระโพธิสัตว์เสด็จขึ้นสู่หลังม้าตัวประเสริฐ ทรงให้นายฉันทะจับหางของม้าไว้ เสด็จถึงที่ใกล้ประตูใหญ่ตอนเที่ยงคืน ก็ในกาลนั้น

พระราชาทรงดำริว่า “บุตรของเราจะไม่สามารถเปิดประตูพระนคร ออกไปได้ไม่ว่าในเวลาไหนๆ ด้วยการทำอย่างนี้” จึงรับสั่งให้กระทำ บานประตู ๒ บาน แต่ละบานบุรุษ ๑,๐๐๐ คนจึงจะเปิดได้ พระ โปธิสัตว์ทรงสมบรูณ์ด้วยกำลังแข็งแรง ทรงมีกำลังเมื่อเทียบกับช้าง ก็ได้ ๑,๐๐๐ โภคิเชือก เมื่อเทียบกับบุรุษก็ทรงมีกำลังนับได้ ๑๐,๐๐๐ โภคิคน เพราะฉะนั้น พระโปธิสัตว์จึงทรงดำริว่า “ถ้าประตูไม่เปิด วันนี้เรานั่งอยู่บนหลังม้ากัณฐกะนี้แหละ จักเอาขาอ่อนหนีม้ากัณฐกะ กับนายฉันทนะแล้ว กระโดดข้ามกำแพงสูงได้ ๑๘ ศอกไป”

ฝ่ายนายฉันทนะคิดว่า “ถ้าประตูไม่เปิด เราจะให้พระลูกเจ้า ประทับนั่งที่คอของเรา แล้วเอาแขนขวาโอบรอบม้ากัณฐกะที่ท้อง กระทำให้อยู่ในระหว่างรักแร้ จะกระโดดข้ามกำแพงไป”

ฝ่ายม้ากัณฐกะคิดว่า “ถ้าประตูไม่เปิด เราจะยกนายของเรา ผู้ประทับนั่งอยู่บนหลังนี้แหละ พร้อมกับนายฉันทนะผู้จับหางยื่นอยู่ กระโดดข้ามกำแพงไป”

ถ้าประตูไม่มีใครเปิดให้ บรรดาชนทั้ง ๓ คนใดคนหนึ่งสามารถ ทำได้เหมือนกับที่คิดไว้นั้นแหละ แต่ว่าเทวดาผู้สิงอยู่ที่ประตูได้เปิด ประตูให้

ในขณะนั้นเอง มารผู้มีใจบาปมาด้วยคิดว่า “เราจะทำให้พระ โปธิสัตว์กลับไป” ยืนอยู่บนอากาศทูลว่า “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ท่าน อย่าออกไปเลย ในวันที่ ๗ นับจากวันนี้ไป จักภยันตรายจะปรากฏแก่ท่าน ท่านจะครอบครองราชสมบัติในทวีปใหญ่ทั้ง ๔ มีทวีปน้อย ๒,๐๐๐ เป็นบริวาร ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านจงกลับเถิด”

พระโพธิสัตว์ตรัสถามว่า “ท่านเป็นใคร”

มารทูลว่า “เราเป็นนวัตติมาร”

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ดูก่อนมาร เราทราบว่าคุณจะปรากฏแก่เรา เราไม่มีความต้องการด้วยราชสมบัตินั้น เราทำให้ ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุบรรลือสิ้นแล้ว จะเป็นพระพุทธเจ้า”

มารทูลว่า “นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ในเวลาที่ท่านทรงดำริถึงกามวิตกก็ดี พยาบาทวิตกก็ดี วิหิงสาวิตกก็ดี เราจะรู้” แล้วคอยแสวงหาช่องอยู่ ติดตามพระองค์ไปประดุจเงา

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ไม่ได้มีความอาลัย ละทิ้งจักรพรรดิราชสมบัติอันอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์ ดุจทิ้งก้อนเขฬะ เสด็จออกจากพระนครด้วยสักการะใหญ่ ในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ เมื่อนักขัตฤกษ์อุตตราสาฬหะ (เดือน ๘ หลัง) กำลังดำเนินไปอยู่ พระองค์เสด็จออกจากพระนครแล้ว ทรงมีพระประสงค์จะแลดูพระนคร ก็แหละพอพระโพธิสัตว์นั้นมีความคิดเกิดขึ้นเท่านั้น มหาปฐพีประหนึ่งจะทูลว่า “ข้าแต่พระมหาบุรุษ พระองค์ไม่ต้องหันกลับมาทอดพระเนตรหรือ พระเจ้าข้า” จึงแยกหมุนกลับไปประดุจจักรของนายช่างหม้อ

พระโพธิสัตว์ประทับยืนบ้ายพระพักตร์ไปทางพระนคร ทอดพระเนตรดูพระนคร แล้วทรงแสดงเจตีย์สถานอันเป็นที่กลับของม้ากัณฐกะ ณ แผ่นดินที่นั่น ทรงกระทำม้ากัณฐกะให้บ้ายหน้าต่อหนทางที่จะเสด็จไป ได้เสด็จไปแล้วด้วยสักการะอันยิ่งใหญ่ ด้วยความงามสง่าอันโอฬาร

ได้ยินว่า ในกาลนั้น เหล่าเทวดาถือคบเพลิง ๖๐,๐๐๐ อัน ข้างหน้าพระโพธิสัตว์นั้น ข้างหลัง ๖๐,๐๐๐ อัน ข้างขวา ๖๐,๐๐๐ อัน ข้างซ้าย ๖๐,๐๐๐ อัน เหล่าเทวดาอีกพวกหนึ่ง ถือคบเพลิง นับจำนวนไม่ได้ที่ขอบปากจักรวาล เหล่าเทวดาอีกพวกหนึ่งรวมทั้ง นาคและครุฑเป็นต้น เดินบูชาด้วยของหอม ดอกไม้ จูรณและธูป อันเป็นทิพย์ พื้นท้องฟ้าได้ต่อเนื่องกันไปไม่ว่างเว้นด้วยดอก ปาริฉัตรตกะและดอกมณฑารพ เหมือนเวลามีเมฆฝนอันหนาที่บ สังกศิตทิพย์ทั้งหลายได้เป็นไปแล้ว ดนตรี ๖,๘๐๐,๐๐๐ ชนิด คือ ๘๐๐,๐๐๐ ชนิดด้านหนึ่ง ๖,๐๐๐,๐๐๐ ชนิดด้านหนึ่ง โดยรอบ บรรเลงขึ้นแล้ว เสียงของเครื่องดนตรีเหล่านั้น ย่อมเป็นไปเหมือน เวลาที่เมฆคำรามภายในมหาสมุทร และเหมือนเวลาที่สาครมีเสียง กึกก้องภายในภูเขาคุณธร

พระโพธิสัตว์ เมื่อเสด็จไปอยู่ด้วยความมั่งคั่งอย่างยั้งนี้ ข้าม ราชอาณาจักรทั้ง ๓ โดยราตรีเดียวเท่านั้น เสด็จถึงฝั่งแม่น้ำอโนมา ในที่สุดหนทาง ๓๐ โยชน์

ถามว่า ม้าสามารถจะไปไกลยิ่งกว่านั้นได้หรือไม่

ตอบว่า สามารถไปได้ เพราะม้านั้นสามารถเที่ยวไปตลอดห้วง จักรวาลหนึ่งจนสุด เหมือนเหยียบวงแห่งกงล้อที่สอดอยู่ในคุมแล้ว กลับมาก่อนอาหารเช้า บริโภคอาหารที่เขาจัดไว้สำหรับตน ก็ในกาล นั้น ม้าดึงร่างอันท่วมด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น ซึ่งเทวดา นาค และครุฑเป็นต้น ผู้ยืนอยู่ในอากาศโปรยลงมา ท่วมจนกระทั่งบริเวณ

ชาวอน แล้วตุลยกองแห่งของหอมและดอกไม้ไป จึงได้มีความล่าช้ามาก เพราะฉะนั้น ม้าจึงไปได้เพียง ๓๐ โยชน์เท่านั้น

พระโพธิสัตว์ประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำแล้วตรัสถามนายฉันทะว่า “แม่น้ำนี้ชื่ออะไร”

นายฉันทะกราบทูลว่า “ชื่ออนโฆมานที พระเจ้าข้า”

พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า “บรรพชาแม่ของเราก็จะเป็นสิ่งไม่ตำหนาม” จึงเอาสั้นพระบาทกระตุ้นให้สัตถุญาณแก่ม้า ม้าได้กระโดดข้ามแม่น้ำอันกว้าง ๘ อุสะกะไปยืนอีกฝั่งหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสด็จลงจากหลังม้า ประทับยืนที่เนินทรายอันเช่นกับแผ่นดิน ตรัสเรียกนายฉันทะมาว่า “สหายฉันทะ เธอจงพาเอาอาการทั้งหลายและม้าของเราไป เราจักบวช ณ ที่นี้แหละ”

นายฉันทะกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ แม้ข้าพระองค์จักจักบวช พระเจ้าข้า”

พระโพธิสัตว์ตรัสห้ามถึง ๓ ครั้งว่า “เธอยังบวชไม่ได้ เธอจะต้องไป” แล้วทรงมอบเครื่องอาการทั้งหลายและม้าก็ณฐกะให้นายฉันทะรับไป แล้วทรงดำริว่า “ผมทั้งหลายของเรานี้ ไม่สมควรแก่สมณะบุคคลผู้อื่นที่สมควรจะตัดผมของพระโพธิสัตว์ ย่อมไม่มี เพราะเหตุนั้นเราจะใช้พระขรรค์ตัดด้วยด้วยตนเอง” จึงเอาพระหัตถ์ขวาจับพระขรรค์ เอาพระหัตถ์ซ้ายจับพระจุฬาพร้อมกับพระโมลี (มวยผม) แล้วจึงตัดออก พระเกศาเหลือยาว ๒ องคุลีเวียนขวาแนบติดพระเศียร

พระเกศาได้มีความยาวเท่านั้นแหละจนตลอดพระชนม์ชีพ พระมัสสุ (หนวด) ก็ได้มีพอเหมาะกับพระเกศานั้น ก็จึงด้วยการปลงผมและหนวดมิได้มีอีกเลย

พระโพธิสัตว์จับพระจุฬาพร้อมกับพระโมลีทรงอธิษฐานว่า “ถ้าเราจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ขอจุกและมวยผมจงดำรงอยู่บนอากาศ ถ้าจะไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้า ก็จงตกลงบนพื้นดิน” แล้วทรงโยนขึ้นไปในอากาศ พระจุฬาและพระโมลีนั้นไปถึงที่ประมาณ ๑ โยชน์แล้ว ได้ดำรงอยู่ในอากาศ **ท้าวสักกเทวราช**ตรวจดูด้วยทิพยจักขุ จึงเอาผอบแก้วขนาด ๑ โยชน์รับไว้ นำไปประดิษฐานไว้ในพระจุฬามณีเจดีย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พระโพธิสัตว์ผู้เลิศ ได้ตัดพระโมลี อันอบด้วยกลิ่นหอมอันประเสริฐแล้ว โยนขึ้นไปยังอากาศ ท้าวสักกผู้มีพระเนตรตั้งพัน เอาผอบทองอันประเสริฐทูลพระเศียรรับไว้แล้ว

พระโพธิสัตว์ทรงพระดำริอีกว่า “ผ้าที่ทำจากแคว้นกาสิเหล่านั้น ไม่สมควรแก่สมณะสำหรับเรา” ลำดับนั้น **ขมุกิการมมหาพรหม**ผู้เป็นสหายเก่าในครั้งพระกัสสปพุทธเจ้า มีความเป็นมิตรยังไม่ถึงหนึ่ง พุทธันดรคิดว่า “วันนี้สหายของเราออกมหาภิเนษกรมณ์ เราจะถือเอาสมณบริวารไปถวาย”

บริวารเหล่านี้ คือ ไตรจีวร บาตร มีด เข็ม รัตประคดรวมเป็น ๘ กับผ้ากรองน้ำ ย่อมควรแก่ภิกษุประกอบความเพียร

ท่านได้นำบริวาร ๘ เหล่านี้ไปถวายแล้ว

พระโพธิสัตว์ทรงนุ่งห่มธงชัยของพระอรหันต์แล้ว ถือเพศบรรพชาอันสูงสุด ตรัสว่า “ฉันนะ เธอจงกราบทูลถึงความไม่มีโรคแก่พระชนกและชนนี ตามคำของเรา” แล้วทรงส่งนายฉันนะไป นายฉันนะถวายบังคมพระโพธิสัตว์ กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป

ส่วนม้ากัณฐกะยืนฟังคำของพระโพธิสัตว์ซึ่งตรัสกับนายฉันนะ คิดว่า “บัดนี้ เราจะไม่ได้เห็นเจ้านายอีกต่อไป” เมื่อละคลองจักขูไปไม่อาจอดกลั้นความโศกไว้ได้ ได้สิ้นชีวิตเพราะหัวใจแตกสลาย **ไปเกิดเป็นกัณฐกะเทพบุตรในสวรรค์ดาวดึงส์** ตอนแรก นายฉันนะได้มีความโศกเพียงอย่างเดียว แต่ถูกความโศกครั้งที่ ๒ บีบคั้นเพราะความตายของม้ากัณฐกะ ได้ร้องไห้คร่ำครวญเดินไป

ทรงให้ปฏิญาณแก่พระเจ้าพิมพิสาร

พระโพธิสัตว์ ครั้นบรรพชาแล้ว ได้ยังเวลาให้ล่วงไปด้วย ความสุขอันเกิดจากการบรรพชาตลอดสัปดาห์ ในอนุปิยัมพวัน ซึ่งมีอยู่ในสถานทีนั้น แล้วเสด็จดำเนินด้วยพระบาทสิ้นหนทาง ๓๐ โยชน์ โดยวันเดียวเท่านั้น เสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์

ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ทรงเที่ยวบิณฑบาตรไปตามลำดับตรอก ชาวพระนครทั้งสิ้นได้ถึงความตื่นเต็น เพราะได้เห็นพระรูปโฉมของ พระโพธิสัตว์ เหมือนชาวเมืองราชคฤห์ตื่นเต็นตอนช่างธนบาลกะ เข้าไป และเหมือนเทพนครตื่นเต็นตอนจอมอสูรเข้าไป ฉะนั้น ลำดับนั้น พวกราชาบุตรมาราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ มีบุคคลรูปร่างงดงาม อย่างนี้เที่ยวบิณฑบาตอยู่ในพระนคร ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่ทราบ ว่า ผู้นี้ชื่อไร จะเป็นเทวดา มนุษย์ นาค หรือครุฑ”

พระราชอาประทัбыืนที่พื้นปราสาท ทอดพระเนตรเห็นพระ มหาบุรุษ เกิดความอัศจรรย์ไม่เคยเป็นมาก่อน ทรงสั่งพวกราชาบุรุษ ว่า “แน่พนาย ท่านทั้งหลายจงไป จงพิจารณาดู ถ้าเป็นอมมนุษย์ เขา ออกจากพระนครแล้วจะหายไป ถ้าเป็นเทวดา เขาออกจากพระนคร แล้วจะเหาะไป ก็ถ้าเป็นนาค เขาออกจากพระนครแล้วจะดำดินไป ถ้าเป็นมนุษย์ เขาจะบริโภครักษาหารตามที่ได้”

พระมหาบุรุษรวบรวมภัตอันปะปนกันแล้วรู้ว่า “ภัตรประมาณ เท่านั้นเพียงพอแก่เรา เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป” เสด็จออกจากพระนคร

ทางประตูที่เสด็จเข้ามานั้นแหละ มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก ประทับ
นั่งที่เงาของภูเขาปัทมา เตรียมจะเสวยพระกระยาหาร

ลำดับนั้น ลำไส้ใหญ่ทั้งหลายของพระมหาบุรุษบิดไปมา ได้
ถึงอาการจะออกมาทางพระโอษฐ์ พระโพธิสัตว์ทรงอึดอัดพระทัย
เพราะอาหารอันปฏิกูล เพราะตั้งแต่เกิดมามีอิตถภาพนั้น พระองค์
ไม่เคยเห็นอาหารที่ปฏิกูลอย่างนั้นแม้ด้วยพระเนตรเลย จึงทรง
สั่งสอนตนเองอย่างนี้ว่า “ดูก่อนสิทธัตถะ เธอเกิดในตระกูลที่มีข้าว
และน้ำหาได้ง่าย เป็นที่บริโภคน้ำรสลิ้มกลิ่นหอมซึ่งเก็บไว้ ๓ ปี
พร้อมกับโภชนะที่มีรสเลิศต่างๆ ได้เห็นบรรพชิตผู้ทรงผ้าบังสุกุล
รูปหนึ่งแล้วคิดว่า เมื่อไรหนอ เราจักได้เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลอย่างนั้น
เที่ยวบิณฑบาตแล้วบริโภค เราจักมีโอกาสนั้นบ้างหรือไม่ ดังนี้ จึง
ออกบวช บัดนี้ เธอจะทำความอึดอัดใจเพราะอาหารปฏิกูลได้อย่างไร”
ครั้นทรงสั่งสอนตนอย่างนี้แล้ว ไม่ทรงมีอาการอันผิดปกติเสวย
พระกระยาหาร

ราชบุรุษทั้งหลายเห็นเหตุการณ์นั้นแล้ว จึงไปกราบทูล
พระราชาให้ทรงทราบ พระราชาได้สดับคำของทูต ทรงรีบเสด็จออก
จากพระนครไปยังที่อยู่ของพระโพธิสัตว์ ทรงเลื่อมใสในพระอิริยาบ
ถนั้นแหละ จึงทรงมอบความเป็นใหญ่ทั้งปวงให้แก่พระโพธิสัตว์
พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ดูก่อนมหาบพิตร อาตมภาพไม่มีความต้องการ
วัตถุกำหรือกิเลสกำทั้งหลาย อาตมภาพปรารถนาพระสัมโพธิญาณ
อันยอดเยี่ยมจึงออกบวช”

พระราชาม้าจะทรงอ่อนวอนเป็นอเนกประการ ก็ไม่ได้การ
ยินยอมพระทัยของพระโพธิสัตว์นั้น จึงตรัสปฏิญาณว่า “พระองค์
จักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน ก็พระองค์ได้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว
โปรดเสด็จมายังแคว้นของหม่อมฉันเป็นอันดับแรก” ดังนี้ นี่เป็นเรื่อง
ย่อในที่นี้ ส่วนความพิสดาร ฟังค้นคว้าดูในปัพพัชชาสูตรพร้อมทั้ง
อรรถกถาเถิด

ทรงทำทุกกรกิริยา

พระโพธิสัตว์ทรงให้ปฏิญาณแก่พระราชแล้ว เสด็จจาริกไปตาม
ลำดับ เข้าไปหาอาหารดาบสกาลามโคตรและอุทกดาบสรามบุตร
ทำสมาบัติให้เกิดขึ้นแล้ว ทรงดำริว่า “นี้มีช่องทางที่จะตรัสรู้” ทรง
ไม่พอพระทัยด้วยสมาบัติภาวนาเมื่อนั้น มีพระประสงค์จะเริ่มตั้ง
มหาปธาน (ความพากเพียรอันยิ่งใหญ่ทำได้ยาก) เพื่อแสดงริ้วแรง
และความเพียรของพระองค์ ให้ปรากฏแก่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก
จึงเสด็จไปยังตำบลอรุเวลาทรงดำริว่า “สถานนี้น่ารื่นรมย์จริงๆ” จึง
เสด็จเข้าอยู่ ณ ตำบลอรุเวลานั้น เริ่มตั้งมหาปธานแล้ว

บรรพชิต ๕ รูปมีโกณฑัญญะเป็นหัวหน้าแม่เหล่านั้น พากัน
เที่ยวภิกขาจารไปในหมู่บ้าน นิคมและราชธานี ได้พบพระโพธิสัตว์
ณ ตำบลอรุเวลานั้น ต่อจากนั้น บรรพชิตทั้ง ๕ รูปนั้น อุบัติญาณ
พระโพธิสัตว์นั้นผู้ทำความพากเพียรใหญ่ตลอด ๖ พรรษา ด้วย
วัตรปฏิบัติมีการกวาดบริเวณเป็นต้น ได้เป็นผู้อยู่ในสำนักของพระ

โพธิสัตว์นั้น ด้วยหวังใจว่า “ท่านพระสมณะจะเป็นพระพุทธเจ้าในบัดนี้ ท่านพระสมณะจะเป็นพระพุทธเจ้าในบัดนี้”

พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า “เราจะกระทำทุกกรกิริยาให้ถึงที่สุด” จึงทรงดำรงชีวิตไปด้วยข้าวสารเพียงเมล็ดงาหนึ่งเป็นต้น จนถึงทรงตัดอาหารเสียโดยประการทั้งปวง ฝ่ายเหล่าเทวดานำเอาโอชาใส่เข้าไปทางขุมพระโลมาทั้งหลาย

เมื่อพระโพธิสัตว์นั้น มีพระกายอันถึงความอ่อนเปลี้ยอย่างยิ่ง เพราะเหตุที่พระองค์ไม่เสวยพระกระยาหารนั้น พระกายแม้มีฉวีวรรณดุจดวงได้กลายเป็นสีดำไป พระมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการก็ได้ถูกปกปิดทำให้ไม่ปรากฏ ในบางครั้ง เมื่อพระองค์ทรงเพ่งฌานอันไม่มีลมหายใจเข้าออก ถูกเวทนาแรงกล้าเสียดแทง ทรงสลบล้มลงบนที่จงกรม

ลำดับนั้น เทวดาบางพวกกล่าวถึงพระโพธิสัตว์นั้นว่า “ท่านพระสมณโคดมสิ้นชีวิตแล้ว” เทวดาบางพวกกล่าวว่า “นี่เป็นวิหารธรรมของพระอรหันต์ทั้งหลายทีเดียว”

ในบรรดาเทวดา ๒ กลุ่มนั้น เหล่าเทวดาผู้กล่าวว่าท่านพระสมณโคดมได้สิ้นชีวิตแล้วนั้น พวกกันไปกราบทูลแก่พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชว่า “พระโอรสของพระองค์สวรรคตแล้ว”

พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชตรัสว่า “บุตรของเรายังไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้าจะยังไม่สิ้นชีวิต”

เทวดาเหล่านั้นกราบทูลว่า “พระโอรสของพระองค์ไม่สามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้ ทรงล้มลงที่พื้นสำหรับทำความเพียรนั้นแหละ สวรรคตแล้ว”

พระราชาทรงสดับดังนั้นจึงตรัสห้ามว่า “เราไม่เชื่อ เป็นไปไม่ได้ที่บุตรของเราจะไม่บรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วจะสิ้นชีวิต”

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร พระราชาจึงไม่ทรงเชื่อ

ตอบว่า เพราะพระองค์ได้ทรงเห็นปาฏิหาริย์ทั้งหลาย ในวันที่พาพระกุมารไปให้ท่านกาฬเทวิลดาบสและที่ควงไม้หัว

พระโพธิสัตว์ทรงกลับได้สติลุกขึ้นอีก เมื่อพระมหาสัตว์ลุกขึ้นแล้ว เทวดาเหล่านั้นไปกราบทูลแก่พระราชาวา “ข้าแต่มหाराช พระโอรสของพระองค์เป็นผู้ไม่มีโรคแล้ว”

พระราชาทรัสว่า “เรารู้ว่าบุตรของเราไม่สิ้นชีวิต”

เมื่อพระมหาสัตว์ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่ ๖ พรรชานั้นแะละกาลเวลาได้เป็นเหมือนทำขอดปมในอากาศ พระมหาสัตว์นั้นทรงพระดำริว่า “การทำทุกกรกิริยานี้ ไม่ใช่หนทางเพื่อจะตรัสรู้” จึงเสด็จเที่ยวเพื่อบิณฑบาตในหมู่บ้านและนิคมทั้งหลาย เพื่อจะนำอาหารหยาบมา ได้นำอาหารมาแล้ว ครั้งนั้น มหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการของพระโพธิสัตว์นั้นได้กลับเป็นปกติ แม้พระกายก็ได้มีฉวีวรรณดุจทองคำ

พระภิกษุปัญจวัคคีย์พากันคิดว่า “พระมหาบุรุษนี้แม้กระทำทุกกรกิจมาถึง ๖ ปี ก็ไม่สามารถบรรลุพระสัพพัญญุตญาณได้ บัดนี้พระองค์เที่ยววิณฑบาตไปในบ้านเป็นต้น นำอาหารหยาบมา จะทรงสามารถบรรลุพระสัพพัญญุตญาณได้อย่างไร พระมหาบุรุษนี้กลายเป็นผู้มั่งมากในปัจจุบัน คลายความเพียร การคาดหวังคุณวิเศษจากสำนักพระมหาบุรุษนี้ของพวกเรา ก็เหมือนคนผู้จะเอาน้ำราดศีรษะ คาดหวังเอาหยาดน้ำค้าง ฉะนั้น จะมีประโยชน์อะไรด้วยพระมหาบุรุษนี้สำหรับพวกเรา” จึงพากันละพระมหาบุรุษ ต่างถือเอาบาตรและจีวรของตน เดินทางไประยะทาง ๑๘ โยชน์ เข้าไปยังป่าอิสิปตนะ

นางสุชาดาถวายข้าวปายาส

ก็สมัยนั้น ทาริกาชื่อสุชาดาเกิดในเรือนของเสนาบดีกุ่มพี ในตำบลอรุเวลาเสนาบดีคน นางเจริญวัยแล้ว ได้กระทำความปรารถนาที่ต้นไทรต้นหนึ่งว่า “ถ้าเราไปยังเรือนสกุลที่มีชาติเสมอกัน ได้บุตรชายในการตั้งครรภ์ครั้งแรก เราจักทำพิธีกรรมโดยการบริจาคทรัพย์ ๑๐๐,๐๐๐ แก่ท่านทุกปี” ความปรารถนานั้นของนางสำเร็จแล้ว

เมื่อพระมหาสัตว์ทรงบำเพ็ญทุกกรกิจอยู่ ในคราวครบปีที่ ๖ นางสุชาดานั้นมีความประสงค์จะทำพิธีกรรมในวันเพ็ญเดือน ๖ ในตอนแรก ได้ปล่อยโคนม ๑,๐๐๐ ตัวให้ท่องเที่ยวไปในป่าซะเอมเครือ ให้โคนม ๕๐๐ ตัวดื่มน้ำนมของโคนม ๑,๐๐๐ ตัวเหล่านั้น แล้วให้โคนม ๒๕๐ ตัวดื่มน้ำนมของโคนม ๕๐๐ ตัวเหล่านั้น โดย

ทำนองนี้จนกระทั่งถึง โคนม ๘ ตัวตึมน้ำนมของโคนม ๑๖ ตัว นาง
ปรารถนาน้ำนมข้นและมีโอชาจึงได้กระทำการหมუნเวียนน้ำนมด้วย
ประการฉะนี้

ในวันเพ็ญวิสาขะ นางสุชาดานั้นคิดว่า “เราจักกระทำให้กรรม
แต่เข้าตรู” จึงลุกขึ้นในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ให้รีดนมโคนม ๘ ตัว
เหล่านั้น ลูกโคทั้งหลายยังไม่ได้มาถึงเต้านมเหล่านั้น แต่พอนำภาชนะ
ใหม่เข้าไปใกล้เต้านมเท่านั้น สายน้ำนมก็ไหลออกตามธรรมชาติของตน
นางสุชาดาได้เห็นความอัศจรรย์นั้น จึงตักน้ำนมด้วยมือของตนเอง
ใส่ลงในภาชนะใหม่แล้วก่อไฟทำการหุงด้วยมือของตนเอง เมื่อกำลัง
หุงข้าวปายาสอยู่นั้น ฟองขนาดใหญ่ตั้งขึ้นไหลวนเวียนด้านขวา แม้
สักหยดหนึ่งก็ไม่หกออกไปภายนอก ควันไฟแม้เล็กน้อยก็ไม่ลอยขึ้น
จากเตา

สมัยนั้น ท้าวจตุโลกลบาลมาคอยอารักขาที่เตา ท้าวมหาพรหม
กั้นฉัตร ท้าวสักกะนำพินมาใส่ทำให้ลูกโพลง จจริงอยู่ เทวดาทั้งหลาย
รวบรวมโอชา อันสำเร็จแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายในทวีปทั้ง ๔
มีทวีปน้อย ๒,๐๐๐ เป็นบริวาร ใส่เข้าไปในข้าวปายาสนั้นด้วย
เทวานุภาพของตน เหมือนบุคคลคั้นรวงฝัองอันติดอยู่ที่ท่อนไม้ แล้ว
ดวงเอาแต่น้ำหวาน ฉะนั้น จจริงอยู่ ในกาลอื่นๆ เทวดาทั้งหลายใส่
โอชาในคำข้าวทุกคำ แต่ว่าในวันตรัสรู้และวันปรินิพพาน ใส่โอชา
ในหม้อเลยทีเดียว

นางสุชาดาได้เห็นความอัศจรรย์มีใช้น้อย ซึ่งปรากฏแก่ตนใน
ที่นั้นในวันเดียวกัน จึงเรียกนาง**ปุณณาทาสี**มาบอกว่า “แม่แม่ปุณณา
วันนี้เทวดาของเราทั้งหลายนำเลื่อมใสยิ่งนัก ในกาลมีประมาณเท่านี้

เราไม่เคยเห็นความอัศจรรย์อย่างนี้ เธอจึงรีบไปดูแลเทวสถานโดยเร็ว” นางปุลณาทาสีนั้นรับคำของนางสุชาดานั้นแล้ว ได้ไปยังโคนต้นไม้ โดยเร็ว

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ทรงเห็นมหาสุบิน ๕ ประการในตอนกลางคืน นั้น ทรงใคร่ครวญอยู่ จึงตกลงใจว่า “วันนี้ เราจักเป็นพระพุทธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัย” พอรাত্রีนั้นล่วงไป พระองค์ทรงกระทำการปฏิบัติ พระสรีระ คอยเวลาภิกขาจารอยู่ เสด็จมาประทับนั่งที่ใต้ต้นไม้ นั้น แต่เข้าตรู ทรงกระทำใต้ต้นไม้ทั้งสี่ให้สว่างไสวด้วยรัศมีของพระองค์

ลำดับนั้น นางปุลณาทาสีนั้นมา ได้เห็นพระโพธิสัตว์ผู้ประทับ นั่งที่ใต้ต้นไม้ทอดพระเนตรดูโลกธาตุด้านทิศปาจีน และได้เห็นต้นไม้ ทั้งต้นไม้สี่ดังสีทองเพราะพระรัศมีอันชานออกจากพระสรีระของ พระโพธิสัตว์นั้น นางจึงได้คิดตั้งนี้ว่า “วันนี้ เทวดาของเราทั้งหลาย เห็นจะลงจากต้นไม้มานั่ง เพื่อรับพลีกรรมด้วยมือของตนเองทีเดียว” จึงเป็นผู้ถึงความปลาบปลื้มใจ รีบไปบอกเรื่องนั้นแก่นางสุชาดา

นางสุชาดาได้ฟังคำของนางปุลณาทาสีนั้น แล้วก็ดีใจจึง กล่าวว่ “วันนี้ ตั้งแต่ไปเจ้าจงดำรงอยู่ในฐานะธิดาคนใหญ่ของเรา” แล้วได้ให้เครื่องประดับทั้งปวงอันสมควรแกธิดา

ก็เพราะเหตุที่ในวันบรรลุปความเป็นพระพุทธเจ้า การได้ธาตุทอง มีมูลค่า ๑๐๐,๐๐๐ จึงจะควร เพราะฉะนั้น นางสุชาดานั้นจึงมี ความคิดเกิดขึ้นว่า “จักใส่ข้าวปายาสในธาตุทอง” จึงให้คนใช้น้ำ ธาตุทองมีมูลค่า ๑๐๐,๐๐๐ ออกมา ประสงค์จะใส่ข้าวปายาสใน ธาตุทองนั้น จึงรำพึงถึงโภชนะที่สุกแล้ว ข้าวปายาสทั้งหมดก็กลิ้งไป

อยู่ในภาค เหมือนน้ำกลิ้งจากใบบัวฉนั้น ข้าวปายาสนั้นเต็มภาคหนึ่ง พอดี นางจึงเอาภาคอีกใบหนึ่งครอบภาคใบนั้น แล้วเอาผ้าขาวห่อ ประดับร่างกายด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง เอาภาคนั้นทูนศีรษะ ของตน เดินไปสู่ใต้ต้นไทรนั้นด้วยอาณุภาพใหญ่ เห็นพระโพธิสัตว์ แล้วเกิดความโสมนัสอย่างมาก จึงน้อมกายเดินไปจำเดิมแต่ที่ได้เห็น เพราะคิดว่าเป็นเทวดา วางภาดลงจากศีรษะแล้ว เปิดฝาเอาคนโททอง ใส่ น้ำอันอบด้วยดอกไม้หอม แล้วได้เข้าไปยืนอยู่ใกล้ๆ พระโพธิสัตว์

บาตรดินที่ทำวชิกรรมหาพรหมถวาย ไม่ห่างพระโพธิสัตว์มา ตลอดกาลนานมีประมาณเท่านี้ ได้หายไปในขณะที่นั้น พระโพธิสัตว์ เมื่อแลไม่เห็นบาตร จึงเหยียดพระหัตถ์ขวาออกรับน้ำ นางสุชาดาวาง ภาดทองข้าวปายาสบนพระหัตถ์ของพระมหาบุรุษ พระมหาบุรุษ ทอดพระเนตรดูนางสุชาดา นางสุชาดากำหนดอาการแล้วจึงทูลว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงรับข้าวปายาสนั้นเสวยตามความ ชอบใจเถิด เพราะข้าพเจ้าบริจาคแล้วแก่ท่าน” ไหว้แล้วทูลว่า “มโนรถคือความปรารถนาแห่งใจของข้าพเจ้าสำเร็จแล้ว ฉันทไ دمโนรถแม้ของท่านก็จงสำเร็จ ฉันทนั้นเถิด” นางไม่ห่างอาลัยสละ ภาดทองอันมีมูลค่า ๑๐๐,๐๐๐ เหมือนภาชนะดินอันเก่าหักไปแล้ว

ทรงอธิษฐานลอยถาด

ฝ่ายพระโฑธิสัตว์เสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับนั่ง ทรงทำประทักษิณ ต้นไม้ ถือถาดเสด็จไปยังฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในวันที่พระโฑธิสัตว์ หลายนแสนพระองค์ตรัสรู้ มีท่าชื่อว่า **สุปติภูริ** ติจะเป็นสถานที่เสด็จลง สรงสนาน พระองค์ทรงวางถาดที่ฝั่งท่าชื่อสุปติภูริ ติ่นั้น เสด็จลง สรงสนานเสร็จแล้ว ทรงนุ่งห่มธงชัยแห่งพระอรหันต์ อันเป็นเครื่อง นุ่งห่มของพระพุทธเจ้า หลายนแสนพระองค์ ทรงนั่งผินพระพักตร์ ไปทางทิศตะวันออก **ทรงปั้นก้อนข้าว ๔๙ ก้อน** แต่ละก้อนขนาดเท่า จาวตาลสุก แล้วเสวยมธุปายาสมีน้ำน้อยทั้งหมด ข้าวมธุปายาสนั้น เท่านั้นได้เป็นอาหารอยู่ได้ตลอด ๗ สัปดาห์ สำหรับพระโฑธิสัตว์นั้น ผู้ได้เป็นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ควงต้นโพธิ์ (ต้นไม้สำหรับตรัสรู้) ตลอดระยะตลอด ๗ สัปดาห์นั้น ไม่มีอาหารอย่างอื่น ไม่มีการสรงสนาน ไม่มีการชำระพระโอษฐ์ ไม่มีการถ่ายพระบังคนหนัก พระองค์ทรง ยับยั้งอยู่ด้วยฌานสุข มรรคสุขและผลสุขเท่านั้น

พระโฑธิสัตว์ครั้นเสวยข้าวข้าวปายาสนั้นแล้ว ทรงจับถาดทอง อธิษฐานว่า “ถ้าเราจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนี้ ถาดใบนี้จงลอย ทวนกระแสน้ำไป ถ้าจะไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนี้ ก็จงลอยไป ตามกระแสน้ำ” ครั้นทรงอธิษฐานแล้วได้ลอยถาดไป ถาดนั้นลอยตัด กระแสน้ำไปถึงกลางแม่น้ำ ณ ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นแหละ ได้ลอย ทวนกระแสน้ำไปถึงสถานที่ห่างไปประมาณ ๘๐ ศอก ดุจมาฝีเท้าเร็ว ฉะนั้น แล้วจมลงที่น้ำวนแห่งหนึ่ง จมลงไปถึงที่อยู่ของกาลนาคราช กระทบถาดเครื่องบริโภคนของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ เกิดมีเสียงดัง “กิติ กิติ” แล้วได้วางรองอยู่ใต้ถาดเหล่านั้นทั้งหมด

กาลนาคราชได้ฟังเสียงถาดกระทบกันนั้นแล้วกล่าวว่า “เมื่อวานนี้ พระพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นแล้วพระองค์หนึ่ง วันนี้ พระพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นแล้วอีกองค์หนึ่ง” จึงได้ยื่นกล่าวสรรเสริญพุทธคุณด้วยถ้อยคำหลายร้อยบท ได้ทราบว่ เวลาที่มหาปฐพีงอกขึ้นสู่อากาศประมาณ ๑ โยชน์ ๓ คาบุต สำหรับกาลนาคราชนั้น ได้เป็นดุจวันนี้หรือวันพรุ่งนี้

พระโพธิสัตว์ทรงพักผ่อนกลางวันอยู่ในป่าสาละ อันมีดอกไม้บานสะพรั่งใกล้ฝั่งแม่น้ำ ในเวลาดอกไม้ทั้งหลายหลุดจากชั้วในเวลาเย็น ได้เสด็จมุ่งหน้าไปยังต้นโพธิ์ ตามหนทางกว้างประมาณ ๘ อูสกะ ซึ่งเทวดาทั้งหลายตกแต่งไว้ ดุจราชสีห์เยื้องกราย ฉะนั้น นาค ยักษ์ และครุฑเป็นต้นได้บูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้นอันเป็นทิพย์เครื่องดนตรีทิพย์เป็นต้นถูกบรรเลงเป็นไป ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุได้มีกลิ่นหอมทั่วไปหมด มีระเบียบดอกไม้และเสียงแซ่ซ้องสาธุการทั่วไปหมด

สถานที่ประทับนั่งตรัสรู้

ในสมัยนั้น พรหมณ์ชื่อโสตถิยะ เป็นคนหาบหญ้า ถือหญ้าเดินสวนทางมา รู้อาการของพระมหาบุรุษจึงได้ถวายหญ้า ๘ กำ พระโพธิสัตว์ทรงรับหญ้าแล้วเสด็จขึ้นสู่ควงไม้โพธิ์ ได้ประทับยืนในด้านทิศใต้ผินพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ขณะนั้นจักรวาลด้านทิศใต้ทรุดลง ได้เป็นดุจจรดถึงเวจิมหานครในเบื้องล่าง จักรวาลด้านทิศเหนือลอยขึ้น ได้เป็นดุจจรดถึงภวคคพรหมในเบื้องบน พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า “สถานที่ตรงนี้เห็นจะไม่ได้เป็นสถานที่ที่ทำให้เราบรรลุพระสัมโพธิญาณ” ทรงกระทำประทักษิณเสด็จไปยังด้านทิศตะวันตก ได้ประทับยืนผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ลำดับนั้น จักรวาลด้านทิศตะวันตกได้ทรุดลง ได้เป็นดุจจรดถึงเวจิมหานครในเบื้องล่าง จักรวาลด้านทิศตะวันออกลอยขึ้น ได้เป็นดุจจรดถึงภวคคพรหมในเบื้องบน ได้ทราบวาทว่า ในทุกสถานที่ที่พระมหาบุรุษนั้นประทับยืนมหาปฐมไฟได้ยุบลงและพวยขึ้น เหมือนล้อเกวียนใหญ่ซึ่งติดอยู่ในดุม ถูกเหยียบบริมขอบวงของกงล้อ ฉะนั้น

พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า “สถานที่ตรงนี้ เห็นจะไม่ได้เป็นสถานที่ที่ทำให้เราบรรลุพระสัมโพธิญาณ” จึงทรงกระทำประทักษิณเสด็จไปทางด้านทิศเหนือ ประทับยืนผินพระพักตร์ไปทางด้านทิศใต้ ลำดับนั้น จักรวาลด้านทิศเหนือได้ทรุดลง ได้เป็นดุจจรดถึงเวจิมหานครในเบื้องล่าง จักรวาลด้านทิศใต้ลอยขึ้น ได้เป็นดุจจรดถึงภวคคพรหมในเบื้องบน

พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า “แม้สถานที่ตรงนี้ ก็เห็นจะไม่ได้เป็นสถานที่ที่ทำให้เราบรรลुพระสัมโพธิญาณ” จึงทรงกระทำประทักษิณเสด็จไปยังด้านทิศตะวันออก ได้ประทับยืนผินพระพักตร์ไปทางด้านทิศตะวันตก

ก็สถานที่ตั้งบัลลังก์ของพระพุทธเจ้าทั้งปวง มีอยู่ในด้านทิศตะวันออก สถานที่นั้นจึงไม่หวั่นไหวไม่สั่นสะเทือน พระมหาสัตว์ทรงทราบว่า “สถานที่นี้ เป็นที่อันพระพุทธเจ้าทั้งปวงไม่ทรงละ เป็นสถานที่ไม่หวั่นไหว เป็นสถานที่กำจัดกรงคือกิเลส” จึงทรงจับปลายหญ้าเหล่านั้นแล้วเขย่า ทันใดนั้นเอง ได้มีบัลลังก์ขนาด ๑๔ ศอก หญ้าแม่เหล่านั้นได้ดำรงอยู่แล้ว โดยสัญญาณที่แม่ช่างเขียนหรือช่างฉาบผู้ชำนาญอย่างยิ่ง ก็ไม่สามารถจะเขียนหรือฉาบแบบนั้นได้

พระโพธิสัตว์ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก โดยให้ลำต้นโพธิ์อยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ เป็นผู้มิพระทัยมั่นคง ทรงนั่งคู้ปราศิตบัลลังก์ (การนั่งที่ไม่มีกรพ่ายแพ้ว) ซึ่งแม่สายฟ้าจะผ่าลงตั้ง ๑๐๐ ครั้ง ก็ไม่แตกทำลาย โดยทรงอธิษฐานว่า

“เนื้อและเลือดในสรีระนี้แม่ทั้งสี่จะเหือดแห้งไป
จะเหลือแต่หนัง เอ็นและกระดูก ก็ตามที

เราไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้แน่ละ จักไม่ยอมลุกขึ้น”

ต่อสู้กับพญามารและเสนามาร

ในสมัยนั้น มารผู้มีใจบาปคิดว่า “พระสิทธัตถกุมารประสงค์จะก้าวล่วงอำนาจของเรา บัดนี้ เราจะไม่ให้พระองค์นั้นล่วงพ้นไปได้” จึงไปยังที่อยู่ของพลมารบอกเรื่องนั้น ให้โห่ร้องแบบมารแล้วพาพลมารออกไป ก็เสนามารนั้นมีข้างหน้ามาร ๑๒ โยชน์ ข้างขวาและข้างซ้ายข้างละ ๑๒ โยชน์ ส่วนข้างหลังมีจนจรดขอบจักรวาล สูงขึ้นด้านบนมี ๙ โยชน์

เมื่อเหล่าเสนามารแผ่ร้องขึ้น เสียงแผ่ร้องจะได้ยินเหมือนเสียงแผ่นดินทรุด ตั้งแต่ที่ห่างออกไป ๑,๐๐๐ โยชน์ ลำดับนั้น เทวบุตรมารขึ้นขี่ช้างชื่อคิริเมขสูง ๑๕๐ โยชน์ นิรมิตแขน ๑,๐๐๐ แขน ถืออาวุธนานาชนิด ในบรรดาบริษัทมารที่เหลือนี้ มาร ๒ ตนจะไม่ถืออาวุธเหมือนกันเลย เป็นผู้มิพิวพรรณหลากหลาย มีหน้าทำอาการหลากหลาย ถืออาวุธนานาชนิดพากันมา เหมือนดังจะท่วมทับพระมหาสัตว์

ก็เทวดาใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลได้ยื่นกล่าวคำสรรเสริญคุณของพระมหาสัตว์ ทำวสัฏกเทวราชได้ยื่นเป่าสังข์วิษุบุตร ได้ยื่นว่า สังข์นั้นมีขนาด ๑๒๐ ศอก เมื่อสุดลมเข้ามาแล้วเป่าครั้งเดียว เสียงจะอยู่ถึง ๔ เดือนจึงจะหมด มหากาลนาคราชได้ยื่นกล่าวสรรเสริญคุณเกินกว่าร้อยบท ทำวมหาพรหมได้ยื่นกัณเศวตฉัตร แต่เมื่อพลมารเข้าไปใกล้ คงไม่พอธิ์ บรรดาเทวดาเป็นต้นเหล่านั้น แม้องค์หนึ่งก็ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ ต่างพากันหนีไปโดยสถานที่ตรงหน้าของพวกตน

กาลนาคราชดำดินลงไปยังภพนาคนันมีมณเฑียร ๕๐๐ โยชน์ นอน
เอามือทั้ง ๒ ปิดหน้า ท้าวสักกเทวราชเก็บสังข์วิชัยุตระไว้ข้างหลัง
ได้ยืนอยู่ที่ขอบปากจักรวาล ท้าวมหาพรหมจับปลายเศวตฉัตรไปยัง
พรหมโลกทันที แม้เทวดาองค์หนึ่งผู้สามารถดำรงอยู่ได้มีเลย พระ
มหาบุรุษพระองค์เดียวเท่านั้นประทับนั่งอยู่

ฝ่ายมารกล่าวกับบริษัของตนว่า “พ่อทั้งหลาย บุรุษอื่นที่เป็น
เช่นกับพระสิทธัตถะโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะย่อมไม่มี พวกเรา
ไม่สามารถสู้รบซึ่งหน้าได้ พวกเราจะสู้รบทางด้านหลัง”

ฝ่ายพระมหาบุรุษทรงแลดูทั้ง ๓ ด้าน ทรงเห็นแต่ความว่างเปล่า
เพราะเทวดาทั้งปวงพากันหนีไปหมด ได้ทรงเห็นพลมารหนุนเนื่อง
เข้ามาทางด้านเหนืออีก ทรงดำริว่า “ชนนี้มีประมาณเท่านี้เงาะจงเรา
ผู้เดียวเท่านั้น กระทบความพากเพียรพยายามอย่างใหญ่หลวง ในที่นี้
เราไม่มีมารดา บิดา พี่ชายน้องชาย หรือญาติใดๆ อื่นเลย แต่ว่า **บารมี
๑๐** นี้เท่านั้นจะเป็นเช่นกับบริวารชนผู้ใกล้ชิดของเราไปตลอดกาล
นาน เพราะฉะนั้น เราสมควรจะทำบารมีทั้งหลายให้เป็นโล่ แล้วต่อสู้
ด้วยศัสตราคือบารมีนั่นแหละ กำจัดหมู่พญานี้เสีย” จึงทรงนั่งระลึกถึง
บารมี ๑๐

วิธีการของพญามาร ๔ อย่าง

ลำดับนั้น เทวบุตรมารคิดว่า “เราจักให้พระสิทธัตถะหนีไปด้วยลมนี้ที่เดียว” จึงได้บันดาลมณฑลลมให้เกิดขึ้น ในขณะนั้นเอง ลมมีลมทิศตะวันออกเป็นต้นได้เกิดขึ้น ซึ่งลมนี้สามารถทำลายยอดเขาขนาดกิ่งโยชน์ ๑ โยชน์ ๒ โยชน์หรือ ๓ โยชน์ได้ สามารถถอนรากของกอไม้และต้นไม้ในป่าเป็นต้นได้ สามารถทำหมู่บ้านและนิคมรอบด้านให้ละเอียดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยไปได้ แต่อานุภาพของลมก็ถูกกำจัด ด้วยเดชแห่งบุญของพระมหาบุรุษ พอพัดมาถึงพระโพธิสัตว์ ก็ไม่สามารถทำแม้แต่ขायจิวรให้ไหวได้ (๑)

จากนั้น มารคิดว่า “เราจักให้น้ำท่วมพระสิทธัตถะนั้นตาย” จึงได้บันดาลให้ห่าฝนใหญ่เกิดขึ้น ด้วยอานุภาพของมารนั้น เมฆฝนอันมีหีบได้ร้อยหีบพันหีบเป็นต้น เกิดขึ้นในเบื้องบนแล้วตกลงมาแผ่นดินได้แยกออกเป็นช่องด้วยกำลังแห่งสายธารน้ำฝน มหาเมฆลอยมาทางด้านบนป่าไม้และต้นไม้เป็นต้น ก็ไม่สามารถทำให้น้ำแม้เท่าหยาดน้ำค้างหยดให้เปียกจิวรของพระมหาสัตว์ (๒)

จากนั้น ได้บันดาลให้ห่าฝนหินให้เกิดขึ้น ยอดภูเขาทั้งหลายล้วนแต่ลูกใหญ่ คุกรุ่นเป็นควัน ลูกเป็นเปลวไฟ ลอยมาทางอากาศ พอถึงพระโพธิสัตว์ก็ได้กลายเป็นกลุ่มดอกไม้ทิพย์ (๓)

จากนั้น ได้บันดาลให้ห่าฝนเครื่องประหารให้เกิดขึ้น อารูธมีดาบ หอกและลูกศรเป็นต้น มีคมข้างเดียวบ้าง มีคมสองข้างบ้าง คุกรุ่นเป็นควัน ลูกเป็นเปลวไฟ ลอยมาทางอากาศ พอถึงพระโพธิสัตว์

ก็ได้กลายเป็นดอกไม้ทิพย์ (๔)

จากนั้น ได้บันดาลให้ท่าฝนถ่านเพลิงให้เกิดขึ้น ถ่านเพลิงทั้งหลายมีสีดั่งดอกทองกวาว ลอยมาทางอากาศ ได้กลายเป็นดอกไม้ทิพย์โปรยปรายลงใกล้บาทมูลของพระโพธิสัตว์ (๕)

จากนั้น ได้บันดาลให้ท่าฝนแก้วรุ้งให้เกิดขึ้น แก้วรุ้งร้อนจัดมีสีดั่งไฟ ลอยมาทางอากาศ ได้กลายเป็นฝุ่นไม้จันทน์ตกลงใกล้บาทมูลของพระโพธิสัตว์ (๖)

จากนั้น ได้บันดาลให้ท่าฝนทรายให้เกิดขึ้น ทรายทั้งหลายละเอียดิบ คุณเป็นควัน ลูกเป็นไฟลอยมาทางอากาศ ได้กลายเป็นดอกไม้ทิพย์ตกลงใกล้บาทมูลของพระโพธิสัตว์ (๗)

จากนั้น จึงบันดาลท่าฝนเปือกตมให้เกิดขึ้น เปือกตมคุณเป็นควัน ลูกเป็นไฟ ลอยมาทางอากาศ ได้กลายเป็นเครื่องลูบไล้ทิพย์ตกลงใกล้บาทมูลของพระโพธิสัตว์ (๘)

จากนั้น เทวบุตรมารคิดว่า “เราจักทำให้พระสิทธัตถะตกใจกลัวด้วยความมืดนี้แล้วหนีไป” จึงได้บันดาลความมืดให้เกิดขึ้นด้วยความมืดนั้นเป็นความมืดมืดดุดุประกอบด้วยองค์ ๔ (คือแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ ป่าช้า เมฆทึบ และเที่ยงคืน) พอถึงพระโพธิสัตว์ก็ได้อันตรายไป เหมือนความมืดที่ถูกขจัดด้วยแสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ (๙)

ทรงชนะมาร

มารนั้นไม่สามารถทำให้พระโพธิสัตว์หนีไปด้วยลม ฝน ท่าฝนหิน ท่าฝนเครื่องประหาร ท่าฝนถ่านเพลิง ท่าฝนถ้ำร้าง ท่าฝนทราย ท่าฝนเปือกตม และท่าฝนคือความมืดรวม ๙ อย่างนี้ด้วยประการฉะนี้ จึงสั่งบริษัทนั้นว่า “แน่พนาย พวกเจ้าจะหยุดอยู่ทำไม จงจับสิทธิ์ตก กุมารนี้ จงทำร้าย จงทำให้หนีไป” ส่วนตนเองนั่งบนคอช้างคิริเมฆ ถือจักรารูชเข้าใกล้พระโพธิสัตว์แล้วกล่าวว่า “ดูก่อนท่านสิทธิ์ตก ท่านจงลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้ บัลลังก์นี้ไม่ได้ถึงแก่ท่าน บัลลังก์นี้ยอม ถึงแก่เรา”

พระมหาสัตว์ทรงฟังคำของมารนั้นแล้วได้ตรัสว่า “แน่มาร ท่านไม่ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ และปรมัตถบารมี ๑๐ ทั้งไม่ได้บริจาคมหาบริจาค ๕ ไม่ได้บำเพ็ญญาติตถจริยา โลกัตถจริยา และพุทธานุจริยา บัลลังก์นี้จึงไม่ได้ถึงแก่ท่าน บัลลังก์นี้ยอมถึงแก่เรา”

มารโกรธอดกลั่นกำลังความโกรธไว้ไม่ได้ จึงขว้างจักรารูชใส่ พระมหาบุรุษ จักรารูชนั้นได้ตั้งเป็นพาดานดอกไม้อยู่ ในส่วนเบื้องบน ของพระมหาบุรุษนั้นผู้ทรงรำพึงถึงบารมี ๑๐ อยู่ ได้ทราบว่ จักรารูช นั้นคมกลั่นนัก มารนั้นโกรธแล้วขว้างไปในที่อื่น จะตัดเส้าหินแท่งทิบ เป็นอันเดียวไปเหมือนตัดหน่อไม้ไผ่ แต่บัดนี้ จักรารูชนั้นกลายเป็น พาดานดอกไม้ตั้งอยู่

บริษัทมารนอกนี้คิดว่า “พระสิทธัตถกุมารจะลุกจากบัลลังก์หนีไปในบัดนี้” จึงพากันปล่อยยอดเขาหินล้วนแต่มีขนาดใหญ่ลงมา เมื่อพระมหาบุรุษทรงรำพึงถึงบารมี ๑๐ อยู่ แม้ยอดเขาหินเหล่านั้น ก็ถึงภาวะเป็นกลุ่มดอกไม้ตกลงยังพื้นดิน

เทวดาทั้งหลายผู้ยืนอยู่ที่ขอบปากจักรวาล ยึดคอชะง้อศีรชะ ออกดูด้วยคิดกันว่า “ท่านผู้เจริญ อตภาพอันถึงความงามเลิศแห่งพระรูปของพระสิทธัตถกุมารคงทำลายเสียแล้ว พระสิทธัตถกุมาร จะทรงกระทำอย่างไรหนอ”

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “บัลลังก์ที่ได้เคยถึงแก่พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้บำเพ็ญบารมีเต็มเปี่ยมแล้วในวันที่ตรัสรู้ ย่อมถึงแก่เรา” แล้วตรัสกับมารผู้ยืนอยู่ต่อไปว่า “แน่ะมาร ใครเป็นสักขีพยานในการให้ทานของท่าน”

มารเหยียดมือชี้ไปยังหมู่มารโดยกล่าวว่า “ชนเหล่านี้มีประมาณเท่านี้ เป็นพยาน” ขณะนั้นเสียงของบริษัทมารซึ่งกล่าวว่า “เราเป็นพยาน เราเป็นพยาน” ได้เป็นเช่นกับเสียงแผ่นดินทรุด

ลำดับนั้น มารจึงกล่าวกับพระมหาบุรุษว่า “ดูก่อนท่านสิทธัตถะ ใครเป็นสักขีพยานในการให้ทานของท่าน”

พระมหาบุรุษตรัสว่า “ก่อนอื่น ในการที่ท่านให้ทาน พลมารทั้งหลายผู้มีจิตใจเป็นพยาน แต่สำหรับเรา ใครๆ ผู้มีจิตใจเชื่อว่าจะเป็นพยานให้ย่อมไม่มีในที่นี้ ทานที่เราให้แล้วในอัตภาพอื่นๆ จงยกไว้ก็ในคราวที่เราดำรงอยู่ในอัตภาพเป็นพระเวสสันดร ได้ให้สัตตตถก

มหาทาน (ทานอันประกอบด้วยสิ่งของอย่างละ ๑๐๐ เจ็ดครั้ง) มหาปฐพีอันหนาที่บนี้แม้จะไม่มีจิตใจก็เป็นสักขีพยานให้” จึงทรง ยื่นพระหัตถ์ขวาออกจากภายในกลีบจีวร แล้วทรงเหยียดพระหัตถ์ ซี่ตรงไปยังมหาปฐพี พร้อมกับตรัสว่า “ในคราวที่เราดำรงอยู่ในอัทภาพ เป็นพระเวสสันดรแล้วให้สัตตตสมมหาทาน ท่านได้เป็นพยานหรือ ไม่ได้เป็น”

มหาปฐพีได้ตั้งสนั่นหวั่นไหวประหนึ่งท่วมทับพลมาร ด้วยเสียง ตั้งร้อยเสียงพันเสียงแสนเสียงว่า “ในกาลนั้น เราเป็นพยานให้ท่าน”

จากนั้น มหาปฐพีได้กล่าวว่า “ข้าแต่ท่านสิทธัตถะ ทานที่ท่าน ให้แล้ว เป็นมหาทาน เป็นทานอันยอดเยี่ยม” ดังนี้ เมื่อพระมหาบุรุษ พิจารณาถึงทานที่ได้ให้อัทภาพเป็นพระเวสสันดร ช่างศิริเมขซึ่งสูง ๑๕๐ โยชน์ก็คุกเข่าลง พวกบริษัทของมารต่างพากันหนีไปคนละทิศ คนละทาง ไม่มีมาร ๒ ตนที่จะไปทางเดียวกันเลย ต่างทิ้งเครื่องประดับ ศีรษะ และผ้าที่นุ่งห่มหนีไปในทิศทางข้างหน้าของตน

บรรลุประสัพัญญุตญาณ

ลำดับนั้น เหล่าเทวดาทั้งหลายเห็นมารและพลมารหนีไปแล้ว กล่าวกันว่า “มารพ่ายแพ้แล้ว ท่านพระสิทธัตถกุมารมีชัยชนะแล้ว พวกเราจะทำการบูชาชัยชนะ” เหล่าเทวดาก็ประกาศแก่เหล่าเทวดา หมู่นาคก็ประกาศแก่หมู่นาค หมู่ครุฑก็ประกาศแก่หมู่ครุฑ เหล่าพรหม ก็ประกาศแก่เหล่าพรหม เหล่าเทวดาเป็นต้นต่างมีมือถือของหอมและ ดอกไม้เป็นต้น มายังโพธิบัลลังก์ที่อยู่ของพระมหาบุรุษ

เมื่อมารและพลมารเหล่านั้น หนีไปอย่างนี้แล้ว

ในกาลนั้น เหล่าเทวดามีใจเบิกบาน ประกาศชัยชนะ ของพระมเหสีเจ้า ณ ควงไม้โพธิ์ว่า “ก็พระพุทธรเจ้าผู้มี พระสิรินี้ ทรงมีชัยชนะ ส่วนมารผู้ชั่วช้าพ่ายแพ้แล้ว”

ในกาลนั้น หมู่นาคมีใจเบิกบาน ประกาศชัยชนะของ พระมเหสีเจ้า ณ ควงไม้โพธิ์ว่า “ก็พระพุทธรเจ้าผู้มีพระ สิรินี้ ทรงมีชัยชนะ ส่วนมารผู้ชั่วช้าพ่ายแพ้แล้ว”

ในกาลนั้น หมู่ครุฑก็มีใจเบิกบาน ประกาศชัยชนะ ของพระมเหสีเจ้า ณ ควงไม้โพธิ์ว่า “ก็พระพุทธรเจ้าผู้มี พระสิรินี้ ทรงมีชัยชนะ ส่วนมารผู้ชั่วช้าพ่ายแพ้แล้ว”

ในกาลนั้น แม้เหล่าพรหมก็มีใจเบิกบาน ประกาศ ชัยชนะของพระมเหสีเจ้า ณ ควงไม้โพธิ์ว่า “ก็พระพุทธรเจ้า ผู้มีพระสิรินี้ ทรงมีชัยชนะ ส่วนมารผู้ชั่วช้าพ่ายแพ้แล้ว”

เทวดาใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลที่เหลือ บูชาด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบไล้เป็นต้น ได้ยื่นกล่าวสรรเสริญคุณนานับประการ เมื่อ พระอาทิตย์ยังทอแสงอยู่นั้นแหละ พระมหาบุรุษทรงกำจัดมารและพละมารได้แล้ว ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้

พระองค์อันหนอต้นโพธิ์ทั้งหลายซึ่งตกลงบนจีวร ดุจกลีบแก้ว ประพาหแดงบูชาอยู่ ทรงระลึก**บุพเพนิวาส** (ขั้นที่ที่เคยเกิดในชาติก่อนๆ) ได้ในปฐมยาม ทรง**ทำทิพยจักขุ**ให้มองใสในมัชฌิมยาม ทรง**ทำญาณ**ให้หยั่งลงในปัจจุสมุปบาทในปัจฉิมยาม เมื่อพระมหาบุรุษนั้น ทรงพิจารณา**ปัจจยาการ**อันประกอบด้วยองค์ ๑๒ โดยอนุโลม และปฏิโลม ด้วยอำนาจวิภูฏะและวิวิภูฏะ ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุห้วนไหว จนถึงน้ำารองแผ่นดิน ๑๒ ครั้ง เมื่อพระมหาบุรุษทรงทำ ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุให้บันลือลั่นห้วนไหวแล้ว ได้ทรงรู้แจ้งแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณในเวลาอรุณขึ้น

๑๐,๐๐๐ โลกธาตุทั้งสิ้นได้มีการประดับตกแต่งแล้ว รัศมีของธงชัยและธงปฎากที่ยกขึ้น ณ ปากขอบจักรวาลทิศตะวันออก จรดถึงขอบปากจักรวาลทิศตะวันตก ที่ยกขึ้น ณ ขอบปากจักรวาลทิศตะวันตก จรดถึงขอบปากจักรวาลทิศตะวันออก ที่ยกขึ้น ณ ขอบปากจักรวาลทิศใต้ จรดถึงขอบปากจักรวาลทิศเหนือ ที่ยกขึ้น ณ ขอบปากจักรวาลทิศเหนือ จรดถึงขอบปากจักรวาลทิศใต้ ส่วนรัศมีของธงชัยและธงปฎากที่ยกขึ้น ณ พื้นปฐพี ได้ตั้งขึ้นไปจรดถึงพรหมโลก รัศมีที่ตั้งขึ้นในพรหมโลกก็จรดถึงพื้นปฐพี

ไม้ดอกใน ๑๐,๐๐๐ จักรวาลก็ผลิดอก ไม้ผลก็เต็มไปด้วยพวงผล เหล่าปทุมชนิดลำต้นก็ออกดอกที่ลำต้นทั้งหลาย เหล่าปทุมชนิดกิ่งก้านก็ออกดอกที่กิ่งก้านทั้งหลาย เหล่าปทุมชนิดเครือเถาก็ออกดอกที่เครือเถาทั้งหลาย เหล่าปทุมชนิดห้อยก็ออกดอกในอากาศ เหล่าปทุมชนิดเป็นช่อได้เจาะทำลายช่อหินตั้งขึ้นซ้อนกันช่อละ ๗ ชั้น ๑๐,๐๐๐ โลกธาตุได้เต็มไปด้วยดอกไม้ เหมือนกลุ่มพวงดอกไม้ที่ม้วนไว้อย่างสวยงาม และเหมือนเครื่องปูลาดดอกไม้ที่จัดตกแต่งไว้ดีแล้ว ฉะนั้น

โลกันตริกนรกขนาด ๘,๐๐๐ โยชน์ในระหว่างจักรวาลทั้งหลายไม่เคยสว่างแม้ด้วยแสงพระอาทิตย์ ๗ ดวง ก็ได้มีแสงสว่างไสวเป็นอันเดียวกัน มหาสมุทรลึก ๘๔,๐๐๐ โยชน์ได้กลายเป็นน้ำหวาน แม่น้ำทั้งหลายไม่ไหล เหล่าคนบอดแต่กำเนิดแลเห็นรูป เหล่าคนหูหนวกแต่กำเนิดได้ยินเสียง เหล่าคนง่อยเปลี้ยแต่กำเนิดเดินได้ การลงโทษทั้งหลายมีเครื่องจองจำที่เป็นชื่อเป็นต้นได้ขาดหลุดไป

พระมหาบุรุษอันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายบูชา ด้วยสมบัติอันงดงามหาประมาณมิได้ ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อธรรมอันน่าอัศจรรย์เอนกประการปรากฏแล้ว ได้แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ พระองค์ได้ทรงเปล่งพระอุทานที่พระพุทธเจ้าทั้งปวงไม่ทรงละว่า

อเนกชาติสังสารี	สนธาวิสถ์ อนิพพิสั
คหการํ คเวสนโต	ทุกขา ชาติ ปุนปฺปุนํ
คหการก ทิฏฺฐโจสิ	ปุน เคหํ น กาหลี
สพฺพา เต ผาสฺกา	ภคฺคา คหฺภูมฺมิ วิสงฺขตํ
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ	ตณฺหานํ ขยมชฺมคฺคา

เราแสวงหานายช่างผู้สร้างเรือนคือตณหา เมื่อไม่พบ ได้ท่องเที่ยวไปสิ้นชาติสังสารเป็นอันมาก การเกิดทุกครั้งเป็นทุกข์

ดูก่อนนายช่างผู้สร้างเรือน เราพบท่านแล้ว ท่านจักสร้างเรือนคืออัตภาพไม่ได้อีกต่อไป โครงเรือนทั้งปวงของท่านเราหักได้แล้ว ยอดเรือนคืออวิชชาเราก็ดูได้แล้ว จิตเราถึงวิสังขาร (พระนิพพาน) อันไม่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว เพราะเราได้ถึงความสิ้นตณหา

เหตุมีประมาณเท่านี้ โดยเริ่มตั้งแต่สวรรค์ชั้นดุสิต จนกระทั่งบรรลुพระสัพพัญญุตญาณที่ควงไม้โพธิ์นี้ พึงทราบว่ชื่ออวิทูเรนิทาน ดังที่กล่าวมานี้แล.

จบอวิทูเรนิทาน

เหตุการณ์หลังจากตรัสรู้

สัปดาห์ที่ ๑

ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนบัลลังก์ชัย เปล่งอุทานนี้แล้ว ได้มีพระดำรินี้ว่า “เราท่องเที่ยวไปถึง ๔ อสังขยกับอีก ๑๐๐,๐๐๐ มหากัปก็เพราะบัลลังก์นี้ เราตัดศีรชะอันประดับแล้วที่ลำคอ ให้ทานไปตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ก็เพราะบัลลังก์นี้ เราควักนัยน์ตา ที่หยอดดีแล้ว ควักเนื้อหัวใจให้ไป ให้บุตรผู้เช่นกับชาลิกุมาร ให้ธิดา ผู้เช่นกับกัณหาชินกุมารี และให้ภรรยาผู้เช่นกับพระมัทรีเทวี เพื่อเป็น ทาสของคนเหล่านี้ก็เพราะบัลลังก์นี้ บัลลังก์นี้เป็นบัลลังก์ชัย เป็น บัลลังก์อันมั่นคงของเรา เราจักไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้ จนกว่าความดำริ ของเราผู้นั่งบนบัลลังก์นี้จะบริบูรณ์” จึงทรงนั่งเข้าสมาบัติหลายแสน โภกียอยู่ ณ บัลลังก์นั้นนั้นแหละตลอดสัปดาห์ พระธัมมสังคหาคารย ทานหมายเอาเรื่องนี้จึงกล่าวไว้เป็นต้นว่า “ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค ทรงนั่งเสวยวิมุตติสุขโดยบัลลังก์เดียวตลอดสัปดาห์”

ครั้งนั้น เทวดาบางเหล่าเกิดความคิดขึ้นว่า “แม้วันนี้ พระสีหัตถะ ก็คงยังมีกิจที่จะต้องทำอยู่อีกแน่ เพราะยังไม่ละความอาลัยในบัลลังก์” พระศาสดาทรงทราบความคิดของเทวดาทั้งหลาย เพื่อจะทรงระงับ ความคิดของเทวดาเหล่านั้น จึงเหาะขึ้นยังอากาศแล้วทรงแสดง ยมกปาฏิหาริย์ จริงอยู่ ปาฏิหาริย์ที่ทรงกระทำ ณ คงไม้มหาโพธิ์ก็ดี

ปาฏิหาริย์ที่ทรงกระทำในสมาคมพระญาติก็ดี ปาฏิหาริย์ที่ทรงกระทำในสมาคมชาวปาถิกบุตรก็ดี ทั้งหมดได้เป็นเหมือนยมกปาฏิหาริย์ที่ควงไม้คัมทมพะ

สัปดาห์ที่ ๒

พระศาสดาครั้งทรงระงับความคิดของเทวดาทั้งหลาย ด้วยปาฏิหาริย์นี้เรียบร้อยแล้ว ประทับยืนทางด้านทิศเหนือเฉียงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเล็กน้อย ทรงดำริว่า “เราได้รู้แห่งตลอดพระสัพพัญญุตญาณบนบัลลังก์นี้” จึงทอดพระเนตรทั้งสองโดยไม่กระพริบ มองดูบัลลังก์และต้นโพธิ์อันเป็นสถานที่บรรลุผล แห่งบารมีที่ทรงบำเพ็ญมาตลอด ๔ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป ทรงทำเวลาให้ล่วงไปหนึ่งสัปดาห์สถานที่นั้นมีชื่อว่าอนิมิสเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๓

จากนั้น ทรงนิรมิตสถานที่จงกรมในระหว่างบัลลังก์กับสถานที่ที่ประทับยืน แล้วทรงจงกรมในรัตนจงกรมอันยาวจากทิศตะวันออกเฉียงไปทิศตะวันตก ทรงทำเวลาให้ล่วงไปหนึ่งสัปดาห์ สถานที่นั้นมีชื่อว่ารัตนจงกรมเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๔

ส่วนในสัปดาห์ที่ ๔ เทวดาทั้งหลายนิรมิตเรือนแก้ว ในด้านทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือของต้นโพธิ์ พระผู้มีพระภาคทรงประทับนั่งบน บัลลังก์ในเรือนแก้วนั้น พิจารณาพระอภิธรรมปิฎกและสมันตปิฎฐาน อนันตนัยในเรือนแก้วนี้โดยพิเศษ ทำเวลาให้ล่วงไปหนึ่งสัปดาห์ ส่วน อาจารย์ผู้กล่าวอภิธรรมกล่าวว่า เรือนอันล้วนแล้วด้วยแก้ว ชื่อว่า รัตนขระ ไม่ใช่เรือนที่สำเร็จด้วยรัตนะ ๗ อีกอย่างหนึ่ง สถานที่ซึ่งทรง พิจารณาปกรณ์ทั้ง ๗ ก็เรียกว่ารัตนขระ ก็เพราะเหตุแม่ทั้ง ๒ ดังที่ กล่าวมานี้ย่อมสมควรในที่นี้ ฉะนั้น คำแม่ทั้ง ๒ นี้ควรถือเอาทีเดียว ก็จำเดิมแต่นั้นมา สถานที่นั้นมีชื่อว่ารัตนขระเจติย์ พระศาสดาทรง ทำเวลาให้ล่วงไปตลอด ๔ สัปดาห์ ณ ที่ใกล้ไม้โพธิ์นั่นเอง ด้วยอาการ ดังที่กล่าวมานี้

สัปดาห์ที่ ๕

ในสัปดาห์ที่ ๕ เสด็จจากควงไม้โพธิ์เข้าไปยังต้นอชปาลนิโครธ ทรงนั่งพิจารณาพระธรรมและเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ ควงต้นอชปาล นิโครธแม่นั้น

ในสมัยนั้น มารผู้มีใจบาปติดตามอยู่ตลอดเวลา มีประมาณ
เพียงนี้ แม้จะคอยมองหาช่องทางอยู่ ก็ไม่ได้เห็นความพลั้งพลาด
ใดๆ ของพระผู้มีพระภาค เกิดความโทมนัสว่า “บัดนี้ พระสิทธัตถะนี้
ล่วงพ้นวิสัยของเราแล้ว” จึงนั่งที่หนทางใหญ่คิดถึงเหตุ ๑๖ ประการ
จึงขีดเส้น ๑๖ เส้นลงบนแผ่นดิน คือ

(๑) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญทานบารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้
เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๑

(๒) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญศีลบารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้
เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๒

(๓) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญเนกขัมมบารมีเหมือนพระสิทธัตถะ
นี้ เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๓

(๔) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญปัญญาบารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้
เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๔

(๕) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญวิริยบารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้
เพราะเหตุนี้ เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๕

(๖) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญ**ขันติ**บารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๖

(๗) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญ**สัจ**บารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๗

(๘) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญ**อธิฐาน**บารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
ไปเส้น ๘

(๙) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญ**เมตตา**บารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดลงไป
เส้น ๙

(๑๐) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญ**อุเบกขา**บารมีเหมือนพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีด
เส้นที่ ๑๐

(๑๑) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญ**บารมี ๑๐** อันเป็นอุปนิสัยแก่การแทง
ตลอด**อินทริย** **ปโรปริยัตตญาณ**อันเป็นอสาธาณญาณไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น
เหมือนดังพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระ
สิทธัตถะนี้” แล้วขีดเส้นที่ ๑๑

(๑๒) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ อันเป็นอุปนิสัยแก่การ
ทางตลอดอาสาณุสยญาณอันเป็นอสาธารณญาณไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น
เหมือนดังพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระ
สิทธัตถะนี้” แล้วขีดเส้นที่ ๑๒

(๑๓) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ อันเป็นอุปนิสัยแก่การทาง
ตลอดมหารุกฺขสมาปัตติญาณอันเป็นอสาธารณญาณไม่ทั่วไปแก่
ผู้อื่น เหมือนดังพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือน
กับพระสิทธัตถะนี้” แล้วขีดเส้นที่ ๑๓

(๑๔) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ อันเป็นอุปนิสัยแก่การ
ทางตลอดยมกปาฎิหาริยญาณอันเป็นอสาธารณญาณไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น
เหมือนดังพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระ
สิทธัตถะนี้” แล้วขีดเส้นที่ ๑๔

(๑๕) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ อันเป็นอุปนิสัยแก่การทาง
ตลอดอนาวรณญาณอันเป็นอสาธารณญาณไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น เหมือน
ดังพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะ
นี้” แล้วขีดเส้นที่ ๑๕

(๑๖) คิดว่า “เราไม่ได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ อันเป็นอุปนิสัยแก่การทาง
ตลอดสัพพัญญุตญาณอันเป็นอสาธารณญาณไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น เหมือน
ดังพระสิทธัตถะนี้ เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่ได้เป็นเหมือนกับพระสิทธัตถะ
นี้” แล้วขีดเส้นที่ ๑๖ มารั้งขีดเส้น ๑๖ เส้นอยู่บนทางใหญ่ เพราะ
เหตุดังที่กล่าวอย่างนี้แล้ว

ในสมัยนั้น ธิตามารทั้ง ๓ คือ นางตัณหา นางอรติ และนางราคากล่าวกันว่า “บิดาของพวกเราหายไป บัดนี้อยู่ที่ไหนหนอ” จึงพากันมองหา ได้เห็นมารนั้น ผู้ถึงความโทมัสั่งซัดแผ่นดินอยู่ จึงพากันไปยังที่อยู่ของบิดาถามว่า “ท่านพ่อ เพราะเหตุไร ท่านพ่อจึงเป็นทุกข์หม่นหมองใจ”

มารกล่าวว่า “ลูกเอ๋ย พระมหาสมณะนี้ล่วงพ้นอำนาจของพ่อเสียแล้ว พ่อคอยเฝ้าดูอยู่ตลอดเวลาที่มีประมาณเท่านี้ ยังไม่อาจเห็นช่องโอกาสของพระมหาสมณะนี้ เพราะเหตุนี้ พ่อจึงเป็นทุกข์หม่นหมองใจ”

ธิดากล่าวว่า “ถ้าเป็นอย่างนั้น คุณพ่ออย่าได้คิดมากเกินไป พวกลูกจักกระทำให้พระมหาสมณะนั้นอยู่ในอำนาจของพวกลูกแล้วจักพามา”

มารกล่าวว่า “ลูกเอ๋ย พระมหาสมณะนี้ใครก็ไม่สามารถที่จะทำให้อยู่ในอำนาจได้ บุรุษผู้นี้ดำรงอยู่แล้วในศรัทธาอันไม่หวั่นไหว”

ธิดากล่าวว่า “ท่านพ่อ พวกลูกเป็นผู้หญิง พวกลูกจักเอาบ่วงคือราคะเป็นต้นผูกพระมหาสมณะนั้นให้มันแล้ว จักนำมาในบัดนี้ ท่านพ่ออย่าคิดมากเกินไปเลย” กล่าวแล้วธิตามารทั้ง ๓ นั้นจึงเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระสมณะ พวกข้าพระองค์จักบำเรอพระบาททั้ง ๒ ของพระองค์”

พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงใส่ใจคำของธิดามารเหล่านั้นเลย ไม่ลืมพระเนตรแลดู ประทับนั่งเสวยสุขอันเกิดแต่วิเวกแห่งความหลุดพ้น เพราะสิ้นอุปธิอย่างยอดเยี่ยมเท่านั้น

ธิดามารคิดกันอีกว่า “ความประสงค์ของพวกบุรุษไม่เหมือนกัน บุรุษบางพวกมีความรักในหญิงกุมารีรุ่นสาว บางพวกรักหญิงผู้อยู่ในปฐมวัย บางพวกรักหญิงผู้อยู่ในมัชฌิมวัย บางคนรักหญิงผู้อยู่ในปัจฉิมวัย ทางที่ดี พวกเราควรประเล้าประโลมด้วยรูปนानาประการ แล้วจึงจับเอา”

ธิดามารแต่ละนางหนึ่งนิรมิตอภาพของตน (๑) ให้เป็นรูปเด็กหญิงเป็นต้น (๒) เป็นหญิงยังไม่คลอด (๓) เป็นหญิงคลอดคราวเดียว (๔) เป็นหญิงตลอด ๒ คราว (๕) เป็นหญิงวัยกลางคนและ (๖) เป็นหญิงมีอายุมาก พวกกันเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคกล่าวว่า “ข้าท่านแต่พระสมณะ พวกข้าพระองค์จักบำเรอพระบาททั้งสองของพระองค์” ถึง ๖ ครั้ง พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงใส่ใจคำของธิดามารเหล่านั้นเลย ทรงหลุดพ้นแล้วเพราะความสิ้นอุปธิอันยอดเยี่ยม

ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า “พระผู้มีพระภาคครั้งทรงเห็นธิดามารเหล่านั้นเข้ามาหา โดยเป็นหญิงมีอายุมากจึงทรงอธิษฐานว่า ขอหญิงเหล่านี้ จงเป็นผู้มีฟันหัก ผมหงอกเถิด” คำของเกจิอาจารย์นั้นไม่ควรเชื่อถือ เพราะว่าพระศาสดาจะไม่ทรงกระทำการอธิษฐานเห็นปานนั้น

ก็พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พวกเธอจงหลีกเลี่ยง พวกเธอเห็นประโยชน์จึงพากันพยายามทำอย่างนี้ ธรรมดาการกระทำอย่างนี้ควรกระทำต่อหน้าชนทั้งหลายผู้ยังไม่ปราศจากราคะเป็นต้น แต่ตถาคตละราคะ โทสะและโมหะได้แล้ว” ทรงพระปรารภถึงการละกิเลสของพระองค์ ตรัสพระคาถา ๒ คาถาใน **พุทธวรรค ธรรมบท** ดังนี้ว่า

กิเลสมีรากะเป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด
ชนะแล้ว อันพระองค์ไม่กลับแพ้อีก กิเลสแม้ชนิดหน้อย
ย่อมติดตามพระองค์นั้นไปไม่ได้เลย เธอทั้งหลายจะนำ
พระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น ผู้มีอารมณ์ไม่มีที่สุด ผู้ไม่มี
ร่องรอย ไปด้วยร่องรอยอะไร

ตัณหาอันเป็นดุจข้าย อันส่ายไปในอารมณ์ต่างๆ
ย่อมไม่มีแก่พระพุทธรเจ้าพระองค์ใด เพื่อจะนำไปในภพ
ไหนๆ เธอทั้งหลายจะนำพระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น ผู้มี
อารมณ์ไม่มีที่สุด ผู้ไม่มีร่องรอย ไปด้วยร่องรอยอะไร

จิตามารเหล่านั้นกล่าวคำเป็นต้นว่า “ทราบว่ บิดาของพวกเรา
พูดจริง ท่านพระสมณะนี้ เป็นพระอรหันต์ ทรงเสด็จไปดีแล้ว เป็น
ผู้ที่จะนำไปไม่ได้ด้วยราคะในโลก” แล้วได้พากันไปยังที่อยู่ของบิดา

สัปดาห์ที่ ๖, ๗

พระผู้มีพระภาคทรงยังเวลาให้ล่วงไปหนึ่งสัปดาห์ที่ชัชบาลนิโครธนั้น แล้วได้เสด็จไปที่ใต้**ไม้มุจลินท์** ณ ที่นั้นฝนพราวเกิดขึ้นตลอด ๗ วัน พระองค์อันมุจลินทนาคราชวงด้วยขนาด ๗ รอบ เพื่อป้องกันความหนาวเป็นต้น เสวยวิมุตติสุขประหนึ่งประทับอยู่ในพระคันธกุฎีอันไม้ค้ำแคบ ทรงยังเวลาให้ล่วงไปหนึ่งสัปดาห์ แล้วเสด็จไปยัง**ต้นราชายตนะ** ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขอยู่ที่ต้นราชายตนะแม้นั้น ยังเวลาให้ล่วงไปหนึ่งสัปดาห์ โดยลำดับกาลเพียงเท่านั้น ๗ สัปดาห์ก็ครบบริบูรณ์

ในระหว่าง ๗ สัปดาห์นี้ไม่มีการชำระล้างพระพักตร์ ไม่มีการปฏิบัติพระสรีระ ไม่มีการเสวยพระกระยาหาร ทรงยับยั้งอยู่ด้วยความสุขที่เกิดจากฌาน และความสุขที่เกิดจากผล พอถึงในวันที่ ๔๙ อันเป็นวันสุดท้ายของสัปดาห์ที่ ๗ นั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งใต้ต้นราชายตนะนั้น เกิดพระดำริขึ้นว่า “เราจะล้างหน้า” ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงนำผลสมอมาถวายด้วยพระองค์เอง พระศาสดาเสวยผลสมอนั้น เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้มีการถ่ายพระบังคนหนักลำดับนั้น ท้าวสักกะนั้นแหละได้ถวายไม้ชำระพระทนต์ชื่อนาคลดา และน้ำล้างพระพักตร์แต่พระศาสดานั้น พระศาสดาทรงเคี้ยวไม้ชำระพระทนต์ ล้างพระพักตร์ด้วยน้ำจากสระอนโณดาต แล้วประทับนั่งใต้ราชายตนะนั่นเอง

อุบาสกผู้ถึงรัตนะ ๒

ในสมัยนั้น พ่อค้า ๒ คนชื่อตปฺสสะและภัลลิกะ มาจากอุกกุลา
ชนบทจะไปยังมีขณิมประเทศกับเกวียน ๕๐๐ เล่ม ถูกเทวดาผู้เคยเป็น
ญาติสาโลหิตของตนปิดทางเกวียนไว้ ทำให้เกิดอุตสาหะในการถวาย
ภัตตาหารแด่พระศาสดา จึงถือเอาข้าวสัตตฺตุงและก้อนน้ำผึ้งนุ่ม
เข้าไปใกล้พระศาสดา กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มี
พระภาคโปรดอนุเคราะห์รับภัตตาหารนี้เถิด พระเจ้าข้า” แล้วได้ยืนอยู่

ก็เพราะบาตรได้หายไปในวันรับข้าวปายาสของนางสุชาดา
นั่นเอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงดำริว่า “พระตถาคตทั้งหลายย่อม
ไม่รับภัตตาหารด้วยมือ เราจะรับอย่างไรดีหนอ”

ลำดับนั้น ท้าวมหาราช ๔ ที่อยู่ที่ศทั้ง ๔ ทราบพระดำริของ
พระผู้มีพระภาคนั้นแล้ว จึงน้อมบาตรอันสำเร็จด้วยแก้วอินทนิล
เข้าไปถวาย พระผู้มีพระภาคทรงปฏิเสชบาตรเหล่านั้น ท้าวมหาราช
จึงน้อมนำบาตร ๔ ใบอันสำเร็จด้วยหินมีสีดังถั่วเขียวเข้าไปถวาย
เพื่อจะทรงรักษาครัทธาของท้าวมหาราชทั้ง ๔ พระผู้มีพระภาคจึง
ทรงรับบาตรทั้ง ๔ แล้ววางซ้อนกัน ทรงอธิษฐานว่า “จงเป็นบาตร
ใบเดียว” บาตรแม้ทั้ง ๔ ไม่มีรอยปรากฏอยู่ที่ขอบปากบาตรเลย
รวมเป็นบาตรใบเดียวกันประมาณบาตรขนาดกลาง

พระผู้มีพระภาคทรงรับภัตตาหารด้วยบาตรหินใบใหม่นั้น เสรยแล้วทรงอนุโมทนา พ่อค้า ๒ คนพี่น้องนั้นได้ถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมเป็นสรณะ เป็นทเววาจิกอุบาสกผู้เปล่งวาจาถึงสรณะทั้งสองลำดับนั้น เมื่อพ่อค้าทั้ง ๒ นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงโปรดประทานสิ่งที่จะพึงปรนนิบัติอย่างหนึ่งแก่ข้าพระองค์ทั้ง ๒”

พระผู้มีพระภาคจึงทรงเอาพระหัตถ์ขวาลูบพระเศียรของพระองค์ แล้วประทานพระเกศธาตุทั้งหลาย พ่อค้าทั้ง ๒ นั้นจึงให้ก่อพระเจดีย์บรรจุพระเกศธาตุไว้ที่เมืองของตน

๓. ธรรมดาของพระพุทธเจ้า

โคตมพุทธวงศ์ที่ ๒๕^๑

บัดนี้ เราตถาคตเป็นพระสัมพุทธเจ้า นามว่าโคตมะ ผู้เจริญในศากยสกุล ตั้งความเพียรแล้ว บรรลุพระโพธิญาณอันอุดม

ผู้อันทำมหาพรหมอาราธนาแล้ว ประกาศพระธรรมจักร การบรรลุธรรมครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์ ๑๘ โภคิ

ต่อจากนั้น เมื่อเราแสดงธรรมในสมาคมแห่งมนุษย์และเทวดา การบรรลุธรรมครั้งที่ ๒ นับไม่ได้ถึงจำนวนผู้บรรลุ

บัดนี้ ในที่นี้แล เราสั่งสอนราหุลบุตรของเรา การบรรลุธรรมครั้งที่ ๓ นับไม่ได้ถึงจำนวนผู้บรรลุ

การประชุมสาวกผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่ของเรา มีครั้งเดียวเป็นการประชุมของภิกษุจำนวน ๑,๒๕๐ รูป

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์

เราเป็นผู้ปราศจากมลทิน รุ่งเรืองอยู่ท่ามกลางสงฆ์
ได้ให้ทุกอย่างที่สาวกปรารถนา เหมือนแก้วมณีซึ่งให้ทุก
อย่างที่คนปรารถนา ฉะนั้น

เราประกาศ**สัจจะ ๔** เพื่ออนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย
ผู้หวังผล ผู้แสวงหาธรรมเป็นเครื่องละความพอใจในภพ

การบรรลุธรรมได้มีแล้ว แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ องค์ การบรรลุธรรมครั้งละ ๑ ครั้ง
ละ ๒ นับจำนวนไม่ได้เลย

ศาสนาของเรา ผู้เป็นศากยมุนี แผ่ไปกว้างขวาง คน
เป็นอันมากรู้จักกัน มั่นคง เจริญแพร่หลาย งอกงามดีแล้ว
บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ในโลกนี้

ภิกษุหลายร้อยรูป ล้วนเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจาก
ราคะ มีจิตสงบ ตั้งมั่น ย่อมแวดล้อมเราทุกเมื่อ

ในกาลนี้ บัดนี้ ภิกษุเหล่าใด เป็นเสกขะ ยังไม่บรรลุ
พระอรหัตผล ละภพมนุษย์ไป ภิกษุเหล่านั้น ถูกวิญญูชน
ติเตียน

นรชนทั้งหลายชมเชย**อริยมรรคมีองค์ ๘** ยินดีใน
ธรรมทุกเมื่อ มีความรุ่งเรือง ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ ก็
จักตรัสรู้ได้

เรามีเมืองชื่อกบิลพัสดุ์ **พระเจ้าสุทโธทนะ**เป็นพระบิดา
พระมารดาผู้ให้กำเนิดเรา ชาวโลกเรียกว่า**มายาเทวี**

เราครองเรือนอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทอันยอดเยี่ยม
๓ หลัง ชื่อสุจันทะ โภกนุทะ และโกญจะ

มีสนมกำนัล ๔๐,๐๐๐ นาง ล้วนประดับประดา
สวยงาม มเหสีชื่อยโสธรา ไอรสชื่อราหุล

เราเห็นนิมิต ๔ อย่างแล้ว ออกบวชด้วยยานคือม้า ทำ
ความเพียร ได้ประพตติทุกกรกิริยา ๖ ปี

เราเป็นพระชินโคตมสัมพุทธเจ้า เป็นสรณะของสัตว์ทั้ง
ปวง ได้ประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
ใกล้เมืองพาราณสี

ภิกษุสองรูป ชื่อโกลิตะและอุปติสสะ เป็นอัครสาวก
ของเรา ภิกษุชื่ออานนท์ เป็นอุปัฏฐากประจำสำนักของ
เรา ภิกษุณีชื่อเขมาและอุบลวรรณา เป็นอัครสาวิกา

จิตตะและหัตถกะชาวเมืองอาฬาวี เป็นอุบาสกผู้เป็น
อัครอุปัฏฐาก นันทมาตาและอุตตรา เป็นอุบาสิกาผู้เป็น
อัครอุปัฏฐายิกา

เราบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ที่โคนต้นอัสสัตถะ รัศมี
๑ วา ฟุ้งขึ้นไปสูง ๑๖ ศอก มีแก่เราทุกเมื่อ

อายุของเรา บัดนี้น้อย คือ ๑๐๐ ปี เราดำรงชีพอยู่เพียง
นั้น ก็ช่วยหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น

เราตั้งคบเพลิงคือธรรมไว้ สำหรับให้ชนที่เกิดมาภายหลังได้ตรัสรู้ อีกไม่นานนัก แม้เราพร้อมด้วยสงฆ์สาวก ก็
จะปรินิพพานในที่นี้นั่นแล เหมือนไฟดับไปเพราะสิ้นเชื้อ
ฉะฉนั้น

คู่อัครสาวกเป็นต้นเหล่านั้น ผู้มีเดชที่ไม่มีใครเทียบได้
ทั้งยศ กำลังและฤทธิ์เหล่านี้ เราผู้มีร่างกายทรงไว้ซึ่งคุณ
วิจิตรด้วยลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ

เรามีฉัพพรรณรังสีส่องสว่างทั้ง ๑๐ ทิศ ดุจดวงอาทิตย์
ทุกอย่างจะอันตรธานไปหมดสิ้น สังขารทั้งปวงเป็นสภาพ
ว่างเปล่าแน่แท้แล

จบโคตมพุทธวงศ์ที่ ๒๕

สถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ^๑

ก็พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละสถานที่ ๔ แห่ง จริงอยู่

(๑) โพธิบัลลังก์ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละ เป็นสถานที่
แห่งเดียวกันนั่นเอง

(๒) ไม่ทรงละการประกาศพระธรรมจักร ที่ป่าอิสิปตนะ
มฤคทายวัน

---

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก อรรถกถา ขุททกนิกาย พุทธวงศ์

(๓) ไม่ทรงละสถานที่เหยียบพระบาทครั้งแรก ไกล่ประตุมือง
สังกัสสะ ครั้งเสด็จลงจากเทวโลก

(๔) ไม่ทรงละสถานที่วางเท้าเพียง ๔ เท้า แห่งพระคันธกุฎีใน
พระวิหารเชตวัน พระวิหารเล็กก็มี ใหญ่ก็มี ทั้งพระวิหารก็ไม่ละ
ทั้งพระนครก็ไม่ละ

การกำหนดสหชาติและกำหนดนักษัตร

ยังมีอีกข้อหนึ่ง ท่านพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลาย แสดงกำหนด
สหชาติและกำหนดนักษัตรของพระผู้มีพระภาคของเราเท่านั้น สิ่ง
ที่เกิดร่วมกันกับพระสัมพันธัญญ์โพธิสัตว์ของเรามี ๗ เหล่านี้ คือ
(๑) พระมารดาพระราหุล (๒) พระอานันทเถระ (๓) พระฉันทะ
(๔) พญาม้ากัณฐกะ (๕) หม้อขุมทรัพย์ (๖) พระมหาโพธิ์ (๗) พระ
กาฬุทายี นี้ชื่อว่ากำหนดสหชาติ

โดยนักษัตร คือ (๑) ดาวฤกษ์ในเดือนอุตตราสาธะ พระมหา
บุรุษลงสู่พระครรภ์พระชนนี เสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ (๒) โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์
ในเดือนวิสาขะ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน (๓) โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์
เดือนมาฆะ พระองค์ทรงประชุมพระสาวก และทรงปลงอายุสังขาร
(๔) โดยนักษัตรคือดาวฤกษ์เดือนอัสสยุชะเสด็จลงจากเทวโลก นี้ชื่อว่า
กำหนดนักษัตร

ธรรมดาของพระพุทธเจ้า

บัดนี้ เราจะประกาศธรรมดาทั่วไปของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์
ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์มี ๓๐ ถ้วน คือ

(๑) พระโพธิสัตว์ผู้มีภพสุดท้าย มีสัมปชัญญะรู้ตัว ลงสู่พระครรภ์
ของพระมารดา

(๒) พระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิในพระครรภ์ของพระมารดา หัน
พระพักตร์ออกไปภายนอก

(๓) พระมารดาของพระโพธิสัตว์ยืนประสูติ

(๔) พระโพธิสัตว์ออกจากพระครรภ์พระมารดาในป่าเท่านั้น

(๕) พระโพธิสัตว์วางพระบาทลงบนแผ่นดินทอง หันพระพักตร์
ไปทางทิศเหนือ อย่างพระบาท ๗ ก้าว เสด็จไปตรวจดู ๔ ทิศแล้ว
เปล่งสีหนาท

(๖) พระมหาสัตว์พอพระโอรสประสูติ ก็ทรงเห็นนิมิต ๔ แล้ว
ออกมหาภิเนษกรมณ์

(๗) พระมหาสัตว์ทรงถือผ้าธงชัยของพระอรหันต์ บวชบำเพ็ญ
เพียรกำหนดอย่างต่ำที่สุด ๗ วัน

(๘) เสวยข้าวมธุปายาส ในวันที่ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณ

(๙) ประทับนั่งเหนือสันถัดหญ้าบรรลुพระสัมโพธิญาณ

(๑๐) ทรงบริกรรมอานาปานัสสติกัมมัฏฐาน

(๑๑) ทรงกำจัดกองกำลังของมาร

(๑๒) ทรงได้คุณเป็นอสาธารณะและญาณมีวิชา ๓ เป็นต้น
ณ โภธิบัลลังก์นั่นเอง

(๑๓) ทรงยับยั้งไล่โพธิพฤษ ๗ สัปดาห์

(๑๔) ทำมหาพรหมทูลอาราธนาเพื่อให้ทรงแสดงธรรม

(๑๕) ทรงประกาศพระธรรมจักรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

(๑๖) ในวันเพ็ญมาฆะ ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุม
สาวกประกอบด้วยองค์ ๔

(๑๗) ประทับอยู่ประจำที่พระวิหารเชตวัน

(๑๘) ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ไล่ประตุมืองสาวัตถิ

(๑๙) ทรงแสดงพระอภิธรรมสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์

(๒๐) เสด็จลงจากเทวโลกไล่ประตุมืองสังกัสสะ

(๒๑) ทรงเข้าผลสมาบัติต่อเนื่องกัน

(๒๒) ทรงตรวจดูเวไนยชน ๒ วาระ

(๒๓) เมื่อเรื่องเกิดขึ้นจึงทรงบัญญัติสิกขาบท

(๒๔) เมื่อเหตุต้นเรื่องเกิดขึ้นจึงตรัสขาดก

(๒๕) ตรัสพุทธวงศ์ในสมาคมพระประยูรญาติ

(๒๖) ทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุอาคันตุกะ

(๒๗) พวกภิกษุจำพรรษาแล้วถูกนิมนต์ ไม่ทูลบอกลาก่อนไป
ไม่ได้

(๒๘) ทรงทำปุเรกัตกิจ ปัจฉกัตกิจ กิจในปฐมยาม กิจใน
มัชฌิมยาม และกิจในปัจฉิมยามทุกวัน

(๒๙) เสวยรสมังสะในวันปรีนิพพาน

(๓๐) ทรงเข้าสมบัติ ๒,๔๐๐,๐๐๐ สมบัติแล้วจึงปรีนิพพาน

ธรรมดาของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์มี ๓๐ ถ้วนดังกล่าวมา
ฉะนี้

อนันตรายิกธรรม

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีอนันตรายิกธรรม คือ ความไม่มี
อันตรายเป็นธรรมดา ๔ คือ

(๑) ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่ปัจฉัย ๔ ที่เจาะจงพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย

(๒) ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระชนมายุของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า ข้อที่บุคคลพึงใช้ความพยายามปลง
พระชนม์ชีพพระตถาคต ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาสที่จะเป็นไปได้

(๓) ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒
ประการ และแก่พระอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ

(๔) ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระพุทธรังสีได้

เหล่านี้ชื่อว่าอนันตรายิกธรรม ๔

๔. พุทธคุณ ๙ บท^๑

อิตปิ โส ภควา อรหิ สสมาสมพุทโธ วิชชาจรรณสมปนโน สุกโต
โลกวิทู อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ สตถา เทวมนุสสานิ พุทโธ ภควา

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าอรหิ แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าสัมมาสัมพุทโธ แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าวิชาจรรณสมปนโน คือ ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรณะ แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าสุกโต แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าโลกวิทู คือผู้รู้แจ้งโลก แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าอนุตตโร แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

---

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก วินัย มหาวิถังค์ ๑ และสมันตปาสาทิกา อรรถกถา พระวินัย

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่า **ปฐิสัมมสารถิ** แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่า **อนุตตโร ปฐิสัมมสารถิ** คือทรงเป็นผู้สามารถฝึกบรูษไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่า **สัตถา เทวมนุสสานัง** คือ เป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่า **พุทโธ** แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่า **ภควา** แม้เพราะเหตุอย่างนี้ๆ

(๑) อธิบายพุทธคุณบทว่า อรหิ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บัณฑิตพึงทราบทั่วว่า ทรงได้พระนามว่า อรหิ เพราะเหตุทั้งหลายเหล่านี้ คือ

- (๑) เพราะเป็นผู้ไกลจากกิเลส
- (๒) เพราะทรงทำลายข้าศึกคือกิเลสทั้งหลาย
- (๓) เพราะทรงหักกำของสังสารจักรได้
- (๔) เพราะเป็นผู้ควรแก่ปัจจัยเป็นต้น
- (๕) เพราะไม่มีที่ลับในการทำบาปทั้งหลาย

เป็นความจริง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงเป็นผู้ไกลคือ ทรงดำรงอยู่ในที่ไกลแสนไกลจากกิเลสทั้งหลายทั้งปวง เพราะทรงกำจัดได้แล้วซึ่งกิเลสทั้งหลายพร้อมทั้งวาสนาด้วยมรรค เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่าอรหิ เพราะเป็นผู้ไกลจากกิเลส

ข้าศึกคือกิเลสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงกำจัดได้แล้วด้วยมรรค เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่าอรหิ แม้เพราะทรงกำจัดข้าศึกคือกิเลสทั้งหลายได้

สังสารจักรใด มีคุณอันสำเร็จด้วยอวิชาและภวตัณหา มีกัอันสำเร็จด้วยปุณฺณยาภิสังขารเป็นต้น มีกัอันสำเร็จด้วยขรามรณะอันสอดร้อยไว้ด้วยเพลาอันสำเร็จด้วยอาสวสมุทัย ประกอบเข้าไว้ในตัวรถกล่าวคือภพ ๓ อันแล่นไปแล้วตลอดกาลหาเบื้องต้นและที่สุดมิได้ ซึ่งกัทั้งหมดแห่งสังสารจักรนั้น อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

ทรงยืนอยู่บนแผ่นดินคือศีล ด้วยพระบาททั้ง ๒ คือวิริยะ ทรงจับ ขวานคือญาณอันกระทำความสิ้นไปแห่งกรรม ด้วยพระหัตถ์คือ ศรัทธา ทรงหักเสียได้แล้วที่ควงต้นโพธิ์ เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนาม ว่า **อรหิ** แม้เพราะทรงหักกำของสังสารจักรได้ ...

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ย่อมควรซึ่งปัจจัยทั้งหลายมีจีวร เป็นต้น และควรซึ่งการบูชาที่วิเศษ เพราะพระองค์เป็นผู้เลิศสุดใน บรรดาทักษิณียบุคคล เพราะฉะนั้น เมื่อพระตถาคตเจ้าเสด็จอุบัติ ขึ้นแล้ว เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายผู้มีศกดีใหญ่เหล่าใดเหล่าหนึ่ง จึงไม่ทำการบูชาในที่อื่น จริงอย่างนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมได้บูชา พระตถาคตเจ้าด้วยพวงแก้วเท่าเขาสิเนรุ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เหล่าอื่น มีพระเจ้าพิมพิสาร และพระเจ้าโกศล เป็นต้น ก็ทรงบูชา แล้วตามกำลัง และพระเจ้าอโศกมหาราชทรงสละพระราชทรัพย์ถึง ๙๖ โกฏิ สร้างพระวิหาร ๘๔,๐๐๐ หลังทั่วทั้งชมพูทวีป อุทิศพระผู้มี พระภาคแม่เสด็จปรินิพพานแล้ว จะป่วยกล่าวไป邑ถึงการบูชาที่วิเศษ เหล่าอื่นเล่า เพราะฉะนั้น พระองค์จึงทรงได้พระนามว่า**อรหิ** แม้ เพราะเป็นผู้ควรแก่ปัจจัย เป็นต้น

คนพาลทั้งหลายผู้ถือตัวว่าเป็นบัณฑิตพวกใดๆ ในโลก ย่อมทำ บาบในที่ลับ เพราะกลัวจะถูกติเตียน ฉนั้นใด พระผู้มีพระภาคพระองค์ นั้น ย่อมไม่ทรงกระทำดั่งนั้นในกาลไหนๆ เพราะฉะนั้น พระองค์จึง ทรงได้พระนามว่า**อรหิ** แม้เพราะไม่มีที่ลับในการกระทำความ

ก็ในพระนามนี้ มีคาถาประพันธ์เนื้อความดังนี้ว่า

พระมุนีนั่น เพราะความที่พระองค์เป็นผู้ไกล ๑
เพราะทรงทำลายข้าศึกคือกิเลสทั้งหลาย ๑ เพราะ
พระองค์เป็นผู้หักงำแห่งสังสารจักร ๑ เพราะเป็นผู้ควร
ปัจจัยเป็นต้น ๑ เพราะไม่ทรงทำบาปทั้งหลายในที่ลับ ๑
เพราะเหตุนี้ บัณฑิตจึงถวายพระนามว่าอรหันต์

(๒) อธิบายพุทธคุณบทว่า สัมมาสัมพุทธโธ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าสัมมาสัมพุทธโธ เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยถูกต้องและด้วยพระองค์เอง จริ่งอย่างนั้น เพราะพระผู้มีพระภาคนั้น ตรัสรู้โดยถูกต้องและด้วยพระองค์เองซึ่งธรรมทั้งปวง คือ

- (๑) ตรัสรู้ธรรมที่ควรรู้อย่าง โดยความเป็นธรรมที่ควรรู้อย่าง
- (๒) ตรัสรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ โดยความเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้
- (๓) ตรัสรู้ธรรมที่ควรละ โดยความเป็นธรรมที่ควรละ
- (๔) ตรัสรู้ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง โดยความเป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง
- (๕) ตรัสรู้ธรรมที่ควรทำให้เกิด โดยความเป็นธรรมที่ควรทำให้เกิด

ด้วยเหตุนี้แหละ พระองค์จึงตรัสว่า

ดูก่อนพราหมณ์ สิ่งที่เราควรรู้อย่างนี้ เราได้รู้อย่างนี้แล้ว สิ่งที่เราควรทำให้เกิด เราก็ทำให้เกิดแล้ว และสิ่งที่ควรละ เราก็ละได้แล้ว เพราะเหตุนี้แหละ เราจึงเป็นพุทธะ

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ตรัสรู้ซึ่งธรรมทั้งปวง โดยถูกต้องและด้วยพระองค์เอง แม้โดยการยกขึ้นทีละบทย่างนี้ว่า

จักขุเป็น**ทุกขสังข** ตัณหาในภพก่อนอันทำจักขุนั้นให้เกิด โดยความเป็นมูลเหตุของจักขุนั้นเป็น**สมุทยสังข** ความไม่เกิดแห่งจักขุและเหตุแห่งจักขุทั้ง ๒ นั้นเป็น**นิโรธสังข** ข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้รู้นิโรธเป็น**มรรคสังข** ในโสตะ ฆานะ ชิวหา กาย และมณะ ก็มีวิธีการเหมือนกันนี้

บัณฑิตพึงประกอบหมวดธรรมต่อไปนี้โดยวิธีการนี้นั้นแหละ คือ

- (๑) อายุตนะ ๖ มีรูปเป็นต้น
- (๒) หมวดวิญญาณ ๖ มีจักขุวิญญาณเป็นต้น
- (๓) ผัสสะ ๖ มีจักขุสัมผัสเป็นต้น
- (๔) เวทนา ๖ มีจักขุสัมผัสผัสสาเวทนาเป็นต้น
- (๕) สัญญา ๖ มีรูปสัญญาเป็นต้น
- (๖) เจตนา ๖ มีรูปสัญญาเจตนาเป็นต้น
- (๗) หมวดตัณหา ๖ มีรูปตัณหาเป็นต้น
- (๘) วิตก ๖ มีรูปวิตกเป็นต้น
- (๙) วิจารณ์ ๖ มีรูปวิจารณ์เป็นต้น

- (๑๐) ชั้น ๕ มีรูปชั้นเป็นต้น
- (๑๑) กสิณ ๑๐
- (๑๒) อสุภะ ๑๐
- (๑๓) อนุสสติ ๑๐
- (๑๔) สัจญา ๑๐ มีอุทฺธมาตกสัจญาเป็นต้น
- (๑๕) อากาโร ๓๒ มีฌเป็นต้น
- (๑๖) อายตนะ ๑๒
- (๑๗) ธาตุ ๑๘
- (๑๘) ภาว ๙ มีกามภพเป็นต้น
- (๑๙) ฌาน ๔ มีปฐมฌานเป็นต้น
- (๒๐) อัปมัถญา ๔ มีเมตตาทาวนาเป็นต้น
- (๒๑) อรูปสมาบัติ ๔ มีอากาสนัญญาตนะเป็นต้น
- (๒๒) องค์แห่งปฏิจักษุสมบัติ โดยปฏิโลมมีชราภรณ์เป็นต้น โดยอนุโลมมีวิชาเป็นต้น

ในชราภรณ์เป็นต้นนั้น มีการประกอบที่ละบทดังต่อไปนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสรู้ คือตรัสรู้ตามสมควร ได้แก่ ทางตลอดซึ่งธรรมทั้งปวงโดยถูกต้องและด้วยพระองค์เอง ด้วยการยกขึ้นที่ละบทอย่างนี้ว่า

ชราภรณ์เป็นทุกขสังขาร เป็นสมุทยสังขาร การสลัดออกเสียได้ซึ่งชราภรณ์และเหตุเกิดแห่งชราภรณ์แม้ทั้ง ๒ นั้นเป็นนิโรธสังขาร ปฏิบัติที่เป็นเหตุให้รู้นิโรธ เป็นมรรคสังขาร

(๓) อธิบายพุทธคุณบทว่า วิชาจรณสัมปันโน

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่าวิชาจรณสัมปันโน เพราะทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ในวิชาและจรณะนั้น วิชา ๓ ก็ดี วิชา ๘ ก็ดี ชื่อว่าวิชา

วิชา ๓ คือ

- (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
- (๒) จุตูปปาตญาณ
- (๓) อาสวักขยญาณ

วิชา ๘ คือ

- (๑) วิปัสสนาญาณ
- (๒) มโนมยิทธิญาณ
- (๓) อิทธิวิธญาณ
- (๔) ทิพพโสดญาณ
- (๕) เจโตปริยญาณ
- (๖) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
- (๗) ทิพพจักขุญาณ
- (๘) อาสวักขยญาณ

จรรยา ๑๕ คือ

(๑) สีสสังวร ความสำรวมด้วยศีล

(๒) ความเป็นผู้มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย

(๓) ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ

(๔) ซาคริยานุโยค การประกอบความเพียร

(๕ - ๑๑) สัทธรรม ๗ คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ พหุสูต
วิริยารัมภะ สติ ปัญญา

(๑๒ - ๑๕) ฌาน ๔ คือ ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน
จตุตถฌาน

จริงอยู่ ธรรม ๑๕ นี้แหละ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าจรรยา
เพราะเหตุที่เป็นเครื่องดำเนินไปสู่พระนิพพานของพระอริยสาวก

ในความถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรยา นั้น ความถึงพร้อมด้วย
วิชา ทำความที่พระผู้มีพระภาคเป็นพระสัมพันธัญญ์ให้เต็มอยู่ ความถึง
พร้อมด้วยจรรยา ทำความที่พระองค์เป็นผู้ประกอบด้วยพระมหากุณา
ให้เต็มอยู่ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงรู้ชัดสิ่งที่เป็นประโยชน์
และมีใช้ประโยชน์แก่สรรพสัตว์ด้วยความเป็นสัมพันธัญญ์ แล้วทรงเว้น
สิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ ด้วยความเป็นผู้ประกอบด้วยพระมหากุณา
ทรงชักนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เพราะเหตุนั้น เหล่าสาวกของพระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้นจึงเป็นผู้ปฏิบัติดี ไม่เป็นผู้ปฏิบัติชั่ว

(๔) อธิบายพระพุทธรูปคุณบทว่า สุกโต

พระผู้มีพระภาคทรงได้พระนามว่า **สุกโต**

- (๑) เพราะภาวะที่ทรงดำเนินไปงาม
- (๒) เพราะภาวะที่เสด็จไปยังสถานที่ดี
- (๓) เพราะภาวะที่เสด็จไปโดยชอบ
- (๔) เพราะภาวะที่ตรัสไว้โดยชอบ

การทรงดำเนินของพระผู้มีพระภาคนั้น งดงาม บริสุทธิ์ หาโทษมิได้ การทรงดำเนินนั้นได้แก่ทางอันประเสริฐ ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เสด็จไปได้ยังทิศอันเกษม ไม่ข้องขัดด้วยการเสด็จไปนั้น เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า **สุกโต** เพราะภาวะที่ทรงดำเนินไปงาม

พระองค์เสด็จไปยังสถานที่ดี คือ อมตนิพพาน เพราะฉะนั้น จึงทรงพระนามว่า **สุกโต** แม้เพราะเสด็จไปยังสถานที่ดี

พระองค์เสด็จไปโดยชอบ เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า **สุกโต** เพราะไม่กลับมาหาเหล่ากิเลสที่มรรคนั้นๆ ละได้แล้ว สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงได้พระนามว่า **สุกโต** เพราะอรรถว่าไม่กลับมา ไม่คืนมา ไม่หวนกลับมาหากิเลสทั้งหลายที่โสดาปัตติมรรคละได้แล้ว ... พระองค์ทรงได้พระนามว่า **สุกโต** เพราะอรรถว่าไม่กลับมา ไม่คืนมา ไม่หวนกลับมาหากิเลสทั้งหลายที่อรหัตมรรคละได้แล้ว อีกประการหนึ่ง พระองค์เสด็จไปโดยชอบ คือ เสด็จไปทรงกระทำประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชาวโลกทั้งหมด

อย่างเดียว ด้วยการปฏิบัติชอบที่ทรงบำเพ็ญมาด้วยอำนาจพระบารมี ๓๐ ทัศ กำหนดจำเดิมตั้งแต่แทบพระบาทของพระที่ปึงกรพุทธเจ้า จนถึงควงไม้โพธิ์ และไม่เสด็จเข้าไปใกล้ส่วนสุดเหล่านี้ คือ เรื่องที่ยังเรื่องขาดสูญ ความสุขในกาม การประกอบความเพียรทำตนให้ลำบาก เพราะเหตุนี้ จึงทรงพระนามว่า **สุคโต** แม้เพราะเสด็จไปโดยชอบ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสไว้โดยชอบ คือ ตรัสพระวาจาที่สมควร ในฐานะที่สมควรเท่านั้น เพราะเหตุนี้ จึงทรงได้พระนามว่า **สุคโต** แม้เพราะตรัสโดยชอบ ในเรื่องนั้น มีพระสูตรเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้ว่า

“พระตถาคตทรงรู้วาจาใด ไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น พระตถาคตย่อมไม่ตรัสพระวาจานั้น

พระตถาคตทรงรู้วาจาใด จริง แท้ แต่ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น วาจาเมื่อนั้น พระตถาคตก็ไม่ตรัส

ก็แลพระตถาคตทรงรู้วาจาใด จริง แท้ เป็นประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น **พระตถาคตทรงเป็นผู้รู้กาลเพื่อตรัสวาจานั้น**

พระตถาคตทรงรู้วาจาใด ไม่จริง ไม่แท้ ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น พระตถาคตไม่ตรัสวาจานั้น

พระตถาคตทรงรู้ว่าวาจาใด จริง แท้ แต่ไม่เป็นประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น วาจาเมื่อนั้นพระตถาคตก็ไม่ตรัส

ก็แลพระตถาคตทรงรู้ว่าวาจาใด จริง แท้ เป็นประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนเหล่าอื่น พระตถาคตก็ทรงเป็นผู้รู้กาลเพื่อตรัสวาจานั้น”

(๕) อธิบายพุทธคุณบพว่า โลกวิทู

พระผู้มีพระภาค ทรงได้พระนามว่าโลกวิทู เพราะพระองค์ทรงรู้แจ้งโลกโดยประการทุกอย่าง จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงรู้ ทรงรู้อย่างทั่วถึง ทรงแทงตลอดโลกโดยประการทั้งปวง โดยสภาวะบ้าง โดยสมุทัยบ้าง โดยนิโรธบ้าง โดยอุบายเป็นเหตุถึงนิโรธบ้าง เหมือนอย่างที่พระองค์ตรัสไว้ว่า

“ดูก่อนอาวุโส ในที่สุดแห่งโลกใด ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จติ ไม่อุบัติ เราไม่กล่าวที่ที่สุดแห่งโลกนั้นว่า อันบุคคลพึงรู้ พึงเห็น พึงถึง ด้วยการไป ดูก่อนอาวุโส และเราไม่กล่าวว่า การยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก จะทำที่ที่สุดแห่งทุกขได้ ดูก่อนอาวุโส อีกอย่างหนึ่ง เราย่อมบัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับโลก ที่ร่างกายประมาณวาหนึ่งซึ่งมีสัญญา มีใจครองนี้แล”

“ที่ที่สุดแห่งโลก อันบุคคลไม่พึงถึงได้ด้วยการไป (ด้วยกาย) ในกาลไหนๆ และจะไม่มีการพ้นจากทุกขได้ เพราะยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก เพราะเหตุนี้แล ท่าน

ผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี ถึงที่สุดแห่งโลก อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เป็นผู้สงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อมไม่ปรารถนา โลกนี้และโลกอื่น”

อีกอย่างหนึ่ง โลกมี ๓ คือ

- (๑) สังขารโลก โลกคือสังขารธรรมทั้งหลาย
- (๒) สัตว์โลก โลกคือหมู่สัตว์ทั้งหลาย
- (๓) โอกาสโลก โลกคือแผ่นดินสถานที่เกิดของสัตว์ทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ทรงรู้แจ้งโลกแม้ทั้ง ๓ นั้นโดยประการทั้งปวง

จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้ทรงรู้แจ้งแม้สังขารโลกนี้ โดยประการทั้งปวง คือ โลก ๑ คือ สังขารธรรมทั้งหลายดำรงอยู่ได้เพราะปัจจัย, โลก ๒ คือ นาม ๑ รูป ๑, โลก ๓ คือ เวทนา ๓, โลก ๔ คือ อาหาร ๔, โลก ๕ คือ อุปทานชั้น ๕, โลก ๖ คือ อายุตนะภายใน ๖, โลก ๗ คือวิญญาณฐิติ ๗, โลก ๘ คือ โลกธรรม ๘, โลก ๙ คือ สัตตาวาส ๙, โลก ๑๐ คือ อายุตนะ ๑๐, โลก ๑๒ คือ อายุตนะ ๑๒, โลก ๑๘ คือ ธาตุ ๑๘

อนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงทราบอาสยะ อนุสัย จริต อธิมุตติ ของเหล่าสัตว์แม้ทั้งปวง ย่อมทรงทราบสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีจูลีคือกิเลสในปัญญาจักขุน้อย ผู้มีจูลีคือกิเลสในปัญญาจักขุมาก ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ผู้มีอินทรีย์อ่อน ผู้มีอาการดี ผู้มีอาการชั่ว ผู้จะพึงให้รู้ได้ง่าย ผู้จะพึงให้รู้ได้ยาก ผู้สมควรจะตรัสรู้ ผู้ไม่สมควรจะตรัสรู้ เพราะฉะนั้น แม้สัตว์โลกอันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงรู้แจ้งแล้วโดยประการทั้งปวง

เหมือนอย่างว่า พระองค์ทรงรู้แจ้งสัตว์โลก ฉันทิใด แม้โอกาสโลกก็ทรงรู้แจ้ง แทงตลอดแล้ว ซึ่งโลกธาตุนั้นไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยพระพุทธานุภาพอันไม่มีที่สุดตลอดอนันตจักรวาล

(๖) อธิบายพระพุทธานุภาพว่า อนุตตโร

บทว่า อนุตตโร ความว่า บุคคลผู้ยิ่งกว่า เชื่อว่าย่อมไม่มีแก่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เพราะไม่มีใครๆ ที่จะพิเศษกว่าพระองค์ โดยคุณของตน เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงทรงพระนามว่าอนุตตโร จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นย่อมครอบงำโลกทั้งหมด ด้วยพระคุณคือศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะบ้าง พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นไม่มีผู้เสมอ หาผู้เสมอเหมือนมิได้ หาผู้เปรียบมิได้ ไม่มีผู้เทียบ หาบุคคลผู้ทัดเทียมมิได้ ด้วยพระคุณคือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะบ้าง

เหมือนอย่างที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นสมณะหรือพราหมณ์คนอื่นเลย ผู้จะสมบูรณ์ด้วยศีล ยิ่งกว่าเรา ในโลกกับทั้งเทวดา มาร พรหม และในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์” ควรทราบความพิสดาร พระสูตรทั้งหลายมีอัคคัปปสาทสูตรเป็นต้น และคาถาว่า “อาจารย์ของเรา ไม่มี” ดังนี้เป็นต้น ก็ควรให้พิสดารตามนัยที่กล่าวมาแล้วนั้น

อธิบายพระพุทธรูปคุณบทว่า ปุริสทัมมสารถิ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงพระนามว่า **ปุริสทัมมสารถิ** เพราะอรรถวิเคราะหว่า ยังบุรุษผู้พอจะฝึกได้ให้เล่นไป มีคำอธิบายไว้ว่า ย่อมฝึก ย่อมแนะนำ สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้ก็ดี มนุษย์ผู้ชายก็ดี มนุษย์ผู้ชายก็ดีผู้ที่ยังมิได้ฝึก ควรเพื่อจะฝึกได้ ชื่อว่า **ปุริสทัมมา** ในคำว่า **ปุริสทัมมสารถิ** นั้น จริงอย่างนั้น แม้สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้มีอาทิ อย่างนี้ คือ อปลาลนาคราช จุโพนธนาคราช มโพนธนาคราช อคคิสิขนาคราช ฐุมสิขนาคราช อาลวาพนาคราช ช้างชื่อธนาบาลกะ อันพระผู้มีพระภาคทรงฝึกแล้ว คือ ทรงทำให้สิ้นพยศแล้ว ทำให้ตั้งอยู่ในสภาวะและศีลทั้งหลาย แม้มนุษย์ผู้ชายมีสังกจนิครณฐบุตร อัมพัฏฐมาณพ โปกขรสาติพราหมณ์ โสณทัณทพราหมณ์ และ กุณฺฑทันตพราหมณ์ เป็นต้น อันพระผู้มีพระภาคทรงฝึกแล้ว แม่อมมนุษย์ผู้ชายมีอาพวกยักข์ สุจิโลมยักข์ ขรโลกยักข์ และท้าวสักกเทวราช เป็นต้น อันพระผู้มีพระภาคทรงฝึกแล้ว คือ ทรงแนะนำแล้วด้วยอุบายเครื่องแนะนำอย่างวิจิตร ก็แลในเนื้อความนี้ควรแสดงพระสูตรนี้ว่า “ดูก่อนเกสี เราຍ่อมฝึกบุรุษผู้พอจะฝึกได้ ด้วยอุบายละเอียดบ้าง หยาบบ้าง ทั้งละเอียดทั้งหยาบบ้าง” ดังนี้ เป็นต้น ให้พิสดาร

อีกอย่างหนึ่ง สองบทว่า **อนตตโร ปุริสทัมมสารถิ** นี้รวมเป็น อรรถบทเดียวกันก็ได้ เป็นความจริง พระผู้มีพระภาคทรงยังบุรุษผู้ควรจะฝึกได้ให้เล่นไป เหมือนอย่างพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายประทับนั่งอยู่โดยบัลลังก์เดียวกันนั้น ทรงเล่นไปไม่ได้ไม่ติดขัดตลอดทิศทั้ง ๘ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น บัณฑิตจึงเรียกพระผู้มีพระภาคว่า **อนตตโร**

ปริสัทมมสารถิ เป็นสารถิผู้ฝึกรุขที่สมควรฝึกได้ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า
ก็แลในคำอธิบายนี้ ควรแสดงพระสูตรนี้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ช่างตัว
ที่สมควรฝึกได้ อันนายควาญช้างใสไปแล้ว ย่อมวิ่งไปสู่ทิศเดียวเท่านั้น”
ดังนี้เป็นต้นให้พิสดาร

(๗) อธิบายพระพุทธคุณบทว่า สัตถา เทวมนุสสานัง

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงได้พระนามว่า **สัตถา** เพราะ
อรรถว่า ทรงสั่งสอนด้วยประโยชน์ปัจจุบัน ด้วยประโยชน์ภายนอก
และประโยชน์อย่างยิ่งตามสมควร อีกอย่างหนึ่ง ก็ในบทว่า **สัตถา** นี้
พึงทราบใจความนิเทศนัยมีอาทิดังนี้ว่า คำว่า **สัตถา** ได้แก่ พระผู้มี
พระภาคทรงเป็นคุณนายกอง เหมือนอย่างว่า นายกองย่อมพาให้เวียน
ข้ามทางกันดาร คือให้เวียนข้ามทางกันดารเพราะโจร กันดารเพราะ
สัตว์ร้าย กันดารเพราะข้าวแพง กันดารเพราะไม่มีน้ำ คือยอมให้ข้าม
พ้นไป บรรลุถึงถิ่นที่เกษม ฉันทิ พระผู้มีพระภาคก็ฉันทินั้นเหมือนกัน
ทรงเป็นพระศาสดา คือทรงเป็นคุณนายพวก ทำเหล่าสัตว์ให้ข้ามทาง
กันดาร ได้แก่ให้ข้ามทางกันดารคือชาติเป็นต้น

บทว่า **เทวมนุสสานัง** แปลว่า ของเทวดาทั้งหลายด้วย ของ
มนุษย์ทั้งหลายด้วย คำว่า **เทวมนุสสานัง** นั้น ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจ
กำหนดสัตว์ชั้นสูง และด้วยอำนาจการกำหนดบุคคลที่สมควรบรรลุ
ธรรมได้

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคชื่อว่าทรงเป็นพระศาสดา แม่ของพวก สัตว์ดิรัจฉาน เพราะทรงประทานอนุศาสนีให้เหมือนกัน จริงอยู่ สัตว์ดิรัจฉานแม่เหล่านั้น บรรลุอุปนิสัยสมบัติ ก็เพราะได้ฟังธรรมของ พระผู้มีพระภาค ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งมรรคและผลในภพที่ ๒ หรือ ภพที่ ๓ เพราะอุปนิสัยสมบัตินั้นนั่นแล ก็ในความเป็นศาสดาของพวก สัตว์ดิรัจฉานนี้ มีมัญชุเทวบุตรเป็นต้นเป็นตัวอย่าง

ได้ยินว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ชนชาวนคร จำปา อยู่ที่ริมฝั่งสระโปกขรณิชื่อคัคครา มีกบตัวหนึ่งได้ถือเอานิมิต ในพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาค ขณะนั้น มีคนเลี้ยงโคคนหนึ่ง เมื่อจะยืน ได้ยืนไม้เท้าตกลงที่ศีรษะกบนั้น กบตัวนั้นก็ตายในขณะนั้น นั่นเอง แล้วเกิดในวิมานทองประมาณ ๑๒ โยชน์ในภพดาวดึงส์ เหมือนนอนหลับแล้วตื่นขึ้นขณะนั้น

ในภพดาวดึงส์นั้น มัญชุเทวบุตรเห็นตนเองอันหมุ่นางฟ้า แวดล้อมแล้ว ใคร่ครวญอยู่ว่า เรามาเกิดในที่นี้ ได้กระทำการอะไร ไว้หนอแล ก็มีได้เห็นกรรมอะไรๆ อย่างอื่น นอกจากการถือเอานิมิตใน พระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาค มัญชุเทวบุตรจึงมาพร้อมทั้งวิมาน ในขณะนั้นนั่นเอง ถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียร เกळा พระผู้มีพระภาคทั้งที่ทรงทราบอยู่นั้นแหละ แต่ก็ตรัสถามว่า

“ใครช่างรุ่งเรื่องด้วยฤทธิ ยศ มีผิวพรรณงดงาม
ยิ่งนัก ทำทิศทั้งปวงให้สว่างอยู่ กำลังไหว้เท้าของเรา”

มณฑุกเทวบุตรกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติก่อน ข้าพระองค์
ได้เป็นกบอยู่ในน้ำ มีน้ำเป็นที่เที่ยวไป เมื่อข้าพระองค์
กำลังฟังธรรมของพระองค์อยู่ คนเลี้ยงโค ได้ฆ่าข้า
พระองค์แล้ว”

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่มณฑุกเทวบุตรนั้นแล้ว
สัตว์จำนวน ๘๔,๐๐๐ ได้บรรลุธรรม ฝ่ายเทพบุตรก็ดำรงอยู่ในโสดา
ปัตติผล ได้ทำการแยมแล้วก็หลีกไปแล

(๘) อธิบายพระพุทธคุณบทว่า พุทโธ

ก็พระผู้มีพระภาคทรงได้พระนามว่าพุทโธ ด้วยอำนาจพระ
ญาณอันเกิดในที่สุดแห่งวิโมกข์ เพราะเผยยธรรมที่มีอยู่ทั้งหมด
อันพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว อีกอย่างหนึ่ง เพราะพระองค์ตรัสรู้ริยสัจ ๔
ด้วยพระองค์เองบ้าง ทรงยังสัตว์เหล่าอื่นให้ตรัสรู้บ้าง ฉะนั้น พระองค์
จึงทรงพระนามว่าพุทโธ

(๙) อธิบายพระพุทธรูปคุณบทว่า ภควา

ก็คำว่า **ภควา** นี้เป็นคำร้องเรียกพระองค์ ด้วยความเป็นผู้วิเศษ ด้วยพระคุณ เป็นผู้สูงกว่าสัตว์ และเป็นผู้ควรเคารพโดยฐานะครู ด้วยเหตุนี้ พระโบราณจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวว่า

คำว่า **ภควา** เป็นคำประเสริฐสุด คำว่า **ภควา** เป็นคำสูงสุด เพราะเหตุที่พระองค์ควรแก่ความเคารพโดยฐานะครู บัณฑิตจึงเรียกว่า **ภควา**

พระนามว่า **ภควา** นี้เป็นเนमितตกนาม พระนางมหามายามีได้ทรงขนาน พระเจ้าสุทโธทนมหาราชก็ได้ทรงขนาน พระญาติแปดหมื่น ก็ได้ทรงขนาน เทวดาวิเศษทั้งหลายมีท้าวสักกะและท้าวสันดุสิต เป็นต้นก็ได้ทรงขนาน จริงอยู่ คำนี้ พระธรรมเสนาบติกล่าวแล้วว่า “พระนามว่า **ภควา** นี้เกิดในที่สุดแห่งความพันพิเศษ เป็นบัญญัติที่สำเร็จประจักษ์แก่พระผู้มีพระภาคพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย พร้อมกับ การบรรลุพระสัมพัญญุตญาณที่โคณโฑธิ์ฤกษ์”

ก็เพื่อจะประกาศพระคุณที่เกิดจากคุณเนमितตกนามนี้ นั้น พระสังคิติกจารย์ทั้งหลาย จึงกล่าวคานี้ไว้ว่า

“พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด ทรงมีพระอิสริยยศ ทรงเสพอริยคุณ มีส่วนแห่งจตุปัจจัย ทรงจำแนกพระธรรม เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่า **ภควา**

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด ได้ทรงทำการทักกิเลส เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่าภควา

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด ทรงเป็นครู เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่าภควา

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด เป็นผู้มีกุศลธรรม เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่าภควา

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด มีพระองค์อบรมดีแล้ว ด้วยญาณธรรมเป็นอันมาก เสด็จถึงที่สุดแห่งภพ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่าภควา”

อนึ่ง ในพระคาถานี้ บัณฑิตพึงเห็นใจความแห่งบทเหล่านั้นๆ ตามนัยที่กล่าวแล้วในมหานิทเทศน์แล ส่วนนัยอื่นอีก มีดังนี้คือ

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด เป็นผู้ทรงมีภาคยธรรม ๑ ทรงทักกิเลส ๑ ทรงประกอบด้วยภคธรรม ๑ ทรงจำแนกพระธรรม ๑ ทรงส้องเสพ ๑ และทรงคลายการไปในภพทั้งหลายได้แล้ว ๑ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่าภควา

ทรงมีภาคยธรรม

พึงทราบวินิจฉัยในพระคานานั้นต่อไป ผู้ศึกษาพึงทราบว่าเป็นเพราะภาคยธรรมอันถึงฝั่งแห่งพระบารมีมีทานและศีลเป็นต้น อันยังสุขทั้งที่เป็นโลกิยะทั้งที่เป็นโลกุตระให้เกิด มีแก่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เพราะฉะนั้น ในเมื่อควรจะเฉลิมพระนามว่าภาคยวาแต่ท่านถือเอาลักษณะแห่งนิรุตติ มีการลงตัวอักษรใหม่และการแปลงตัวอักษรเป็นต้น หรือถือเอาลักษณะรวมเข้าในชุดศัพท์มีปิโสทรศัพท์เป็นต้น ตามนัยแห่งศัพทศาสตร์ จึงเฉลิมพระนามว่าภควา

ทรงหักกิเลส

อนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ได้ทรงหักกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนกระวนกระวายหลายแสนอย่างทั้งหมด มีประเภท คือ โสกะ โทสะ โมหะ มนสิการคลาดเลือน, อหิริกะและอโนตตปปะ โภชะและอุปนาหะ มัคคะและปลาสะ อิสสาและมัจฉริยะ มายาและสาถยยะ ถัมมะและสารัมมะ มานะและอติมานะ มทะและปมาทะ ตัณหาและอวิชชา, อกุศลมูล ๓ ทุจจริต ๓ สังกิเลส ๓ มลทิน ๓ วิสมะ ๓ สัญญา ๓ วิตก ๓ ปปัญจะ ๓, วิปริเยสะ ๔ อาสวะ ๔ คัณฐะ ๔ โอมะ ๔ โยคะ ๔ อคติ ๔ ตัณหุปาทาน ๔, เจโตซีละ ๕ วินิพันชะ ๕ นิรณ ๕ อภินันทนะ ๕, วิวาทมูล ๖ หมวดตัณหา ๖, อนุสัย ๗, มิจฉัตตะ ๘, ตัณหามูลกะ ๙, อกุศลกรรมบถ ๑๐, ทิฎฐิ ๖๒, และตัณหาวิปริต ๑๐๘, หรือโดยย่อได้ทรงหักมาร ๕ คือ กิเลสमार ชันธमार อภิสังขารमार มัจจุมารและเทวบุตรमार เพราะฉะนั้น

ในเมื่อควรจะเฉลิมพระนามว่าภักควา แต่ก็เฉลิมพระนามว่าภควา เพราะพระองค์ทรงหักอันตรายเหล่านั้นได้แล้ว

จริงอย่างนั้น ในความข้อนี้อ่านกล่าวไว้ว่า

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงหักราคะได้แล้ว
ทรงหักโทสะได้แล้ว ทรงโมหะได้แล้ว หาอาสวะมิได้
บาปธรรมทั้งหลาย พระองค์ก็ทรงหักเสียแล้ว เพราะ
เหตุนี้ บัณฑิตจึงเฉลิมพระนามว่าภควา

ก็ความถึงพร้อมด้วยรูปร่างของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงไว้ซึ่งพระลักษณะอันเกิดจากบุญหลายร้อย ย่อมเป็นอันท่าน แสดงแล้ว ด้วยความที่พระองค์ทรงมีพระกายสมส่วน **ความถึงพร้อมด้วยพระธรรมกาย** ย่อมเป็นอันท่านแสดงแล้วด้วยความที่พระองค์ ทรงหักโทสะได้แล้ว

ความที่พระองค์ทรงเป็นผู้อันชาวโลกและเหล่าชนที่มีปัญญานับถือมากที่สุด ความที่พระองค์เป็นผู้อันคุณุหัตถ์และบรรพชิตพึงเข้าเฝ้าก็ดี ความที่พระองค์ทรงเป็นผู้สามารถในการบำบัดทุกข์กายและจิต ของคุณุหัตถ์และบรรพชิตเหล่านั้นผู้เข้าเฝ้าแล้วก็ดี ความที่พระองค์ทรงมีพระอุปการะด้วยอามิสทานและธรรมทานก็ดี และ ความที่พระองค์ทรงสามารถในการชักชวนด้วยความสุขทั้งที่เป็นโลกิยะ ทั้งที่เป็นโลกุตระก็ดี ย่อมเป็นอันท่านแสดงแล้วด้วยพระคุณทั้ง ๒ นั้นเช่นเดียวกัน

ทรงประกอบด้วยภคธรรม

อนึ่ง เพราะในด้านชาวโลก ภคะ ศัพท์ย่อมาเป็นไปในธรรม ๖ ประการ คือ ความเป็นใหญ่ ๑ ธรรม ๑ ยศ ๑ สิริ ๑ กามะ ๑ และความเพียร ๑

เป็นความจริง ความเป็นใหญ่ในจิตของพระผู้มีพระภาคนั้น ยอดเยี่ยม หรือ ความเป็นใหญ่ที่สมมติกันทางโลกมีการบันดาลกาย ให้เล็กละเอียดและทำกายให้ลอยไปได้เป็นต้น ก็ทรงมีอยู่อย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง

พระโลกุตรธรรมที่บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ของพระผู้มีพระภาคนั้นมีอยู่

พระยศอันแผ่คลุมโลก ๓ ซึ่งทรงบรรลุด้วยพระคุณตามที่เป็นจริง บริสุทธิ์ยิ่งนัก ของพระผู้มีพระภาคนั้นมีอยู่

พระสิริแห่งพระอวัยวะใหญ่ทุกส่วน บริบูรณ์ด้วยอาการ ทั้งปวง สามารถยังความเลื่อมใสแห่งดวงตาและดวงใจ ของชนผู้ ขวนขวายในการดูพระรูปกายให้บังเกิด ของพระผู้มีพระภาคนั้นมีอยู่

กามะที่ชนทั้งหลายหมายรู้กันว่า ความสำเร็จแห่งประโยชน์ ที่ปรารถนา เพราะเหตุที่ความปรารถนาที่พระองค์ทรงตั้งไว้ ไม่ว่าจะ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระองค์เอง หรือเป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ผู้อื่น ความสำเร็จแล้วอย่างนั้นที่เดียว

ความเพียรกล่าวคือความพยายามโดยชอบ อันเป็นเหตุให้
บรรลุถึงความเป็นครูแห่งโลกทั้งปวง ของพระผู้มีพระภาคนั้นมิใช่ แม้
เพราะพระองค์ทรงประกอบแล้วด้วย**ภคธรรม**เหล่านี้ ก็เฉลิมพระนาม
ได้ว่า**ภควา** เพราะภคธรรมทั้งหลายของพระองค์มีอยู่

ทรงจำแนกพระธรรม

อนึ่ง เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้จำแนก อธิบายว่าทรงแจก ทรง
เปิดเผย ทรงแสดงซึ่งธรรมทั้งปวงโดยประภทมีกุศลเป็นต้น หรือ
ทรงแสดงซึ่งธรรมมีกุศลเป็นต้นแยกประเภทโดยชั้นธ อายตนะ ชาติ
สังขะ อินทรีย์ และปฏิจจสมุพบาทเป็นต้น หรือทรงแสดงซึ่ง**ทุกข**
อริยสัจ ด้วยอรรถว่าเป็นสิ่งบีบคั้น ๑ เป็นสิ่งถูกปรุงแต่ง ๑ เป็นสิ่ง
แผดเผา ๑ และเป็นสิ่งแปรผัน ๑ ซึ่ง**สมุทยอริยสัจ** ด้วยอรรถว่า
หอบทุกข์มาให้ ๑ เป็นเหตุ ๑ เป็นเครื่องประกอบไว้ ๑ และเป็น
เครื่องหน่วงเหนี่ยว ๑ ซึ่ง**นิโรธอริยสัจ** ด้วยอรรถว่าเป็นเครื่อง
สลัดออก ๑ เป็นสภาพสังัด ๑ ไม่ถูกปรุงแต่ง ๑ เป็นอมตะ ๑ ซึ่ง
มัคคอริยสัจ ด้วยอรรถว่าเป็นธรรมนำออกจากทุกข์ ๑ เป็นเหตุ ๑
เป็นเครื่องเห็น ๑ เป็นความเป็นใหญ่ ๑ เพราะฉะนั้น ในเมื่อควร
เฉลิมพระนามว่า**วิภัตตวา** ก็เฉลิมพระนามว่า**ภควา**

ทรงส่องเสพ

อนึ่ง เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงคบ ทรงส่องเสพ ทรงกระทำไว้มาก ซึ่งทิพพิหาร พรหมวิหาร อริยวิหาร ซึ่งกายวิเวก จิตตวิเวก อูปธิวิเวก ซึ่งสุญญตวิโมกข์ อัปปณิหิตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ และซึ่งอุตตริมนุสสรธรรมเหล่าอื่น ทั้งที่เป็นโลกิยะทั้งที่เป็นโลกุตระ เพราะฉะนั้น ในเมื่อควรเฉลิมพระนามว่าภัตตวาก็เฉลิมพระนามว่าภควา

ทรงคายการไปในภพทั้งหลายได้แล้ว

เพราะเหตุแห่งการท่องเที่ยวไปกล่าวคือค้นหาในภพทั้ง ๓ อัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคายเสียแล้ว เพราะฉะนั้น ในเมื่อควรเฉลิมพระนามว่า ภเวสุ วนตคฺมิโน (ผู้มีการไปในภพทั้งหลายอันคายแล้ว) แต่ถวายพระนามว่าภควา เพราะถือเอา ภอักษรมมาจาก ภวศัพท์ คอักษรมมาจากคมนศัพท์ และ วอักษรมมาจากวนตศัพท์ ได้รูปเป็นภคว ทำให้เป็นที่ขะจึงได้รูปเป็นภควา เปรียบเหมือนถ้อยคำในทางโลกเมื่อควรจะกล่าวว่า เมहनุตส ขสุส มาลา (เครื่องประดับแห่งที่อันลับ) เขากล่าวว่า เมขลา ฉะนั้น

๕. พุทธคุณ ๑๐๐ บท^๑

- (๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ธีระ ผู้ทรงมีปัญญาฉลาดปราดเปรื่อง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิคตโมหะ ผู้ทรงปราศจากโมหะแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปกิณนชีละ ผู้ทรงทำลายกิเลสเครื่องตรึงใจ ๕ ประการได้
แล้ว พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิชิตวิชยะ ผู้ทรงชนะมัจจุมาร กิเลสมาร และเทวปุตตมาร
แล้ว พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

---

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ อูปาสิวาหุสูตร

- (๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อนิฆะ ผู้ไม่ทรงมีความทุกข์ ทั้งความทุกข์ที่เกิดจากกิเลส
และทุกข์ที่เป็นวิบาก
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สุสมจิตตะ ผู้ทรงมีจิตเสมอด้วยดีในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ทั้งในท่านพระเทวทัต ในข้างธนปาลกะ ในท่าน
พระอังคสิมมาลเถระและในท่านพระราหุลเถระเป็นต้นนั้น
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
พุทธสีละ ผู้ทรงมีอาจารย์อันเจริญแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สารูปัญญา ผู้ทรงมีพระปัญญาดี
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เวสมันตระ ผู้ทรงข้ามกิเลสอันเป็นพิษมีรากะเป็นต้นได้แล้ว
ดำรงอยู่ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิมลละ ผู้ทรงปราศจากมลทินมีรากะเป็นต้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๑๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อกถังถิ ผู้ไม่ทรงมีถ้อยคำที่แสดงความสงสัย
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ตุลิตะ ผู้ทรงมีพระทัยประกอบด้วยกรุณา
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วันตโลกามิสะ ผู้ทรงกายกามคุณได้แล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มุทิตะ ผู้ทรงมีพระทัยประกอบด้วยมุทิตา
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
กตสมณะ ผู้ทรงมีคุณเครื่องทำให้เป็นสมณะอันทำสำเร็จ
แล้ว คือทรงถึงที่สุดแห่งสมณธรรมแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มนุชชะ ผู้ทรงเกิดเป็นมนุษย์
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๑๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อันติมสรีระ ผู้ทรงมีพระสรีระเป็นครั้งสุดท้าย
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นระ ผู้ทรงเป็นนระ นำออกจากสังสารวัฏฏ์ให้ถึงนิพพานสุข
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อโนปมะ ผู้ไม่ทรงมีใครเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิรัชะ ผู้ทรงปราศจากธุลี
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อสังสยะ ผู้ไม่ทรงมีความสงสัย
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
กุสละ ผู้ทรงเฉียบแหลม
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๒๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เวนยิกะ ผู้ทรงเป็นผู้นำของสัตว์ทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สารทิวระ ผู้ทรงเป็นสารทิผู้ประเสริฐ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อนุตตระ ผู้ไม่ทรงมีผู้อื่นยิ่งกว่า
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
รุจิรัธัมมะ ผู้ทรงมีธรรมอันสะอาด
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นิกกังขะ ผู้ไม่ทรงมีความเคลือบแคลง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๒๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปภาสกระ ผู้ทรงกระทำแสงสว่าง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๒๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มานัจฉิททะ ผู้ทรงตัดมานะได้แล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วีระะ ผู้ทรงมีพระวิริยะ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นิสสกะ ผู้ทรงองอาจไม่มีใครเปรียบได้ในที่ทั้งปวง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อัปปเมยยะ ผู้ไม่ทรงมีใครประมาณได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
คัมภีระ ผู้ทรงมีคุณอันลึกซึ้ง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
โมนันปิตตะ ผู้ทรงบรรลุถึงญาณแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๓๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เขมังการะ ผู้ทรงกระทำความเกษม
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เวทะ ผู้ทรงมีพระญาณ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ธัมมัญญะ ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สุสังวุตตะ ผู้ทรงสำรวมพระองค์ดีแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๓๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สังคาตตะ ผู้ทรงล่วงกิเลสเป็นเครื่องข้งได้แล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มุตตะ ผู้ทรงพ้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๔๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นาคะ ผู้ทรงประเสริฐ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปันตเสนะ ผู้ทรงอยู่ในเสนาสนะอันสงบ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ชินตัณโณชนะ ผู้ทรงมีสัตถุญชน์สิ้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มุตตะ ผู้ทรงพินแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปฏิมันตกะ ผู้ทรงมีพระปัญญาสำหรับโต้ตอบเหล่าชนผู้มี
ทิฐฐิอย่างอื่นทั้งปวง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
โมนะ ผู้ทรงมีกิเลสอันขจัดแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๔๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
    ปັນนธชะ ผู้ทรงลดธงคือมานะได้แล้ว
    พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
    วีตราคะ ผู้ทรงปราศจากราคะแล้ว
    พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๔๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
    ทันทะ ผู้ทรงฝึกแล้ว
    พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
    นิปปปัญจะ ผู้ไม่ทรงมีกิเลสเครื่องเนิ่นช้า
    พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
    อิติสัสตมะ ผู้ทรงเป็นพระพุทธานุชาขององค์ที่ ๗ นับจาก
    พระพุทธานุชาองค์ที่ ๗ เป็นต้นมา
    พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
    อุกุหะ ผู้ไม่ทรงหลอกลวงชาวโลก
    พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๕๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เตวิชชะ ผู้ทรงมีวิชา ๓
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
พรหมสัตตะ ผู้ทรงเป็นสัตว์ประเสริฐที่สุด
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นหาคกะ ผู้ทรงล้างกิเลสแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปทกะ ผู้ทรงฉลาดปราดเปรื่องในการประสมอักษรให้เป็น
บทคาถา
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปัสสัทธิ ผู้ทรงสงบระงับแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๕๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิทเวชะ ผู้ทรงมีพระญาณอันสำเร็จแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๕๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปรีณททะ ผู้ทรงให้ธรรมทานก่อนกว่าใครทั้งหมด
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สัฏกะ ผู้ทรงสามารถ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อริยะ ผู้ทรงเป็นพระอริยะ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ภาวัตัตตะ ผู้ทรงมีพระองค์อันอบรมแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปัตติปัตตะ ผู้ทรงบรรลुकุณทั้งหลายที่ควรบรรลुकแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เวยยกรณะ ผู้ทรงแสดงอรรณีให้พิสดาร
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๖๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สตติมา ผู้ทรงมีพระสติ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิปัสสี ผู้ทรงเห็นแจ้ง
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อนภินตะ ผู้ไม่ทรงมีตัณหาแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
โน อปนตะ ผู้ไม่ทรงประทุษร้ายแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๖๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อาเนญชะ ผู้ไม่ทรงหวนไหว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วสิปปีตตะ ผู้ทรงถึงความเป็นผู้ชำนาญ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๗๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สัมมัคคตะ ผู้เสด็จไปได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ณายี ผู้ทรงมีฌาน
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อนนุกัตตันตระ ผู้ไม่ทรงมีจิตไปตามกิเลสทั้งหลาย
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สุทระ ผู้ทรงบริสุทธ์
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อสิตะ ผู้ไม่ทรงข้องแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อัปภิตะ ผู้ปราศจากความกลัวแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๗๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ปวิวิตตะ ผู้สังัดแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อัคร์ปะตตะ ผู้ทรงบรรลุนิพพานอันเลิศแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๗๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ติณณะ ผู้ทรงข้ามได้เองแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ตารยันตะ ผู้ทรงยังสัตว์อื่นให้ข้ามได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สันตะ ผู้ทรงสงบแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ภริปัญญา ผู้ทรงมีพระปัญญากว้างใหญ่ไพศาลเสมอด้วย
แผ่นดิน พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๘๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มหาปัญญา ผู้ทรงมีพระปัญญามาก
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิตโกละ ผู้ทรงปราศจากโกละแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ตถาคตะ ผู้ทรงดำเนินปฏิบัติเหมือนพระพุทธรเจ้าในปาง
ก่อนเป็นต้น
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
สุคตะ ผู้เสด็จไปได้แล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อปัฏฐกคละ ผู้ทรงไม่มีบุคคลเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๘๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อสมะ ผู้ทรงไม่มีใครเสมอเหมือน
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๘๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วิสารทะ ผู้ทรงแก้ลวกล้ำ
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นิปุณะ ผู้ทรงละเอียดสุขุม
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๑) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ตัญหัจฉิตะ ผู้ทรงตัดค้นหาได้ขาดแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๒) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
พุทธะ ผู้ทรงรู้ ทรงตื่น ทรงเบิกบาน
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๓) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
วีตธุมะ ผู้ทรงปราศจากควินแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๔) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อนุปลิตตะ ผู้อันค้นหาและทิวฐิไม่ฉาบทาได้แล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

- (๙๕) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อาหุเนยยะ ผู้ทรงควรรับของที่เขานำมาบูชา
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๖) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ยักขะ ผู้ทรงได้พระนามว่ายักขะ เพราะทรงแสดงอานุภาพ
ได้อย่างน่าอัศจรรย์ และเพราะชาวโลกบูชาแล้ว
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๗) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อุตตมบุคคล ผู้ทรงเป็นอุดมบุคคล
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๘) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
อตฺตะ ผู้ทรงมีพระคุณไม่มีใครขังได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๙๙) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
มหันตะ ผู้ทรงยิ่งใหญ่
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
- (๑๐๐) ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ยสัคคัปปิตตะ ผู้ทรงถึงยศอันยอดเยี่ยม
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า

๖. มหาปุริสลักขณะ ๓๒^๑

ข้าพเจ้าได้สดับจดจำมาแล้วอย่างนี้

ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ความสำเร็จของผู้มีมหาปุริสลักขณะ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาบุรุษผู้ที่ เที่ยบพร้อมด้วยมหาปุริสลักขณะ ๓๒ ประการ ความสำเร็จเป็น ๒ อย่างเท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่น คือ

๑. ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ได้ครองราชโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะสงครามแล้ว มีอาณาจักรมั่นคง มีรัตนะ (สิ่งน่ายินดี, สิ่งที่มีค่ามากและนำความปลาบปลื้มมาให้) ๗ ประการ คือ (๑) จักกรัตนะ

---

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ลักขณสูตร

(๒) ช้างรัตนะ (๓) ม้ารัตนะ (๔) มณีรัตนะ (๕) หงูรัตนะ (๖) คหบดีรัตนะ (๗) ปริณายกรัตนะ พระราชาบุตรของพระองค์มีเกินกว่า ๑,๐๐๐ คน ล้วนอาจหาญแกลัวกล้า สามารถย้ายเหล่าข้าศึกได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้การปรับและการออกคำสั่ง ประหารหรือการทำร้าย ทรงครองแผ่นดินมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ไม่มีหมู่มุจรผู้ทำอันตราย มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ไม่มีภัยอันตรายใดๆ

๒. ถ้าหากว่า มหาบุรุษนั้นทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก

มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ ที่ทำให้มีความสำเร็จเป็น ๒ อย่างดังที่กล่าวนั้นมีอะไรบ้าง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาบุรุษในโลกนี้ เพียบพร้อมด้วยมหาปริสลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

๑. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน
๒. พื้นภายใต้ฝ่าพระบาทของมหาบุรุษมีจักรเกิดขึ้น มีกำข้างละ ๑,๐๐๐ มีดม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
๓. มีส้นพระบาทยาว
๔. มีพระองค์ลีลา
๕. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
๖. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายประดุกตาข่าย

๗. มีกระดูกข้อพระบาทสูง
๘. มีพระขงฆ์เรียวดุจแข็งเนื้อทราย
๙. เมื่อประทับยืน มิได้น้อมพระกายลง สามารถใช้ฝ่าพระหัตถ์
ทั้ง ๒ จับถึงพระชานูทั้ง ๒ ได้
๑๐. มีพระคุษหะเร้นอยู่ในฝัก
๑๑. มีพระฉวีสีดุจทอง คือมีหนังประดุจหุ้มด้วยทอง
๑๒. มีพระฉวีละเอียด เพราะพระฉวีละเอียดดุจสีละอองจึงไม่อาจ
ติดพระกาย
๑๓. มีพระโลมาขุมละเส้นเสมอไปทุกขุมขน
๑๔. มีพระโลมามีปลายงอนขึ้น มีคำสนิทเหมือนสีดอกอัญชัญ
และขดวนรอบเวียนขวา
๑๕. มีพระกายตั้งตรงเหมือนกายพรหม
๑๖. มีพระมังสะเต็มบริบูรณ์ในที่ ๗ แห่ง
๑๗. มีพระกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจกายท่อนหน้าของราชสีห์
๑๘. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน
๑๙. มีพระกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร พระกาย
ของพระองค์สูงเท่ากับ ๑ วาของพระองค์ ๑ วาของพระองค์ยาวเท่ากับ
พระกายของพระองค์
๒๐. มีลำพระศอกกลมเสมอกันตลอด
๒๑. มีเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารอันดีเลิศ
๒๒. มีพระหนุดุจคางราชสีห์

- ๒๓. มีพระทนต์ ๔๐ ซี่
- ๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน
- ๒๕. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน
- ๒๖. มีพระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ อันขาวบริสุทธิ์
- ๒๗. มีพระชิวหาใหญ่และยาว
- ๒๘. มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม และตรัสดุจเสียงนกกการะเวก
- ๒๙. มีพระเนตรดำสนิท
- ๓๐. มีดวงพระเนตรทั้ง ๒ ผ่องใสดุจนัยน์ตาลูกโค
- ๓๑. มีพระอุณาโลมเกิดขึ้นที่ระหว่างพระโขนง สีขาวอ่อนดุจสำลี
- ๓๒. มีพระเศียรงามดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการนี้แหละ ที่ทำให้มีความสำเร็จเป็น ๒ อย่างไม่เป็นอย่างอื่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกฤาษีแม้ภายนอกก็สามารถทรงจำมหาบุริสลักษณะของมหาบุรุษ ๓๒ ประการเหล่านี้ได้ แต่ฤาษีเหล่านั้นไม่ทราบว่าเป็นเพราะทำกรรมนี้ มหาบุรุษจึงได้ลักษณะนี้

เหตุแห่งการได้มหาปฐิสลักษณะ ๓๒

๑. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน (ลักษณะที่ ๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็นผู้สมาทานอย่างมั่นคงในกุศลกรรมบถ ๑๐ สมาทานเป็นนิจไม่ถอยหลัง ในกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ในการให้ทาน การบำเพ็ญศีล การรักษาอุโบสถ ในการปฏิบัติดีต่อมารดาบิดาและสมณพราหมณ์ ในความเป็นผู้เคารพต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในกุศลอันเป็นปัจจัยให้สำเร็จพระสัพพัญญุตญาณ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ตถาคตย่อมเหนือกว่าเทวดาเหล่าอื่นในสวรรค์โดยเหตุ ๑๐ อย่าง คือ (๑) อายุทิพย์ (๒) วรรณะทิพย์ (๓) ความสุขทิพย์ (๔) ยศทิพย์ (๕) ความเป็นใหญ่ทิพย์ (๖) รูปร่างทิพย์ (๗) เสียงทิพย์ (๘) กลิ่นทิพย์ (๙) รสทิพย์ (๑๐) โผฏฐัพพะทิพย์ ครั้นจติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาปฐิสลักษณะนี้ คือ มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ขณะเหยียบลงพื้นฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ขณะยกก็เสมอกัน ขณะจรดพื้นฝ่าพระบาททุกส่วนก็แตะพื้นพร้อมกัน

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ได้ครองราชโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะสงครามแล้ว มีอาณาจักรมั่นคง มีรัตนะ ๗ ประการ คือ (๑) จักกัรตนะ (๒) ช้าง

รัตนะ (๓) ม้ารัตนะ (๔) มณีรัตนะ (๕) หญูรัตนะ (๖) คหบดีรัตนะ (๗) ปริณายกรัตนะ พระราชบุตรของพระองค์มีเกินกว่า ๑,๐๐๐ คน ล้วนอาจหาญกล้าสามารถ ย้ายเหล่าข้าศึกได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้การปรับและการออกคำสั่งประหารหรือการทำร้าย ทรงครองแผ่นดินมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ไม่มีหมูโจร ผู้ทำอันตราย มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ไม่มีภัยอันตรายใดๆ เมื่อเป็นพระราชาก็ได้ผลข้อนี้ คือ ไม่มีมนุษย์ที่เป็นข้าศึกศัตรูคนใดจะสามารถครอบงำทำให้หวั่นไหวได้

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ ไม่มีเหล่าข้าศึกศัตรูภายใน คือ ราคะ โทสะหรือโมหะ ไม่มีเหล่าข้าศึกศัตรูภายนอก คือ สมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใครๆ ในโลกนี้จะข่มได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาปุริสลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

มหาบุรุษทรงยินดีแล้วในคำสัตย์ ในกุศลกรรมบถ
๑๐ ในการฝึกฝนอินทรีย์ ในความสำรวมด้วยศีล ใน
ความเป็นผู้สะอาดทางกาย วาจา ใจ ในการดำรงอยู่
ในศีล ในการรักษาอุโบสถ ในการไม่เบียดเบียนสัตว์
ทั้งหลาย ทรงสมาทานประพฤติกุศลทุกอย่างอย่างมั่นคง

เพราะกรรมนั้น มหาบุรุษเข้าถึงสวรรค์เสวยความสุข
ที่นำเพลิงเพลิงยินดี จุดิจากสวรรค์แล้วมาเกิดในโลกนี้
ทรงเหยียบแผ่นดินด้วยพระบาททั้ง ๒ อันราบเสมอกัน

พวกพราหมณ์ผู้ทำนายลักษณะมาประชุมกันทำนาย
ว่า “พระกุมารนี้มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ไม่ว่าจะเป็
นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ก็ไม่มีใครสามารถจะข่มได้ พระ
ลักษณะนั้นเป็นนิมิตส่องความนั้น

พระกุมารผู้มีลักษณะเช่นนั้น เมื่ออยู่ครองเรือน
ทรงสามารถครอบงำพวกอื่นและข่มเหล่าข้าศึกได้ มนุษย์
ใดๆ ในโลกนี้ไม่มีใครสามารถข่มหรือย่ำยีได้ เพราะผล
แห่งกรรมนั้น

ถ้าพระกุมารผู้มีลักษณะเช่นนั้น ทรงมีความพอใจ
ยินดีในเนกขัมมะออกบวช จะมีปัญญาเห็นแจ้งประจักษ์
เป็นอัครบุคคลผู้สูงสุดกว่าคนทั้งหลาย ไม่มีใครสามารถ
ข่มได้ นี่เป็นสภาวะธรรมดาของพระกุมารนั้น”

๒. พื่นภายใต้ฝ่าพระบาทมีจักร (ลักษณะที่ ๒)

คู่อ่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ได้นำความสุขมาให้แก่ชนเป็นอันมาก บรรเทาความหวาดกลัวและความสะดุ้ง **จัดการรักษาป้องกันคุ้มครองอย่างเป็นธรรม** ได้ให้ทานวัตถุ ๑๐ ประการมีข้าวและน้ำเป็นต้น เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาปุริสลักษณะนี้ คือ พื่นฝ่าพระบาททั้ง ๒ มีจักรซึ่งมีกำข้างละ ๑,๐๐๐ มีกงและดุมบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง มีตำแหน่งแบ่งวางไว้อย่างดี

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ ทรงมีบริวารมาก คือ มีบริวารเป็นพราหมณ์ คฤหบดี ชวานิคม ชวาชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตู อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเษกแล้ว นายบ้านและพระราชกุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะได้ผลข้อนี้ คือ ทรงมีบริวารมาก คือ มีบริวารเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาปุริสลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าววาทาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ๆ ได้นำความ
สุขมาให้แก่ชนเป็นอันมาก ปลดเปลื้องภัยคือความ
หวาดกลัวและความสะดุ้ง ขวนขวายในการคุ้มครอง
รักษาป้องกัน

เพราะกรรมนั้น มหาบุรุษเข้าถึงสวรรค์เสวยความ
สุขที่นำเพลิงเพลินยินดี จุดิจากสวรรค์แล้วมาเกิดใน
โลกนี้ ย่อมได้จักรทั้งหลายที่ฝ่าพระบาททั้ง ๒ มีกำ
ข้างละ ๑,๐๐๐ มิกงและดมโดยรอบ

พวกพราหมณ์ผู้ทำนายลักษณะมาประชุมกัน เห็น
พระกুমารมีลักษณะอันเกิดจากบุญหลายร้อยแล้วทำนาย
ว่า “เพราะลักษณะที่จักรทั้งหลายมิกงโดยรอบอย่างนั้น
พระกุมารนี้จักมีบริวารมาก สามารถย้ายยิศ์ตรูได้

ถ้าพระกุมารนั้นไม่ทรงออกบวช หมุนจักรให้เป็นไป
ปกครองแผ่นดิน จะมีกษัตริย์ที่มียศมากติดตามแวดล้อม
พระองค์

หากพระกุมารนั้น มีความพอใจยินดีในเนกขัมมะ
ออกบวช จะมีปัญญาเห็นแจ้งประจักษ์ พวกเทวดา
มนุษย์ อสูร ท้าวสักกะ รากษส คนธรรพ์ นาค นกและ
สัตว์ ๔ เท้า จะแวดล้อมพระองค์ผู้มียศมากไม่มีใคร
ยิ่งกว่า เป็นผู้ที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายบูชาแล้ว”

๓. มีสันพระบาทยาว (ลักษณะที่ ๓)

๔. มีพระองคูลียาว (ลักษณะที่ ๔)

๕. มีพระกายตั้งตรงเหมือนกายพรหม
(ลักษณะที่ ๑๕)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ละ
ปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว วางอาชญา วางศีลตรา
มีความละเอียด มีใจกรุณาและอนุเคราะห์ประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์
ทั้งปวงอยู่ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจาก
ตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลก
สวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๓ ประการ
คือ (๑) มีสันพระบาทยาว (๒) มีพระองคูลียาว (๓) มีพระกายตั้งตรง
เหมือนกายพรหม

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาก็ได้ผลข้อนี้ คือ มี
พระชนมายุยืนยาว ทรงรักษาพระชนมายุได้นาน ไม่มีมนุษย์ที่เป็น
ข้าศึกศัตรูใดๆ ที่จะสามารถปลงพระชนม์ชีพในชาตินั้นได้

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อ
เป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีพระชนมายุยืนยาว ทรงรักษา
พระชนมายุได้นาน ไม่มีข้าศึกศัตรูใดๆ ในโลก ไม่ว่าจะสมณ

พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม ที่จะสามารถปลงพระชนม์ชีพใน
พระชาตินั้นได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาปุริสลักษณะ
เช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ใน
ลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษทรงทราบว่าการฆ่าสัตว์ให้ตายเป็น
ภัยแก่ตน ได้เว้นจากการฆ่าสัตว์อื่น ลิ่นชีวิตแล้วได้ไป
สู่สวรรค์ เพราะกรรมที่ทรงทำดีแล้วนั้น เสวยวิบากอัน
เป็นผลแห่งกรรมที่ทรงทำไว้ดีแล้ว

ทรงจุติจากสวรรค์แล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ในโลกนี้
ทรงได้ลักษณะ ๓ ประการ คือ (๑) มีสันพระบาทยาว
(๒) มีพระกายเกิดดีตรงสวयงามดุจกายพรหม สมส่วน
แลดูหนุ่มเสมอ มีทรวดทรงงดงาม (๓) มีนิ้วพระหัตถ์
และนิ้วพระบาทยาวอ่อนนุ่ม พระชนกเป็นต้นทรงบำรุง
พระกุมาร เพื่อให้มีพระชนมายุยืนยาว เพราะพระองค์
สมบุญด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓ ประการ

ถ้าพระกุมารทรงครองเรือน ก็จะดำรงพระชนม์ชีพ
ยืนยาว ถ้าทรงออกบวชก็จะดำรงพระชนม์ชีพยืนยาว
กว่านั้น ดำรงพระชนม์ชีพด้วยความชำนาญในอิทธิ
ภาวนา ลักษณะนั้นเป็นนิमितเพื่อความเป็นผู้มีพระ
ชนมายุยืน ด้วยประการฉะนี้

๖. มีพระมั่งสะเต็มบริบูรณ์ในที่ ๗ แห่ง (ลักษณะที่ ๑๖)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ได้ให้ของที่ควรเคี้ยว (ของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งเป็นต้น) ของที่ควรบริโภคน้ำ (โภชนะ ๕ มีข้าวเป็นต้น) ของที่ควรลิ้ม (เนยใสเป็นต้น) ของที่ควรชิม (ข้าวปายาสที่ทำด้วยแป้งเป็นต้น) และน้ำปานะ ๘ อันประณีต มีรสอร่อย เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไป ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้ว มาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุรุษลักษณะนี้ คือ มีพระมั่งสะเต็มบริบูรณ์ในที่ ๗ แห่ง คือ หลังพระหัตถ์ทั้ง ๒ หลังพระบาททั้ง ๒ จะงอยบ่าทั้ง ๒ ถ้าพระศอ ๑

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้ได้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภคน้ำ ของที่ควรลิ้ม ของที่ควรชิม และน้ำปานะ ๘ อันประณีตมีรสอร่อย

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้ได้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภคน้ำ ของที่ควรลิ้ม ของที่ควรชิมและน้ำปานะ ๘ อันประณีตมีรสอร่อย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะ
เช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ใน
ลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษเป็นผู้ให้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควร
บริโภค ของที่ควรชิม และของที่ควรลิ้ม เป็นผู้ให้รส
อันเลิศ เพราะกรรมที่ทรงทำดีแล้วนั้น จึงบันเทิงยังเป็น
เวลานานในสวนนั้นวัน

มาเกิดในโลกนี้ ย่อมได้พระมังสะเต็มในที่ ๗ แห่ง
ได้ฝ่าพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม บัณฑิตผู้ฉลาดใน
ลักษณะและนิมิตกล่าวไว้ว่า “ลักษณะเช่นนี้มีจะทำให้
เป็นผู้ได้ของควรเคี้ยวและของควรบริโภคอันอร่อย”

ลักษณะนั้นไม่ใช่จะส่องให้เห็นว่า การเป็นผู้ได้ของ
ควรเคี้ยวเป็นต้นสำหรับพระมหาบุรุษผู้เป็นคฤหัสถ์
เท่านั้น หากพระมหาบุรุษทรงออกบวช ก็จะได้ของ
ควรเคี้ยวและของควรบริโภคอันมีรสเลิศนั้นเหมือนกัน
บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า “พระองค์จะเป็นผู้ตัดกิเลส
เครื่องผูกพันของคฤหัสถ์ทั้งปวงได้”

๗. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม (ลักษณะที่ ๕)

๘. มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายประดุกตาข่าย (ลักษณะที่ ๖)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็น ผู้สงเคราะห์ชนทั้งหลายด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ (๑) ด้วยการให้ (๒) ด้วยการกล่าวคำพูดที่น่ารัก (๓) ด้วยถ้อยคำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ (๔) ด้วยความเป็นผู้มีสุขทุกข์เสมอกัน เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสม พอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาปुरुส ลักษณะ ๒ อย่างนี้ คือ (๑) มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม (๒) มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายประดุกตาข่าย

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ มี บริวารชนที่เป็นพราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตู อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเษก แล้ว นายบ้านและพระราชากุมาร อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็น อย่างดี

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะได้ผลข้อนี้ คือ มีบริวารชนที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคและคนธรรพ์ อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษทรงทำ และประพฤติ (๑) การให้ (๒) การกล่าวถ้อยคำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ (๓) ความเป็นผู้กล่าวคำพูดที่น่ารัก (๔) ความเป็นผู้มีฉันทะเสมอ กัน ให้เป็นการสงเคราะห์อย่างดีแก่ชนเป็นอันมาก ย่อมไปสู่สวรรค์ด้วยคุณที่ตนมิได้ดูหมิ่น

ครั้นจุติจากสวรรค์แล้วมาเกิดในโลกนี้ เป็นพระกุมาร ยังหนุ่มแน่นงดงาม ทรงได้ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม รวมทั้งฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายเป็นตาข่าย น่าชอบใจอย่างยิ่งและสวยงามน่าชม

ถ้าพระองค์ทรงครอบครองแผ่นดินนี้ จะมีบริวารชนที่กระทำตามถ้อยคำอันพระองค์ตรวจตราและสงเคราะห์ด้วยดี ตรัสด้วยคำพูดที่น่ารัก แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้ ทรงประพฤติกุณงามความดีที่พระองค์ชอบยิ่งนัก

ถ้าพระองค์ทรงละการบริโภคมามทั้งปวง เป็นพระ
ชินเจ้าตรีธรรมกถาแก่ประชุมชน ขนทั้งหลายฟังธรรม
แล้ว เป็นผู้กระทำตามพระดำรัสของพระองค์ มีความ
เลื่อมใสยิ่งนัก พวกกันประพฤติธรรมและข้อปฏิบัติอัน
สมควรแก่ธรรม

๙. มีกระดูกข้อพระบาทสูง (ลักษณะที่ ๗)

๑๐. มีพระโลมามีปลายงอนขึ้น (ลักษณะที่ ๑๔)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็น
ผู้กล่าววาจาประกอบด้วยประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า กล่าววาจา
ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ แนะนำชี้แจงแก่ชนเป็นอันมาก เป็น
ผู้นำประโยชน์และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ให้ธรรมทาน
เป็นปกติ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตาย
ไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์
นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๒ อย่างนี้ คือ (๑) มี
กระดูกข้อพระบาทสูง (๒) มีพระโลมามีปลายงอนขึ้น

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็น
ผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐที่สุด เป็นประมุขสูงสุด อุดม ประเสริฐกว่าหมู่ชน
บริโภคมามทั้งหลาย

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐที่สุด เป็นประมุขสูงสุด อุดม ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนี้ว่า

ในชาติก่อน พระมหาบุรุษกล่าวถ้อยคำอันประกอบด้วยประโยชน์และกุศลกรรมบถ ทรงแสดงประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ไม่ตระหนี่ได้ให้ธรรมทานแล้ว

พระองค์ไปสู่สุคติ บันเทิงอยู่ในสุคตินั้น เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว มาเกิดในโลกนี้ ย่อมได้ลักษณะ ๒ ประการ ที่เป็นไปเพื่อความเป็นใหญ่อันอุดม

พระมหาบุรุษนั้นมีพระโลมามีปลายงอนขึ้นข้างบน มีข้อพระบาททั้ง ๒ ตั้งอยู่ด้วยดี มีพระมิ่งสะและพระโลหิตปิดบังไว้ อันพระตจะหุ้มห่อแล้ว และมีพระชานุส่วนบนงาม

พระมหาบุรุษเช่นนั้น หากอยู่ครองเรือน จะถึงความเป็นผู้เลิศกว่าชนที่บริโศกคามทั้งหลายไม่มีใครยิ่งกว่า พระองค์ทรงครอบงำชมพูทวีปทั้งสิ้นอยู่

หากพระองค์ทรงออกบวช ก็จะเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ถึงความเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งปวง ไม่มีใครยิ่งกว่า พระองค์ ทรงครอบงำโลกทั้งปวงอยู่

๑๑. มีพระขงษ์เรียวดุจแข็งเนื้อทราย (ลักษณะที่ ๘)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็นผู้ตั้งใจสอนศีลปะ(วิชาชีพ) วิชา (มีวิชาหมองูเป็นต้น) จรณะคือศีล (ศีล ๕ ศีล ๑๐ และปาฏิโมกข์สังวรศีล) และความรู้ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน โดยความตั้งใจว่า “ทำอย่างไรคนเหล่านี้จะรู้จะสำเร็จได้โดยเร็ว ไม่ต้องลำบากนานนัก” เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริสลักษณะคือ มีพระขงษ์เรียวดุจแข็งเนื้อทราย

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาก็ได้ผลชื่อนี้ คือ จะทรงได้พาหนะมีช้างและม้าเป็นต้นอันคู่ควรแก่พระราชา ซึ่งเป็นองค์เสนาแห่งพระราชา และได้เครื่องราชูปโภคอันสมควรแก่พระราชาโดยพลัน

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ จะทรงได้ปัจจัยมีจีวรเป็นต้นอันควรแก่สมณะ ได้บริษัทอันเป็นองค์ของสมณะ และได้บริหารเครื่องอุปโภคของสมณะอันสมควรโดยพลัน

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษทรงปรารถนาอยู่ว่า “ทำอย่างไรชนทั้งหลายจะรู้แจ่มแจ้งในศิลปะ วิชา จรรยาและในความรู้เรื่องกรรมได้อย่างรวดเร็ว” และบอกศิลปะที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนใครๆ ด้วยความตั้งใจว่า “ผู้ศึกษาจะไม่ต้องลำบากนาน”

ครั้นทำกุศลกรรมที่มีความสุขเป็นกำไรนั้นแล้ว จึงได้พระขงฆ์ทั้งคู่เป็นที่น่าชอบใจ มีทรวดทรงดี สวยงดงาม เรียวไปโดยลำดับ ที่มีพระตจะอันละเอียดหุ้มไว้ มีพระโลมามีปลายงอนขึ้น

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวถึงพระมหาบุรุษนั้นว่า “พระองค์มีพระขงฆ์ดุจแข็งเนื้อทราย” และกล่าวถึงลักษณะแห่งสมบัติที่จะได้ทันทีว่า “ถ้าพระองค์ไม่ออกบวช ก็จะได้สิ่งที่ทรงปรารถนาอันสมควรแก่การ

ครองเรือนพลัน ถ้าพระมหาบุรุษผู้เช่นนั้น ทรงยินดีพอใจ
ในเนกขัมมะออกบวช จะมีปัญญาเห็นแจ้งประจักษ์ มี
พระวิริยะยอดเยี่ยม จะทรงได้สิ่งที่สมควรโดยพลัน”

๑๒. มีพระฉวีละเอียด (ลักษณะที่ ๑๒)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ได้
เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้วซักถามว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควร
เสพ อะไรไม่ควรเสพ กรรมอะไรเมื่อข้าพเจ้าทำ จะเป็นไปเพื่อไม่เป็น
ประโยชน์เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน กรรมอะไรเมื่อข้าพเจ้าทำ จะเป็น
ไปเพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อสุขตลอดกาลนาน” เพราะกรรมที่ได้ทำการ
สั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
 ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุรุษ
ลักษณะนี้ คือ มีพระฉวีละเอียด เพราะพระฉวีละเอียด ฐลิละออง
จึงไม่อาจติดพระกายได้

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะ
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาก็ได้ผลข้อนี้ คือ
มีปัญญามาก ในบรรดาชนทั้งหลายผู้บริโศกคาม ไม่มีผู้ใดมีปัญหา
เสมอหรือมีปัญหาประเสริฐกว่าพระองค์

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีปัญญามาก มีปัญญาหนาแน่น มีปัญญามากด้วยความบรรเทิง มีปัญญาแล่นไปได้เร็ว มีปัญญาตัดกิเลสได้เร็ว มีปัญญาทำลายกิเลส ในบรรดาสัตว์ทั้งปวง ไม่มีผู้ใดที่มีปัญญาเสมอหรือมีปัญญาประเสริฐกว่าพระองค์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อนๆ ประสงค์จะรู้เข้าใจอย่างทั่วถึง จึงเข้าไปสอบถามบรรพชิต ตั้งใจฟัง เป็นผู้มุ่งประโยชน์อยู่ภายใน ไตร่ตรองคำที่ประกอบด้วยประโยชน์

พระองค์เป็นมนุษย์มีพระฉวีละเอียด เพราะกรรมคือการไปด้วยอยากจะมีปัญญา บัณฑิตผู้ฉลาดในลักษณะและนิमित ทำนายว่า “พระกุมารเช่นนี้ จะทรงหยั่งเห็นอรรถอันละเอียดลุ่มลึก

มหาบุรุษผู้เช่นนี้ ถ้าไม่ออกบวชก็จะหมุนจักรให้เป็นไปปกครองแผ่นดิน จะมีญาณอันกำหนดแยกแยะในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ได้ ไม่มีใครประเสริฐเสมอพระองค์

พระมหาบุรุษผู้เช่นนั้น ถ้าทรงยินดีพอใจในเนกขัมมะ ออกบวช จะมีปัญญาเห็นแจ้งประจักษ์ ทรงได้ปัญญา อันวิเศษ บรรลุพระโพธิญาณอันยอดเยี่ยม มีปัญญา ประเสริฐกว้างขวางดังแผ่นดิน”

๑๓. มีพระฉวีสีดุดทอง (ลักษณะที่ ๑๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็น ผู้ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความโกรธ ไม่มากไปด้วยความคับข้องใจ แม้คนหม่มากกว่ากล่าวอย่างรุนแรงก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่จองล้างจองผลาญ ไม่แสดงความโกรธ ความเคืองและความไม่พอใจ ให้ปรากฏออกมาทางกายวาจา และเป็นผู้ให้เครื่องลาดที่มีเนื้อดี อ่อนนุ่ม ให้ผ้าสำหรับนุ่งห่ม คือ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม และผ้าขนสัตว์ที่มีเนื้อดี เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ตถาคตย่อม เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไป ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจาก โลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุรุษลักษณะนี้ คือ มีพระฉวีสีดุดทอง คือมีหนังประดุกหุ้มด้วยทอง

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ จะทรงได้เครื่องลาดที่มีเนื้อดีอ่อนนุ่ม ทั้งได้ผ้าสำหรับนุ่งห่ม คือ ผ้า ทำด้วยเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหมและผ้าขนสัตว์ที่มีเนื้อดี

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ ทรงได้เครื่องลาดที่มีเนื้อดีอ่อนนุ่ม ทั้งได้ผ้าสำหรับบ่มุ่ห่ม คือ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหมและผ้าขนสัตว์ที่มีเนื้อดี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษทรงอธิษฐานความไม่โกรธ และได้ให้ผ้าเป็นอันมากล้วนแต่มีเนื้อละเอียดมีสิ่งงดงาม มีชีวิตอยู่ในภพก่อนๆ ทรงเสียสละเหมือนฝนตกทั่วแผ่นดิน

ครั้นทรงทำกุศลกรรมนั้นแล้ว จุตติจากโลกมนุษย์ เข้าถึงเทวโลก เสวยวิบากอันเป็นผลกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว มีพระฉวีดังทอง ดุจพระอินทร์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาทั้งหลาย ครอบงำในเทวโลก

ถ้าพระองค์ไม่ปรารถนาที่จะทรงออกบวช อยู่ครองเรือน ทรงปกครองแผ่นดินใหญ่และประชาชนในแผ่นดินนี้ จะทรงได้รัตนะ ๗ ประการ และความเป็นผู้มีพระฉวีสะอาดละเอียดงดงามยิ่งกว่าชนในโลกนี้

ถ้าทรงผนวชก็จะได้ผ้าถุงและผ้าห่มอันดีเลิศ และ
เสวยผลกรรมที่เป็นประโยชน์ที่ทรงทำไว้ดีแล้วในภพ
ก่อน ความหมดสิ้นแห่งผลกรรมที่พระองค์ทำไว้แล้ว
ไม่มีเลย

๑๔. มีพระคุษะเร้นอยู่ในฝัก (ลักษณะที่ ๑๐)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็น
ผู้นำพวกญาติมิตร สหายผู้มีใจดีที่สูญหายพลัดพรากไปนานให้กลับมา
พบกัน นำมารดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับมารดา นำบุตรให้พบ
กับบิดา นำบิดาให้พบกับบุตร นำพี่ชายน้องชายกับพี่ชายน้องชายให้
พบกัน นำพี่ชายน้องชายกับพี่สาวน้องสาวให้พบกัน นำพี่สาวน้องสาว
กับพี่ชายน้องชายให้พบกัน ครั้นทำให้เขาพบพร้อมเพรียงกันแล้ว
ก็ชื่นชม เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตาย
ไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์
นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริสลักษณะนี้ คือ มีคุษะเร้น
อยู่ในฝัก

มหาบุริสถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ มี
พระโอรสมาก พระโอรสของพระองค์นั้นมีเกินกว่า ๑,๐๐๐ คน ล้วน
อาจหาญกล้าวกกล้า สามารถย่ำยีเหล่าข้าศึกได้

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีพระโอรสคืออริยสาวกมาก พระโอรสของพระองค์นั้นมีจำนวนหลายพัน ล้วนอาจหาญแกลั้วกล้า สามารถย้ายเหล่าข้าศึกคือกิเลสได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษเป็นมนุษย์ในชาติก่อนๆ ได้ทรงนำพวกญาติมิตรสหายใจดีที่สูญหายพลัดพรากไปนานให้มาพบกัน ครั้นทำให้เขาพร้อมเพรียงกันแล้วก็ชื่นชม

เพราะกุศลกรรมนั้นพระองค์จึงไปสู่สวรรค์ เสวยความสุขและสมบัติเป็นที่เพลิดเพลินยินดี จุตติจากเทวโลกแล้วมาเกิดในโลกมนุษย์นี้ ทรงได้พระคุษะที่ปิดบังตั้งอยู่ในฝัก

พระมหาบุรุษเช่นนั้นมีพระโอรสมาก พระโอรสของพระองค์มากกว่า ๑,๐๐๐ ล้วนแกลั้วกล้าเป็นวีรบุรุษสามารถทำให้ศัตรูพ่ายแพ้ไป ทำให้ปีติเกิดและทูลถ้อยคำนารักแก่พระมหาบุรุษผู้เป็นคฤหัสถ์

เมื่อพระมหาบุรุษทรงออกบวช จะมีพระสาวก
มากกว่านั้น ถ้วนดำเนินตามพระพุทธพจน์ พระลักษณะ
นั้นย่อมเป็นนิमितสองเนื้อความนั้น สำหรับพระมหาบุรุษ
ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต

**๑๕. มีพระกายเป็นปริมณฑลดูจปริมณฑลแห่ง
ต้นไทร (ลักษณะที่ ๑๙)**

**๑๖. เมื่อประทับยืน มิได้น้อมพระกายลง สามารถใช้
ฝ่าพระหัตถ์ทั้ง ๒ จับถึงพระขานูทั้ง ๒ ได้
(ลักษณะที่ ๙)**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เมื่อ
พิจารณาดูมหาชนที่ควรสงเคราะห์ ย่อมรู้จักชนที่เสมอกัน รู้จักตนเอง
รู้จักฐานะของบุคคล รู้จักความแตกต่างของบุคคลโดยคุณ รู้ว่าบุคคล
นี้ควรแก่สักการะนี้ บุคคลนี้ควรแก่สักการะนี้ แล้วทำให้เหมาะสม
ในบุคคลนั้นๆ ในกาลก่อนๆ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูน
เอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้น
จุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุรุษลักษณะ
๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระกายเป็นปริมณฑลดูจปริมณฑลแห่ง
ต้นไทร (๒) เมื่อประทับยืน มิได้น้อมพระกายลง สามารถใช้ฝ่า
พระหัตถ์ทั้ง ๒ จับถึงพระขานูทั้ง ๒ ได้

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาก็ได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโศกมาก มีทองและเงินมาก มีอุปการณ์น่าปลื้มใจมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก มีเรือนคลังเต็มบริบูรณ์

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโศกมาก ทรัพย์ของพระองค์นั้น คือ ศรีรथा ศิล หิริ โอตตัมปะ สุตะ จาคะ และปัญญา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะนั้นว่า

พระมหาบุรุษคิดพิจารณาไตร่ตรองการสงเคราะห์มหาชน รู้ว่าบุคคลนี้ควรแก้สักการะนี้ แล้วทำการสงเคราะห์ตามที่เหมาะสมในบุคคลนั้นๆ ในกาลก่อน

ด้วยเศษกรรมที่ทรงทำไว้ดีแล้ว พระมหาบุรุษทรงยืนตรงไม่ต้องน้อมพระกายลง ก็ทรงจับถึงพระขานูทั้ง ๒ ด้วยพระหัตถ์ทั้ง ๒ ได้ และมีพระกายเป็นปริมณฑลดุจดั่งนไทรกิ่งอกงามบนแผ่นดิน

มนุษย์ทั้งหลายที่มีปัญญาอันละเอียด รู้จักนิमित และลักษณะหลายอย่างทำนายว่า “พระกุมารนี้ยังทรงพระเยาว์ มีรูปโฉมงดงาม ทรงได้พระลักษณะอันคู่ควรแก่คฤหัสถ์หลายอย่าง

กามโภคะอันควรแก่คฤหัสถ์เป็นอันมาก ย่อมมีแก่พระราชกุมารผู้เป็นพระราชานี้ในแผ่นดินนี้ ถ้าพระราชกุมารนี้ทรงละกามโภคะทั้งปวงออกบวช จะทรงได้พระอนุตตรธรรมอันเป็นทรัพย์สูงสุด”

๑๗. มีพระกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจกายท่อนหน้าของราชสีห์ (ลักษณะที่ ๑๗)

๑๘. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน (ลักษณะที่ ๑๘)

๑๙. มีลำพระศอกกลมเสมอกันตลอด (ลักษณะที่ ๒๐)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็นผู้หวังประโยชน์ หวังความเกื้อกูล หวังความผาสุก หวังความเกษม จากโยคะแก่ชนเป็นอันมาก ด้วยมนสิการว่า “ทำอย่างไร ชนเหล่านี้ จะพึงเจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ พุทธิ จาคะ โลภยธรรมและปัญญา พึงเจริญด้วยทรัพย์และข้าวเปลือก นาและสวน สัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า บุตรและภรรยา ทาสกรรมกรและคนรับใช้ ญาติ มิตรและพวกพ้อง” เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตาย

ไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์ นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริสลักษณะะ ๓ ประการนี้ คือ (๑) มีพระกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจกายท่อนหน้าของราชสีห์ (๒) มีร้อง พระปฤษฏางค์เต็มเสมอกัน (๓) มีลำพระศอกกลมเสมอกันตลอด

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ ไม่เสื่อมจากทรัพย์และข้าวเปลือก ไม่เสื่อมจากนาและสวน ไม่เสื่อม จากสัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า ไม่เสื่อมจากบุตรและภรรยา ไม่เสื่อม จากทาสกรรมกรและคนรับใช้ ไม่เสื่อมจากญาติ ไม่เสื่อมจากมิตร ไม่เสื่อมจากพวกพ้อง ไม่เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะ ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อ เป็นพระพุทธรเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา คือ ไม่เสื่อมจากศรัทธา ไม่เสื่อมจากศีล ไม่เสื่อมจากสุตะ ไม่เสื่อมจากจาคะ ไม่เสื่อมจากปัญญา ไม่เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุริสลักษณะเช่น นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ นั้นว่า

พระมหาบุรุษทรงปรารถนา และหวังความสำเร็จ
ประโยชน์ว่า “ทำไฉน คนเหล่านี้ไม่พึงเสื่อมจากศรัทธา
จากศีล จากสุตะ จากพุทธิ จากจาคะ จากธรรม จากคุณ
อันเป็นประโยชน์มากอย่าง ไม่พึงเสื่อมจากทรัพย์และ
ข้าวเปลือก จากนาและสวน จากบุตรและภรรยา จาก
สัตว์ทั้งสองเท้าและสัตว์ทั้งสี่เท้า จากญาติ จากมิตร
จากพวกพ้อง จากพละ จากวรรณะและจากความสุข
ทั้ง ๒ อย่าง”

พระมหาบุรุษนั้นมีพระกายทุกส่วนบริบูรณ์ดูกาย
ท่อนหน้าแห่งราชสีห์ มีพระศอกกลมเสมอกันตลอด และ
มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน ลักษณะทั้ง ๓ นี้เป็น
บุพพนิมิตอันไม่เสื่อม เพราะกรรมที่พระมหาบุรุษทำ
สั่งสมไว้ดีแล้วในกาลก่อน

แม้หากพระมหาบุรุษทรงเป็นคฤหัสถ์ ก็จะไม่ทรงเจริญ
ด้วย ข้าวเปลือก ทรัพย์ บุตร ภรรยา สัตว์สองเท้าและ
สัตว์สี่เท้า ถ้าทรงตัดกังวลเสีย ออกบวชจะทรงบรรลुพระ
อุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา

๒๐. มีเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารอันดีเลิศ (ลักษณะที่ ๒๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็น
ผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้
หรือด้วยศัสตรา เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไปตถาคตย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ เพราะกรรมที่ได้ทำการสังฆมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตาย
ไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้น
แล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุรุษลักษณะนี้ คือ มีเส้นประสาท
สำหรับรับรสอาหารอันดีเลิศ กล่าวคือ พระมหาบุรุษนั้นมีเส้นประสาท
ที่มีปลายชั้นขึ้นเกิดอยู่ที่พระศอ สำหรับนำรสอาหารแผ่ซ่านไปอย่าง
สม่ำเสมอทั่วพระกาย

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ มีพระ
โรคาพาน้อย มีโรคเบาบาง สมบูรณ์ด้วยพระเตโชธาตุสำหรับย่อย
อาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อ
เป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีพระโรคาพาน้อย มีโรคเบาบาง
สมบูรณ์ด้วยพระเตโชธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก
ไม่ร้อนนัก ปานกลาง เหมาะแก่การทำความเพียร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาปุริสลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษเป็นผู้ไม่ทรงเบียดเบียน ไม่ย่ำยีเหล่า
สัตว์ด้วยฝ่ามือ ด้วยท่อนไม้ ด้วยก้อนดิน ด้วยศัสตรา
ด้วยฆ่าเอง ด้วยบังคับให้ผู้อื่นฆ่า ด้วยการจำจอง หรือ
ด้วยให้หวาดกลัว

เพราะกรรมนั้นนั่นแหละ พระมหาบุรุษเข้าถึงสุคติ
จึงบันเทิงใจ และเพราะทำกรรมที่มีผลเป็นสุขจึงได้
ความสุขมาก เสด็จมาในโลกนี้แล้ว ทรงได้เส้นประสาท
สำหรับรับนารสอาหารได้ดี ตั้งอยู่ในที่เหมาะสม ทำให้
รสอาหารแผ่ไปสม่าเสมอ

เพราะฉะนั้น พวกพราหมณ์ผู้ฉลาดมีปัญญาเห็น
แจ่มแจ้งจึงทำนายว่า “พระราชากุมารนี้จะมีความสุข
มาก พระลักษณะนั้นย่อมส่องถึงความนั้น สำหรับ
พระกุมารไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต”

๒๑. มีพระเนตรดำสนิท (ลักษณะที่ ๒๙)

๒๒. มีดวงพระเนตรทั้ง ๒ ผ่องใสดุจนัยน์ตาลูกโค (ลักษณะที่ ๓๐)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ไม่เพ่งตาดูด้วยอำนาจความโกรธ ไม่ช้ายตาดู ไม่ชำเลื่องตาดู เป็นผู้มองตรงมองอย่างเต็มตา เพ่งดูตรงๆ และแลดูชนเป็นอันมากด้วยดวงตาที่น่ารัก เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไป ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๒ อย่างเหล่านี้ คือ (๑) มีพระเนตรดำสนิท (๒) มีดวงพระเนตรทั้ง ๒ ผ่องใสดุจนัยน์ตาลูกโค

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้ที่ชนทั้งหลายเห็นแล้วรักใคร่ เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของเหล่าพราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตุ อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเษกแล้ว นายบ้าน และพระราชกุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นผู้ที่ชนทั้งหลายเห็นแล้วรักใคร่ เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูรนาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษไม่ถลึงตา ดูไม่ชายตา ดูไม่ขำเลียงดู
เป็นผู้มองตรง มองเต็มตา แลดูชนหมู่มากด้วยดวง
พระเนตรที่เต็มเปี่ยมด้วยความรัก พระองค์เสวยผล
วิบากบั้นเทิงอยู่ในสุดคติทั้งหลาย มาเกิดในโลกนี้มีดวง
พระเนตรผ่องใสดุจจันยน์ตาลูกโค และมีพระเนตรดำสนิท
มองเห็นได้ชัดเจน

พวกมนุษย์ผู้รู้ลักษณะศาสตร์ มีความละเอียด
รอบคอบ ฉลาดในนิमित ฉลาดในการทำนายอย่าง
ละเอียดถี่ถ้วน จะชมเชยพระกุมารนั้นว่า “พระองค์เป็น
ผู้แลดูน่ารัก”

พระมหาบุรุษเป็นคฤหัสถ์ก็ทรงแลดูน่ารัก เป็นที่รัก
ของชนมาก ถ้าพระองค์ทรงละเพศคฤหัสถ์เป็นสมณะ
แล้ว จะทรงเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก และดับความ
เศร้าโศกให้แก่ชนหมู่มาก

๒๓. มีพระเศียรงามดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ (ลักษณะที่ ๓๒)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน เป็นผู้นำของชนเป็นอันมากในกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นประธานของชนเป็นอันมากในกายสุจริต ในวาจสุจริต ในมโนสุจริต ในการบำเพ็ญทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ ในการปฏิบัติดีต่อมารดา ในการปฏิบัติดีต่อบิดา ในการปฏิบัติดีต่อสมณะ ในการปฏิบัติดีต่อพราหมณ์ ในความประพฤติด่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในกุศลธรรมอันเป็นปัจจัยแก่พระสัมพันธัญญะ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริสลักษณะนี้ คือ มีพระเศียรงามดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นที่ดำเนินคล้อยตามของมหาชนที่เป็นพราหมณ์ คหบดี ชวานิคม ชวชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตุ อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเษกแล้ว นายบ้านและพระราชกุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นที่ดำเนินคล้อยตามแห่งมหาชนที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษเป็นหัวหน้าในธรรมทั้งหลายที่เป็น
สุจริต ทรงยินดีในธรรมจริยา เป็นผู้ที่ชนเป็นอันมาก
ดำเนินคล้อยตาม เสวยผลบุญในสวรรค์

ครั้นเสวยผลแห่งสุจริตแล้วมาในโลก ทรงได้รับความ
เป็นผู้มีพระเศียรดุษฎีประดับด้วยกรอบพระพักตร์ พวก
ที่ทรงความรู้ด้านพยัญชนะและนิมิตทำนายว่า “พระ
กุมารนี้จักเป็นหัวหน้าหมู่ชนมาก ในหมู่มนุษย์ในโลกนี้
ผู้ที่ช่วยเหลือพระองค์จะมีมากในเบื้องต้น”

ในกาลนั้น พวกพราหมณ์พยากรณ์พระองค์ว่า
“พระกุมารนี้ถ้าเป็นกษัตริย์จะทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
จะได้รับความช่วยเหลือจากชนมากโดยแท้

ถ้าพระองค์ทรงออกบวช จะปราดเปรื่อง เชี่ยวชาญ
ในธรรมทั้งหลาย ชนเป็นอันมากจะเป็นผู้ยินดียิ่งในคุณ
คือคำสั่งสอนของพระองค์ และจะเป็นผู้ดำเนินคล้อย
ตาม”

๒๔. มีพระโลมาขุมละเส้นเสมอไปทุกขุมขน (ลักษณะที่ ๑๓)

๒๕. มีพระอุณาโลมเกิดขึ้นที่ระหว่างพระโขนง (ลักษณะที่ ๓๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ละการ
พูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงคำสัตย์ มีถ้อยคำ
เป็นหลักฐาน เชื่อถือได้ ไม่พูดลวงโลก เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสม
พอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
 ฯลฯ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริส
ลักษณะ ๒ ประการ คือ (๑) มีพระโลมาขุมละเส้นเสมอไปทุกขุมขน
(๒) มีพระอุณาโลมเกิดขึ้นที่ระหว่างพระโขนง

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็น
ที่ประพฤติตามของชนหมู่มากที่เป็นพราหมณ์ คหบดี ชวานิคม ชาว
ชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตู อำมาตย์
พระราชาผู้อภิเษกแล้ว นายบ้านและพระราชกุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะ
ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก
เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ เป็นที่ประพฤติตามของชนที่เป็น
ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

ในชาติก่อนๆ พระมหาบุรุษมีปฏิญญาสัจจะ มี
พระวาจาไม่เป็นสอง เว้นคำเหลวไหล ไม่พูดให้คลาดเคลื่อน
แก่ใครๆ ตรัสคำจริงแท้แน่นอน ทรงมีพระอุณาโลม
สีขาวสะอาดอ่อนนุ่ม เกิดในระหว่างพระโขนง และไม่มี
พระโลมาเกิด ๒ เส้นในขุมเดียวกัน ทัวพระสรีระสะพรั่ง
ไปด้วยพระโลมาขุมละเส้นเท่านั้น

พวกผู้รู้พระลักษณะฉลาดในนิมิตเป็นจำนวนมาก
มาประชุมกันแล้วทำนายพระมหาบุรุษนั้นว่า “พระ
อุณาโลมตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ดีโดยนิมิตบ่งชี้ว่า ชนเป็น
อันมากจะประพฤติดำพระองค์ผู้มีลักษณะเช่นนี้

พระมหาบุรุษแม้ทรงเป็นคฤหัสถ์ มหาชนก็ประพฤติดำ
ตาม เพราะกรรมที่ทรงทำไว้มากในชาติก่อน แม้พระ
มหาบุรุษผู้ไม่มีความกังวลลอบบวช เป็นพระพุทธรเจ้า
ผู้ประเสริฐยอดเยี่ยม หมู่ชนก็จะประพฤติดำตาม”

MUNCHAI

2006

๒๖. มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ (ลักษณะที่ ๒๓)

๒๗. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน (ลักษณะที่ ๒๕)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ละคำ
ส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอก
ข้างโน้นเพื่อทำลายคนฝ่ายนี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่ไปบอกข้างนี้
เพื่อทำลายคนฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่พร้อม
เพรียงกัน ขึ้นขมยินดีเฟลิตเฟลิตต่อผู้สามัคคีพร้อมเพรียงกัน กล่าว
แต่คำสร้างสรรให้สามัคคีกัน เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูน
เอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้น
จุติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริสลักษณะ ๒
ประการนี้ คือ (๑) มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ (๒) มีพระทนต์ไม่ห่างกัน

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ มี
บริษัทไม่แตกกัน บริษัทของพระองค์ที่ไม่แตกกัน คือเหล่าพราหมณ์
คหบดี ขวานิคม ชาวชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร
นายประตู อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเษกแล้ว นายบ้านและพระราช
กุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็น
พระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ บริษัทไม่แตกกัน บริษัทของพระองค์
ที่ไม่แตกกัน คือ เหล่าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์
อสูร นาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษไม่ตรัสวาจาเสื่อมเสีย ที่ทำให้พวกที่
ปรองดองกันเกิดความแตกแยก ทำความวิวาทให้ขยาย
ไปสู่แตกกัน ทำการที่ไม่สมควรเป็นเหตุให้เกิดการ
ทะเลาะกัน ทำความแตกแยกกันให้เกิดแก่พวกที่ดีกัน

ตรัสแต่วาจาอ่อนหวาน ที่ส่งเสริมการไม่วิวาทกัน ที่
ก่อให้เกิดความสมานฉันท์แก่พวกที่แตกกัน ขจัดความ
ทะเลาะกันของหมู่ชน ทำให้มีความสามัคคีกัน ทรงยินดี
เปลितเพลินอยู่กับผู้ที่ปรองดองกัน

มหาบุรุษนั้นเสวยผลวิบากเบิกบานอยู่ในสุคติ มาเกิด
ในโลกนี้ ทรงมีพระทนต์ไม่ห่างเรียบสนิทและมีพระทนต์
๔๐ ซี่ ได้สัดส่วนเกิดขึ้นในพระโอษฐ์

ถ้าพระองค์เป็นกษัตริย์ ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
จะมีบริษัทยุติแตกแยกกัน หากพระองค์เป็นสมณะ
ทรงเป็นผู้ปราศจากกิเลส ปราศจากมลทิน บริษัทยุติ
พระองค์จะดำเนินตามไม่หวั่นไหว

๒๘. มีพระชีวหาใหญ่และยาว (ลักษณะที่ ๒๘)

๒๙. มีพระสุรเสียงดุษเสียงพรหม (ลักษณะที่ ๒๙)

ดุก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ชอบใจ เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุริสลักษณะ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระชีวหาใหญ่และยาว (๒) มีพระสุรเสียงดุษเสียงพรหม และตรัสดุษเสียงนการะเวก

มหาบุริสถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ มีพระวาจาอันชนเป็นอันมากเชื่อถือ ชนเป็นอันมากที่เชื่อถือถ้อยคำของพระองค์ คือ เหล่าพราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์ แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตุ อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเชกแล้ว นายบ้านและพระราชากุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุริสทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็นพระพุทเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีพระวาจาอันมหาชนเชื่อถือ มหาชนที่เชื่อถือพระวาจาของพระองค์ คือเหล่าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษไม่ตรัสคำหยาบ ที่ก่อให้เกิดการด่า
การบาดหมาง และความเบียดเบียนกัน ที่ก่อให้เกิด
ความเจ็บใจ ทำลายชนเป็นอันมาก ตรัสแต่คำอ่อนหวาน
ไพเราะ มีประโยชน์

พระมหาบุรุษนั้นตรัสแต่คำเป็นที่ถูกใจ จับใจ เสนาะหู
ทรงได้รับผลที่เกิดจากความประพฤติดี เสวยผลบุญใน
สวรรค์

ครั้นเสวยผลแห่งกรรมที่ประพฤติดีแล้ว มาเกิดใน
โลกนี้ ได้ความเป็นผู้มีเสียงดุจเสียงพรหม และมีพระ
ชีวหาใหญ่กว้าง เป็นผู้มีพระดำรัสอันมหาชนเชื่อถือ

ผลนั้นย่อมสำเร็จแก่พระองค์ตรัสอยู่ แม้เมื่อทรง
เป็นคฤหัสถ์ ฉันทใด ถ้าพระมหาบุรุษทรงออกบวช
หมู่ชนก็จะเชื่อถือพระดำรัสของพระองค์ ผู้ตรัสสุภาสิต
หลากหลาย ฉันทนั้น

๓๐. มีพระหนุดุจคางราชสีห์ (ลักษณะที่ ๒๒)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ละคำ
เพื่อเจ้า เว้นขาดจากคำเพื่อเจ้า พุดถูกกาล พุดแต่คำจริง พุด
อิงอรรถ พุดอิงธรรม พุดอิงวินัย พุดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่
กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์เหมาะแก่กาลเวลา เพราะกรรมที่ได้
ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติ
โลกสวรรค์ ฯลฯ ครั้นจุตติจากโลกสวรรค์นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์
จึงได้มหาบุริสลักษณะนี้ คือ มีพระหนุดุจคางราชสีห์

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะได้ผลข้อนี้ คือ จะ
ไม่มีมนุษย์ที่เป็นข้าศึกศัตรูคนใด สามารถกำจัดพระองค์ได้

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะ
ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก
เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ ไม่มีข้าศึกศัตรูภายใน คือ รากะ
โทสะ โมหะ หรือข้าศึกศัตรูภายนอก คือ สมณพราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือใครๆ ในโลกจะกำจัดพระองค์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุริสลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษไม่ตรัสคำเพื่อเจ้า ไม่ตรัสคำปราศจาก
หลักฐาน มีครรลองแห่งพระดำรัสไม่เหลวไหล ทรง
ละคำไม่เป็นประโยชน์ ตรัสแต่คำที่เป็นประโยชน์ และ
คำที่เป็นสุขแก่มหาชน

ครั้นทำกรรมนั้นแล้วจตุตจากมนุษย์โลกเข้าสู่เทวโลก
เสวยผลวิบากแห่งกรรมที่ทรงทำดีแล้ว จุตี้แล้วเกิดมาใน
โลกนี้ ได้ความเป็นผู้มีพระหนุดุจคางราชสีห์ ที่ประเสริฐ
กว่าสัตว์สี่เท้า

ถ้าเป็นพระราชาจะทรงเป็นจอมมนุษย์ เป็นผู้ยิ่งใหญ่
ของมวลมนุษย์ มีอำนาจมาก ไม่มีใครจะกำจัดพระองค์
ได้ เป็นผู้เสมอด้วยเทวดาผู้ประเสริฐในสวรรค์ ดุจ
พระอินทร์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา

พระมหาบุรุษเป็นผู้มั่นคง อันคนธรรพ์ อสูร ท้าวสักกะ
และยักษ์ผู้กล้าหาญ ไม่สามารถกำจัดได้โดยง่าย พระ
มหาบุรุษเช่นนั้นย่อมทรงเป็นใหญ่ทุกทิศในโลกนี้

๓๑. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน (ลักษณะที่ ๒๔)

๓๒. มีพระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ อันขาวบริสุทธิ์ (ลักษณะที่ ๒๖)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นมนุษย์ในภพชาติก่อน ละมิจฉาอาชีวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ เว้นขาดจากการโกง ด้วยตาชั่ง การโกงด้วยของปลอม การโกงด้วยเครื่องตวงวัด เว้นขาดจากการรับสินบน การหลอกลวง การตลบตะแลง เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้นและการชู้กรรโชก เพราะกรรมที่ได้ทำการสั่งสมพอกพูนเอาไว้ หลังจากตายไปตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ตถาคตย่อมเหนือกว่าเทวดาเหล่าอื่นในสวรรค์ โดยเหตุ ๑๐ อย่าง คือ (๑) อายุทิพย์ (๒) วรรณะทิพย์ (๓) ความสุขทิพย์ (๔) ยศทิพย์ (๕) ความเป็นใหญ่ทิพย์ (๖) รูปทิพย์ (๗) เสียงทิพย์ (๘) กลิ่นทิพย์ (๙) รสทิพย์ (๑๐) โภจภูตทิพย์ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์ นั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ จึงได้มหาบุรุษลักษณะ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระทนต์เรียบเสมอกัน (๒) มีพระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ อันขาวบริสุทธิ์

มหาบุรุษถึงพร้อมด้วยลักษณะเช่นนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ได้ครองราชโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะสงครามแล้ว มีอาณาจักรมั่นคง มีรัตน ๗ ประการ คือ จักกรัตนะ ช้างรัตนะ ม้ารัตนะ มณีรัตนะ หงูรัตนะ คหบดีรัตนะและปริณายกรัตนะ

พระราชบุตรของพระองค์นั้นมีเกินกว่า ๑,๐๐๐ คน ล้วนอาจหาญ
แก้อั้วกล้า สามารถย้ายเหล่าข้าศึกได้ พระองค์ชนะโดยธรรมถูกต้อง
สมควร ไม่ต้องใช้การปรับและการออกคำสั่งประหารหรือการทำร้าย
ทรงครองแผ่นดินมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ไม่มีหมู่โจรผู้ทำอันตราย
มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ไม่มีภัยอันตรายใดๆ เมื่อเป็นพระราช
จะได้ผลข้อนี้ คือ มีบริวารที่สะอาด บริวารที่สะอาดของพระองค์ คือ
เหล่าพราหมณ์ คหบดี ชวานิคม ชาวชนบท โหราจารย์ มหาอำมาตย์
แม่ทัพเหล่าทหาร นายประตู่ อำมาตย์ พระราชาผู้อภิเษกแล้ว นายบ้าน
และพระราชกุมาร

ถ้าหากว่า มหาบุรุษทรงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้
เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้กำจัดกิเลสได้แล้วในโลก เมื่อเป็น
พระพุทธเจ้าจะได้ผลข้อนี้ คือ มีบริวารสะอาด บริวารที่สะอาดของ
พระองค์นั้น คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร
นาคและคนธรรพ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกรรมที่สมควรกับมหาบุรุษลักษณะเช่น
นี้ไว้แล้ว พระโบราณกเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์ในลักษณะ
นั้นว่า

พระมหาบุรุษละมิจฉาอาชีวะ ดำรงพระชนม์อยู่ด้วย
สัมมาอาชีวะอันสะอาดเป็นไปโดยธรรม ทรงละกรรม
อันไม่เป็นประโยชน์ ประพฤติแต่กรรมที่เป็นประโยชน์
และเป็นสุขแก่มหาชน

เสวยสิ่งที่มีผลดี ที่หมู่สัตว์บวชผู้มีปัญญาละเอียด
ผู้ฉลาดสรรเสริญแล้ว เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ เป็นผู้พร้อม
พร้อมด้วยสมบัติ เป็นที่ยินดีเพลิดเพลินอภิรมย์อยู่ เสมอ
ด้วยท้าวสักกะผู้ประเสริฐในสวรรค์ชั้นไตรทิพย์

ครั้นจตุจากสวรรค์แล้ว ได้ภพที่เป็นมนุษย์ ทรงได้
ผลวิบากแห่งกรรมที่ทรงทำไว้ดีแล้ว คือ พระหนต์เรียบ
เสมอ ชาวสะอาดหมดจด

พวกมนุษย์ผู้ทำนาลักษณะ ที่มหาชนยกย่องว่า
เป็นผู้ละเอียดรอบคอบเป็นจำนวนมากประชุมกันแล้ว
พยากรณ์ว่า “พระกุมารนี้จะมีหมู่ชนที่สะอาดเป็นบริวาร
มีพระหนต์ที่เกิดทั้ง ๒ ครั้งสม่ำเสมอ มีสีขาวยุติ
งดงาม

ถ้าพระองค์ทรงเป็นพระราชาผู้ปกครองแผ่นดินใหญ่
จะมีชนเป็นอันมากที่สะอาดเป็นบริวาร พระองค์ไม่ทรง
กดขี่เบียดเบียนประชาชนทั่วราชอาณาจักร ชนทั้งหลาย
ต่างประพฤติดีสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นสุขแก่กันและกัน

ถ้าพระองค์ทรงออกบวชเป็นสมณะ จะทรง
ปราศจากบาปกรรม มีกิเลสตั้งธุลีระจับไป เป็นผู้ไม่มี
กิเลส ปราศจากความกระวนกระวายและความลำบาก
กาย จะทรงเห็นโลกนี้และโลกอื่น

คฤหัสถ์เป็นจำนวนมากและพวกบรรพชิต ผู้ปฏิบัติ
ตามโอวาทของพระองค์ จะกำจัดบาปกรรมที่ไม่สะอาด
อันบัณฑิตติเตียนได้ เป็นผู้กำจัดได้แล้ว ซึ่งกิเลสทั้งปวง
อันเป็นมลทิน อันเป็นดังตอตรึงจิตไว้และเป็นสิ่งที่มี
โทษ เป็นบริวารที่สะอาด แวดล้อมพระองค์”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสพระสูตรนี้จบลงแล้ว ภิกษุทั้งหลายต่าง
ชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล

จบลักขณสูตรที่ ๗

๗. พระธาตุและบริหาร^๑

พระมหาโคตมชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จปรินิพพานแล้ว ณ เมืองกุสินารา พระธาตุก็แผ่ไปกว้างขวางในสถานที่ต่างๆ

ส่วนหนึ่งเป็นของพระเจ้าอชาตศัตรู ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองเวสาลี ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองกบิลพัสดุ์ ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองอัลลกะปปะกะ

ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองรามคาม ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองเวฐฐทีปะกะ ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองปาวาของเจ้ามัลละ ส่วนหนึ่งอยู่ที่เมืองกุสินารา

โทณพราหมณ์ให้สร้างตุ่มพสฎูป กษัตริย์โมริยะผู้มีพระทัยยินดีให้สร้างอังคารสฎูป

สฎูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุมี ๘ แห่ง ตุ่มพเจติย์เป็นแห่งที่ ๙ อังคารสฎูปเป็นแห่งที่ ๑๐ ประดิษฐานอยู่แล้วในกาลนั้น

---

^๑ แปลและเรียบเรียงจาก ขุททกนิกาย อปทาน

(พระธาตุ ๗ อย่าง คือ พระอุณหิส ๑ พระทาสฐาธาตุ ทั้ง ๔ และพระรากขวัญทั้ง ๒ ข้าง ไม่แตกออกจากกัน พระธาตุทั้งหลายที่เหลือแตกออกจากกัน

พระธาตุขนาดใหญ่เท่ากับเมล็ดถั่วเขียว ขนาดกลาง เท่ากับเมล็ดข้าวสารหัก ขนาดเล็กเท่ากับเมล็ดพันธุ์ผักกาด พระธาตุทั้งหลายมีสีต่างๆ กัน

พระธาตุขนาดใหญ่มีสีเหมือนทองคำ ขนาดกลางมีสีเหมือนแก้วมุกดา ขนาดเล็กมีสีเหมือนดอกมะลิ รวมทั้งหมดประมาณ ๑๖ โทณะ

พระธาตุเหล่านั้นทุกขนาด คือ ขนาดใหญ่มี ๕ ทะนาน (นาฬี) ขนาดกลางมี ๕ ทะนาน ขนาดเล็กมี ๖ ทะนาน เท่านั้น

พระธาตุเหล่านี้แม้ทั้งหมด ประดิษฐานอยู่ในที่ต่างๆ กัน คือ พระอุณหิสอยู่ที่เกาะสีหะ พระรากขวัญเบื้องซ้าย อยู่ที่พรหมโลก และพระรากขวัญเบื้องขวาอยู่ที่เกาะสีหะ - ฉบับบาลีสยามรัฐไม่มีข้อความในวงเล็บ ข้อความนี้ตามฉบับ มจร. ๓๓/๖-๑๐/๕๗๙-๕๘๐)

พระทาสฐาธาตุ (พระเขียวแก้ว) องค์หนึ่งอยู่ในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ องค์หนึ่งอยู่ที่นาคปุระ องค์หนึ่งอยู่ที่แคว้นคันธาระ องค์หนึ่งเป็นของพระราชาแคว้นกาลิงคะ

พระทันตธาตุ ๔๐ ถ้วน พระเกสาและพระโลมาทั้งหมด
เทวดาทั้งหลายนำไปไว้จักรวาลละหนึ่งอย่าง ติดต่อกัน

บาตร ไม้เท้า จีวรของพระผู้มีพระภาคอยู่ที่วชิรานคร
ผ้าอันตราวาสกอยู่ที่กุลฆรนคร ผ้าปัจจัตถณะอยู่ที่กปิลนคร

ธมกรกและประคตเอาจอยู่ที่นครปาฏลีบุตร ผ้าอาบน้ำ
อยู่ที่นครจัมปา พระอุณณาโลมอยู่ที่แคว้นโกศล

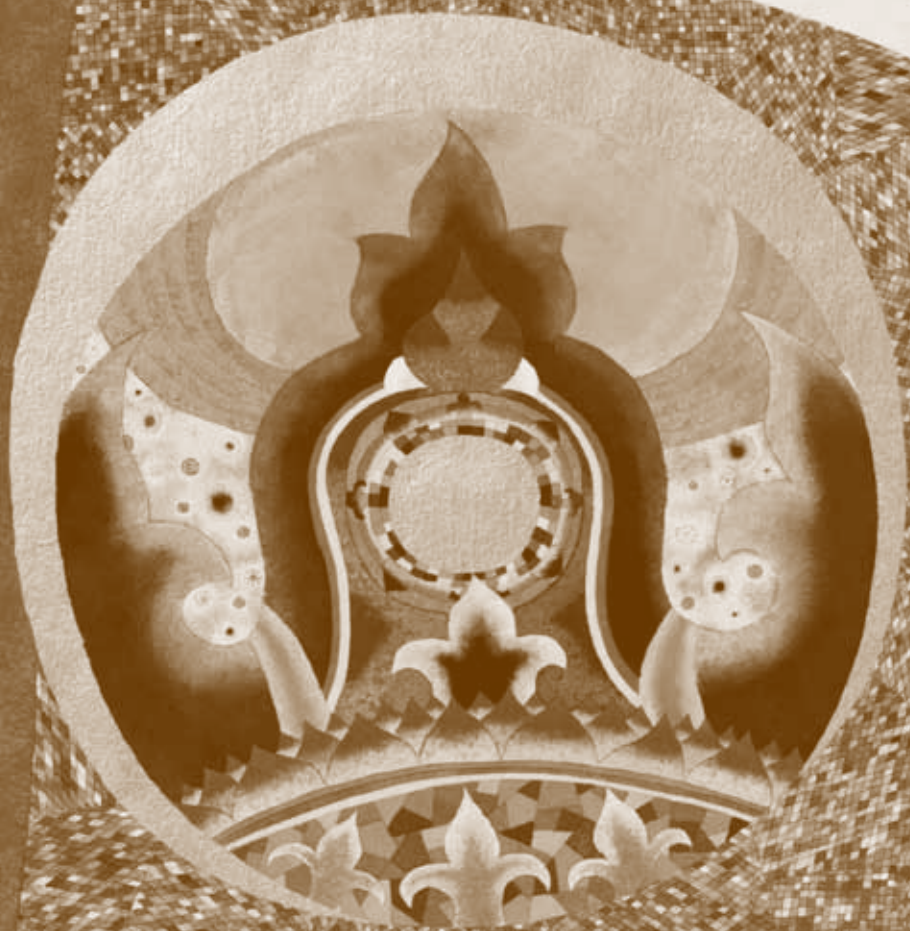
ผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ที่พรหมโลก ผ้าโปกพระเศียรอยู่ที่
ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ [รอยพระบาทอันประเสริฐอยู่ที่แผ่นดิน
หิน เหมือนที่มีอยู่ในกัจจตปุระ] ผ้านีสินะอยู่ที่แคว้น
อวันตี ผ้าปลูตาอยู่ที่เทวโลก ในกาลนั้น

ไม้สีไฟอยู่ที่เมืองมิถิลา ผ้ากรองน้ำอยู่ที่แคว้นวิเทหะ
มิดและกล่องเข็มอยู่ที่เมืองอินทปัตถ์ ในกาลนั้น

บริขารที่เหลืออยู่ที่อปรินตกชนบท มนุษย์ทั้งหลาย
จะพากันบูชา บริขารที่พระมุนีทรงใช้สอยแล้ว ในกาลนั้น

พระธาตุของพระโคตมพุทธเจ้า ผู้แสวงคุณยิ่งใหญ่
แผ่ไปกว้างขวาง เพื่ออนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย เป็นของเก่า
ในกาลนั้น ฉะนั้นแล

จบเรื่องการแบ่งพระธาตุ

การอันตรธานแห่งพระธาตุ^๒

ปรีนิพพานมี ๓ คือ

(๑) **กิเลสปรีนิพพาน** การปรีนิพพานแห่งกิเลส

(๒) **ชั้นธปรีนิพพาน** การปรีนิพพานแห่งชั้นธ

(๓) **ธาตุปรีนิพพาน** การปรีนิพพานแห่งพระธาตุ

บรรดาปรีนิพพาน ๓ อย่างนั้น กิเลสปรีนิพพานได้มีแล้วที่โพธิบัลลังก์ ชั้นธปรีนิพพานได้มีแล้วที่กรุงกุสินารา ธาตุปรีนิพพานจะมีในอนาคต

ถามว่า จะมีอย่างไร

ตอบว่า จะมีอย่างนี้ คือ ในเวลานั้น พระธาตุทั้งหลายที่ไม่ได้รับการสักการะและการนอบน้อมบูชาในสถานที่ต่างๆ ก็จะเสด็จไปสู่สถานที่ที่ได้รับการสักการะและการนอบน้อมบูชา ด้วยกำลังอธิษฐานของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อเวลาล่วงไปอีก การสักการะและการนอบน้อมบูชาก็ไม่มีในที่ทั้งปวง ในเวลาที่พระศาสนาเสื่อมลง พระธาตุทั้งหลายในตามพัพณณทวิป (เกาะลังกา) นี้ จะประชุมกันแล้วเสด็จไปสู่มหาเจดีย์ จากมหาเจดีย์เสด็จไปสู่เนาทิวเจดีย์ จากเนาทิวเจดีย์นั้นจะเสด็จไปสู่โพธิบัลลังก์ พระธาตุทั้งหลายจากเนาทิวภพก็ดี จากเนาทิวโลกก็ดี จากพรหมโลกก็ดี จะเสด็จไปสู่โพธิบัลลังก์แห่งเดียว พระธาตุแม้ประมาณเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจะไม่สูญหายไประหว่าง

^๒ แปลและเรียบเรียงจาก มโนรถปฐณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต

พระธาตุทั้งหมดประชุมกันที่ควงมหาโพธิ์แล้ว รวมเป็นพระรูปแห่งพระพุทธเจ้า แสดงพุทธสรีระประทับนั่งขัดสมาธิ ณ ควงไม้โพธิ์มหาบุริสลักขณะ ๓๒ อนุพยัญชนะ ๘๐ พระรัศมี ๑ วา ทั้งหมดครบบริบูรณ์ทีเดียว จากนั้นจะแสดงปาฏิหาริย์เหมือนในวันแสดงยมกปาฏิหาริย์ ในเวลานั้น ชื่อว่า สัตว์ผู้เป็นมนุษย์ซึ่งไปในสถานที่นั้น ไม่มีเลย เทวดาในหมื่นจักรวาลประชุมกันทั้งหมด พวกกันครวญคร่ำรำพันว่า “วันนี้พระทศพลจะปรินิพพาน จำเดิมแต่บัดนี้ไปจักมีแต่ **ความมืด**”

ต่อจากนั้น ไฟลุกโพล่งขึ้นจากพระสรีระธาตุ ทำให้พระสรีระนั้นถึงความหาบัญญัติมิได้ เปลวไฟที่โพล่งขึ้นจากพระสรีระธาตุ พลุ่่งขึ้นจนถึงพรหมโลก เมื่อพระธาตุแม้ขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดยังมีอยู่ เปลวเพลิงเปลวหนึ่งก็จะยังมีอยู่เพียงนั้น เมื่อพระธาตุหมดสิ้นไป เปลวเพลิงก็จะขาดหายไป พระธาตุทั้งหลายแสดงอานุภาพใหญ่อย่างนี้แล้วก็อันตรธานไป ในเวลานั้น หมู่เทวดากระทำสักการะด้วยของหอม ดอกไม้และดนตรีอันเป็นทิพย์เป็นต้น เหมือนในวันที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายปรินิพพาน กระทำประทักษิณ ๓ ครั้ง ถวายบังคมแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เสด็จอุบัติขึ้นในอนาคต” แล้วก็กลับไปที่อยู่ของตนนี้ชื่อว่า การอันตรธานแห่งพระธาตุ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๐๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาบาลี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิญญาน, พ.ศ. ๒๕๓๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. สยามรจสุต เตปิฎก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๓๗.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. สยามรจสุต เตปิฎกจกถา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๓๕.

รายชื่อผู้ร่วมบริจาค

๑.	ผู้เข้าปฏิบัติ อาศรมมาตา ๑๙ - ๒๓ ต.ค. ๕๖	๖,๕๐๐
๒.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๗ ต.ค. ๕๖	๒,๑๔๐
๓.	ไม่ออกนาม	๑,๐๐๐
๔.	ผู้ฟังธรรมชมรมคนรู้ใจ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๖	๓,๐๐๐
๕.	ผู้ฟังธรรมบ้านจิตสบาย ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖	๑,๓๘๐
๖.	จากมูลนิธิชาลวีร์สอร์ท อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม ๑ ธ.ค. ๕๖	๑,๐๔๐
๗.	คุณอมร	๒,๐๐๐
๘.	คุณวันชื่น คุณจินตนา ธรรมไพโรจน์	๑,๐๐๐
๙.	ทญ.สุวิมล คุณขจร ศรีรัตนวงศ์	๕,๐๐๐
๑๐.	ผู้เข้าปฏิบัติมูลนิธิวิปัสสนากรรมฐานสุรินทร์ ๕ - ๗ ธ.ค. ๕๖	๓,๐๐๐
๑๑.	ภก.ศิวรักษ์ ภญ.กรรณิกา ฉัตรมหากุลชัย	๓,๐๐๐
๑๒.	คุณสิริฉัตร อรรถเวทย์วรฤทธิ	๒,๐๐๐
๑๓.	ผู้ฟังธรรม รพ.สมุทรปราการ ๑๖ ธ.ค. ๕๖	๕,๐๐๐
๑๔.	ทญ.สุกัญญา สวี	๑,๐๐๐
๑๕.	ผู้ฟังธรรมบ้านจิตสบาย ๒๒ ธ.ค. ๕๖	๑,๘๖๐
๑๖.	จากบ้านพุทธธรรมสวนหลวง ๒๖ ธ.ค. ๕๖	๒,๐๐๐
๑๗.	คุณสุมาณี คุณสุนีย์ เรื่องวัฒนธรรม	๔,๐๐๐
๑๘.	ผู้เข้าปฏิบัติ อาศรมมาตา ๒๘ ธ.ค. ๕๖ - ๑ ม.ค. ๕๗	๖,๖๐๐
๑๙.	คุณเจเนต	๗,๕๐๐
๒๐.	ดร.นวลศิริ เปาโรหิตย์	๑,๐๐๐
๒๑.	คุณนวลพรรณ	๑,๕๐๐
๒๒.	สุระพร รัตนโกศล	๓,๐๐๐
๒๓.	พ.ญ. มาคัมครอง ไปชยะจินดา	๒,๐๐๐
๒๔.	มูลนิธิชาลวีร์สอร์ท ๕ มกราคม ๒๕๕๗	๕,๙๕๔
๒๕.	ไม่ออกนาม	๑๓๐
๒๖.	ทันตแพทย์หญิงภารณี ชาวาลวุฒิ	๑,๐๐๐
๒๗.	คุณอดิศักดิ์ ต้นติภูมิอมร	๑,๐๐๐
๒๘.	คุณอนุ เกษขุมพล	๑,๐๐๐
๒๙.	คุณณัฐวัฒน์ วชิรสวัสดิ์	๑,๐๐๐
๓๐.	คุณรัตติกาล ศรีอำภัย	๒๐๐
๓๑.	คุณนงเยาว์ ศรีไทย	๒๐๐
๓๒.	คุณเกด	๑๐๐
๓๓.	ไม่ออกนาม	๑๒๐
๓๔.	พล.ต.สาธิต คุณพวงเพชร สิงห์สมบุญ	๑,๐๐๐

๓๕.	คุณชุติมา พรหมมาก	๑,๐๐๐
๓๖.	ผู้เข้าปฏิบัติ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตฯ อ.วังน้ำเขียว ๒๒ - ๒๔ มี.ค. ๕๗	๒,๒๗๐
๓๗.	ผู้เข้าฟังธรรม ริมลิวัง นครราชสีมา ๒๕ มี.ค. ๕๗	๓,๖๘๐
๓๘.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๖ มี.ค. ๕๗	๓,๖๕๘
๓๙.	ดร.บุญยง คุณอัญชลี ว่องวานิช คุณทวิช ดร.เพิ่มหญิง เกียรติวรารังกูร	๒๐,๐๐๐
๔๐.	คุณสมบัติ คุณประเสริฐ	๕๐๐
๔๑.	คุณเกษิณี สว่างจิต	๒,๐๐๐
๔๒.	ดร.นวลศิริ เปาโรหิตย์	๑,๐๐๐
๔๓.	คุณสุรยาดี คุณสุษาดา เดชสงฆ์	๒,๔๐๐
๔๔.	ผู้เข้าปฏิบัติ ยุวพุทธิกสมาคมฯ ๑๙ - ๒๓ ก.พ. ๕๗	๑๔,๐๐๐
๔๕.	คุณอุมา แสงศรี	๑,๕๐๐
๔๖.	คุณพิมพ์วิรัชญ์ คล้ายคลังและครอบครัว	๑,๐๐๐
๔๗.	ไม่ออกนาม	๓,๐๐๐
๔๘.	จากฐานิชาณ์รีสอร์ท ๒ มี.ค. ๕๗	๑,๘๘๗
๔๙.	พ.ญ.สุวิมล คุณขจร ศรีรัตนวงศ์และครอบครัว	๕,๐๐๐
๕๐.	คุณนฤมล มีลาภ	๑,๐๐๐
๕๑.	อาจารย์เยาวลักษณ์	๔๐๐
๕๒.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๓ ก.พ. ๕๗	๓,๐๘๐
๕๓.	ครอบครัวสุริยสัถย์	๒,๐๐๐
๕๔.	ดร.สาทิพย์ คุณรัชนีวรรณ อุทัยศรี	๕,๐๐๐
๕๕.	ผู้ฟังธรรม ชมรมคนรู้ใจ ๑๑ มี.ค. ๕๗	๔,๖๙๐
๕๖.	คุณอัจฉรา อังศิริสนันท์	๓๐๐
๕๗.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๓ มี.ค. ๕๗	๔,๔๔๖
๕๘.	คุณสมใจ คุณสุกัญญา ทิพย์ชัยเชษฐา	๓,๐๐๐
๕๙.	ผู้ฟังธรรม เรือนอรียะ ๓๐ มี.ค. ๕๗	๕,๕๒๐
๖๐.	ฐานิชาณ์รีสอร์ท ๖ เม.ย. ๕๗	๓,๓๐๐
๖๑.	ครอบครัวโกศลวิตร	๒๐๐
๖๒.	ครอบครัวบุญอาจ	๒๐๐
๖๓.	แพทย์หญิงอรวรรณ ศิลปกิจ	๑,๐๐๐
๖๔.	คุณเพ็ญทิพย์ เบญจพงศ์	๒,๐๐๐
๖๕.	คุณทักษอร อ่อมเรียบร้อย	๕๐๐
๖๖.	คุณสันทยา ประภารัตน์	๕๐๐
๖๗.	คุณพิมพ์พรณ รักตะสิงห์	๓๐๐
๖๘.	คุณรสสุคนธ์ ชมชื่น	๗๐๐
๖๙.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๓๐ มี.ค. ๕๗	๒,๕๒๐

๗๐.	ผู้เข้าปฏิบัติ อาศรมมาตา ๑ - ๕ พ.ค. ๕๗	๑๔,๙๒๐
๗๑.	ผู้เข้าปฏิบัติ อาศรมมาตา ๒๕ - ๒๙ ม.ค. ๕๗	๑,๒๐๐
๗๒.	ผู้เข้าปฏิบัติ รพ.สุรินทร์ ๗ - ๘ พ.ค. ๕๗	๔,๑๗๓
๗๓.	ผู้เข้าปฏิบัติ มูลนิธิวิปัสสนาสุนทรินทร์ ๙ - ๑๑ พ.ค. ๕๗	๑,๙๔๑
๗๔.	มูลนิธิวิปัสสนากรรมฐานสุนทรินทร์	๕,๐๐๐
๗๕.	คุณพิรณช เกียรติสมมาตร	๕,๐๐๐
๗๖.	คุณสมชัย ภัคภิญโญ	๓๐๐
๗๗.	คุณธานี อยู่เรืองเดช	๑,๐๐๐
๗๘.	คุณเพ็ญแข จันทมา	๕๐๐
๗๙.	คุณศิรินิภา เตียงสกุล	๕๐๐
๘๐.	คุณสุภาวดี คุณพัชรินทร์ หล่ออาดยกุล	๓๐๐
๘๑.	คุณพนิตตา จวบสวัสดิ์	๒๐๐
๘๒.	คุณมาลี วรปัญญา	๑,๐๐๐
๘๓.	คุณพรรณรัตน์ มนปราณีต	๑,๐๐๐
๘๔.	คุณไธพัทธ์ คุณนลินทิพย์ สวัสดิ์มงคล	๑,๐๐๐
๘๕.	คุณธวัชชัย ขาดีอาชาโนย	๕๐๐
๘๖.	คุณพงศ์ ชัยพารา	๕๐๐
๘๗.	ไม่ออกนาม (จากผู้เข้าปฏิบัติยุวพุทธฯ ๑๑ - ๑๔ พ.ค. ๕๗)	๒,๔๐๐
๘๘.	คุณสุวิษ คุณรสคุณธ์ ชมชื่น	๕๐๐
๘๙.	คุณจันรรจจ์ คุณศุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์	๑,๐๐๐
๙๐.	พญ.อรรวรรณ ศิลปกิจ	๑,๐๐๐
๙๑.	คุณพิมพ์พรรณ รักตะสิงห์	๕๐๐
๙๒.	ผู้เข้าปฏิบัติ ยุวพุทธิกสมาคมฯ ๒๙ พ.ค. - ๒ มิ.ย. ๕๗	๒๕,๑๖๐
๙๓.	คุณสมบูรณ์ คุณศศิธร คุณปริญญา คุณปราชัญ ศรีบุศกรณ	๑๐,๐๐๐
๙๔.	ครอบครัวพีระธำรงสิทธิ์	๒,๐๐๐
๙๕.	คุณอัจฉรา อังศิริสนันท์	๓๐๐
๙๖.	คุณอัจฉริยา เกตุทัต	๕๐๐
๙๗.	ดร.นวลศิริ เป่าโรหิตย์	๑,๐๐๐
๙๘.	คุณวิภาวี สุขเกษม	๘๓๐
๙๙.	รศ.ชนิกา ศิลปอนันต์	๓,๐๐๐
๑๐๐.	พ.ญ. มาคุ้มครอง โปษยะจินดา	๓,๐๐๐
๑๐๑.	ผู้พึงธรรมบ้านจิตสบาย ๒๕ พ.ค. ๕๗	๓,๒๗๕
๑๐๒.	คุณกรองแก้ว จิระกาล	๑,๐๐๐
๑๐๓.	คุณสมใจ ทิพย์ชัยเชษฐา	๓๐๐
๑๐๔.	คุณสุรีย์ อัดน์ญาณศิริรัตน์	๑๕๐
๑๐๕.	คุณอัจฉริยา เกตุทัต	๑,๐๐๐
๑๐๖.	คุณสมรชัย คุณรักษ์	๑,๐๐๐

๑๐๗.	คุณวาทีนี้ เบญพาต	๕๐๐
๑๐๘.	ไม่ออกนาม (จากคลินิคคุณหมอไพฑูรย์ มินบุรี)	๓,๐๐๐
๑๐๙.	คุณอรวรรณ และครอบครัว	๓,๐๐๐
๑๑๐.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๒ มิ.ย. ๕๗	๓,๖๗๕
๑๑๑.	ครอบครัวพงษ์พรณากุล	๓,๐๐๐
๑๑๒.	ผู้ฟังธรรม กนกรัตน์รีสอร์ท ๑ ก.ค. ๕๗	๙,๖๐๐
๑๑๓.	คุณจุฑามาศ กระจำงศ์ศิลป์	๒,๐๐๐
๑๑๔.	ผู้เข้าปฏิบัติ มูลนิธิวิปัสสนากรรมฐานสุรินทร์ ๑๑ - ๑๓ ก.ค. ๕๗	๒,๗๒๐
๑๑๕.	ภก.ศิวรักษ์ ภญ.กรรณิกา ฉัตรมหากุลชัย	๑,๐๐๐
๑๑๖.	คุณขจร คุณสุวิมล ศรีรัตนวงศ์	๕,๐๐๐
๑๑๗.	ผู้เข้าปฏิบัติ ฐานชาลีสอร์ท อ.อัมพวา ๒๒ - ๒๔ ก.ค. ๕๖	๖,๑๓๐
๑๑๘.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๗ ก.ค. ๕๗	๕,๖๐๐
๑๑๙.	ดร.นวลศิริ เปาโรหิตย์	๑,๐๐๐
๑๒๐.	นพ.วรวุฒิ ชาญวรุณี ฉัตรตะวัน	๒,๐๐๐
๑๒๑.	คุณวัฒนา คุณเกศแก้ว ทองศิริ และครอบครัวญาติมิตร	๑,๐๐๐
๑๒๒.	คุณใจทิพย์ เอี่ยมปรีดี	๒,๐๐๐
๑๒๓.	คุณสุธาร	๕๐๐
๑๒๔.	ครอบครัวศิลปชัย และสุรภิกขวรร	๓,๐๐๐
๑๒๕.	ไม่ออกนาม	๕,๐๐๐
๑๒๖.	ผู้เข้าปฏิบัติ ธรรมสถานว่องวานิช ๒๒ - ๒๔ ส.ค. ๕๗	๖,๖๒๐
๑๒๗.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๔ ส.ค. ๕๗	๒,๘๘๗
๑๒๘.	นิสิต ป.โท มจร. ภาคปกติ รุ่น๒๖	๒,๐๐๐
๑๒๙.	ผู้เข้าปฏิบัติ ยูวพุทธา ศูนย์๒ ๒๖ - ๒๙ ส.ค. ๕๗	๒,๑๐๐
๑๓๐.	คุณอารยา ปฏิภาณทวี	๕๐๐
๑๓๑.	ผู้เข้าฟังธรรม มูลนิธิมายาโคตมี ๓๐ ส.ค. ๕๗	๖,๐๐๐
๑๓๒.	คุณอัจฉรา อังศรีสนันท์	๒๐๐
๑๓๓.	ไม่ออกนาม	๖๐๐
๑๓๔.	พ.ญ. มาคัมครอง โปษยะจินดา	๒,๐๐๐
๑๓๕.	คณะวิทยากร ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย	๑๐,๕๐๐
๑๓๖.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๘ ก.ย. ๕๗	๓,๐๖๐
๑๓๗.	คุณศิริลักษณ์ พัฒนะเอนก และครอบครัว คณะครูโรงเรียนสุพิชญา	๖,๐๐๐
๑๓๘.	ผู้เข้าปฏิบัติ ยูวพุทธิกสมาคมฯ ๑ - ๕ ต.ค. ๕๗	๑๓,๒๙๐
๑๓๙.	จากฐานชาลีสอร์ท ๑๒ ต.ค. ๕๗	๕,๓๖๐
๑๔๐.	น้องเบล	๕๐๐
๑๔๑.	ครอบครัวสุริยศักดิ์	๒,๐๐๐

๑๔๒.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๑๙ ต.ค. ๕๗	๒,๘๗๕
๑๔๓.	ผู้เข้าปฏิบัติ อาศรมมาตา ๒๓ - ๒๗ ต.ค. ๕๗	๑๐,๑๐๐
๑๔๔.	คุณชัยโรจน์ คุณพทยา คุณบัวกลีบ คุณใบหยก คล้ายสินธุ์	๘,๕๐๐
๑๔๕.	คุณจิตราพันธ์ รักษาพันธ์	๑,๓๐๐
๑๔๖.	นางพิมพ์พรหม รักตะสิงห์	๕๐๐
๑๔๗.	นายพิพัฒน์ ปุทยานนท์	๑,๑๐๐
๑๔๘.	นายสมภพ ปุทยานนท์	๑๐๐
๑๔๙.	นางเนาวรัตน์ เจริญคำ	๓๐๐
๑๕๐.	นางศรีกาญจน์ เอกสิริไตรรัตน์	๒๐๐
๑๕๑.	นางบุญสอน นวชัยนันท์	๒๐๐
๑๕๒.	นางสาวสมบัติ เขาว์เจริญ	๒๐๐
๑๕๓.	นางเพลินพิศ เสาร์คำ	๒,๐๐๐
๑๕๔.	นางเมี้ยน ยุทธพลไพบุลย์	๓,๐๐๐
๑๕๕.	ครอบครัวเวียงทอง	๒,๐๐๐
๑๕๖.	ผู้เข้าปฏิบัติ บ้านสวนน้ำ อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว	๖,๖๐๐
๑๕๗.	ผู้ฟังธรรม คลินิกคุณหมอไพฑูรย์ ๗ พ.ย. ๕๗	๓,๐๐๐
๑๕๘.	พ.ญ.เรวดี กนกวุฒิ	๑,๐๐๐
๑๕๙.	คุณศศิณา แสงแก้ว	๒,๐๐๐
๑๖๐.	ผู้ฟังธรรม ชมรมสุรัตน์ธรรม ๑๖ พ.ย. ๕๗	๒,๗๒๕
๑๖๑.	คุณพรทิพย์ สุริยสัจย์	๒,๐๐๐
๑๖๒.	ผู้ฟังธรรม บ้านจิตสบาย ๒๓ พ.ย. ๕๗	๓,๙๓๕
๑๖๓.	ผู้ฟังธรรม มูลนิธิมาयाโคตมี ๒๙ พ.ย. ๕๗	๔,๐๐๐
๑๖๔.	ผู้เข้าปฏิบัติ วังวีริสอร์ท ๑ - ๓ ธ.ค. ๕๗	๓,๑๔๐
๑๖๕.	ครอบครัวสุริยสัจย์	๒,๐๐๐
๑๖๖.	มูลนิธิวิปัสสนากรรมฐานสุรินทร์ ๕ - ๗ ธ.ค. ๕๗	๘,๙๑๗
๑๖๗.	คุณวันชื่น คุณจินตนา ธรรมไพโรจน์	๕๐๐
๑๖๘.	คุณสิริฉัตร อรรถเวทจรวุฒิ	๒,๐๐๐
๑๖๙.	จากฐานิชาณ์รีสอร์ท ๑๔ ธ.ค. ๕๗	๔,๕๕๔
๑๗๐.	คุณบุญประคอง ประสงค์สม	๓๐๐
๑๗๑.	ดร.ชุตินา พรหมมาก	๑,๕๐๐
๑๗๒.	คุณแสงจันทร์ วัฒนวานิชย์กุล	๒,๐๐๐
๑๗๓.	รศ.ดร.วิไล เทียนรุ่งโรจน์ หนูนกักดี	๒,๐๐๐
๑๗๔.	ครอบครัววัตรกวานิช	๘,๐๐๐
๑๗๕.	ครอบครัววงศ์สวัสดิ์ศักดิ์	๒,๐๐๐
๑๗๖.	ผู้เข้าปฏิบัติ อาศรมมาตา ๒๗ ธ.ค. - ๑ ม.ค. ๕๘	๑๘,๐๐๐
๑๗๗.	คุณนันทลี จารุรัตน์	๓,๐๐๐

ผู้ที่สนใจหนังสือและคำบรรยายของอาจารย์สุภีร์ ทุมทอง
สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน

www.ajsupee.com และ สามารถติดต่อได้ ดังนี้

- (๑) ขอรับได้ฟรีทางไปรษณีย์ ขอรับ หนังสือได้ครั้งละ ๕ เล่ม
และ mp3 ครั้งละ ๘ แผ่น ส่งชื่อ ที่อยู่ของผู้รับ, ชื่อหนังสือ,
mp3, DVD ที่ต้องการไปที่ suriyan2t@gmail.com

ติดต่อสอบถามรายละเอียด

คุณสุภีร์ โทร. ๐๘๐-๕๕๓ ๕๕๕๓,

Line ID : [ajsupee.com](http://www.ajsupee.com)

- (๒) ติดต่อขอรับที่ชมรมจริยธรรม ตึกประสาทวิทยาชั้น ๒
โรงพยาบาลศรีธัญญา อ.เมือง จ. นนทบุรี
โทร. ๐๒-๙๖๘๙๙๕๕๔ ติดต่อคุณสุคนธ์

- (๓) ติดต่อขอรายละเอียดได้จาก ชมรมกัลยาณธรรม
<http://www.kanlayanatam.com>

ประวัติ อาจารย์สุธีร์ ทุมทอง

วันเดือนปีเกิด

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕

บ้านหนองฮะ ต.หนองฮะ อ.สำโรงทาบ จ.สุรินทร์

การศึกษา

- เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- ประกาศนียบัตรบาลีใหญ่ วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๘)

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิวิทยาลัยสงฆ์
มจร. บานีศึกษาพุทธโฆส จ.นครปฐม
- วิปัสสนาจารย์ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ
- อาจารย์สอนวิชาพระอภิธรรมปิฎก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบานีศึกษาพุทธโฆส จ.นครปฐม
- บรรยายธรรมะตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ
และต่างจังหวัด
- เผยแพร่ธรรมะทางเว็บไซต์

www.ajsupee.com

